

Sylwetki
sławnych i zasłużonych absolwentów
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

**Sylwetki
sławnych i zasłużonych absolwentów
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu**

opracowali

Stanisław Sierpowski, Józef Malinowski

POZNAŃ 2019

Recenzenci:
prof. dr hab. Wojciech Nawrocik, prof. dr hab. Waclaw Strykowski

Komitet redakcyjny: Wojciech Jankowiak (przewodniczący), prof. prof.: Jacek Guliński,
Stanisław Lorenc, Bronisław Marciniak; sekretarz: dr Anna Górna-Kubacka

Publikacja dofinansowana przez
Stowarzyszenie Absolwentów UAM i z budżetu 100-lecia UP

© Stowarzyszenie Absolwentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
This edition © Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019

Projekt okładki: Ewa Wąsowska
Opracowanie redakcyjne: Adam Pielachowski
Redaktor techniczny: Dorota Borowiak
Opracowanie graficzne ilustracji: Piotr Namiota
Łamanie komputerowe: Reginaldo Cammarano

ISBN 978-83-232-3481-4

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
61-701 POZNAŃ, UL. A. FREDRY 10
www.press.amu.edu.pl

Sekretariat: tel. 61 829 46 46, faks 61 829 46 47, e-mail: wyd nauk@amu.edu.pl
Dział sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl

Wydanie I. Ark. wyd. 14,00. Ark. druk. 16,875

DRUK I OPRAWA: VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI, SZCZECIN, UL. KS. WITOLDA 7-9

Spis treści

Przedmowa	9
Wstęp	11
Józef Bajerlein (1896–1976), geograf, hydrolog, pedagog	15
Mieczysław Balcer (1906–1995), sportowiec, trener, działacz społeczny	17
Stanisław Barańczak (1946–2014), poeta, tłumacz, krytyk literacki	19
Czesław Bieżanko (1895–1986), botanik, lepidopterolog	21
Wanda Błęńska (1911–2014), lekarka, misjonarka	23
Adam Borys (1909–1986), inżynier rolnictwa, żołnierz AK	25
Jarogniew Broniarz (1913–1999), chemik, twórca Wydziału Chemicznego Politechniki Poznańskiej	27
Bernard Buchwald (1917–2013), pilot wojskowy, uczestnik bitwy o Anglię	29
Florian Budniak (1910–1993), inżynier leśnictwa, żołnierz AK	31
Józef Burszta (1914–1987), socjolog, etnograf, etnolog	33
Przemysław Bystrzycki (1923–2004), prozaik, krytyk, publicysta	35
Nikos Chadzinikolau (1935–2009), tłumacz, obywatel Polski i Grecji	37
August Chełkowski (1927–1999), fizyk, rektor Uniwersytetu Śląskiego, marszałek Senatu RP	39
Emil Chroboczek (1902–1978), inżynier rolnictwa, agrotechnik	41
Felicjan Cieszkowski-Dembiński (1901–1981), agrotechnik, hodowca roślin	43
Maria Czekańska (1902–1991), geograf, oceanograf, pedagog	45
Antoni Czubiński (1928–2003), historyk, organizator nauki, działacz społeczny i poli- tyczny	47
Zygmunt Czubiński (1912–1967), botanik, działacz ochrony przyrody	49

Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980), lekarz, antropolog, rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu	51
Izabela Dąbska (1927–1984), hydrobiolog, działaczka ochrony przyrody	53
Wiktor Dega (1896–1995), ortopeda, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu, twórca polskiej szkoły rehabilitacyjnej	55
Paweł Domański (1959–2016), matematyk	57
Roman Drews (1908–1977), chirurg	59
Zbigniew Drozdowski (1930–2004), antropolog, rektor Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu	61
Władysław Dykcik (1942–2013), pedagog, społecznik	63
Hieronim Fokciński (1937–2018), jezuita, rektor Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie	65
Maria Frankowska (1906–1996), etnolożka, muzealniczka, antropolożka	67
Rajmund Galon (1906–1986), geograf	69
Franciszek Gągor (1951–2010), generał, szef Sztabu Generalnego WP	71
Krzysztof Golankiewicz (1931–2008), chemik	73
Witold Hensel (1917–2008), archeolog, mediewista	75
Karol Hoffmann (1913–1971), lekkoatleta, popularyzator sportu	77
Antoni Horst (1915–2003), fizjolog i genetyk, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu	79
Franciszek Jaśkowiak (1903–1983), krajoznawca, popularyzator turystyki	81
Konrad Jądzewski (1908–1985), archeolog, muzealnik	83
Franciszek Kaczmarek (1928–2015), fizyk, rektor UAM	85
Wojciech Szczęsny Kaczmarek (1942–2009), fizyk, prezydent Poznania	87
Feliks Kamiński (1902–1958), lekarz, rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu	89
Alfred Kaniecki (1941–2016), geograf, hydrolog, kartograf	91
Jan Karłowski (1962–2017), filozof, „tłumacz nieprzetłumaczalnego”	93
Stanisław Kielich (1925–1993), fizyk, twórca poznańskiej szkoły optyki nieliniowej	95
Alfons Klafkowski (1912–1992), prawnik, rektor UAM, prezes Trybunału Konstytucyjnego	97
Jerzy Kmita (1931–2012), filozof, teoretyk kultury, popularyzator nauki	99
Tomasz Kocowski (1933–1988), psycholog, eksperymentator, teoretyk	101
Fryderyk Koebeke (1909–1969), astronom, popularyzator nauki	103
Włodzimierz Kołos (1928–1996), współtwórca chemii kwantowej	105
Grzegorz Kotlarski (1936–2015), filozof, działacz społeczny	107
Stanisław Kowalski (1904–1990), pedagog, socjolog, teoretyk wychowania	109
Stefan Kozarski (1930–1996), geograf, geomorfolog, polarnik	111
Maksymilian Kranz (1908–1989), chemik, społecznik	113

Maksymilian Kreutzinger (1904–1969), leśnik, specjalista zarządzania lasu	115
Bogumił Krygowski (1905–1977), geograf, geomorfolog	117
Wieżysław Kuczyński (1901–1980), chemik, technolog	119
Jan Kulczyk (1950–2015), biznesmen, wizjoner globalnej gospodarki	121
Brygida Kürbis (1921–2001), mediewistka, edytorka, wydawca źródeł	123
Marek Kwiek (1913–1962), twórca poznańskiego ośrodka akustyki	125
Gerard Labuda (1916–2010), polihistor, humanista, organizator nauki, rektor UAM	127
Łucjan Lange (1900–1997), sportowiec, trener, terapeuta	129
Zygmunt Latoszewski (1902–1995), dyrygent, pedagog, muzykolog	131
Krzysztof Lausch (1954–2014), pedagog, działacz społeczny	133
Leon Leja (1913–1997), pedagog, twórca polskiej szkoły technologii kształcenia	135
Zbigniew Leoński (1929–2006), prawnik, specjalista prawa administracyjnego	137
Anzelm Lewandowski (1908–1982), chemik	139
Witalis Ludwiczak (1910–1988), prawnik, sportowiec, olimpijczyk	141
Adam Łopatka (1928–2003), prawnik, prezes Sądu Najwyższego, przewodniczący Trybunału Stanu	143
Czesław Łuczak (1922–2002), historyk dziejów gospodarczych, rektor UAM	145
Jarosław Maciejewski (1924–1987), historyk literatury, regionalista	147
Władysław Markiewicz (1920–2017), socjolog, organizator nauki	149
Stanisław Michalski (1928–1990), pedagog, historyk wychowania	151
Benon Miśkiewicz (1930–2008), historyk wojskowości, minister nauki i szkolnictwa wyższego, rektor UAM	153
Leon Mroczkiewicz (1900–1971), leśnik, podróżnik	155
Leszek Nowak (1943–2009), filozof, logik, teoretyk prawa	157
Jan Nowak-Jeziorański (1914–2005), dziennikarz, pisarz, polityk	159
Irena Obuchowska (1932–2016), psycholog, pedagog osób niepełnosprawnych	161
Kazimierz Obuchowski (1931–2014), psycholog, społecznik	163
Tadeusz Perkitny (1902–1986), inżynier leśnik, technolog drewna, podróżnik	165
Piotr Piotrowski (1952–2015), historyk sztuki, muzealnik	167
Eligiusz Preisler (1908–2008), lekarz, nauczyciel akademicki, propagator sportu i rekreacji	169
Zbigniew Radwański (1924–2012), prawnik, współtwórca polskiej cywilistyki, rektor UAM	171
Franciszek Raszeja (1896–1942), ortopeda, Sprawiedliwy wśród Narodów Świata	173
Marian Rejewski (1905–1980), matematyk, kryptolog	175
Mariusz Rosiak (1958–2005), kolekcjoner, krytyk, marszand, poeta	177
Jerzy Różycki (1909–1942), matematyk, kryptolog	179
Krzysztof Skubiszewski (1926–2010), prawnik, minister spraw zagranicznych	181

Stanisław Sroka (1909–1967), prawnik i ekonomista, prezydent Poznania, minister gospodarki komunalnej	183
Jan Stankowski (1934–2004), fizyk, popularyzator nauki	185
Wiktor Steffen (1903–1993), filolog klasyczny, leksykograf	187
Stefan Stuligrosz (1920–2012), chórzysta, kompozytor, rektor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Poznaniu	189
Józef Sypnicki (1944–2014), językoznawca romański	191
Olech Szczepski (1914–1980), pediatra, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu	193
Tadeusz Szczurkiewicz (1895–1984), socjolog	195
Barbara Szychowiak (1949–2010), psycholog	197
Jerzy Topolski (1928–1998), polihistor, metodolog	199
Witold Trąmpczyński (1909–1982), ekonomista, polityk, minister handlu zagranicznego	201
Konstanty Troczyński (1906–1942), teoretyk literatury, krytyk literacki i teatralny	203
Zofia Trojanowiczowa (1936–2015), historyk literatury	205
Lech Trzeciakowski (1931–2017), historyk, regionalista	207
Natalia Tułasiewicz (1906–1945), polonistka, pedagog, błogosławiona Kościoła rzymsko-katolickiego	209
Maria Tyszkowa (1932–1993), psycholog, specjalistka w problematyce rozwoju psychicznego człowieka	211
Jerzy Waldorff (1910–1999), publicysta, krytyk muzyczny, działacz społeczny	213
Maciej Wiewiórowski (1918–2005), chemik, biochemik, organizator nauki	215
Jan Wojtczak (1919–1982), chemik	217
Wojciech Wróż (1942–1986), fizyk, himalaista	219
Ludwik Zabrocki (1907–1977), językoznawca, twórca polskiej szkoły lingwistyki stosowanej	221
Bernard Zakrzewski (1907–1983), prawnik, oficer AK	223
Zygmunt Ziemiński (1920–1996), prawnik, teoretyk prawa, logik	225
Janusz Ziółkowski (1924–2000), socjolog, rektor UAM, senator RP	227
Czesław Znamierowski (1888–1967), filozof, prawnik, socjolog, etyk, tłumacz	229
Henryk Zygański (1908–1978), matematyk, kryptolog	231
Bibliografia	233
Wykaz ważniejszych skrótów	239
Indeks nazwisk	241
Źródła materiału ilustracyjnego	247

Przedmowa

Stowarzyszenie Absolwentów UAM istnieje od 1989 r. Z inicjatywy prof. Bogdana Marcińca, ówczesnego Rektora UAM, zdecydowano o powołaniu organizacji, która ma umacniać związki między *Alma Mater* a jej absolwentami oraz budować więzi koleżeńskie. Służą temu różnego rodzaju imprezy integrujące środowisko absolwentów naszego Uniwersytetu. Stowarzyszenie Absolwentów uczestniczy w przedsięwzięciach UAM, a także organizuje wydarzenia dla swoich członków i sympatyków, społeczności akademickiej oraz mieszkańców Poznania. Jednym z ważniejszych zadań wymagających szczególnej uwagi jest kultywowanie i upowszechnianie osiągnięć Uniwersytetu i przyczynianie się tą drogą do pokazania wkładu tej uczelni w rozwój kultury narodowej. Dlatego też Jubileusz 100-lecia UAM stał się stosowną okazją do zaprezentowania dokonań najwybitniejszych absolwentów, którzy osiągając nierzadko wysoką pozycję zawodową, pamiętali o swojej *Alma Mater*.

Absolwentem jest osoba, która zdobyła na naszym Uniwersytecie pełne uniwersyteckie wykształcenie. Bycie absolwentem UAM zawsze zobowiązywało. Z murów uczelni jej absolwenci wynoszą nie tylko wiedzę, spory potencjał intelektualny i duchowy, ale również rozbudzoną ciekawość świata i dyscyplinę poznawczą, postawy propaństwowe i patriotyczne. Rzeczą dalszych lat pracy jest, by to dziedzictwo studiów uniwersyteckich pomnożyć we własnym życiu – zawodowym, społecznym, rodzinnym – i przekazać je kolejnym pokoleniom. W ciągu stu lat Uniwersytet opuściło kilkadziesiąt tysięcy absolwentów. Każdy sukces absolwentów zachęcał ich następców do podjęcia wysiłku poznania świata i przekształcenia go na lepsze. Pamięć o tych naszych koleżankach i kolegach jest

warta dalszego podtrzymywania i popularyzowania. Dlatego oddajemy do rąk Czytelników książkę Stanisława Sierpowskiego i Józefa Malinowskiego pt. *Sylwetki sławnych i zasłużonych absolwentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Koncepcja tej publikacji i wynikająca z niej konstrukcja zrodziły się z pragnienia inicjatorów i autorów, aby wiele ważnych postaci, które na przestrzeni ostatnich stu lat studiowały na UAM, nie uległo zapomnieniu.

Książka powstała pod auspicjami Stowarzyszenia Absolwentów UAM, pomyślana też została jako swoisty hołd, ale i forma utrwalenia więzi z wybitnymi absolwentami, którzy własną pracą, talentami, nierzadko z udziałem swoich Mistrzów – osiągnęli wyróżniającą pozycję w świecie nauki i życiu publicznym. Publikacja ta może sprawić, że absolwenci w niej przedstawieni staną się bliżsi społeczności akademickiej Poznania, Wielkopolski, kraju. Wszystkim Czytelnikom może ona przynieść radość i satysfakcję, pokazując syntetyczne informacje o ich mistrzach, przyjaciółach, koleżankach i kolegach, nieraz zmarłych w nadzwyczajnych okolicznościach, w pełni sił twórczych. W książce dominują osoby związane z naszym regionem. Są wśród nich naukowcy, ale także ludzie społecznie zaangażowani, pełniący funkcje publiczne, reprezentujący Wielkopolskę i kraj na arenie międzynarodowej, w dyplomacji, biznesie, sporcie, sztuce; są politycy i święci. Trzeba pamiętać ich nazwiska, a także poznać ich dokonania. Niech spojrzenie na naszych poprzedników pomoże odważniej patrzeć w przyszłość!

Wojciech Jankowiak
Przewodniczący Stowarzyszenia Absolwentów UAM

Wstęp

Powołanie sto lat temu Uniwersytetu w Poznaniu postawiło przed jego organizatorami szereg powinności. Do najważniejszych z nich należało zorganizowanie procesu kształcenia i – nie mniej ważnej – aktywności naukowej. Uformowana przez sto lat struktura UAM – tak wówczas, jak i dziś – służy całemu społeczeństwu. Świadczą o tym szeregi jego absolwentów, wśród których wielu uczestniczyło i uczestniczy w sposób wyróżniający w życiu naukowym, społecznym i gospodarczym kraju.

Dobłą tradycją życia akademickiego jest pielęgnowanie dorobku poprzedników. Kierując się tą ponadczasową i szlachetną ideą, Stowarzyszenie Absolwentów UAM postanowiło upamiętnić dokonania najbardziej znamienitych absolwentów Wszechnicy Piastowskiej, Uniwersytetu Poznańskiego, w końcu Uniwersytetu imienia Adama Mickiewicza. Koncepcja wydawnictwa i wynikająca z niej konstrukcja książki jest dziełem zbiorowym. Na apel Stowarzyszenia, skierowany do rektorów uczelni poznańskich wyrosłych z pnia Uniwersytetu Poznańskiego oraz dziekanów UAM, zostały zgłoszone kandydatury, z wyłączeniem osób żyjących. Z natury rzeczy cechowała je wielka różnorodność. Listę współtworzyli również członkowie Stowarzyszenia Absolwentów UAM. Wszyscy oni byli świadomi, że wybór nie jest kompletny i powinien zachęcać do podobnych publikacji w przyszłości.

W tej edycji uwzględniono wyróżniające się jednostki, które swoją działalnością naukową i społeczną przekroczyły bariery uczelni, miasta, często kraju. Są to osoby, które w historii Uniwersytetu, w dziejach nauki, gospodarki i w życiu publicznym pozostawiły trwałe ślady, doniosły i wyrazisty. Oprócz dominującego środowiska naukowego z UAM są w książce obecni absolwenci aktywni w innych uczelniach poznańskich, w kraju i na świecie.

W pracy wyznaczono wyraźne ramy wielkości biogramów oraz ich układu. Oprócz podstawowych informacji biograficznych uwzględniono także dorobek zawodowy oraz osiągnięcia na innych polach. W przypadku ludzi nauki zwrócono szczególną uwagę na przebieg kariery, dokonania naukowe oraz działalność organizacyjną. Starano się wykazać trwałość dorobku. Odnotowane zostały także inne formy pamięci, wyrażone np. w nazwach ulic. W trakcie przygotowania biogramów ważne były sugestie ze strony Wydziałów UAM, przybierające niejednokrotnie formę *curricula vitae* lub kilkustronicowych informacji biograficznych. Do tych biogramów dołączono nazwisko autora.

Książka jest rodzajem pokłonu absolwentom, hołdu dla ich pracy, dokonań i poświęceń. To swoista spleta długu zaciągniętego przez ich bliskich często współpracowników, uczniów, nierzadko następców. Jest to również częściowa realizacja ponawianego od wielu lat apelu przedstawicieli środowiska uniwersyteckiego o słownik biograficzny obejmujący tych wszystkich, którzy związani byli z UAM. Opracowanie takie, rangi odpowiedniej do wagi zagadnienia, dotąd nie powstało. Jakże często osoby obecnie wykonujące obowiązki w administracji akademickiej nie mają możliwości przejrzenia historii ich wydziałów, instytutów, katedr, zakładów. Dotyczy to zwłaszcza wydziałów i specjalności z zakresu nauk ścisłych. Większość z nich nie ma opracowań historycznych zasługujących na to miano. Bardzo wielu – zwłaszcza uczonych z lat bardziej odległych – nie doczekało się nawet solidnego biogramu. Powinność wypełnienia tej luki spoczywa głównie na uczniach, ale i następcach.

Z upływem lat wielu absolwentów nie tylko w macierzystej uczelni, ale także poza nią nie bywa z nią kojarzonych. Liczni pozostają w cieniu. Pamięć o wielu ulega całkowitemu zapomnieniu. Autorzy przekonali się o tym nieraz. Realizacja nawet tak skromnie nakreślonego zadania napotykała na wiele problemów. Niekiedy w przypadku postaci, które jeszcze tak niedawno żyły i pracowały wśród nas, autorzy mieli trudności z dotarciem do poszerzonej informacji merytorycznej. Nadspodziewane przeszkody pojawiły się nawet przy kompletowaniu fotografii portretowych.

Sytuacja ta uwypukla względną wartość powszechnie używanego przymiotnika „wybitny” i „najwybitniejszy”. Ocena indywidualnych dokonań poszczególnych osób upamiętnionych w tej książce jest także subiektywna. Autorzy biogramów nie byli upoważnieni, ani nie mają kompetencji do jakiegokolwiek weryfikacji nadsyłanych z Uniwersytetów, Wydziałów UAM oraz Stowarzyszenia Absolwentów UAM propozycji. Rolę tę spełni

czas, także przy okazji kolejnych edycji obejmujących następne pokolenia absolwentów. Chcielibyśmy, aby autorzy piszący ich biografie za swoją uznali dyrektywę Marka Tulliusza Cyncera: „Pierwszym prawem historyka jest, by nie ośmielił się pisać nic, co jest fałszywe, a drugim jest powiedzieć wszystko o swoim bohaterze, co jest prawdziwe”.

Słowa podziękowania kierujemy do Magnificencji Rektorów poznańskich Uczelni, którzy do prośby Stowarzyszenia Absolwentów UAM o przedstawienie odpowiednich wykazów podeszli z powagą. Dziękujemy gremiom wielu Wydziałów UAM, a także ~~profesorom emerytowanym za cenne sugestie~~.

Podczas pracy nad książką wielokroć sięgano do prywatnych zbiorów archiwalnych i ikonograficznych. Tym większa wdzięczność dla rodzin absolwentów lub instytucji z nimi związanych. Nieoceniona była pomoc ze strony Archiwum UAM, w tym zwłaszcza mgr. Piotra Józefiaka. Za pomoc, w każdym wypadku cenną, niezależnie jak wielką, dziękujemy kierowniczkom bibliotek wydziałowych UAM, szczególnie mgr Wandzie Stępskiej, dr Iwonie Taborskiej, mgr Marii Marciniak i mgr Danucie Plucińskiej, a także mgr Agnieszce Baszko z Biblioteki Raczyńskich. O jakość fotografii zadbał mgr Piotr Namiota z Pracowni Fotograficzno-Graficznej Instytutu Historii UAM. Ilustracje wykonał Ignacy Grzęda. Najważniejszą jednak pozostaje wdzięczność za wsparcie ze strony inicjatora projektu – Stowarzyszenia Absolwentów UAM oraz administracji Uczelni z JM Rektorem UAM prof. Andrzejem Lesickim na czele.

Józef Bajerlein

(1896–1976)

geograf, hydrolog, pedagog

W rodzinnej Opalenicy, po ukończeniu w 1910 r. szkoły powszechnej, przez dwa lata był uczniem w warsztacie ślusarskim. Następnie podjął naukę w seminarium nauczycielskim w Kcyni, gdzie w 1917 r. zdał egzamin dojrzałości. Studia z zakresu geografii na UP ukończył w 1924 r. Pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych oraz w gimnazjum w Szamotułach. W 1927 r. był dyrektorem Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Czarnkowie, a od 1930 r. w Wągrowcu. W 1929 r. obronił pierwszą w Instytucie Geograficznym UP rozprawę doktorską *Geneza jezior sierakowskich*,

napisaną pod kierunkiem prof. Stanisława Pawłowskiego. Jej streszczenie, wydrukowane w roczniku „Badania Geograficzne nad Polską Północno-Zachodnią” należało do dziesięciu prac opublikowanych przed wojną. Wzmacniały one naukową pozycję ich autora, będącego członkiem Komisji Fizjologicznej PAU oraz twórcą i kierownikiem stacji limnologicznej w Kobyłcu koło Wągrowca. Należał do znanych w regionie działaczy Związku Nauczycielstwa Polskiego, a zwłaszcza Związku Zachodniego. W czasie II wojny światowej aktywnie udzielał się w tajnym nauczaniu w zakresie szkoły podstawowej i średniej. Do przedwojennej aktywności powrócił w 1945 r. Został dyrektorem Liceum Pedagogicznego

w Wągrowcu oraz organizatorem ośrodka wychowawczego w Zgorzelcu dla dzieci uchodźców z Grecji. Przez kilka lat był w Wągrowcu przewodniczącym powiatowej i miejskiej Rady Narodowej oraz członkiem Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu. Należał do liderów Stronnictwa Demokratycznego. Od 1950 r. rozpoczął pracę w Instytucie Geografii UP. Będąc od 1956 r. etatowym docentem, zorganizował pierwsze w Polsce studium zaoczne geografii, którego był kierownikiem w randze prodziekana. W 1958 r. zorganizował pierwszy Punkt Konsultacyjny UAM w Szczecinie i kierował w nim sekcją geograficzną. W latach 1960–1962 pełnił funkcję dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UAM. W Instytucie Geografii UAM zorganizował Zakład Hydrografii, którym kierował do przejścia na emeryturę w 1966 r. Angażując się w opiekę Koła Naukowego Studentów Geografii, zorganizował stację meteorologiczną w Collegium Minus UAM. Jej obserwacje były przez dwa lata podstawą codziennych prognoz dla Poznania. W badaniach naukowych uwagę poświęcił hydrografii, a przede wszystkim limnologii. W swym dorobku naukowym posiada 16 opublikowanych rozpraw i artykułów. Dotyczyły one głównie problematyki limnologicznej i bilansu wodnego. Skonstruował 18 oryginalnych aparatów pomiarowych przydatnych w badaniach limnologicznych. Był aktywnym członkiem organizacji, stowarzyszeń naukowych i społeczno-politycznych w UAM, Poznaniu, Wielkopolsce i kraju. W 1959 r. zorganizował Poznański Oddział Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego i został jego przewodniczącym. Towarzystwo przekształciło się później w Polskie Towarzystwo Geofizyczne. Wielokrotnie wyróżniany i odznaczany, m.in. Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem X-lecia PRL, Krzyżem Kawalerskim OOP.

Lit.: A. Kaniecki, *Bajerlein Józef*, [w]: *Geografowie polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, red. A. Jackowski, K. Krzemień, I. Sołjan, Kraków 2018, s. 74–76.

Mieczysław Balcer

(1906–1995)

sportowiec, trener, działacz społeczny

Urodzony w Krakowie jako jeden z siedmiorga dzieci Franciszka Balcera, znanego krakowskiego wytwórcy wędlin, aktywnego członka Towarzystwa Gimnastycznego Sokół i działacza społecznego, wyrosłego w tradycji powstańczej. Dzięki inspiracji ojca, ambicji i pracowitości oraz naturalnym predyspozycjom znalazł się w grupie wyróżniających się piłkarzy i sportowców polskich przez kilka dziesięcioleci okresu międzywojennego i PRL. Po krótkim pobycie w Cracovii zdobył miejsce w Wiśle z którą związał się na wiele lat. Zadebiutował w pierwszej drużynie w 1923 r. i nie oddał tego miejsca

w wyjściowej jedenastce aż do końca 1934 r., kiedy pożegnał się z Wisłą i wkrótce w jej barwach zdobywał mistrzostwo Polski (1927, 1928) oraz Puchar Polski w 1926 r. Przed ukończeniem 18 lat zadebiutował w reprezentacji Polski. Wystąpił w sumie w dziesięciu meczach, strzelając osiem bramek. Znany był wśród kibiców jako Bazyli. Wyróżniała go ambicja i szybkość. Był popularny i ceniony także przez kolegów za grę zespołową i znakomite podania otwierające kolegom szansę zdobycia goli (król asyst). Dziennikarze, zwłaszcza związani z drużynami przeciwników, pisali o nim, jako o bardzo szybkim, wysokim, atletycznie zbudowanym mężczyźnie, chociaż miał tylko 178 cm wzrostu

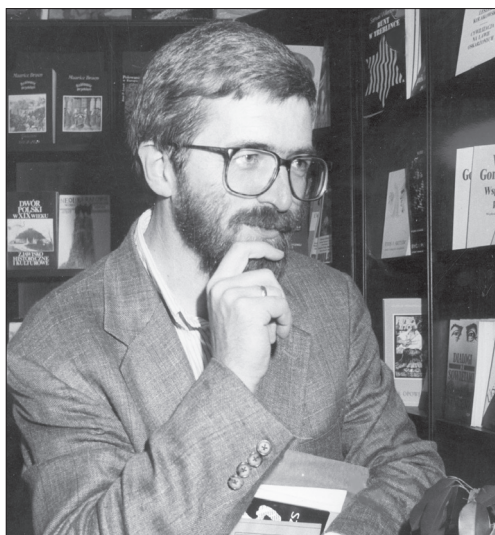
i 72 kg wagi. W latach międzywojennych królował także na stadionach lekkoatletycznych, będąc niekwestionowanym liderem Krakowskiego Okręgu Związku Lekkiej Atletyki gdzie występował w biegach na 100, 4 x 100, 110 przez płotki, 200, 1500, 10 tys., a także w rzucie dyskiem, pchnięciu kulą, w skoku w dal i o tyczce; odnosił sukcesy w pięcioboju i dziesięcioboju; w 1931 r. sięgnął po tytuł mistrza Polski w dziesięcioboju lekkoatletycznym; po wojnie grał w hokeja na lodzie w AZS Poznań. W sezonie 1945–1946 był grającym trenerem poznańskiej Warty. W latach 1951/1952 trenował Kolejarka (Lecha) Poznań. Edukację na poziomie akademickim zowieńczył absolutorium uzyskanym w 1929 r., po dwóch latach studiów na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ (studia na kierunku biologia kontynuował w Poznaniu) oraz Studium Wychowania Fizycznego UP. Wówczas też rozpoczął pracę w szkołach średnich, gdzie prowadził zajęcia z gier i lekkoatletyki, a także gimnastykę z młodzieżą akademicką. W 1933 r. uzyskał dyplom magistra wychowania fizycznego i rozpoczął pracę w Kościanie, gdzie kierował z sukcesami gimnazjalnym klubem sportowym. Po wojnie znalazł się wśród organizatorów Studium Wychowania Fizycznego na UP. W 1953 r. został kierownikiem Zakładu Zespołowych Gier Sportowych WSWF w Poznaniu i otrzymał stanowisko zastępcy profesora. Należał do grupy bardzo aktywnych, szanowanych i lubianych działaczy kilkunastu organizacji, związków i klubów sportowych, początkowo jako wybitny zawodnik wyczynowy, później trener i organizator kursów instruktorskich i trenerskich. W uznaniu jego dorobku AWF od 1972 r. organizuje halowe turnieje piłki nożnej poświęcone jego pamięci. W 1987 r. przyznano mu honorowe członkostwo PZPN. Imię Balcera nosi ulica w Kościanie.

Lit.: Z. Roszak, *Mieczysław Balcer (1906–1995)*, Kościan 1996.

Stanisław Barańczak

(1946–2014)

poeta, tłumacz, krytyk literacki

Urodzony w Poznaniu. Ukończył I Liceum Ogólnokształcące im. Karola Marcinkowskiego. Studiował polonistykę na UAM. Po uzyskaniu magisterium w 1969 r. pracował w Zakładzie Teorii Literatury Instytutu Filologii Polskiej. Pracę doktorską na temat twórczości Mirona Białoszewskiego (obrona w 1973 r.) napisał pod kierunkiem prof. Jerzego Ziomka. W latach 1964–1968 był członkiem poznańskiej grupy poetyckiej „Próby”. Zadebiutował w 1965 r. w miesięczniku „Odra” wierszem *Przyczyny zgonu*, a trzy lata później ukazał się jego pierwszy tomik poezji *Korekta twarzy*. W trakcie stu-

diów był kierownikiem literackim studenckiego Teatru Ósmego Dnia. Współredagował miesięcznik „Nurt”. Pozostawał związany z grupą poetów i krytyków skupionych wokół krakowskiego dwutygodnika „Student”, na którego łamach zamieszczał artykuły, wiersze i przekłady. Był uznawany za jednego z czołowych poetów Nowej Fali. W 1971 r. wydał pierwszą eseistyczną książkę: *Nieufni i zadufani. Romantyzm i klasycyzm w młodej poezji lat sześćdziesiątych*. W drugiej połowie lat 70. Stanisław Barańczak działał w opozycji demokratycznej, m.in.: w 1975 r. podpisał „Memoriał 59”, należał do współzałożycieli KOR i był redaktorem „Zapisu”, pierwszego niezależnego periodyku literackiego. Dopro-

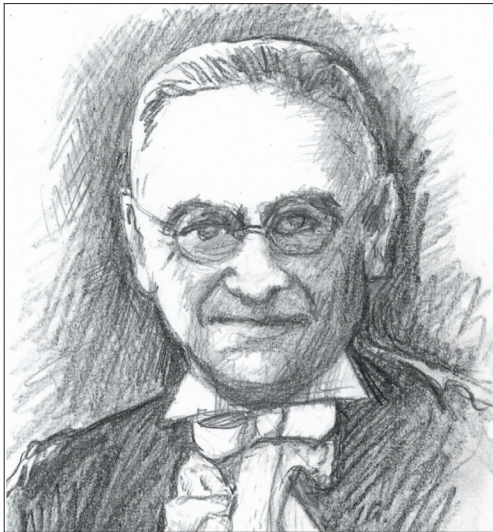
wadziło to do usunięcia go z PZPR w 1975 r., do której wstąpił w 1967 r. Objęty został także zakazem druku, a w 1977 r. pozbawiono go pracy na Uniwersytecie. W 1980 r. działał w „Solidarności” i niebawem został przywrócony do pracy na Uczelni. W roku następnym wyjechał do USA, by na Uniwersytecie Harvarda objąć – po prof. Wiktorze Weintraubie – Katedrę Języka i Literatury Polskiej. Był redaktorem naczelnym amerykańskiego kwartalnika naukowego „The Polish Review” (1986–1990). Współredagował paryskie „Zeszyty Literackie”. Z powodu postępującej choroby Parkinsona pod koniec lat 90. przeszedł na emeryturę. W dorobku – poza twórczością poetycką – ma także znakomite prace naukowe i eseistyczne, m.in.: *Ironia i harmonia. Szkice o najnowszej literaturze polskiej* (1973), *Język poetycki Mirona Białoszewskiego* (1974), *Etyka i poetyka* (1979), *Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta* (1984), *Przed i po. Szkice o poezji krajowej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych* (1988), *Tablica z Macondo. Osiemnaście prób wytłumaczenia, po co i dlaczego się pisze* (1990). Stanisław Barańczak posiada wybitny dorobek translatorski. Zastąpił jako tłumacz dramatów i sonetów Williama Szekspira, angielskich poetów metafizycznych XVII wieku. Tłumaczył również z języka rosyjskiego: Osipa Mandelsztama, Aleksandra Galicza i Josifa Brodskiego. Od 1989 r. był członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Odznaczony Krzyżem Komandorskim OOP (2006) oraz Krzyżem Wielkim OOP (pośmiertnie). Doktor *honoris causa* Curry College w Milton (1982), Uniwersytetu Śląskiego (1995) i Uniwersytetu Jagiellońskiego (2006). Wyróżniony kilkunastoma nagrodami, m.in.: Fundacji Kościelskich (1972), Fundacji A. Jurzykowskiego (1980), Nagrodą PEN Clubu za przekłady (1990), Nagrodą „Nike” za tomik poezji *Chirurgiczna precyzja* (1999), Nagrodą Silesius (2009). W 2008 r. otrzymał honorowe obywatelstwo Miasta Poznania. Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie w swoim domu w Newtonville pod Bostonem. Jego imieniem nazwano nagrodę będącą częścią Poznańskiej Nagrody Literackiej przyznawanej od 2015 r. przez Miasto Poznań i UAM. Upamiętniony został w 2016 r. murałem na budynku Collegium Novum UAM, a w Collegium Maius UAM istnieje pasaż jego imienia.

Lit.: *Literatura polska w świecie*, t. 6, *Barańczak: postscriptum*, red. R. Cudak, K. Pospiszył, Katowice 2016.

Czesław Bieżanko

(1895–1986)

botanik, lepidopterolog

Urodzony w Kielcach, od 1915 r. studiował w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i na Uniwersytecie Warszawskim, które to studia kontynuował w Krakowie i sfinalizował w Poznaniu na Wydziale Rolniczo-Leśnym w 1923 r., uzyskując tytuł inżyniera rolnictwa. Był współzałożycielem powstałej wówczas na UP korporacji „Helionia”. Przez kilka lat uczył w szkołach Warszawy, Torunia i Grudziądz, by w 1927 r. podjąć pracę jako asystent chemii ogólnej na UP, a następnie jako profesor chemii i biologii w Pomorskiej Szkole Oficerskiej w Bydgoszczy. W 1930 r. został dyrektorem kursów dokształcających dla nauczycieli polskich we Francji, skąd po roku przeniósł się do Brazylii. W 1933 r. rozpoczął tam pracę naukową w charakterze docenta na Uniwersytecie w Kurytybie oraz od 1936 r. jako profesor w Wyższej Szkole Rolniczej w Pelotas. Sławę zdobył, wprowadzając w bardzo „polskim” stanie Rio Grande do Sul uprawę soi. Windował opinię o emigrantach polskich jako ceniony naukowiec, badacz w zakresie botaniki i zoologii, w tym głównie motyli. Zainteresowania te, rozpoczęte na terenie Małopolski (*Motyle Ojcowa. Materiały do fauny łuskostrzydłych Ziemi Polskich*, 1923), rozwijał nie tylko w Brazylii, ale także podczas wypraw do Paragwaju, Argentyny i Urugwaju. W stosunkowo

krótkim czasie znalazł się w elicie znawców owadów południowoamerykańskich. Do jego wiedzy i kompetencji odwoływały się największe muzea zoologiczne świata. Trwały ślad pozostawił jako autor opracowań faunistycznych, systematycznych i zoogeograficznych motyli Małopolski, Brazylii i Urugwaju. Ustanowił główną klasyfikację motyli. Odkrył i opisał około 100 nowych gatunków i podgatunków motyli tropikalnych; dwa nowe rodzaje motyli oraz 11 nowych gatunków motyli, muchówek, błonkówek i pajaków noszą jego imię. Stworzył jedną z największych kolekcji egzotycznych Lepidoptera w Muzeum Uniwersytetu w Pelotas. Duże kolekcje przekazał do zbiorów muzeów i instytucji na całym świecie – Muzeum Brytyjskie w Londynie, Muzeum Narodowe w Waszyngtonie, Muzeum Narodowe Historii Naturalnej w Paryżu, Muzeum Historii Naturalnej w Wiedniu, Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie. W Polsce jego kolekcje znalazły się w Instytucie Zoologii PAN (Łomna k. Warszawy), Akademii Rolniczej w Lublinie oraz Muzeum Narodowym w Kielcach. Rodzinne miasto odwiedzał kilkakrotnie w latach 60. i 70. ubiegłego wieku, przekazując nie tylko swoją kolekcję motyli brazylijskich, ale także zbiór wydawnictw ukazujących wyniki prac prowadzonych w Ameryce Południowej. Był członkiem rzeczywistym, a następnie wiceprezydentem Brazylijskiej Akademii Nauk i członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk. W 1963 r. otrzymał najwyższe odznaczenie Brazylii – Order Krzyża Południa. Miasto Pelotas nadało mu honorowe obywatelstwo. Na wniosek Prezydenta Republiki przyznano mu specjalną emeryturę za zasługi dla rozwoju nauki i zorganizowania rolnictwa w Brazylii. W 1966 r. otrzymał Krzyż Oficerski OOP. Polskie Towarzystwo Entomologiczne nadało mu godność członka honorowego. Doktor *honoris causa* uniwersytetów w Montevideo (Urugwaj) i w Pelotas oraz Akademii Rolniczej w Lublinie (1974).

Lit.: *Polacy pod Krzyżem Południa*, red. J. Mazurek, Warszawa 2009.

Wanda Błęńska

(1911–2014)

lekarka, misjonarka

Poznanianka. Ukończyła Gimnazjum Żeńskie w Toruniu, a w 1934 r. Wydział Lekarski UP. Na studiach działała w Akademickim Kole Misyjnym oraz redagowała „Annales Missiologicae”. Po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę w szpitalach w Toruniu i Gdyni. W czasie wojny pracowała w Państwowym Zakładzie Higieny w Toruniu. W 1942 r. wstąpiła do AK. Była członkiem organizacji Gryf Pomorski, gdzie w stopniu podporucznika pełniła funkcję komendantki oddziału kobiecego w obwodzie toruńskim AK. Dwa lata później została aresztowana przez gestapo, następnie wykupiona –

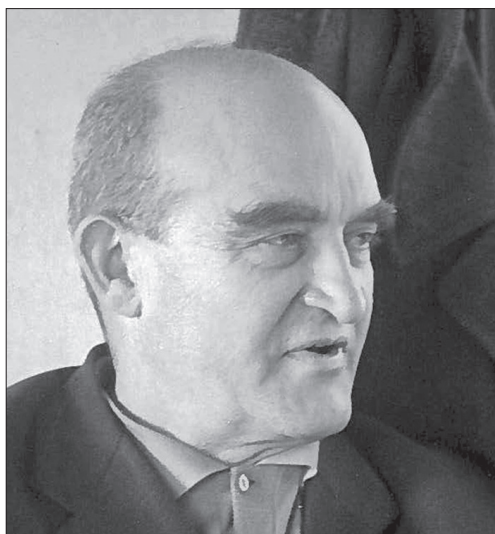
wróciła do Torunia. Po zakończeniu wojny opuściła nielegalnie Polskę i udała się do Niemiec, aby ratować chorego brata. W Hanowerze odbyła kursy medycyny tropikalnej. Ponieważ powrót do Polski okazał się niemożliwy, wyjechała do Anglii, gdzie pracowała wśród uchodźców. W 1948 r. po ukończeniu podyplomowych studiów w Instytucie Medycyny Tropikalnej i Higieny na Uniwersytecie w Liverpoolu przyjęła propozycję wyjazdu do Ugandy. Miała tam pomóc w tworzeniu leprozorium w ośrodku misyjnym prowadzonym przez misjonarzy z zakonu Ojców Białych (Zgromadzenie Misjonarzy Afryki). W 1951 r. dotarła do Buluby nad Jeziorem Wiktorii, gdzie z jej inicjatywy już

w 1952 r. powstał szpitalik z salą chirurgiczną i 80 łózkami. Początkowo mała placówka prowadzona przez irlandzką franciszkankę stała się pod jej kierownictwem nowoczesnym centrum leczniczo-rehabilitacyjnym, ze 100-łóżkowym szpitalem i oddziałem dziecięcym, zapleczem diagnostycznym, domami dla trędowatych i kościołem. Zorganizowała także system rozproszonych stacji leczniczych dla kontynuacji leczenia szpitalnego trędowatych. Placówka leczenia trędowatych z czasem przekształciła się w ośrodek konsultacyjny i szkoleniowy, a Wanda Błęńska została uznana za autorytet w dziedzinie rozpoznawania i leczenia trądu. Pisała: „Trąd dotyka całego człowieka, zaś leczyć trzeba nie tylko sam trąd, ale przede wszystkim jego skutki. A skutkiem jest porażenie i przykurcze, które wymagają masażu i rehabilitacji [...]. Jednak największym problemem były nie skutki fizyczne, ale społeczne: izolacja chorych przez rodziny. To było dla nich największym ciężarem. Często rodziny nie potrafiły przełamać bariery strachu”. Ośrodek w Bulubie nosi dziś jej imię: Buluba Leprosy Centre, The Wanda Bleska Training Centre, gdzie oprócz szkoleń dla lekarzy, zorganizowane zostały kursy opiekunów nad trędowatymi. Wanda Błęńska była również propagatorem i animatorem ruchu misyjnego i akcji pomocy humanitarnej w Polsce i na świecie. Pasjonowała ją długie wyprawy i wędrówki górskie. W 1955 r. jako pierwsza kobieta weszła na szczyt Vittorio Emanuele w Ruwenzori. W 1993 r. wróciła do Polski i osiedliła się na poznańskich Ogrodach. Pośród wielu wyróżnień i odznaczeń posiada Krzyż Komandorski z Gwiazdą OOP (1993), papieski medal *Pro Ecclesia et Pontifice* (1961) i Order św. Sylwestra (2001), Order Uśmiechu (2000) oraz Krzyż Wielki OOP (2011). Otrzymała honorowe obywatelstwo Ugandy oraz Miasta Poznania. Akademia Medyczna w Poznaniu przyznała jej doktorat *honoris causa* (1994). Jej imię noszą: szkoła w Niepruszewie, szkoła w Kowalach k. Gdańska, Piątkowska Szkoła Uspołeczniiona oraz Oddział Toksykologiczny Szpitala Miejskiego im. Franciszka Raszei w Poznaniu. Została pochowana na Cmentarzu Jeżyckim w Poznaniu.

Lit.: M. Nawrocka, *Jej światło. O życiu i dziele Wandy Błęńskiej*, Poznań 2005.

Adam Borys (1909–1986)

inżynier rolnictwa, żołnierz AK

Urodzony w Niechanowie koło Gniezna. Maturę zdał w Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Gnieźnie. Podjął studia w 1929 r. na Wydziale Rolno-Leśnym UP. Należał do Korporacji Chrobria. Dyplom inżynierski ze specjalizacją w dziedzinie przetwórstwa rolno-spożywczego otrzymał w 1935 r. Studia ukończył z wyróżnieniem, co otworzyło mu szerokie możliwości dalszego rozwoju. Był pracownikiem Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu. Roczne stypendium Fundacji Kościuszkowskiej realizowane w Stanach Zjednoczonych ułatwiło mu objęcie stanowiska inspektora standaryzacyj-

nego w Polskim Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych w Warszawie i Gdyni. Jako porucznik uczestniczył w kampanii wrześniowej. Internowany na Węgrzech, przedostał się do Francji. W 1941 r. odbył w Wielkiej Brytanii kursy dywersyjne dla cichociemnych i 2 października 1942 r. został zrzucony w okolicach Garwolina. W sierpniu 1943 r. utworzył oddział do zadań specjalnych „Agat”-„Pegaz”-„Parasol”, który brał czynny udział w przygotowaniu akcji, których celem byli funkcjonariusze niemieckiego aparatu terroru w okupowanej Polsce – głównie funkcjonariusze policji niemieckiej. Jego oddział wykonał 13 akcji bojowych. W Powstaniu Warszawskim dowodził Batalionem

„Parasol”. Został ciężko ranny 6 sierpnia 1944 r. Przebywał w Stalagu-IVB w Zeithain w Saksonii. Po powrocie do kraju aresztowany i osadzony na Rakowieckiej w Warszawie; zwolniony na mocy amnestii 9 września 1945 r. W roku następnym wyjechał na roczne stypendium Unry realizowane w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych. W 1947 r. został naczelnym inspektorem standaryzacji w Ministerstwie Handlu Zagranicznego. Od 1950 r. pozostawał na podrzędnych stanowiskach w branży mięsnej. Od stycznia 1958 r. kierował Instytutem Przemysłu Mięsnego w Warszawie. W latach 1957–1963 prowadził seminarium magisterskie w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie i pracował nad tezą doktorską obronioną w 1965 r. na Wydziale Technologii Rolno-Spożywczej SGGW. W 1968 r. – pozbawiony stanowiska kierowniczego – pracował nadal w Instytucie; od 1973 r. na stanowisku docenta. Na emeryturę przeszedł w 1980 r. Był członkiem m.in.: Naczelnej Organizacji Technicznej, Stowarzyszenia Inżynierów i Chemików Polskich oraz członkiem Stałego Komitetu International Union of Food Science and Technology. Odznaczony m.in.: Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari (1944), Krzyżem Walecznych (1944), Krzyżem Kawalerskim OOP (1975). Upamiętniony na Wojskowych Powązkach w Warszawie. Patronuje szkole w Witkowie, ma tablice pamiątkowe w Witkowie, Niechanowie i Gnieźnie.

Lit.: „Rocznik Instytutu Przemysłu Mięsnego i Tłuszczowego”. Wydanie Specjalne 2005, t. XLII.

Jarogniew Broniarz (1913–1999)

chemik, twórca Wydziału Chemicznego Politechniki Poznańskiej

Urodzony w Poznaniu. Absolwent studiów chemicznych na UP z 1936 r. Podjął pracę w Laboratorium Urzędu Celnego w Gdyni, a następnie (1937–1940) kierował laboratorium Chemicznej Fabryki J. Kajewski w Poznaniu. Aresztowany w sierpniu 1940 r. za udział w wielkopolskiej konspiracji wojskowej (ps. „Wilk”) został skazany na osiem lat obozu karnego. Gehennę okupacyjną dzielił z ojcem Stanisławem – Powstańcem Wielkopolskim oraz żoną Cecylią. Po wojnie powrócił do pracy w przemyśle chemicznym, będąc naczelnym inżynierem w Poznańskich Zakładach Przemysłu

Tłuszczowego. Od 1947 r. związany był z UP, gdzie doktoryzował się w roku następnym. Stopień doktora habilitowanego w zakresie technologii chemicznej uzyskał na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM w 1968 r. Profesorem został w 1976 r., będąc pracownikiem Politechniki Poznańskiej. W latach 1964–1970 kierował tam Zakładem Lekkiej Syntezy Organicznej, a od 1970 r. był kierownikiem Zakładu Technologii Chemicznej. Przeszedł do historii uczelni oraz wielkopolskiej i polskiej chemii jako organizator i pierwszy dziekan Wydziału Chemicznego (1968–1977). Mawiał: „Byłem fanatykiem: najpierw fanatykiem przemysłu, potem fanatykiem wydziału”. Miłość do uprawianej

dyscypliny przelał na córkę Lubomirę Broniarz-Press (1946–2018), która podjęła studia na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM, uzyskując magisterium z chemii (1969) i fizyki (1971). Doktorat uzyskała na Politechnice Warszawskiej, gdzie także przeprowadziła postępowanie habilitacyjne. Profesorem została w 2010 r. Aktywność naukową i dydaktyczną oraz organizacyjną – w latach 1994–2016 kierowała Zakładem Inżynierii i Aparatury Chemicznej – rozwijała na wydziale Politechniki Poznańskiej, który powołał do życia jej ojciec. W sposób znaczący przyczyniła się do rozwoju na PP badań dotyczących m.in. wymiany ciepła i masy, energo- i materiałooszczędności procesów transportu i wymiany. Swoją aktywnością przedłużała na kolejne lata obecność wybitnego nazwiska na uczelni, zwłaszcza po 1983 r., kiedy prof. Jarogniew Broniarz przeszedł na emeryturę. Rozstał się wówczas ze stanowiskiem dyrektora Instytutu Technologii i Inżynierii Chemicznej PP. Dobrze wspomnienia pozostawił jednak zwłaszcza jako dziekan Wydziału, który przez wiele lat tworzył i organizował jego pracę. Prof. Stefan Goszczyński, jego następca na urzędzie dziekana, 9-letnie dokonania swego poprzednika ocenił wysoko, tak że on mógł przyjść „na gotowe”. Dorobek naukowy prof. Jarogniewa Broniarza skoncentrowany na technologii lekkiej syntezy organicznej – obejmował m.in. procesy rozszczepiania tłuszczów, ale także środków w produkcji opon – uzasadnia zaliczenie go do wybitnych twórców poznańskiej szkoły środków powierzchniowo czynnych. Był wśród pierwszych członków honorowych Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego (SITPChem). Odznaczony został m.in.: Krzyżem Oświęcimskim, Krzyżem Armii Krajowej. Jego imieniem nazwano Salę w Centrum Dydaktycznym Wydziału Technologii Chemicznej PP.

Lit.: *50-lecie Wydziału Technologii Chemicznej 1968–2018*, red. K. Alejski, Poznań 2018.

Bernard Buchwald

(1917–2013)

pilot wojskowy, uczestnik bitwy o Anglię

Urodzony w Ocieszynie koło Obornik Wielkopolskich. Uczył się w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości w 1937 r. W 1935 r. rozpoczął szkolenie szybowcowe w Aeroklubie Poznańskim. W 1937 r. po przeszkoleniu w pilotażu samolotowym wstąpił do Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie. Ukończył ją w przededniu wojny. Po klęsce wrześniowej przedostał się przez Rumunię do Francji, gdzie latał jako pilot myśliwski w polskich jednostkach bojowych. Po klęsce Francji dostał się do Wielkiej Brytanii. W marcu 1941 r. objął dowództwo

eskadry w 316 Warszawskim Dywizjonie Myśliwskim. Wykonał 11 lotów bojowych i 72 operacyjne, z jednym zestrzelonym i dwoma uszkodzonymi samolotami niemieckimi na koncie. 12 kwietnia 1942 r. został zestrzelony nad terytorium północnej Francji. Wspominał tamto wydarzenie po latach: „Rzadko się bowiem zdarzało, bardzo rzadko, aby samolot, w dodatku poważnie uszkodzony i niesprawny, mógł z woli pilota wyjść z takiego położenia. [...] Najtragiczniejszym elementem sytuacji, w której się znalazłem, była moja całkowita bezsilność. Nie mogę ręki podnieść, głowy odchylić – niesamowita siła odśrodkowa przygwoździła mnie do siedzenia i burty kabiny. Słyszałem, że w chwili-

lach zagrożenia przesuwają się obrazki z filmu życia, lecz w wyobraźni nigdy siebie nie widziałem w takiej sytuacji. [...] Wiem, że to już chyba koniec – że nic już nie może mnie wybawić przed nieubłaganiem zbliżającym się zakończeniem tego życiowego epilogu. Żał tak młodo ginąć... [...] Spitfire odbija się kaczka od wody i wrzyna w piasek francuskiej plaży, zahaczając prawym skrzydłem o zaporę przeciwczołgową. Ból. Straciłem na chwilę przytomność. Nie byłem bowiem przypasany. Odpiąłem pasy, gdy chciałem skakać tam hen w górze. Głową poleciałem na celownik optyczny, bokiem uderzyłem w lewą burtę – wtedy to musiało nastąpić pęknięcie łuków kręgowych. Gdy przyszedłem do siebie i ocknąłem się, wyskoczyłem na piasek”. Trafił do obozu jenieckiego Stalag Luft 3 w Żaganii. W niewoli przebywał do zakończenia wojny. W 1945 r. znalazł się w Anglii, uzyskał stypendium uniwersyteckie i studiował filologię angielską na Uniwersytecie w Birmingham. W 1947 r. powrócił do Polski i kontynuował studia anglistyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Nie ukończył ich z powodu likwidacji Katedry Anglistyki. Studia podjął ponownie na UAM w 1967 r. Tytuł magistra filologii angielskiej uzyskał trzy lata później i wtedy też rozpoczął pracę dydaktyczną na UAM. Prowadził zajęcia w Studium Języków Obcych oraz w Instytucie Filologii Angielskiej. Doktorat pt.: *Polish Translation Equivalents of English Determiners* (obroniony w 1976 r.) napisał pod kierunkiem prof. Jacka Fisiaka. Wspomnienia z czasów wojny przedstawił w dwóch książkach: *316 Warszawski Dywizjon Myśliwski* (1989) oraz *Od Wrony do Spitfire'a* (1999). Był członkiem Klubu Seniorów Lotnictwa Aeroklubu Poznańskiego oraz członkiem honorowym tegoż Aeroklubu. Został ojcem chrzestnym sztandaru 31. Bazy Lotnictwa Taktycznego z Krzesin. Posiadał wiele odznaczeń, w tym m.in. Krzyż Walecznych, Medal Wojenny 1939–45, Medal Lotniczy, Gwiazdę Atlantyku.

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM, Akta Bernarda Buchwalda, sygn.: 377a/124, 378/106.

Florian Budniak (1910–1993)

inżynier leśnictwa, żołnierz AK

Urodzony w Boroszewie na Górnym Śląsku (powiat Oleśno). W jego rodzinie zarówno ojciec, jak i dziadek byli leśnikami, stąd też kontynuując tradycję Florian Budniak w 1929 r. uzyskał maturę w Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym im. Bergera w Poznaniu, po czym rozpoczął studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu w Poznaniu, uzyskując w 1933 r. tytuł inżyniera leśnictwa. Podczas studiów działał w Kole Leśników, także w roli prezesa Sekcji Łowieckiej. Z dyplomem inżyniera leśnictwa w 1933 r. podjął pracę w Nadleśnictwie Wronki, a następnie w nadleśnictwach Sieraków i Wierzchlas. Odbił roczną służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim oraz w 7 Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu, by po niej aż do wybuchu wojny pracować jako wykładowca w Państwowej Szkole Leśniczych w Margoninie. Prowadził także kursy Przystosowania Wojskowego Leśników. 19 września 1939 r. znalazł się w niewoli jako żołnierz 8 Pułku Artylerii Ciężkiej. Zwolniony ze względu na miejsce urodzenia przeniósł się z rodziną w Radomskie i rozpoczął działalność w konspiracji. W 1943 r. objął dowodzenie 100-osobowym oddziałem „Buk”, wchodzącym w skład 74 Pułku Piechoty AK Okręgu „Jodła”. Udział w akcjach bojowych

przyniósł mu Srebrny Krzyż Orderu Virtuti Militari, Krzyż Partyzancki i Krzyż Walecznych, ale także udręki i szykany ze strony władz. W 1946 r. został osadzony w więzieniu. Po ponad trzech miesiącach przesłuchań podjął pracę w Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, następnie Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego w Warszawie. Oskarżony w 1950 r. o sabotaż gospodarczy otrzymał wyrok dożywotniego więzienia, zamieniony na 15 lat. Więzienie opuścił w 1956 r. Po rehabilitacji został awansowany do stopnia majora. Do emerytury w 1975 r. pracował w Instytucie Technologii Drewna w Poznaniu, gdzie kierował Zakładem Ekonomiki Drzewnictwa. Naukowo zajmował się transportem i mechanizacją prac leśnych, ekonomiką pozyskania, dostaw oraz przewozu drewna, optymalizacją wykorzystania surowca, programowaniem produkcji tartacznej. W 1959 r. opublikował podręcznik *Lądowy transport drewna*. W 1961 r. obronił doktorat. Profesorem nauk ekonomicznych został w 1973 r. Jako stypendysta ONZ odwiedził liczne zakłady drzewne w państwach skandynawskich, przebywał jako ekspert w Peru i Kanadzie. Wyrazem uznania środowiska było nadanie mu w 1981 r. honorowego członkostwa Polskiego Towarzystwa Leśnego oraz powierzenie mu 10 lat później funkcji przewodniczącego rady reaktywowanego „Przeglądu Leśniczego”. Był też prezesem Komisji Kombatantów Leśników oraz Zarządu Okręgu Wielkopolska Światowego Związku Żołnierzy AK. Odznaczony został m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP.

Lit.: J. Szaban, *Florian Budniak – leśnik, partyzant, patriota*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2015, t. 14, s. 261–276.

Józef Burszta

(1914–1987)

socjolog, etnograf, etnolog

Był dzieckiem biednej rzeszowskiej wsi. Urodził się w Grodzisku Dolnym. Po maturze w Leżajsku (1934) kształcił się w Wyższym Katolickim Studium Społecznym w Poznaniu (1934–1936), następnie studiował socjologię na Uniwersytecie Warszawskim (1937–1939). W 1937 r. rozpoczął pracę w Państwowym Instytucie Kultury Wsi. Wówczas powstała część większego opracowania lokowanego na pograniczu socjologii i historii, która dotyczyła przyczyn i kierunków odpływu ludności ze wsi. W 1939 r. przejął obowiązki sekretarza redakcji „Przeglądu Socjologicznego”. Okres okupacji spędził w rodzinnej wsi, gdzie uczestniczył w podziemnym ruchu ludowym i tajnym nauczaniu; aktywność tę maskował pracą fotografa. W 1945 r. uzyskał magisterium z socjologii na UP. Doktoryzował się w 1947 r. pod kierunkiem prof. Tadeusza Szczurkiewicza. W latach 1954–1956 był docentem na Uniwersytecie Łódzkim. Po powrocie do Poznania objął kierownictwo Katedry Etnografii; w 1959 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1966 r. zwyczajnego. Był promotorem 33 dysertacji doktorskich. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1962–1964) oraz prorektora uczelni (1965–1968). Równoległe pracował w latach 1954–1971 w Instytucie

Historii Kultury Materialnej PAN w Poznaniu, w którym pełnił funkcję kierownika Pracowni Historii Kultury Materialnej Wielkopolski i Województwa Zielonogórskiego. Od 1961 r. był redaktorem naczelnym *Dzieł wszystkich* Oskara Kolberga. Należał do pracowitych uczonych o szerokich horyzontach. Jego bibliografia liczy około 500 prac. Są wśród nich także teksty popularnonaukowe. Był częstym gościem na łamach organu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego „Lud”, którym kierował od 1967 r. Także na nich podejmował zazębiające się zagadnienia dotyczące społecznej stratygrafii, procesów osadniczych – ogólnie migracyjnych, gospodarki, edukacji. Przemyślenia o miejscu kultury ludowej jako części kultury narodu zawarł zwłaszcza w dwóch książkach: *Kultura ludowa a kultura narodowa* (1974) oraz *Źródła kultury chłopskiej* (1985). Przechodząc w 1984 r. na emeryturę, kontynuował wykłady i seminaria w Instytucie Etnologii UAM oraz był kuratorem Zakładu Metodologii i Dziejów Etnologii. Równocześnie prowadził seminarium magisterskie w Wyższym Seminarium Duchownym w Poznaniu, a także zajęcia w Instytucie Duszpasterstwa Emigracyjnego. Należał do aktywnych członków ruchu ludowego. Był konsultantem i jurorem wielu festiwali i konkursów folklorystycznych. Wielokrotnie nagradzany, m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1964), Krzyżem Komandorskim OOP (1977). Otrzymał nagrodę im. J.G. Herdera wręczoną w 1975 r. na Uniwersytecie w Wiedniu. Jego imię nosi jedna z ulic w Poznaniu, a także sala wykładowa w Collegium Historicum UAM.

Lit.: *Od etnografii wsi do antropologii współczesności*, red. W. Dohnal, Poznań 2014.

Przemysław Bystrzycki (1923–2004)

prozaik, krytyk, publicysta

Urodził się w cenionej rodzinie przemyskiej. Jego dziadek – Michał Bystrzycki – był dwukrotnie burmistrzem Przemyśla, a ojciec Tadeusz – architekt, działacz społeczny i wydawca – wiceprezydentem tego miasta, aresztowany przez NKWD i zamordowany w kijowskim więzieniu w 1940 r. W tymże roku Przemysław Bystrzycki wraz z najbliższymi został wywieziony do Kazachstanu. Tam umarły jego matka i babcia. W maju 1941 r. Przemysław Bystrzycki uciekł z zesłania. Po 14 dniach ucieczki i przebyciu 3 tys. kilometrów został uwięziony w Charkowie i etapem stawiony do Kazachstanu, osądzony

i skazany na 10 lat łagrów. Uwolniony na mocy układu Sikorski–Majski wstąpił w listopadzie 1941 r. do Polskich Sił Zbrojnych na Wschodzie w Tockoje. Przez Bliski Wschód i Afrykę Południową trafił do Wielkiej Brytanii, do Sekcji Dyspozycyjnej Sztabu Naczelnego Wodza. Po odbyciu specjalistycznego szkolenia wojskowego, jako spadochroniarz – cichociemny, w 1944 r. został zrzucony w Górcach. Objął dowództwo tajnej radiostacji, początkowo przy I Pułku Strzelców Podhalańskich AK. Uwięziony przez UB w Krakowie i skazany na sześć lat o uwolnieniu w wyniku amnestii w 1946 r., zamieszkał w Poznaniu. Tu uzupełnił wykształcenie średnie i podjął studia na UP, gdzie w 1950 r. uzyskał

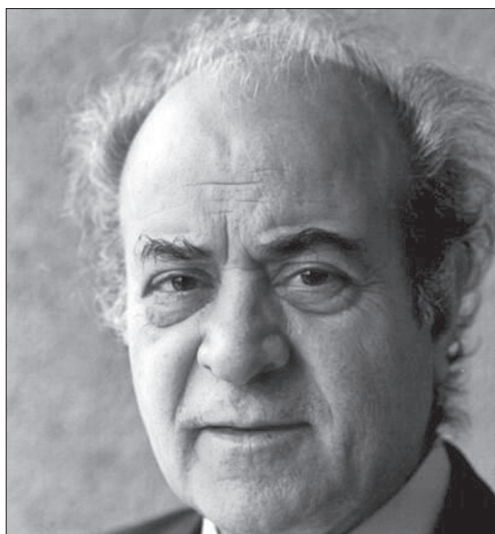
tytuł magistra ekonomii politycznej, a rok później magistra filozofii w zakresie socjologii. Debiutował w 1949 r. nowelą *Zwycięstwo Jana*. Publikował liczne recenzje teatralne, reportaże i opowiadania, które wkrótce przyniosły mu uznanie. Należał do założycieli miesięcznika „Nurt”, w którym pełnił funkcję kierownika literackiego (1965–1968). Przez wiele lat był wiceprezesem Poznańskiego Oddziału Związku Literatów Polskich i zastępcą członka Zarządu Głównego ZLP. Autor 24 książek. Przeżycia wojenne stały się głównym tematem jego twórczości, m.in. *Śmierci nad Agfar-wadi* (wyd. III, 1972), *Szkockich pożegnań* (wyd. II, 1975), *Włoskich kartek* (1977), *Wyspy Wniebowstąpienia* (wyd. III, 1986), *Znaku cichociemnych* (1983), *Wiatru Kuzmurunu* (1989), *Oddania broni* (1999). Należał m.in. do Polskiego PEN Clubu, Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, był wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki Raczyńskich, a także wiceprezesem Towarzystwa im. Romana Brandstaettera, z którym łączyła go wieloletnia, serdeczna przyjaźń. Autorowi *Jezusa z Nazaretu* poświęcił książkę *Szabasy z Brandstaetterem* (wyd. II, 2002). Sentymentem darzył rodzinne miasto, czemu dał wyraz m.in. w książkach *Płynie rzeka, płynie* (1982), *Nad Sanem, nad zielonookim* (1997) i *Jabłku Sodomy* (2003). W 1953 r. wraz z rodziną przekazał na rzecz Skarbu Państwa kamienicę w Przemyślu, która w 1997 r. stała się siedzibą Muzeum Ziemi Przemyskiej. Kilkakrotny laureat konkursów literackich. Odznaczony m.in. orderem *Virtuti Militari* V klasy, Krzyżem *Walecznych*, *Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami* i wielu innymi odznaczeniami wojskowymi. Wyróżniony został tytułem *Honorowego Obywatela Miasta Poznania* (2003) oraz *Miasta Przemyśla* (2004). Spoczywa na *Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan na Wzgórzu św. Wojciecha* w Poznaniu. W pierwszą rocznicę śmierci ~~Przemysława Bystrzyckiego~~ poświęcono jego pamięci wystawę zorganizowaną w Bibliotece Raczyńskich zatytułowaną *Przemysław Bystrzycki (1923–2004) – pisarz polskiego losu*.

Lit.: E.R. Dabertowa, *Taśma życia Przemysława Bystrzyckiego*, Poznań 2005.

Nikos Chadzinikolau

(1935–2009)

tłumacz, obywatel Polski i Grecji

Urodzony w Trifylli, a rodem z Delf, przyjechał do Polski w 1949 r. jako jeden z 15 tys. uchodźców i osiadł w Szczecinie, gdzie ukończył liceum ogólnokształcące. W 1955 r. rozpoczął studia polonistyczne w Poznaniu. Pracę magisterską pod tytułem *Hellenizm w poezji Leopolda Staffa* obronił w 1960 r. Podstawą dysertacji doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem prof. Jerzego Świdzińskiego i obronionej na Wydziale Neofilologii UAM w 2001 r. była praca *Rewolucja grecka 1821 roku i fillhellenizm w literaturze oraz opinii społecznej Europy* (publ. 2004). Pracę na UAM rozpoczął w 1978 r. na

stanowisku lektora języka greckiego (okresowo także na Uniwersytecie Łódzkim), a następnie wykładowcy i adiunkta. Do 1987 r. był równocześnie nauczycielem języka polskiego w LO nr 12 w Poznaniu. Pracy zawodowej towarzyszyła intensywna działalność pisarska i translatorska zdominowana misją zbliżenia narodów polskiego i greckiego. Założył i przez wiele lat prowadził Towarzystwo Przyjaźni Grecko-Polskiej i Polsko-Greckiej. Debiutował na niwie literackiej w 1958 r. Pomysłodawca, inicjator i lider dorocznych międzynarodowych Listopadów Poetyckich w Poznaniu. Zainicjował i redagował Białą i Kolorową Serię Poetycką – ukazało się w niej 210 tomów poezji polskiej i obcej. Za

szczytowe osiągnięcia Chadzinikolau jako tłumacza uważa się przekłady ze starogreckiego *Odysei* i *Iliady* Homera. Z powodzeniem wydał w Grecji *Baśnie polskie* oraz wybory poezji Wisławy Szymborskiej i Czesława Miłosza. Promował wokalistów Paulosa Raptisa i Eleni, był konsultantem opery M. Theodorakisa *Elektra* oraz musicalu *Zorba* (*Greka Zorbę* Nikosa Kazantzakisa przetłumaczył w 1971 r.). Opublikował ponad 100 książek, w tym 35 tomów poezji i dwie powieści, przetłumaczył około 540 autorów greckich na język polski (m.in. *Bajki Ezopa*, *Erotyki* Safony i dramaty Sofoklesa – *Antygonę*, *Elektrę* i *Króla Edypa*) oraz 130 dzieł polskich autorów na język grecki, publikowanych także w Czechach i w Grecji. Należał do osób bardzo popularnych w Poznaniu i Wielkopolsce, ale także w Polsce i nieco mniej w Grecji. W 1997 r. International Biographical Center of Cambridge uznało go Międzynarodowym Człowiekiem Roku. Został uhonorowany Złotym Medalem Amerykańskiego Instytutu Kultury Polskiej w Miami za promowanie kultury polskiej w Grecji. Z okazji piątej rocznicy jego śmierci opublikowano tom obejmujący 1500 pozycji z lat 1960–2009, w tym utwory niepublikowane, oraz 150 stron dedykowanych mu wierszy. Honorowy Obywatel Miasta Poznania. Kawaler Orderu Uśmiechu (2000). Odznaczony Krzyżem Oficerskim OOP (2002). Spoczywa w Alei Zasłużonych na Junikowie, gdzie grób zdobi jego popiersie wyrzeźbione przez prof. Józefa Petruka.

Lit.: Film *Rodowód* (2015). Reż. i scen. A. Polanowski; *Kronika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza za lata akademickie 1959–1962*, Poznań 1963.

August Chełkowski (1927–1999)

fizyk, rektor Uniwersytetu Śląskiego, marszałek Senatu RP

Urodzony w Telkwicach w Prusach Wschodnich w rodzinie zasłużonej w walce o polskość Warmii. Maturę zdał w I Liceum Ogólnokształcącym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Współorganizował drużynę harcerską Błękitna Czternastka, kontynuującą tradycje przedwojennego harcerstwa. Studiował fizykę na UP, uzyskując tytuł magistra w 1952 r. Należał do uczniów prof. Arkadiusza Piekary. W czasie studiów był asystentem w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Poznaniu. W 1959 r. uzyskał doktorat, w 1963 r. habilitację na podstawie rozprawy *Nasylenie dielektryczne i izomeria rotacyjna w halogenopochodnych węglowodorów nasyconych*.

Profesorem nadzwyczajnym został w 1973 r., a profesorem zwyczajnym w 1990 r. Odbył dwa staże naukowe za granicą: na Sorbonie i w Centre National de la Recherche Scientifique we Francji (1959/60) a Uniwersytecie Kalifornijskim w Stanach Zjednoczonych (1971/72). W latach 1953–1967 pracował w Katedrze Fizyki Doświadczalnej UAM. W tym czasie zorganizował od podstaw zakład zajmujący się fizyką dielektryków, którego tematyka obejmowała zarówno badania dielektryków metodami elektrycznymi, jak i optycznymi. W 1968 r. związał się z Uniwersytetem Śląskim, gdzie pełnił szereg funkcji: kierownika Katedry Fizyki Ciała Sta-

łego Instytutu Fizyki (1968–1999), dyrektora Instytutu Fizyki (1969–1976 i 1983–1986), dziekana Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii (1968–1972), prorektora (I–VIII 1981) i rektora UŚ (1981–1982). 13 grudnia 1981 r. internowany (jako jedyny rektor w Polsce), po siedmiu dniach zwolniony. Na początku 1982 r. odwołany ze stanowiska. Zasiadał w Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 1982–1985. Od 1981 r. był członkiem prezydium Komitetu Fizyki PAN, a od 1982 r. przewodniczy Sekcji Fizyki Fazy Skondensowanej tego Komitetu. Należał do wielu towarzystw naukowych, w tym m.in. do Europejskiego Towarzystwa Fizycznego, Polskiego Towarzystwa Fizycznego i Międzynarodowej Unii Krystalografii. Specjalizował się w fizyce cieczy i ciała stałego. Autor prac z zakresu fizyki dielektryków i fizyki metali, w tym poczytnego podręcznika *Fizyka dielektryków* (wyd. III, 1993). Wykształcił wielu wybitnych fizyków, którzy do dziś stanowią trzon kadry Instytutu Fizyki UŚ i decydują o jego poziomie. ~~Prof. Chełkowski~~ w 1980 r. wstąpił do NSZZ „Solidarność”. Był członkiem Rady Społecznej przy kurii katowickiej. W latach 90. działał w Akcji Wyborczej Solidarność i Ruchu Społecznym AWS. Od 1989 r. do śmierci przez cztery kadencje reprezentował w Senacie województwo katowickie. Członek senackiej Komisji Edukacji, wiceprzewodniczący Komisji Gospodarki, przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska, członek Komisji Spraw Zagranicznych i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych oraz Podkomisji do Spraw Integracji Europejskiej, przewodniczący Komisji Nauki i Edukacji. W II kadencji był marszałkiem Senatu (1991–1993). Laureat nagrody *Lux ex Silesia* (1998). Pochowany został w Poznaniu na Cmentarzu Junikowskim. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP (2009). Jego imię nosi Instytut Fizyki Uniwersytetu Śląskiego oraz jedna z ulic Katowic.

Lit.: J. Ziolo, *August Chełkowski (1927–1999)*, Katowice 2010.

Emil Chroboczek

(1902–1978)

inżynier rolnictwa, agrotechnik

Urodzony w Dzieńmorowicach na zaolziańskim Śląsku Cieszyńskim. Studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym UP podjął w 1924 r. Ukończył je w 1929 r. z dyplomem inżyniera rolnictwa. Został zatrudniony w Zakładzie Genetyki i Hodowli Roślin SGGW w Warszawie. Prowadził wówczas badania nad międzygatunkowymi krzyżówkami pszenicy. W 1930 r. otrzymał stypendium Fundacji Kościuszkowskiej na studia do Cornell University (NY, USA), gdzie równocześnie studiował fizjologię, genetykę i hodowlę roślin. W 1932 r. uzyskał tytuł doktora na podstawie pracy z zakresu warzywnictwa. Władze

SGGW powierzyły młodemu uczonemu obowiązki zastępcy profesora ogólnej uprawy roślin i warzywnictwa oraz kierownictwo Zakładu Uprawy i Hodowli Warzyw. W 1936 r. habilitował się, a w roku następnym został profesorem nadzwyczajnym SGGW. Lata wojny spędził w Skierniewicach, mając – poruczoną przez Senat – pieczę nad całością obiektów uczelni. W 1946 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego uprawy i hodowli warzyw. W latach 1948–1950 był dziekanem Wydziału Ogrodniczego SGGW. W 1954 r. został członkiem korespondentem, a od 1966 r. był członkiem rzeczywistym PAN. W pracy badawczej uwagę skupiał głównie na przechowalnictwie owoców i warzyw,

kontroli jakości nasion oraz promocji mniej znanych w Polsce warzyw, jak papryka, cukinia, brokuł czy sałata krucha. Wielką wagę przywiązywał do badań dotyczących ochrony przed chwastami. Napisał podręcznik akademicki *Ogólna uprawa roślin warzywnych* (1957), który przez trzy dekady był niezastąpiony. W 1953 r. zainicjował powołanie „Biuletynu Warzywniczego”, którym przez wiele lat kierował. W Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Skierniewicach kierował Działem (później Zakładem) Roślin Warzywnych, który w 1964 r. został przekształcony w Instytut Warzywnictwa. Był jego dyrektorem aż do przejścia na emeryturę w 1972 r. Osobistą zasługą pozostaje zaangażowanie w restaurację Pałacu Prymasowskiego w Skierniewicach i adaptację jego oficyn dla działalności badawczej. Doktor *honoris causa* Uniwersytetu Humboldta w Berlinie (1960), Uniwersytetu Ogrodniczego w Budapeszcie (1970) i Akademii Rolniczej w Lublinie (1974). Odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP (1954). Jest patronem Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Szubinie (woj. kujawsko-pomorskie) oraz od 2004 r. Instytutu Warzywnictwa w Skierniewicach. Honorowy Obywatel Miasta Skierniewice.

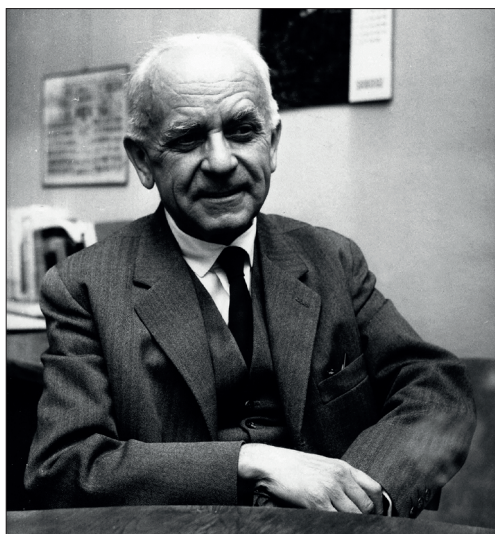
Lit.: H. Skąpski, *Wspomnienie o profesorze Emilu Chroboczku*, „Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Seria historyczna” 1979, t. 16–17, s. 137–141.

Felicjan Cieszkowski-Dembiński

(1901–1981)

agrotechnik, hodowca roślin

Urodzony w Poznaniu w rodzinie lekarza Tadeusza Dembińskiego i jego żony Felicji z Thielów. Ukończył Gimnazjum św. Marii Magdaleny w 1918 r. Studiował rolnictwo, początkowo na Wydziale Rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a następnie na Wydziale Rolniczo-Leśnym UP. Był pierwszym absolwentem UP, który uzyskał dyplom inżyniera rolnika w 1923 r. Jego dyplom oznaczony numerem pierwszym znajduje się obecnie w zbiorach Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Jako asystent Katedry Ekonomiki Rolniczej UP napisał pod kierunkiem prof. Wiktora

Schramma pracę pt. *Wpływ wojny na organizację gospodarstw buraczanych na Kujawach Poznańskich*, która została przyjęta w 1924 r. jako rozprawa doktorska i wyróżniona przez rektora srebrnym medalem Uniwersytetu. W 1926 r. Dembiński wyjechał na staż naukowy w Międzynarodowym Instytucie Rolniczym w Rzymie. Efektem prowadzonych badań była książka: *Polska a międzynarodowy rynek zbożowy* (1927). Po powrocie do kraju przerwał pracę naukową w celu zdobycia praktycznego doświadczenia administracyjnego w pracy na roli. Przeszedł wszystkie stopnie kariery rolnika praktyka, od zarządzania folwarkiem do administrowania kluczem majątków. Na początku lat 30. po śmierci ojca,

został adoptowany przez Augusta Cieszkowskiego juniora (1861–1932), syna filozofa i prezesa PTPN. W czasie okupacji wysiedlono go do Generalnej Guberni. W 1949 r. powołany na kierownika Katedry Roślin Przemysłowych UP, która po utworzeniu Wyższej Szkoły Rolniczej (1952) została włączona do Katedry Szczegółowej Uprawy Roślin. Katedrą tą kierował do 1971 r. Profesorem nadzwyczajnym został w 1954 r., a profesorem zwyczajnym w 1961 r. Zainicjował badania nad produkcją nasienną ziemniaków i uprawą zbóż. Wiele uwagi poświęcił zagadnieniom związanym z uprawą roślin oleistych. Opracował i upowszechnił wydajniejszą technologię uprawy rzepaku. Jego dorobek naukowy liczy ponad 170 publikacji. W 1960 r. został członkiem korespondentem, a w 1969 r. członkiem rzeczywistym PAN. W V Wydziale Nauk Rolniczych i Leśnych PAN przewodniczył Sekcji Uprawy Roślin. Jako pierwszy uczonej z Polski został powołany na członka Szwedzkiej Królewskiej Akademii Rolnictwa i Leśnictwa (1965). W latach 1957–1962 był doradcą ministra rolnictwa. Uczestniczył przy reaktywowaniu działalności Polski w Europejskiej Komisji Gospodarczej FAO i niejednokrotnie reprezentował rolnictwo polskie za granicą. Był inicjatorem i współorganizatorem pierwszego Międzynarodowego Kongresu Rzepakowego w Gdańsku (1962) oraz powołania Międzynarodowej Grupy Doradczej ds. Badań nad Rzepakiem. Otrzymał liczne odznaczenia, w tym m.in.: Krzyż Kawalerski (1956), Krzyż Oficerski (1959) oraz Krzyż Komandorski OOP (1966), Medal 1000-lecia Państwa Polskiego (1966), Order Budowniczych Polski Ludowej (1971). Doktor *honoris causa* Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu (1970). W Collegium Cieszkowskich Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu znajduje się tablica poświęcona prof. Dembińskiemu. Jego imieniem nazwano w 1984 r. Zespół Szkół Rolniczych w Międzychodzie.

Lit.: C. Muśnicki, *Profesor dr Felician Cieszkowski-Dembiński (1901–1981), znakomity rolnik i wybitny uczonej* (*Agriorys*), „Rośliny Oleiste” 2002, t. XXIII.

Maria Czekańska (1902–1991)

geograf, oceanograf, pedagog

Urodzona w Pniewach w rodzinie o tradycjach nauczycielskich. Dziadek Wojciech Czekański był nauczycielem. Ojciec Władysław Czekański był sekretarzem i tłumaczem sądowym, ale interesował się archeologią, geografią i prehistorią. Jego kolekcje wykopaliskowe stanowią integralną część zbiorów Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Maria Czekańska otrzymała świadectwo dojrzałości w 1920 r. i podjęła pracę w prywatnym Gimnazjum i Liceum Najświętszego Serca Jezusa w Poznaniu. Równolegle studiowała geografę, geologię i biologię na UP. Jej szerokie zainteresowania odzwierciedla

praca magisterska pt.: *Stopień zniemczenia nazw topograficznych w Polsce północno-zachodniej* oraz teza doktorska powstała pod kierunkiem prof. Stanisława Pawłowskiego w 1933 r. na temat zlodzenia Bałtyku. Podczas okupacji hitlerowskiej prowadziła zajęcia na tajnych kompletach w Poznaniu i Warszawie, także na Uniwersytecie Ziemi Zachodnich. Kontynuowała badania prowadzone nad pograniczem polsko-niemieckim, przyczyniając się do powstania Instytutu Zachodniego. Wyrazem tych zainteresowań było potajemnie opublikowane opracowanie *Ziemie powracające*. Po wojnie pracowała jako nauczycielka w gimnazjach poznańskich i kierowała Ośrodkiem Metodycznym Geografii i Geologii

w Kuratorium Szkolnego Okręgu Poznańskiego. Na stanowisku starszego wykładowcy na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP została zatrudniona w 1947 r.; prowadziła zajęcia z oceanografii i metodyki geografii. Kontynuowała prace badawcze poświęcone ujściu rzeki Odry, które traktowała jako odrębny region geograficzny. Problem ten podjęła w książce z 1946 r. *Z biegiem Odry*. W 1948 r. ukazały się trzy odrębne prace zgłębiające tę problematykę: *Monografia Odry*, *Obszar ujściowy Odry* oraz *Fale burzowe na południowym Bałtyku*. Na stanowisku adiunkta na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UAM pracowała od 1956 r. W 1958 r. została przewodniczącą Wydziału Geografii Szkolnej Polskiego Towarzystwa Geograficznego, a w 1960 r. na wniosek ministra oświaty powołano ją na stanowisko przewodniczącej Komisji Programowej Geografii oraz Komisji Ocen Podręczników i Szkolnych Pomocy Geograficznych. Była także ekspertką polsko-niemieckiej komisji podręcznikowej UNESCO. Wymienione działania łączyła równoległe z pracą w sekcji geografii szkolnej w oddziale poznańskim PTG, którą kierowała do 1957 r. Od 1960 r. była prodziekanem, a od 1962 r. dziekanem tegoż wydziału. W 1966 r. została profesorem nadzwyczajnym. W latach 1965–1971 kierowała Zakładem Metodyki Geografii. Pozostawiła liczący około 200 pozycji dorobek naukowy z zakresu oceanografii, hydrografii, geografii regionalnej oraz dydaktyki geografii. Napisała ponad 20 podręczników, tłumaczonych na kilka języków. Angażowała się także w popularyzację badanych zagadnień. Wyróżniona Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Geograficznego (1968), Honorowym Członkostwem Polskiego Towarzystwa Geograficznego (1979). Dwukrotnie odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi w latach 1938 i 1957, a także Krzyżem Kawalerskim OOP (1968).

Lit.: I. Piotrowska, *Maria Czekańska*, [w:] *Geografowie polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, red. A. Jackowski, K. Krzemień, I. Sołjan, Kraków 2018, s. 152–158.

Antoni Czubiński

(1928–2003)

historyk, organizator nauki, działacz społeczny i polityczny

Urodził się i wychowywał w Koninie w rodzinie robotniczo-rzemieślniczej. Podczas wojny pracował w gospodarstwie rolnym w Niemczech. Po powrocie w 1946 r. uczęszczał do Liceum Pedagogicznego w Koninie, a następnie studiował historię na UP. Jako aktywista harcerski i ZMP uzyskał stypendium na dwuletnie studia w Moskwie. Powrócił w 1956 r. – po roku brzemennym przełomowymi wydarzeniami w obu krajach. Doświadczenia te ważyły na stosunku do ewoluującej rzeczywistości. Uczestniczył w niej aktywnie, mając za wytyczne dążenie do prawdy i symplicystycznie

pojmowaną sprawiedliwość społeczną. Jednym ze wzlotów był anowisko prorektora Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR w 1971 r. Przygoda („orka”) trwała trzy i pół roku i zakończyła się powrotem do Poznania. Był historykiem wykształconym w szkole szanującej źródła. Doktoryzował się w 1959 r. na podstawie tezy poświęconej dziejom Centrolewu (1926–1930). Ukazała się w 1963 r. po licznych dyskusjach i koniecznych ustępstwach wobec cenzury. Rychło stała się znakiem firmowym w dorobku autora, jako 50. w jego bibliografii, liczącej w sumie blisko tysiąc pozycji. Stałe kłopoty z cenzurą ugruntowywały opinię poważnego badacza ruchu robotniczego, orędownika

integralnego i twórczego elementu w dziejach państwa i narodu. Tematyce tej poświęcił 36 książek – własnych i redagowanych. Pasjonował się historią regionalną, poświęcając wiele uwagi historii Powstania Wielkopolskiego; książka o nim była trzykrotnie wznawiana, zawsze z istotnymi uzupełnieniami; edycja z 2002 r. została uznana przez środowisko za „opracowanie kompletne”. W kilku publikowanych syntezach historii Polski XX wieku (1987, 1989 – wspólnie z J. Topolskim, 1994, 2000) rozważnie dzielił zasługi i winy na poszczególne składniki naszej historii. Z pasją badał historię Niemiec i stosunków polsko-niemieckich, zainicjował i współredagował 25 tomów rocznika „Studia Historica Slavo-Germanica”, obecnym w jego bibliografii 98 razy. W latach 1978–1990 był dyrektorem Instytutu Zachodniego, a od 1984 r. przewodniczącym polskiej grupy Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji UNESCO d/s Udoskonalenia Podręczników Szkolnych. Wśród kilkunastu pełnionych wówczas funkcji było także stanowisko wiceprezesa Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do Spraw Kadr Naukowych. Był wytrawnym polemistą i niestrudzonym popularyzatorem historii mającej u podstaw polski punkt widzenia; świetny wykładowca, nauczyciel i promotor 280 magistrów i 53 doktorów, autor kilkuset recenzji i opinii awansowych. Posiadał liczne odznaczenia zagraniczne i krajowe, w tym Krzyż Kawalerski OOP (1970), Krzyż Komandorski OOP (1978), Order Sztandaru Pracy II Klasy (1986), Krzyż Komandorski z Gwiazdą OOP (pośmiertnie).

Lit.: S. Sierpowski, *Wstęp*, [w:] Antoni Czubiński, *Spory o historię, prawdę i o nas*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, nr 55, Poznań 2011

Zygmunt Czubiński

(1912–1967)

botanik, działacz ochrony przyrody

Urodzony w Kielcach, gdzie w 1930 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. W 1935 r. uzyskał stopień magistra na podstawie pracy *Flora bryofityczna okolic Promna* napisanej pod kierunkiem prof. Adama Wodziczki, za którą w 1937 r. otrzymał srebrny medal UP. Dzięki swym zdolnościom i zamiłowaniu do pracy badawczej, już na trzecim roku studiów przyjęto go do Zakładu Botaniki Ogólnej na stanowisko asystenta wolontariusza. W 1936 r. zostaje mianowany młodszym, a w 1937 r. – starszym asystentem w tymże zakładzie. Podczas II wojny

światowej przebywał w Kielcach i w Krakowie, gdzie uczestniczył w tajnym nauczaniu na poziomie gimnazjalnym i licealnym przy tajnym Kuratorium Ziem Zachodnich. Od 1940 r., w ciągu czterech okresów wegetacyjnych, zajmował się kartowaniem zespołów roślinnych w dolinie Wisły oraz badaniami fitosocjologicznymi. Od 1942 r. został zaangażowany na stałe do Głównego Wydziału Lasów w Krakowie, gdzie do stycznia 1945 r. pracował w Biurze Ochrony Przyrody. Następnie na krótki czas zatrudnił się w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Krakowie. W kwietniu 1945 r. powrócił do Poznania i objął funkcję starszego asystenta przy Zakładzie Botaniki Ogólnej UP, a także uzyskał stopień

doktora na podstawie pracy *Szata roślinna torfowisk Pojezierza Brodnickiego*. W 1947 r. został mianowany kierownikiem Katedry Systematyki i Geografii Roślin UP. W 1951 r. habilitował się na podstawie pracy *Zagadnienia geobotaniczne Pomorza*. Współorganizował Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UP, na którym pełnił funkcję prodziekana (1951–1953) i dziekana (1953–1954). Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1954 r. W 1960 r. został wybrany na członka korespondenta PAN. Był m.in. członkiem Komitetu Botanicznego PAN (1954–1967), przewodniczącym Rad Naukowych: Zakładu Dendrologii i Pomologii PAN w Kórniku (1952–1967), Zakładu Botaniki PAN (1955–1967), Zakładu Ochrony Przyrody PAN (1960–1967). Od 1960 r. był członkiem Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN. Należał do Polskiego Towarzystwa Botanicznego i PTPN. Badania naukowe poświęcił ochronie przyrody oraz mszakom. Ogłosił ponad 70 artykułów i prac, w tym m.in. *Przyroda żywa Odry i jej ochrona* (1948), *Flora i fauna Ziemi Lubuskiej* (1950). Był inicjatorem i współredaktorem *Atlasu rozmieszczenia roślin zarodnikowych w Polsce*. Od 1958 r. jako przewodniczący Komisji Parków Narodowych i Rezerwatów Państwowej Rady Ochrony Przyrody opracował plan sieci rezerwatów przyrody dla Polski, obejmujący około 800 obiektów chronionych. Doprowadził do utworzenia parków narodowych: Wołińskiego i Słowińskiego oraz do powstania Ogrodu Botanicznego w Kielcach. Odznaczony m.in.: Krzyżem Kawalerskim OOP (1956), Krzyżem Oficerskim OOP (pośmiertnie). Jego imieniem nazwano: cztery rezerваты przyrody, salę wykładową w Ogrodzie Botanicznym UAM oraz ulice w Gdańsku i Zielonej Górze. Obeliski i tablice poświęcone pamięci Profesora znajdują się w Nadleśnictwie Czerniejewo, w rezerwacie przyrody Jezioro Drażynek oraz przy jednej z ulic w Kielcach. W 2000 r. Polskie Towarzystwo Botaniczne ustanowiło Medal im. Profesora Zygmunta Czubińskiego, przyznawany za wybitne monografie geobotaniczne.

Lit.: B. Pawłowski, *Zygmunt Czubiński (1912–1967)*, „Nauka Polska” 1967, R. 15, nr 4, s. 168–171.

Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980)

*lekarz, antropolog, rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego
w Poznaniu*

Urodził się w Mińsku, gdzie w 1919 r. ukończył gimnazjum. Od 1920 r. studiował medycynę na UP. Pod wpływem prof. Adama Wrzowska (1875–1965) zainteresował się antropologią. Tytuł doktora wszech nauk lekarskich uzyskał w 1926 r. Studia kontynuował w Paryżu w École d'anthropologie. Habilitował się na UP w 1931 r. na podstawie monografii pt. *Słowianie południowi, studium antropologiczne ze szczególnym uwzględnieniem typów morfologicznych*. W tymże roku objął stanowisko wizytatora higieny szkolnej w Kuratorium Okręgu Szkolnego

Poznańskiego, na którym z przerwą wojenną pozostał do 1952 r. Uwieńczył sukcesem starania o utworzenie Poradni Rozwojowej Szkolnej, której celem była ochrona prawidłowego rozwoju fizycznego dzieci. Podczas okupacji został wysiedlony wraz z rodziną do Krakowa. Pracował jako kierownik Domu Zdrowia w Skawinie. Wykładał na Uniwersytecie Ziemi Zachodnich. W 1945 r. powrócił do Poznania i pozostawał związany z Zakładem Antropologii UP. Profesorem nadzwyczajnym został w 1955 r., zwyczajnym w 1962 r. Brał udział w organizowaniu powołanej w 1950 r. Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego, gdzie pełnił funkcję prorektora (1956), a następnie przez trzy kadencje rektora (1956–1965).

Zorganizował tam Zakład Antropologii oraz Zakład Higieny, którymi kierował w latach 1953–1968. Równocześnie był kierownikiem Katedry Nauk Biologicznych WSWF. Był także czynny na UAM, gdzie w 1966 r. powołał Katedrę Antropologii. W kręgu jego zainteresowań badawczych oprócz antropologii znajdowała się historia medycyny, higieny szkolnej i wychowania fizycznego. Zajmował się także archeologią. Prowadził z prof. Adamem Wrzoskiem badania wykopaliskowe cmentarzyska ciałopalnego ludności kultury łużyckiej w Laskach koło Kępna. Brał również udział w wykopaliskach prowadzonych na cmentarzysku na Ostrowie Lednickim (1932–1935). Prace te dostarczyły unikatowego materiału szkieletowego (1576 szkieletów), który ówczesnie był największym zbiorem średniowiecznych szkieletów ludzkich pochodzących z dobrze rozpoznanego archeologicznie cmentarzyska. Jego dorobek naukowy obejmuje 164 prace i artykuły, w tym cenione podręczniki, m.in. *Zarys antropometrii* (wyd. III, 1956), *Higiena w zakresie studiów wychowania fizycznego* (wyd. II, 1968). W latach 1956–1977 był redaktorem naczelnym „Przeglądu Antropologicznego”. Należał do Société d’Anthropologie de Paris, Czesko-Słowackiego Towarzystwa Antropologicznego, Towarzystwa Historii Medycyny, Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Uhonorowany m.in.: Krzyżem Oficerskim OOP (1959), Medalem za Zasługi dla UAM (1973). Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu przyznała mu w 1974 r. godno c doktora *honoris causa*. W dwudziestą rocznicę smierci Profesora w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy otwarto gabinet, mający przypominać udział Adama Wrzoska i Michała  wirko-Godyckiego w badaniach cmentarzyska na Lednicy. W pracowni znajdują się używane ówczesnie przyrządy naukowe, dokumentacja dotycząca badań antropologicznych cmentarzyska, zbiór publikacji dotyczący opracowań antropologicznych, a także meble i sprzęty pochodzące z domowego gabinetu prof. Michała  wirko-Godyckiego.

Lit.: A. Malinowski, *Profesor Michał  wirko-Godycki (1901–1980). Źycie i działalnośc naukowa*, „Przegląd Antropologiczny” 1981, t. 47, z. 1, s. 3–20; J. Piontek, *Pracownia profesora Michała  wirko-Godyckiego w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy*, „Studia Lednickie” 2000, t. 6, s. 485–486.

Izabela Dąbska

(1927–1984)

hydrobiolog, działaczka ochrony przyrody

Urodzona w Rudnej Wielkiej koło Rzeszowa w rodzinie ziemiańskiej. Szkołę podstawową ukończyła w 1939 r., a następnie w czasie okupacji kontynuowała naukę na tajnych kompletach nauczania. W 1945 r. zdała maturę w Liceum Ogólnokształcącym w Rzeszowie. Studiowała biologię na UP (1946–1950). W 1951 r. została asystentem w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin. Doktorat pt. *Roślinne zbiorowiska jeziorne okolic Sierakowa i Międzychodu* (obroniony w 1959 r.) napisała pod kierunkiem prof. Zygmunta Czubińskiego. W 1960 r. została powołana na kierownika Pracowni Hydrobio-

logicznej. Habilitowała się w 1966 r. na podstawie pracy *Zbiorowiska ramienic Polski*. Opracowanie to, pierwsze tego typu w Polsce, zostało wyróżnione nagrodą Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Profesorem nadzwyczajnym została w 1976 r. Dwa lata później objęła kierownictwo nowo powstałego Zakładu Hydrobiologii przy Instytucie Biologii UAM. Zajmowała się fitosocjologią zbiorowisk roślin wodnych, oczeretowych i szuwarowych. W pasjonujących ją badaniach ramienic dowodziła nadzwyczajnej pracowitości, gromadząc unikatową ich kolekcję z obszaru Polski i Europy. Wydała 12 zeszytów zielnikowego atlasu ramienic Polski *Charothea Polonica* (1954–1967). Zasługi prof. Dąbskiej

polegają nie tylko na wprowadzeniu zespołów ramienic do fitosocjologii polskiej, ale przede wszystkim na jej wkładzie w poznanie tych zbiorowisk. Była lubianym nauczycielem akademickim. Wypromowała 33 magistrów oraz dwu doktorów. Wysokie kompetencje naukowe z sukcesem wykorzystywała na rzecz ochrony przyrody. Od 1975 r. jako przewodnicząca Rady Naukowej Wielkopolskiego Parku Narodowego zabiegała o realizację idei poszerzenia granic Parku. Znana była ze swej dużej odwagi, cierpliwości, poświęcenia i z konsekwentnego działania. Szczególnie wiele wysiłku włożyła w działalność mającą na celu wykonanie i przyjęcie przez ówczesne władze polityczne i administracyjne województwa planu zagospodarowania przestrzennego Parku. Należała do grona redaktorów tomu: *Wielkopolski Park Narodowy. Problemy ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego* (1988). Współdziałając z uczonymi z Politechniki Poznańskiej, blokowała grożące katastrofą ekologiczną Wielkopolski dalsze plany odkrywkowej eksploatacji złóż węgla brunatnego między Mosiną a Gostyniem. Prof. Dąmbaska była członkiem m.in. Państwowej Rady Ochrony Przyrody, Prezydium Komitetu Ochrony Przyrody i Jej Zasobów PAN, Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Ligi Ochrony Przyrody. Należała do założycieli Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego oraz Okręgu Wielkopolskiego Polskiego Klubu Ekologicznego. Ujmowała skromnością i prawością. Pracowała społecznie, m.in. w Miejskim Komitecie Pomocy Repatriantom (1956–1957). Była współzałożycielką NSZZ „Solidarność” na UAM; działała w Prymasowskim Komitecie Pomocy dla Internowanych. Odznaczona została m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1976). Zmarła 29 sierpnia 1984 r. na skutek obrażeń odniesionych w wypadku samochodowym w drodze powrotnej z prac badawczych prowadzonych na jeziorach okolic Gniezna. Została pochowana w rodzinnym grobowcu w Rudnej Wielkiej koło Rzeszowa. W Wielkopolskim Parku Narodowym znajduje się pamiątkowy głąz poświęcony prof. Dąmbskiej. Jej imieniem nazwano jedną z ulic i cztery dęby w Puszczykowie, jak również „Miłorząb” przed budynkiem Wydziału Biologii UAM na Morasku.

Lit.: *Zasługi prof. dr hab. Izabeli Dąmbskiej w kształtowaniu dzisiejszego wizerunku ochrony przyrody. Sesja naukowa w 20 rocznicę śmierci prof. dr hab. Izabeli Dąmbskiej (1927–1984)*, red. L. Burchardt, Poznań 2004.

Wiktor Dega

(1896–1995)

*ortopeda, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu,
twórca polskiej szkoły rehabilitacyjnej*

Urodzony w Poznaniu. W 1915 r. będąc w ostatniej klasie Gimnazjum św. Marii Magdaleny i na rok przed maturą, został wcielony do pruskiego wojska. Lata 1915–1918 spędził na froncie. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, m.in. należał do ochrony Ignacego Jana Paderewskiego, wziął udział w walkach o lotnisko na Ławicy, zajęciu Arsenалу oraz w wielu akcjach powstańczych na terenie Wielkopolski. Jako żołnierz Armii Wielkopolskiej został dowódcą 7 Kompanii 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył na froncie galicyjskim i wołyńskim, biorąc udział w odsieczy Lwowa i w ofensywie nad

Zbruczem. Studia medyczne rozpoczął w Berlinie, które kontynuował na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie w Poznaniu, gdzie uzyskał tytuł doktora wszech nauk lekarskich w 1924 r. Do 1931 r. pracował jako asystent w Klinice Ortopedycznej UP kierowanej przez prof. Ireneusza Wierzejewskiego (1881–1930). Wiedzę pogłębiał w klinikach uniwersyteckich we Francji, Włoszech i Szwecji. Habilitował się w 1933 r. na podstawie pracy pt. *Badania z dziedziny etiologii i patogenezy wrodzonego zwichnięcia biodra*. W 1937 r. został ordynatorem Oddziału Ortopedycznego Szpitala Miejskiego w Bydgoszczy. Uczestniczył w kampanii wrześniowej. W okresie okupacji pracował w Warszawie

na stanowisku ordynatora Oddziału Chirurgii w Szpitalu Dziecięcym Karola i Marii. Podczas Powstania Warszawskiego pracował jako chirurg w szpitalu polowym. Po wojnie kierował Katedrą i Kliniką Ortopedyczną UP (od 1950 r. Akademii Medycznej). Stworzył w niej m.in. oddział rehabilitacji, warsztaty ortopedyczne, pracownię psychologiczną oraz szkołę podstawową. Dzięki niemu Klinika stała się nowoczesnym ośrodkiem leczniczym, naukowym i dydaktycznym. Wiktor Dega w 1946 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1956 r. – profesorem zwyczajnym. W latach 1959–1962 był rektorem Akademii Medycznej. Jako krajowy specjalista do spraw rehabilitacji wpłynął na ujednoczenie metod leczenia choroby Heinego-Medina. Był ekspertem Światowej Organizacji Zdrowia ds. Rehabilitacji (1957–1967). Opracował wiele oryginalnych metod operacyjnych. Propagował wczesne rozpoczynanie rehabilitacji i zasadę łączenia leczenia ortopedycznego z rehabilitacją. Opublikował około 250 prac naukowych, z czego mniej więcej 60 dotyczy wrodzonych zwichnięć stawu biodrowego. Pod jego redakcją wydanych zostało kilka podręczników dla studentów i lekarzy, w tym *Ortopedia i rehabilitacja*. Był jednym z założycieli i pierwszym prezesem powstałego w 1960 r. Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem – stowarzyszenia działającego na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin, a także współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego. Członek rzeczywisty PAN. Pierwszy Kawaler Orderu Uśmiechu, który odebrał w 1969 r. w Poznaniu, następnie członek Międzynarodowej Kapituły Orderu Uśmiechu. Otrzymał wiele nagród oraz odznaczeń krajowych i zagranicznych. Doktor *honoris causa* Akademii Medycznych: w Poznaniu (1968), Krakowie (1974), Wrocławiu (1973), Łodzi (1977) oraz AWF w Poznaniu i Uniwersytetu w Halle-Wittenberg (1977). Honorowy Obywatel Miasta Poznania (1992).

Lit.: H. Mittelmeier, M.T. W. von Grabowski, A. Nowakowski, *Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995). W 120. rocznicę urodzin*, Poznań 2017.

Paweł Domański

(1959–2016)

matematyk

Urodzony w Poznaniu. Jako uczeń VIII Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza odnosił znaczące sukcesy w krajowych i międzynarodowych olimpiadach matematycznych. W wieku dziewiętnastu lat zdobył złoty medal w pierwszej edycji Konkursu Uczniowskich Prac z Matematyki, organizowanego przez Polskie Towarzystwo Matematyczne i redakcję czasopisma „Delta”. Studiował matematykę na UAM w latach 1978–1983. Jego praca magisterska uhonorowana została I nagrodą w Konkursie im. Józefa Marcinkiewicza na najlepszą pracę studencką z matematyki. Swoje życie za-

wodowe związał z Wydziałem Matematyki i Informatyki UAM. Doktoryzował się w 1987 r. Habilitację otrzymał cztery lata później, a tytuł profesora nauk matematycznych w 1999 r. Kierował Zakładem Analizy Funkcjonalnej. Pełnił m.in. funkcję prodziekana ds. naukowych, kierownika studium doktoranckiego, koordynatora wymiany międzynarodowej w ramach programu „Sokrates”. Równocześnie od 1993 r. pracował w Instytucie Matematycznym PAN w Warszawie. Przez dwie kadencje był członkiem Komitetu Matematyki PAN. W 2009 r. został powołany na członka korespondenta Królewskiej Hiszpańskiej Akademii Nauk. Opublikował około 90 artykułów naukowych. Specjalizował się w analizie

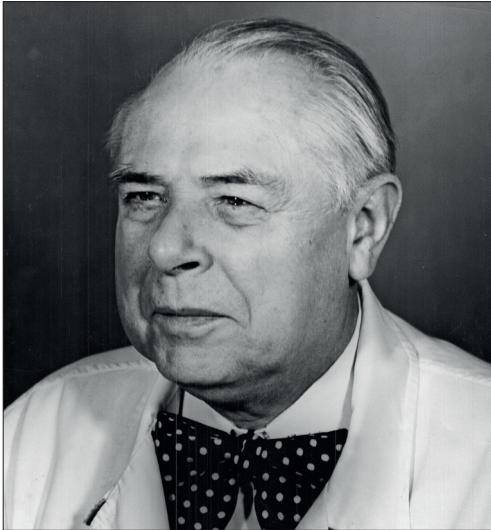
funkcjonalnej, wnosząc w jej rozwój znaczący wkład. Najważniejsze osiągnięcia dotyczyły przestrzeni Frécheta, a także przypadku niemetryzowalnych przestrzeni liniowo-topologicznych. Za prace poświęcone iniektywnym przestrzeniom lokalnie wypukłym otrzymał Nagrodę im. Stefana Banacha przyznawaną przez Polskie Towarzystwo Matematyczne (1991). Był specjalistą w zakresie przestrzeni funkcji analitycznych zmiennej rzeczywistej. Wspólnie z Dietmarem Vogtem udowodnił nieistnienie bazy Schaudera w tego typu przestrzeniach. Odkrycie to przyniosło Pawłowi Domańskiemu nagrodę ministra edukacji narodowej. Zajmował się także zagadnieniem trzech przestrzeni, tzw. sumami skreconymi przestrzeni liniowo-topologicznych, analizami dotyczącymi sformułowania warunków charakteryzujących suriektywność operatorów i domkniętość ich obrazów. Współpracując z Susanne Dierolf, znalazł częściowe rozwiązanie problemu stabilności klasy LB-przestrzeni. Niezwykle interesujące okazały się wyniki prof. Domańskiego dotyczące iniektywności przestrzeni typu $C(K)$. Z sukcesami angażował się w badanie operatorów różniczkowych, wskazywał zastosowania otrzymanych wyników w teorii równań różniczkowych cząstkowych. Kierował projektami badawczymi finansowanymi przez Komitet Badań Naukowych lub Narodowe Centrum Nauki, w wielu innych (w tym czterech subsydiowanych przez zagraniczne instytucje rządowe) był wykonawcą. Prowadził długoletnią i bardzo owocną międzynarodową współpracę naukową z pracownikami uniwersytetów rozrzuconych w wielu krajach świata, głównie w Niemczech i Hiszpanii. Wypromował siedmiu doktorów. Od 2017 r. Konkurs Prac Uczniowskich z Matematyki organizowany przez Polskie Towarzystwo Matematyczne i redakcję czasopisma „Delta” nosi jego imię.

Lit.: J. Boneta, M. Langenbruch, *Matematyczny dorobek Pawła Domańskiego*, „Wiadomości Matematyczne” 2017, 53, nr 1, s. 1–41.

Roman Drows

(1908–1977)

chirurg

Urodził się w Chodzieży w rodzinie rzemieślniczej. Szkołę średnią ukończył w rodzinnej miejscowości. Od 1927 r. studiował na Wydziale Lekarskim UP, uzyskując w 1933 r. dyplom lekarza. Należał do Korporacji Akademickiej „Aesculapia”. Karierę zawodową rozpoczął jako asystent, a później starszy asystent w Klinice Chirurgicznej UP pod kierunkiem prof. Antoniego Jurasza jr. (1882–1961). W październiku 1939 r. został wysiedlony z Poznania. Wojnę przeżył w Ostrowcu Świętokrzyskim, pracując na stanowisku ordynatora Oddziału Chirurgicznego w Szpitalu Ubezpieczalni Społecznej.

Działał w AK, nosił pseudonim „Jacyna”. Dał się poznać jako doskonały operator i patriota, który wielokrotnie z narażeniem życia leczył i ukrywał partyzantów w szpitalu, a także udzielał im pomocy lekarskiej w terenie. Powrócił do Poznania w kwietniu 1945 r. i objął stanowisko adiunkta w Klinice Chirurgicznej UP. W tym samym roku uzyskał doktorat. Habilitował się w 1950 r., profesorem nadzwyczajnym został w 1951 r., a profesorem zwyczajnym w 1962 r. Z polecenia Rady Wydziału Lekarskiego UP przystąpił do odbudowy i organizacji II Kliniki Chirurgicznej w budynku Szpitala im. Heliodora Święcickiego przy ul. Przybyszewskiego. Dzięki niemu klinika ta stała się wiodącym ośrodkiem, wyróżniają-

cym się w kraju działalnością leczniczą, naukową i dydaktyczną. Prof. Drews pełnił także funkcję dyrektora Instytutu Chirurgii AM (1970–1975) i kierownika I Kliniki Chirurgii Ogólnej AM. Należał do najwybitniejszych polskich chirurgów. Charakteryzowała go perfekcyjna technika oraz trafność diagnostyczna. Wykonał ponad 30 tys. operacji. Specjalizował się w zakresie chirurgii tarczycy, wątroby i dróg żółciowych, a także przełyku i tchawicy. Wprowadził własne techniki operacyjne, m.in. zaopatrywania kikuta dwunastnicy, kurczu wpustu, wrodzonych zniekształceń klatki piersiowej. Odtworzył ciągłość oderwanego oskrzela głównego. Opublikował około 180 prac naukowych w czasopismach krajowych i zagranicznych. Wykształcił liczne pokolenie chirurgów. Pod jego kierunkiem 54 lekarzy uzyskało stopień doktora nauk medycznych, dziewięciu współpracowników zdobyło habilitacje, z których pięciu osiągnęło profesury. Prof. Drews należał m.in. do Międzynarodowego Towarzystwa Chirurgów, Komisji Doświadczalnej i Komisji Urazów Klatki Piersiowej PAN. Przez wiele lat był przewodniczącym Poznańskiego Oddziału Towarzystwa Chirurgów Polskich, wiceprezesem, a następnie prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Chirurgów Polskich. Był także członkiem korespondentem Towarzystwa Chirurgów NRD. Pracę zawodową i naukową łączył z zaangażowaniem społecznym. Był m.in. radnym miasta Poznania. Uhonorowany został Krzyżem Kawalerskim OOP oraz doktoratem *honoris causa* Akademii Medycznej w Poznaniu (1974). Podczas wojny ożenił się z Marią Osłońską, z którą miał czterech synów. Dwóch z nich – Michał i Krzysztof – zostało lekarzami, profesorami Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Prof. Roman Drews zmarł 17 kwietnia 1977 r., po ciężkiej chorobie. Został pochowany w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu. Jego imię nadano Szpitalowi Powiatowemu w Chodzieży oraz jednej z ulic w tym mieście, a także w Poznaniu.

Lit.: G. Gertig, *Wstęp*, [w:] R. Drews, *Humanizm i chirurgia w medycynie*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, Poznań 2008.

Zbigniew Drozdowski

(1930–2004)

antropolog, rektor Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Urodził się w Sierakowie Wielkopolskim. Świadectwo dojrzałości uzyskał w Liceum Ogólnokształcącym w Międzychodzie w 1949 r. Studował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. W 1952 r. uzyskał magisterium w zakresie antropologii i rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego (późniejszej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego) w Poznaniu na stanowisku starszego asystenta. Doktoryzował się na UAM w 1960 r. na podstawie dysertacji *Wahania dobowe wzrostu i wagi uczestników obozów szkoleniowych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Po-*

znaniu. Habilitował się cztery lata później na podstawie rozprawy *Morfologiczne podstawy procesów selekcyjnych w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu na tle sekcji sportowej*. Jego mistrzami naukowymi byli prof. Jan Czekanowski (1882–1965) i prof. Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980). W 1971 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1988 r. – zwyczajnego. Przez 34 lata był kierownikiem Katedry Antropologii i Biometrii na Wydziale Wychowania Fizycznego AWF w Poznaniu. Pełnił tam także funkcję prodziekana (1964), dziekana (1965–1969), prorektora (1969–1975) i rektora (1975–1981). Na Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego w Gorzo-

wie Wielkopolskim zorganizował Pracownię Antropologii i Biometrii, którą opiekował się przez 29 lat. W Uniwersytecie Szczecińskim przez osiem lat kierował Zakładem Antropologii. Zajmował się antropologią sportu, w tym szczególnie morfofunkcjonalnymi uwarunkowaniami i skutkami ludzkiej aktywności, biologicznymi skutkami procesów zachodzących w populacji ludzkiej, chronobiologiczną podstawą aktywności ludzkiej oraz biologicznymi skutkami transformacji społeczno-ekonomicznej w krajach Europy Środkowej po 1989 r. Jego dorobek naukowy obejmuje 540 publikacji, w tym 28 książek, m.in.: *Antropologia sportowa* (wyd. III, 1984), *Rytm biologiczny w wychowaniu fizycznym i sporcie* (wyd. II, 1984), *Antropologia a rekreacja fizyczna* (1986), *Antropometria w wychowaniu fizycznym* (1998), *Studia ewolucji ludzkiej aktywności ruchowej* (1999), *Antropologia dla nauczycieli wychowania fizycznego* (2002). Prof. Drozdowski należał do rad redakcyjnych („Wychowanie Fizyczne i Sport”, „Biology of Sport”), komitetów wydawniczych i naukowych „Przegląd Antropologiczny”, „Studies in Physical Anthropology”). W latach 1975–1992 kierował polityką wydawniczą AWF w Poznaniu, pełniąc funkcję Przewodniczącego Komitetu Wydawniczego Uczelni. Ponadto był członkiem m.in.: Komitetu Antropologii PAN (pełnił tu funkcję przewodniczącego w latach 1975–1987); Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Techniki; zastępcą przewodniczącego Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego; przewodniczącym Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN; przez trzy kadencje był członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych. Należał do wielu towarzystw naukowych: European Anthropological Association, Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Polskiego Towarzystwa Biometrycznego, Association of Sport Kinetics oraz International Academy of Integrative Anthropology. Odznaczony został Krzyżem Oficerskim i Komandorskim OOP. Doktor *honoris causa* AWF we Wrocławiu (1998) oraz AWF w Poznaniu (2003). Posiada tablicę pamiątkową w AWF w Poznaniu.

Lit.: R. Asienkiewicz, *Wspomnienie o Profesorze Zbigniewie Drozdowskim w 80 rocznicę urodzin*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Seria: Kultura Fizyczna, 2010, z. IX, s. 249–253.

Władysław Dykcik (1942–2013)

pedagog, społecznik

Dzieciństwo spędził w Borzęcizkach koło Koźmina Wielkopolskiego. Liceum pedagogiczne ukończył w Krotoszynie w 1961 r. i rozpoczął studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM w zakresie pedagogiki. Po ich ukończeniu w 1967 r. otrzymał angaż na asystenta. Zainteresowany pedagogiką specjalną podjął studia w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, które ukończył w 1973 r. Doktoryzował się w roku następnym. Na podstawie książki *System wspomagania społecznego rodzin niewydolnych wychowawczo* habilitował się w 1988 r. Ważnym etapem jego drogi nauko-

wej była praca z 2005 r. *Pedagogika specjalna wobec aktualnych sytuacji i problemów osób niepełnosprawnych*, która otwierała drogę do profesury w 2006 r. O szerokości spojrzenia na kwestie towarzyszące jego zainteresowaniom i zawodowym pasjom wiele mówi książka z 2010 r. zatytułowana dostatecznie w wymowie: *Odpowiedzialność człowieka w kontekście indywidualnym i społecznym*. Od 1992 r. aż do przejścia na emeryturę w 2012 r. był kierownikiem Zakładu Pedagogiki Specjalnej na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM. Kierował także studiami podyplomowymi w zakresie pedagogiki specjalnej i logopedii. Współpracował z Wojewódzkimi Ośrodkami Medycznymi w Lesznie, Gorzowie,

Pile, Bydgoszczy, Kaliszu. Uczestniczył w około 100 konferencjach organizowanych przez uczelnie, instytuty PAN, kuratoria, a także mniejsze placówki oświatowe. Cieszył się dużym uznaniem studentów – także jako promotor licznych prac magisterskich. Wy-promował 7 doktorantów, którzy podążali za jego wąską, a zarazem szeroką specjalizacją. Zajmował się autyzmem, logopedią, oligofrenopedagogiką, terapią pedagogiczną i socjo-terapią, rehabilitacją indywidualną dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami zaburzeń. Ważnym wydarzeniem wynoszącym jego pozycję w środowisku, a zarazem ważącym na całym dorobku naukowym, na który składa się ponad 150 publikacji, było zorganizowanie zespołu dla przygotowania nowoczesnego podręcznika. Książka ta pt. *Pedagogika specjalna*, wydana w 1997 r., otrzymała nagrodę I stopnia ministra edukacji narodowej za podręcznik akademicki i była wielokrotnie wznawiana. Zawiera też definicję sformułowaną przez redaktora całości: pedagogika specjalna jako szczególna część pedagogiki – ma za przedmiot opiekę, terapię, kształcenie i wychowanie osób z odchyleniami od normy, najczęściej mniej sprawnych lub niepełnosprawnych bez względu na rodzaj, stopień i zależność objawów oraz przyczyny zaistniałych anomalii, zaburzeń, trudności lub ograniczeń. W środowisku akademickim należał do osób znanych i popularnych. Temperament społecznika uzewnętrzniał, będąc członkiem bardzo licznych organizacji i stowarzyszeń zajmujących się osobami niepełnosprawnymi, w różny sposób dotkniętymi przez los. Był m.in. wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Terapeutycznego oraz członkiem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Był kolekcjonerem figurek sów wykonanych z różnych materiałów – drewna, ceramiki, kamienia, szkła, metalu. Zgromadził ponad 2,5 tys. egzemplarzy, także z Afryki, Azji i Ameryki. Śladem tej niezwykłej pasji jest książka Sowy. *Kolekcja z podróży po Polsce i świecie* (2009).

Lit.: *In memoriam – wspomnienia pracowników Zakładu Pedagogiki Specjalnej o Profesorze Władysławie Dykciku*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2013, nr 3.

Hieronim Fokciński

(1937–2018)

jezuita, rektor Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie

Urodził się w Mirowicach koło Bydgoszczy. W wieku 17 lat wstąpił do Towarzystwa Jezusowego. W 1956 r. przyjął śluby zakonne w Poznaniu, a w 1964 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1958–1965 studiował filozofię na UJ oraz teologię na UW, a następnie podjął studia na UAM z zakresu filologii klasycznej i historii. Magisterium z historii uzyskał w 1970 r. i od tego roku przebywał w Rzymie. Po studiach z zakresu historii Kościoła na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim objął w 1971 r. kierownictwo Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie. Funkcję tę pełnił przez 47 lat. In-

stytut stał się najważniejszym polskim ośrodkiem naukowo-badawczym o charakterze dokumentacyjnym i historycznym. Reprodukuję, opracowuje i upowszechnia dokumentację dotyczącą spraw polskich, przede wszystkim z dziedziny nauk kościelnych – historii Kościoła, teologii, filozofii i prawa kanonicznego. Prowadzi także działalność wydawniczą, skupiającą się wokół periodyku naukowego „Informationes” (ponad 100 pozycji). Gromadzi także dokumentację fonograficzną oraz zabezpiecza zbiory specjalne – starodruki, rękopisy, spuścizny itd. W 1976 r. przy jezuickim Wydziale Teologicznym w Warszawie utworzono filię Instytutu. Wyróżniającą pozycję dało mu stanowisko relatora w Kongre-

gacji Spraw Kanonizacyjnych, gdzie jako historyk czuwał nad poprawnością procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Uczestniczył w około 40 procesach, w tym beatyfikacji księży: Jerzego Popiełuszki, Franciszka Blachnickiego, Władysława Bukowińskiego. Od 1994 r. wykładał w Studium Kongregacji ds. Kanonizacyjnych. Równolegle prowadził badania, przygotowując na UW pod kierunkiem prof. Aleksandra Gieysztora tezę doktorską na temat procedury nadawania godności biskupich w XVI w. obronioną w 1978 r. Wśród kilkudziesięciu publikacji specjalne miejsce zajmują *Presentazione del P. Hieronim Fokciński SJ. Relatore della Causa...*, drukowane po łacinie. Do naukowo ważnych należą prace: *Propozycje konsystorialne w XVI wieku: omówienie, teksty polskie* (Rzym 1994); *Polonia e Turchia crocevia degli imperi tra Sei e Settecento* (Rzym 1998), a zwłaszcza zredagowana wspólnie z Kazimierzem Dopierałą *Polonia włoska: słownik Polaków i instytucji polskich we Włoszech* (Bydgoszcz 2002). Uczestniczył w pracach wielu towarzystw naukowych, m.in. Associazione Archivistica Ecclesiastica, Commissione Internazionale per la Bibliografia dell'Archivio Segreto Vaticano, Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie, Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. W 2013 r. otrzymał doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Odznaczony został medalem Polonia Semper Fidelis (1998), Krzyżem Oficerskim OOP (2009), papieskim odznaczeniem „Pro Ecclesia e Pontifice” (2010).

Lit.: opracowano na podstawie materiałów dostępnych na stronie Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie – <http://pisk.jezuici.pl> – oraz: L. Henczel-Wróblewska, *Drogi życia Hieronima Fokcińskiego SJ*, wspomnienie wygłoszone na spotkaniu „Pro Memoria” zorganizowanym przez Stowarzyszenie Polonia-Italia w Poznaniu i PTPN dnia 5 listopada 2018 r.

Maria Frankowska

(1906–1996)

etnolożka, muzealniczka, antropolożka

Urodzona w Bołogojie w zachodniej Rosji. Studia w zakresie etnografii, etnologii i prehistorii podjęła na Wydziale Humanistycznym UP, gdzie w 1929 r. została zatrudniona na stanowisku asystentki w Instytucie Etnologii. Doktoryzowała się na podstawie rozprawy *Pierwotne mieszkania ludzkie, ich geneza i zasięgi*. W tym też roku objęła stanowisko kustosza w warszawskim Muzeum Etnograficznym, opiekując się kolekcją indochińską, którą rozbudowywała przez całe życie. Równocześnie w latach 1934–1938 prowadziła badania dotyczące stanu muzealnictwa w Europie. Zrealizowała w związku z tym szereg wyjazdów studyjnych, połączonych z pracą w kilku najważniejszych muzeach europejskich, głównie niemieckich, ale także francuskich i hiszpańskich. W czasie II wojny światowej prowadziła wykłady dotyczące polskiej kultury i sztuki ludowej na Tajnych Kursach Oświatowo-Społecznych w Warszawie. Po wojnie pracę dzieliła między Poznań i Warszawę. W 1945 r. przez kilka miesięcy była kustoszem Muzeum Wielkopolskiego, jednak jej ówczesna kariera wiązała się z pracą w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie. Była nie tylko kierownikiem i kustoszem, ale przede wszystkim autorem opracowań naukowych, licznych wystaw i towarzyszących im katalogów. Jej ponadczasową

zasługą jest szczególna troska o eksponaty pochodzące z Ameryki Łacińskiej. Kierując w latach 1963–1976 działem pozaeuropejskim w warszawskim Muzeum Etnograficznym, specjalną uwagę skupiała na historii Meksyku. Zgromadzone przez nią zbiory należą do unikatowych w skali europejskiej. Przez ponad 20 lat, poczynając od 1954 r., kierowała także Pracownią Etnografii w Instytucie Kultury Materialnej PAN w Poznaniu. Współpracowała i utrzymywała bliskie stosunki z wieloma placówkami naukowymi i uniwersytetami polskimi. Przez ćwierć wieku pracowała w UAM, gdzie od 1969 r. kierowała Katedrą Etnografii. Prowadziła wykłady z zakresu etnografii powszechnej, Europy i Słowian oraz muzealnictwa. Jej seminarium magisterskie ukończyło kilkudziesięciu magistrów etnografii. Wypromowała również grono doktorów oraz opiniowała liczne wnioski awansowe. Była wśród twórców syntezy etnografii polskiej *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. Jej szerokie zainteresowania przyczyniły się do wykształcenia dużej grupy specjalistów gromadzonych wokół konferencji, w tym ogólnopolskich seminariów amerykańistycznych. Była autorką kilkunastu książek i dziesiątek artykułów amerykańistycznych, dotyczących przede wszystkim Peru i Meksyku. Do najbardziej popularnych należały *Mitologia Azteków* (1987) i *Aztekowie* (1993). W swoich publikacjach podkreślała znaczenie badań interdyscyplinarnych i porównawczych w humanistyce. W tym duchu wpływała w sposób istotny na rozwój środowiska i jego integrację. Pionierski charakter oraz szerokość zainteresowań obejmujących Polskę, Europę i całą Amerykę były dostrzegane i podkreślane. Zorganizowała i przez wiele lat redagowała pismo będące organem Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Od 1975 r. wydawane było w języku hiszpańskim i angielskim jako „Ethnologia Polona”. Od 1932 r. była żoną prof. Eugeniusza Frankowskiego. Ich córką jest prof. Małgorzata Frankowska-Terlecka.

Lit.: M. Paradowska, *The Life and Activity of Professor Doctor Maria Frankowska (1906–1996)*, „Ethnologia Polona” 2005, Vol. 26.

Rajmund Galon

(1906–1986)

geograf

Urodził się we wsi Rynek koło Lubawy. Maturę uzyskał w gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu w 1925 r. Studiował geografii na UP pod kierunkiem profesorów Stanisława Pawłowskiego i Kazimierza Wójcika. W 1929 r. zdobył stopień doktora filozofii w zakresie geografii na podstawie pracy: *Kujawy Białe i Czarne*. Dzięki uzyskaniu stypendium Funduszu Kultury Narodowej odbył 10-miesięczny staż naukowy w Niemczech, Danii, Szwecji i Norwegii. W 1930 r. został zatrudniony w Instytucie Geografii UP. Habilitował się w 1935 r. na podstawie rozprawy ~~naukowej~~ *Dolina dolnej Wisły,*

jej kształt i rozwój na tle budowy dolnego Powiśla. Rok później został etatowym docentem geografii fizycznej. W sierpniu 1939 r. **z**obilizowany i wcielony do dowództwa 17 Dywizji Piechoty, wchodzącej w skład Armii Poznań, jako oficer ordynansowy. Brał udział w bitwie nad Bzurą. Dostał się do niewoli niemieckiej, w której przebywał do końca wojny. W obozie jenieckim włączył się w działalność kulturalno-oświatową, wygłaszał odczyty dotyczące zagadnień **z** geologii, geografii ogólnej i regionalnej. W 1946 r. powrócił do kraju i związał się z UMK, gdzie w 1948 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1956 r. – profesora zwyczajnego. W latach 1952–1954 pełnił funkcję prorektora. Od 1946 r. kierował

Katedrą Geografii Fizycznej, a od 1968 r. do emerytury w 1976 r. – Instytutem Geografii. Był także organizatorem i kierownikiem Zakładu Geomorfologii i Hydrografii PAN w Toruniu (1953–1968). Zajmował się geomorfologią strukturalną i dynamiczną, hydrografią lądu, glaciologią, stratygrafią i regionalizacją fizyczno-geograficzną. Opublikował ponad 220 prac naukowych. Syntezą badań i wiedzy geomorfologicznej Rajmunda Galona jest podręcznik z geomorfologii: *Formy powierzchni Ziemi* (1979). Zainicjował prace nad przygotowaniem przeglądowej mapy hydrograficznej Polski w skali 1:500 000. Stworzył monografię Alp i krajów alpejskich na przykładzie Austrii i Szwajcarii. Był cenionym pedagogiem. Wydał **poczytny** skrypt dla studentów: *Geografia jako nauka. Przedmiot, rozwój i metody w zarysie* (1989). Był promotorem 23 rozpraw doktorskich, pięciu jego uczniów uzyskało tytuły profesorskie. Prof. Galon pełnił funkcję sekretarza generalnego VI Międzynarodowego Kongresu Unii do Badań Czwartorzędu w Warszawie (1961). W 1969 r. został członkiem korespondentem, a w 1980 r. członkiem rzeczywistym PAN. W strukturach Akademii przewodniczył Komitetowi Nauk Geograficznych (1972–1981), wiceprzewodniczył Komitetowi Badań Czwartorzędu (1964–1982) oraz Komitetowi Badań Morza. Należał m.in. do: Włoskiego Towarzystwa Geograficznego, Międzynarodowej Unii Geograficznej, a także krajowych towarzystw: Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Uhonorowany został m.in. Odznaką Grunwaldzką, medalem Zwycięstwa i Wolności, medalem Za udział w wojnie obronnej 1939 r., Krzyżem Oficerskim (1964) i Krzyżem Komandorskim (1984) OOP, a także godnością doktora *honoris causa* nadaną mu w 1983 r. przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego imię nosi jedna z ulic Torunia.

Lit.: S. Leszczycki, *Rajmund Galon (1906–1986)*, „Nauka Polska” 1987, z. 4.

Franciszek Gągor (1951–2010)

generał, szef Sztabu Generalnego WP

Urodził się w Koniuszowej koło Nowego Sącza. Liceum Ogólnokształcące im. Jana Długosza ukończył w Nowym Sączu. W latach 1969–1973 studiował w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu. Studia ukończył z tytułem inżyniera – dowódcy. Jako młody oficer został skierowany do 2 Sudeckiego Pułku Czołgów 10 Dywizji Pancernej w Opolu. W latach 1976–1977 po raz pierwszy brał udział w misji pokojowej ONZ jako starszy oficer polskiego kontyngentu w Egipcie. W 1978 r. wyznaczono go starszym wykładowcą w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych. W latach 1988–1990 był starszym oficerem operacyjnym ds. kontyngentów wojskowych w Głównym Zarządzie Szkolenia Bojowego WP, a następnie pracował w Zarządzie Wojskowych Spraw Zagranicznych jako szef Oddziału Operacji Pokojowych, szef Oddziału Misji Pokojowych i dyrektor Biura Kontroli Zbrojeń i Misji Międzynarodowych. Studiował anglistykę w Instytucie Filologii Angielskiej UAM. W 1983 r. otrzymał tytuł magistra na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem prof. Wojciecha Lipońskiego na temat modelu państwa angielskiego popularyzowanego w publicystyce Bolesława Prusa. W roku następnym ukończył Podyplomowe Studium

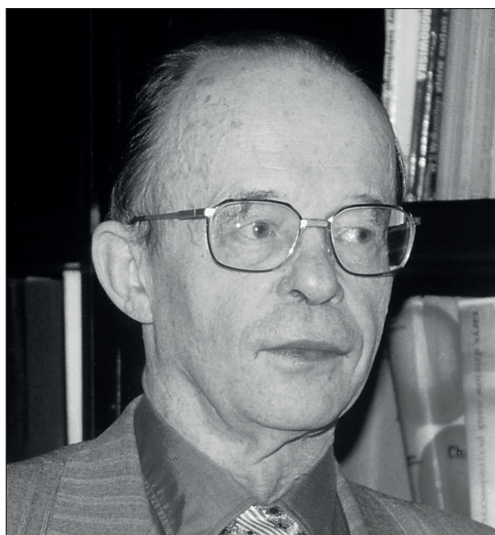
Tłumaczy Języka Naukowo-Technicznego Niemieckiego i Angielskiego na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1998 r. w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie obronił rozprawę pt.: *Międzynarodowe operacje pokojowe oraz ich miejsce we współczesnej doktrynie obronnej Rzeczypospolitej Polskiej* i uzyskał stopień doktora nauk wojskowych. Odbył również podyplomowe studia w Akademii Obrony NATO (Defense College) w Rzymie (2001) oraz w Narodowym Uniwersytecie Obrony (National Defense University) na terenie Fortu Lesley McNair w Waszyngtonie (2001–2002). Był uznawany za wybitnego specjalistę w dziedzinie rozpoznania i operacji pokojowych. Służył m.in. na Wzgórzach Golan, w Iraku i Kuwejcie. Łącznie w misjach pokojowych ONZ poświęcił 28 lat służby wojskowej, zajmując coraz bardziej odpowiedzialne stanowiska dowódcze. W 1991 r. został zastępcą dowódcy polskiego kontyngentu w operacji „Pustynna Burza”. Od 1999 r. stał na czele Generalnego Zarządu Operacyjnego w Sztabie Generalnym. W latach 2004–2006 był polskim przedstawicielem wojskowym przy Komitetach Wojskowych NATO i Unii Europejskiej w Brukseli. W 2006 r. został szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, co wiązało się z awansem na stanowisko generała. Był odpowiedzialny za głęboką reformę polskiej armii. Przeprowadził polskie wojsko z poborowego do zawodowego. Został uhonorowany m.in.: Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim OOP. Otrzymał także amerykańską Legię Zasługi i francuską Legię Honorową. Zginął 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wielkim OOP. Posiada liczne tablice pamiątkowe, m.in. w Warszawie i w Kabulu, a także w rodzinnej miejscowości, gdzie patronuje od 2011 r. szkole podstawowej.

Lit.: *Generał dr Franciszek Gągor. Pierwszy żołnierz RP w latach 2006–2010*, Warszawa 2012.

Krzysztof Golankiewicz

(1931–2008)

chemik

Urodził się w miejscowości Słonim w ZSRR. Uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Gnieźnie, gdzie w 1951 r. zdał maturę. Studia na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM zwińczył dyplomem magisterskim w 1955 r. i został zatrudniony jako asystent w ówczesnej Katedrze Chemii Organicznej. Doktoryzował się w 1958 r. na podstawie pracy *Badania w zakresie syntezy heteroalkaloidów grupy chininy*. Habilitował się w 1963 r. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1971 r., a profesora zwyczajnego w 1976 r. Należał do uczniów i współpracowników prof. Jerzego Susz-

ki (1889–1972), który odegrał fundamentalną rolę w rozwoju poznańskich wysoko notowanych nauk chemicznych. W 1959 r. prof. Krzysztof Golankiewicz jako jeden z pierwszych kandydatów z UAM otrzymał roczne stypendium Fundacji Rockefellera na staż naukowy w Harvard University USA, gdzie pracował pod kierunkiem późniejszego laureata Nagrody Nobla prof. Roberta Woodwarda (1917–1979). Prowadził także badania w Research Associate w University of Illinois (1967–1968). W 1993 r. jako visiting professor przebywał w University of Florida w Gainesville. Więzy ze środowiskiem naukowym Stanów Zjednoczonych podkreśla jego rola jako promotora doktoratów *honoris causa*

UAM przyznanych prof. Harry'emu Sislerowi w 1977 r. oraz prof. Nelsonowi J. Leonardo-
wi w 1980 r. Prof. Golankiewicz w latach 1968–1973 był kierownikiem Zakładu Chemii
Organicznej Instytutu Chemii UAM. Od 1978 r. kierował Zakładem Syntezy i Struktury
Związków Organicznych. Dorobek naukowy nie ogranicza się do ponad 150 oryginal-
nych prac i rozpraw, popularyzujących i pogłębiających badania m.in. nad spektroskopią
masową. Uznanie zdobył badaniami organicznych związków heterocyklicznych o du-
żym znaczeniu biologicznym. Sposób otrzymywania pirymidyny został opatentowany
w 1997 r. jako wspólny wynalazek z prof. Hanną Wójtowicz-Rajchel. Cieszył się opinią
lubianego dydaktyka. Był promotorem 21 rozpraw doktorskich. Skutecznie zabiegał, aby
każdy z jego uczniów odbył staż naukowy w Stanach Zjednoczonych. Wygłosił ponad
100 referatów i komunikatów naukowych na krajowych i międzynarodowych zjazdach
i kongresach naukowych, nierzadko będąc zapraszany do przewodniczenia obradom. Przez
cały okres pracy na UAM należał do aktywnych członków Wydziału Matematyki, Fizyki
i Chemii, będąc prodziekanem (1968–1972), dyrektorem Instytutu Chemii (1973–1975)
oraz przez dziewięć kolejnych lat prorektorem uczelni, która znalazła się wówczas wśród
najbardziej dynamicznie rozwijających się szkół wyższych w kraju. W latach 1973–1978
przewodniczył Komisji Nauk Chemicznych Poznańskiego Oddziału PAN. Zainicjował
odbywanie środowiskowych konferencji naukowych służących wymianie doświadczeń
naukowych. W latach 1972–1976 był członkiem Komitetu Nauk Chemicznych PAN
i Komisji Spektroskopowej PAN. Należał do aktywnych członków wielu krajowych i za-
granicznych towarzystw naukowych, w tym m.in.: Polskiego Towarzystwa Chemicznego,
Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Association of Harvard Chemists oraz
Association of Illinois Chemists. Osiągnięcia badawcze i dydaktyczne były podstawą do
przyznanych Profesorowi licznych odznaczeń i wyróżnień uczelnianych i resortowych.

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM.

Witold Hensel

(1917–2008)

archeolog, mediewista

Urodzony w Poznaniu. Studiował na Wydziale Humanistycznym UP. Był aktywnym członkiem korporacji Surma. W 1938 r. zdobył stopień magistra w dziedzinie prahistorii, antropologii i etnografii. W 1945 r. uzyskał stopień doktora na KUL i powrócił na UP, gdzie habilitował się w 1948 r. Profesorem nadzwyczajnym został w 1951 r., zwyczajnym w 1956 r. W latach 1951–1953 był dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego UP. W 1954 r. przeniósł się do Warszawy i objął stanowisko dyrektora Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, który skupiał trzy dyscypliny: archeologię (głównie

Polski, ale też tzw. śródziemnomorską), etnografię oraz historię kultury materialnej średniowiecza i czasów nowożytnych. Prof. Hensel został także w 1955 r. kierownikiem Katedry Archeologii Słowiańskiej UW. Rozwijał współpracę między archeologami i przedstawicielami innych nauk, w tym ścisłych. W kierowanym do 1989 r. Instytucie zorganizował laboratoria zatrudniające także przyrodników, chemików, fizyków. W Instytucie zgromadził największą w Polsce kadrę wysoko kwalifikowanych pracowników naukowych specjalizujących się w różnych działach archeologii. Organizował wielkopłaszczyznowe badania wykopaliskowe na wielu stanowiskach archeologicznych w kraju, a następnie

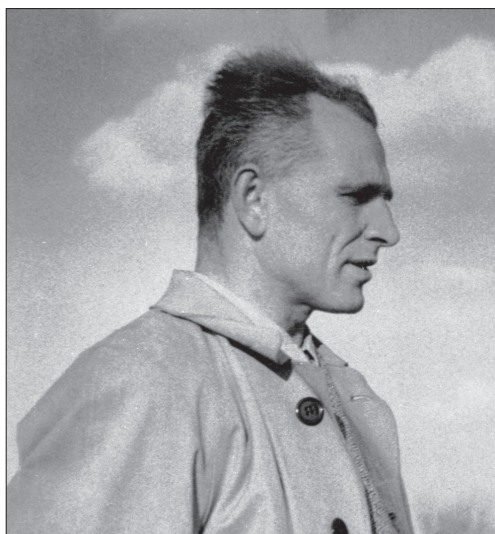
za granicą: w Bułgarii, Macedonii, Włoszech, Francji i Algierii. W 1965 r. zorganizował I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, któremu przewodniczył. Współtworzył i redagował czasopisma: „Archaeologia Polona”, „Slavia Antiqua” i „Światowit” oraz zagraniczne „World Archaeology” (Londyn) i „Archeo” (Rzym). Wykształcił duże grono uczniów, a wielu z nich osiągnęło tytuły profesorskie. Pozostawił imponujący dorobek liczący około tysiąca pozycji bibliograficznych. Do najważniejszych jego prac zalicza się *Poznań w zaraniu dziejów. Od paleolitu do połowy XIII wieku n.e.* (1958), *Archeologia o początkach miast słowiańskich* (1963), *Polska przed tysiącem lat* (wyd. III, 1967), *Ziemie polskie w pradziejach* (1969), *Archeologia żywa* (1973), *U źródeł Polski średniowiecznej* (1974), *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej* (wyd. IV, 1987), *Polska starożytna* (wyd. III, 1988). Działalność naukową łączył z zaangażowaniem społeczno-politycznym. Zasiadał w Komitecie Wykonawczym Rady Krajowej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego. Był posłem IX kadencji na Sejm PRL z ramienia Stronnictwa Demokratycznego (1985–1989). Należał do wielu prestiżowych – krajowych i zagranicznych – towarzystw i organizacji naukowych. W 1965 r. został członkiem korespondentem, a od 1973 r. członkiem rzeczywistym PAN. Jednocześnie przez wiele lat działał w prezydium tej instytucji, przewodniczył Komitetowi Słowianoznawstwa PAN, a w latach 1984–1989 był sekretarzem Wydziału Nauk Społecznych PAN. Był także członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Instytutu Zachodniego. Macierzysta uczelnia przyznała mu w 1986 r. godność doktora *honoris causa*. Został odznaczony Krzyżami: Komandorskim, Oficerskim i Kawalerskim OOP oraz Orderem al Merito della Repubblica Italiana, Orderem Cyryla i Metodego, złotym medalem Czechosłowackiej Akademii Nauk. W 2007 r. w uznaniu osiągnięć na polu mediewistyki otrzymał medal *Lux et laus* ufundowany przez stały Komitet Mediewistów Polskich. Prof. Hensel pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Lit.: M. Dekówna, *Prof. dr hab. Witold Hensel – badacz, organizator, dydaktyk. Zarys działalności*, „Archeologia Polski” 2008, t. LIII, z. 1.

Karol Hoffmann

(1913–1971)

lekkoatleta, popularyzator sportu

Urodzony w rodzinie nauczycielskiej w Orliczku w powiecie szamotulskim. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu i Studium Wychowania Fizycznego UP w 1936 r. W latach 1929–1935 trenował w sekcji lekkoatletycznej poznańskiej „Warty” od 1936 r. reprezentował AZS w Poznaniu. Uczestniczył w olimpiadzie w Berlinie w 1936 r. w skoku wzwyż. Dziewięć razy był mistrzem Polski – w skoku w dal (cztery razy), skoku wzwyż (dwa razy), trójskoku (trzy razy), wielokrotnym wicemistrzem w tych dyscyplinach, a także rzucie dyskiem (1949) oraz brązowym medalistą

w pchnięciu kulą (1934, 1936, 1937). Rekord życiowy w skoku w dal wynosił 7,22 m, w skoku wzwyż 1,90 m, trójskoku 14,76 m. Ze sportem wyczynowym rozstał się w 1951 r. Do wybuchu wojny był referentem d/s sportu w Dyrekcji PKP w Poznaniu, później administratorem obiektów sportowych. Od 1 września 1946 r. zatrudniony na stanowisku adiunkta w Studium Wychowania Fizycznego UP oraz w Polskim Radio, gdzie przez 25 lat prowadził codzienną gimnastykę poranną nadawaną w programie ogólnopolskim. Kwestie z tym związane przedstawił w osobnej książce *Gimnastyka przy radiu* (1965). Od 1954 r., jako zastępca profesora, kierował Katedrą Teorii i Metodyki Sportu. W 1961 r.

uzyskał tytuł doktora nauk wychowania fizycznego. Teza doktorska poświęcona była eksperymentalnej na owe czasy tematyce – długości i częstotliwości kroku w biegu na 100 m w korelacji ze wzrostem i długością kończyn dolnych czołowych sprinterów polskich. Większość spośród około 40 prac naukowo-badawczych dotyczyła sportu wysoko kwalifikowanego. Wyniki badań prezentował na międzynarodowych konferencjach w Belgii, Francji, Szwajcarii oraz w państwach sąsiedzkich. Należał do ludzi życzliwych, a w relacjach ze studentami był bezpośredni i przyjacielski. Zaskarbił sobie także duży autorytet wiązany z sukcesami sportowymi oraz popularyzacją gimnastyki – unikatową co do formy w skali europejskiej. W środowisku akademickim, a także poza nim był osobą znaną i szanowaną. Wypromował ponad 130 magistrów, którzy podejmowali przede wszystkim tematy związane z działalnością trenerską, głównie w zakresie lekkiej atletyki. Po zakończeniu w 1951 r. uprawiania wyczynowego sportu rozpoczął działalność jako trener. Aż do 1963 r. należał do wąskiej grupy szkoleniowców przygotowujących polskich lekkoatletów do mistrzostw Europy oraz olimpiad w Rzymie i w Helsinkach. Był zauważalnie aktywny w Polskim Związku Lekkiej Atletyki, w Komitecie Olimpijskim, Akademickim Związku Sportowym, Towarzystwie Krzewienia Kultury Fizycznej. Uważany za współtwórcę osiągnięć polskiej lekkoatletyki w latach 1957–1963. Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim OOP, medalem Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej oraz wieloma regionalnymi wyróżnieniami.

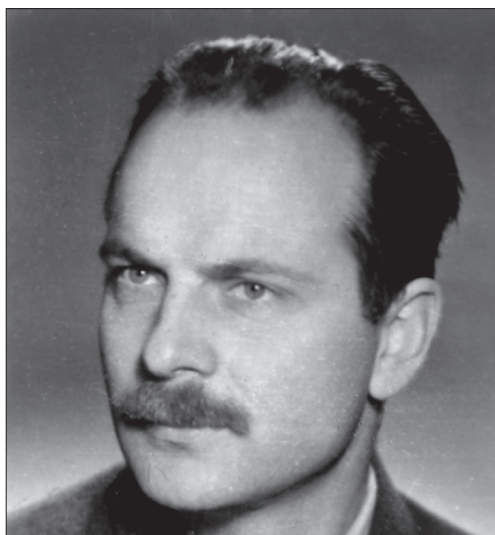
Lit.: J. Ludka, *Karol Hoffmann*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1971, t. XV, nr 4.

Antoni Horst

(1915–2003)

fizjolog i genetyk, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu

Rozpoczął edukację w rodzinnym Zakrzewie w ziemi złotowskiej. Do gimnazjum uczęszczał w Chojnicach, gdzie zdał maturę. W 1934 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim UP, które przerwał wybuch wojny. We wrześniu 1939 r. w ambulatorium Szpitala Przemienienia Pańskiego opatrywał rannych po nalotach lotnictwa niemieckiego na Poznań, a następnie pomagał przy ewakuacji rannych żołnierzy do centralnej Polski. Podczas okupacji pracował w Warszawie w Szpitalu Dzieciątka Jezus. W 1942 r. ukończył studia na Tajnym Uniwersytecie Ziem Zachodnich. Działał w strukturach AK. Po wybuchu

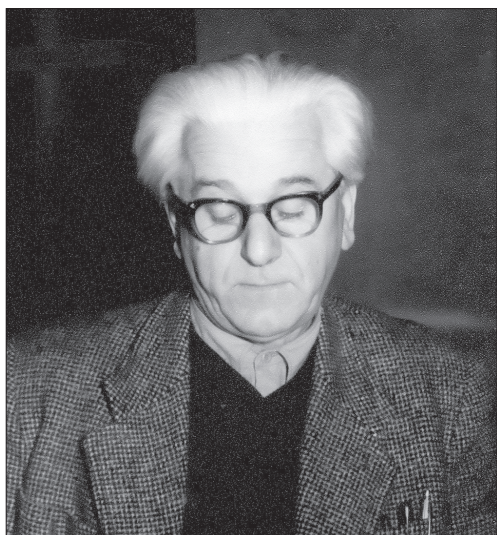
Powstania Warszawskiego został zastępcą szefa sanitarnego odpowiedzialnego za centrum miasta, następnie odpowiadał za opiekę medyczną nad ewakuowanymi szpitalami i wysiedlaną ludnością cywilną Warszawy. Dla potrzeb zaopatrzenia zorganizował doraźną składnicę sanitarną, do której kupował ze środków Delegatury Rządu środki opatrunkowe i leki. Zasłynął sprzeciwieniem się ewakuacji szpitali przed ofensywą radziecką, zapobiegając w ten sposób ogromnym stratom, jakie byłyby poniesione w warunkach zimowych. W 1945 r. otrzymał stopień doktora medycyny na Wydziale Lekarskim UP na podstawie dysertacji pt. *Diagnostyka komórkowa płynów wysiękowych, płynu mózgowo-rdze-*

niowego i wydaliny ludzkiej. W roku następnym objął stanowisko adiunkta w II Klinice Chorób Wewnętrznych UP. Habilitację uzyskał w 1947 r. na podstawie dysertacji pt. *Rola zbiorników krwi w przewlekłej niewydolności krążenia*. Od 1950 r. był kierownikiem Zakładu Patologii Ogólnej i Doświadczalnej Akademii Medycznej w Poznaniu. W tymże roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1956 r. profesorem zwyczajnym. W roku akademickim 1955/56 pełnił funkcję dziekana Wydziału Lekarskiego. W latach 1956–1959 był rektorem Akademii Medycznej w Poznaniu. W 1963 r. utworzył Zakład Genetyki Człowieka, pierwszą tego typu placówkę naukową w Polsce. Od 1974 r., gdy Zakład został przekształcony w Zakład Genetyki Człowieka PAN, nadal był jego kierownikiem (do 1985 r.). Jest autorem około 250 publikacji z zakresu genetyki człowieka oraz autorem ośmiu książek poświęconych molekularnym aspektom chorób. Do najważniejszych jego prac należą: *Z zagadnień ekologii człowieka* (1963), *Patologia molekularna* (1966), *Diagnostyka różnicowa* (1968), *Problemy genetyki medycznej* (1971), *Biologia XX wieku* (1971), *Endokrynologia kliniczna* (1973), *Ekologia człowieka* (1976), *Molekularne podstawy patogenezy chorób* (1979). Popularność zdobył podręcznik *Fizjologia patologiczna*, który doczekał się w latach 1959–1986 dziewięciu wydań. Prof. Antoni Horst działał w strukturach PAN (od 1969 r. jako członek korespondent, a od 1980 r. jako członek rzeczywisty). Należał do wielu towarzystw naukowych, m.in. pełnił funkcję przewodniczącego i wiceprzewodniczącego Wydziału Lekarskiego PTPN, w Polskim Towarzystwie Genetycznym – był m.in. dwukrotnie przewodniczącym jego Oddziału Poznańskiego oraz dwukrotnie członkiem Zarządu Głównego. Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim OOP (1957), Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP (1986), Medalem im. Mikołaja Kopernika (1998). Doktor *honoris causa* Akademii Medycznej w Poznaniu (1989).

Lit.: R. Słomski, *Profesor Antoni Horst (1915–2003) – wybitny fizjolog i genetyk*, „Nauka” 2004, nr 2, s. 162–166.

Franciszek Jaśkowiak (1903–1983)

krajoznawca, popularyzator turystyki

Urodził się w nieistniejącej już podpoznańskiej wsi Glinienko. Uczęszczał do szkół ludowych w Morasku i Radojewie. Świadectwo dojrzałości uzyskał w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w 1925 r. Po zdaniu matury powołany został do czynnej służby wojskowej i skierowany do Szkoły Podchorążych Artylerii w Śremie, którą ukończył w 1926 r. Studiował filologię romańską na UP (1926–1931). Studia uwieńczył pracą magisterską obronioną dopiero w 1950 r. Od lat 30. związany był z zawodowym przewodnictwem turystycznym. W latach 1932–1933 sprawował funkcję sekretarza

oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. W Warszawie odbył ogólnopolski kurs przewodników turystycznych. Po powrocie ze stolicy był jedynym zawodowym przewodnikiem turystycznym w Poznaniu. Obsługiwał liczne wycieczki organizowane przez miejscowy Oddział PTK. Od 1934 r. aż do wybuchu II wojny światowej pracował w poznańskim oddziale biura podróży Międzynarodowego Towarzystwa Wagonów Sypialnych „Wagons-Lits-Cook”. W czasie obrony Warszawy w 1939 r. został ranny i trafił do niewoli niemieckiej. Lata wojny spędził w obozie jenieckim w Woldenbergu (Dobiegniew). W 1945 r. powrócił do Poznania i reaktywował Towarzystwo Miłośników Miasta

Poznania. Pracując w Zarządzie Miejskim, przeprowadził m.in. inwentaryzację zabytków poznańskich, czego efektem było opracowanie *Zabytki poznańskie po pożodze* (Poznań 1945). Publikacja ta spotkała się z dużym uznaniem ze strony historyków sztuki i stanowi do dzisiaj trwały dokument historyczny o stanie zabytków miasta po II wojnie światowej. Od 1947 r. aż do przejścia na emeryturę w 1969 r. był pracownikiem Międzynarodowych Targów Poznańskich. Zajmował tam m.in. stanowisko wicedyrektora oraz szefa protokołu i służby zagranicznej. Jego pasją były krajoznawstwo i turystyka. Działał w Lidze Ochrony Przyrody (w latach 1967–1970 prezes Zarządu Okręgu). Zaangażował się w starania o utworzenie Wielkopolskiego Parku Narodowego. Był autorem lub współautorem poczytnych przewodników turystycznych, m.in.: *Ziemia Lubuska* (1955), *Kórnik-Rogalin* (1966), *Poznań* (1972), *Okolice Poznania* (1972), *Puszcza Zielonka* (1972), z Adamem Dubowskim *Wielkopolski Park Narodowy* (wyd. V, 1980), z Włodzimierzem Łęckim *Wielkopolska: przewodnik* (1989), *Przewodnik po Poznaniu* (wyd. II, 1991). Był także autorem map, folderów turystycznych oraz artykułów publicystycznych. Należał m.in. do Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania (1945–1946 – prezes, 1946–1948 – wiceprezes), Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (1945–1948 – prezes). Był członkiem Stronnictwa Demokratycznego. Został uhonorowany ponad 20 odznaczeniami, m.in. Złotą Odznaką Przewodnika Turystyki Pieszej (1952), Złotą Odznaką PTTK (1956), Złotą Odznaką Miłośnika Miasta Poznania (1963), Krzyżem Kawalerskim OOP (1970). Franciszek Jaśkowiak został pochowany w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu. Posiada tablicę pamiątkową na Starym Rynku w Poznaniu. Obeliski poświęcone jego pamięci znajdują się w Wielkopolskim Parku Narodowym oraz na Morasku. Jest patronem jednej z ulic Poznania.

Lit.: A. Dzieczkowski, *Franciszek Jaśkowiak 1903–1983*, [w:] *Wielkopole XX wieku*, red. A. Gulczyński, Poznań 2001, s. 181–189.

Konrad Jażdżewski

(1908–1985)

archeolog, muzealnik

Urodzony w Kluczborku na Górnym Śląsku w rodzinie o tradycjach patriotycznych. Młodość spędził wraz z rodzicami w licznych podróżach między Berlinem a Petersburgiem, co wynikało z charakteru pracy jego ojca, który zajmował się handlem. Uczęszczał do wielu szkół podstawowych i średnich, kolejno w Chociebużu na Łużycach, w Berlinie, Kluczborku, Trzemesznie, Poznaniu, Grudziądzu. Maturę zdał w Gnieźnie w 1926 r. i rozpoczął studia na UP pod kierunkiem prof. Józefa Kostrzewskiego. Rychło stał się jego ulubionym uczniem i współpracownikiem – jako doktor od 1936 r. i habili-

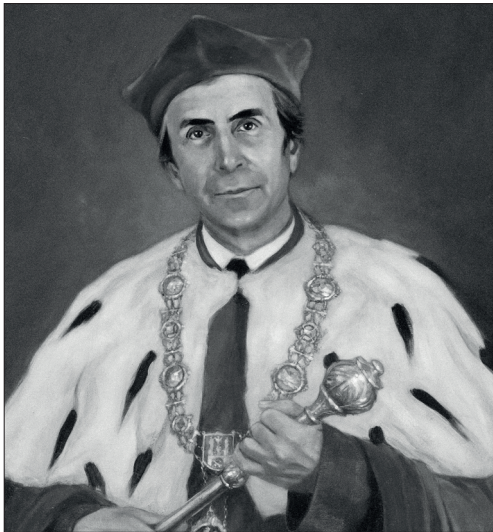
tant od 1939 r. Uczestniczył w wykopaliskach w Brześciu Kujawskim i Dobrem. Efekty tych badań przedstawił w pracy doktorskiej: *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce Środkowej i Zachodniej*, a odkrycia w Brześciu Kujawskim stanowiły podstawę habilitacji. Propozycję objęcia katedry prehistorii na uniwersytecie w Wilnie zniweczył wybuch wojny, w czasie której kierował Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie. Współpracował z konspiracyjnym Komitetem Słowiańskim, dla którego przygotował *Atlas do pradziejów Słowian*, opublikowany w dwóch częściach w 1948 r., również w wersji angielskiej. Po wojnie związał się z nowo tworzącym uniwersytetem w Łodzi, gdzie

zorganizował Katedrę Archeologii i kierował nią. Na stanowisku tym pozostawał do 1971 r., wybierając wówczas spośród dwóch miejsc pracy funkcję dyrektora Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. W 1946 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1957 r. zwyczajnym. W latach 1954–1960 kierował Zakładem Archeologii Polski Środkowej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN. Zdobył wysoki prestiż znawcy problematyki archeologicznej w jej rozległej chronologii – od prehistorii po wczesne średniowiecze. Wyniki badań upowszechnił w ponad 300 pracach naukowych, monografiach, rozprawach, artykułach i polemikach oraz jako redaktor cenionych czasopism naukowych m.in. „Z otchłani wieków”. W 1956 r. stworzył czasopismo „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”. W dwa lata później, wspólnie z prof. Witoldem Henslem, powołał serię międzynarodową wydawnictwa „Inventaria Archaeologica”. Był członkiem komitetu redakcyjnego międzynarodowego słownika archeologicznego *Glossarium archeologicum*. W sposób kompetentny a zarazem pryncypialny wypowiadał się na temat ochrony zabytków archeologicznych. W grupie najważniejszych prac znajduje się książka pt. *Pradzieje Europy Środkowej*. W pracy dydaktycznej i publicystycznej kładł nacisk na konieczność prowadzenia przez archeologów badań terenowych oraz potrzebę publikowania do powszechnej wiadomości wyników wykopalisk. Zachęcany przez współpracowników spisał wspomnienia pt. *Pamiętniki. Wspomnienia polskiego archeologa z XX wieku* (1995). W 1985 r. otrzymał doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego. Prof. Konrad Jażdżewski był pomysłodawcą odtworzenia przedwojennego Muzeum w Praszce oraz spadkobiercą zabytkowej kamienicy przy Placu Grunwaldzkim nr 15, którą w 1975 r. przekazał na cele muzealne wraz z budynkami gospodarczymi i ogrodem. Wyróżniony został honorowym obywatelstwem tego miasta. Od 2008 r. posiada tablicę pamiątkową w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi.

Lit.: A. Mikołajczyk, *In memory of Prof. Konrad Jażdżewski (1908–1985)*, „Archaeologia Polona” 1991, vol. 29.

Franciszek Kaczmarek (1928–2015)

fizyk, rektor UAM

Urodził się w Łęgowie koło Wągrowca. W czasie II wojny światowej został zatrudniony jako uczeń elektromonterski w firmie Siemens-Schuckert w Poznaniu. Po zakończeniu wojny zdał maturę w Liceum im. Bergera w Poznaniu. Następnie w latach 1948–1952 studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. Już w trakcie studiów został zatrudniony w Katedrze Fizyki Doświadczalnej jako zastępca asystenta. Zajmował się wtedy pod kierunkiem prof. Marka Kwieka konstrukcją i badaniem mikrofonów do celów ultraakustycznych. W 1952 r. uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie matematyki. Dok-

torat poświęcony zjawiskom opóźnionym w ferroelektrycznym tytanianie baru (obroniony w 1960 r.) napisał pod kierunkiem prof. Arkadiusza Piekary. W roku następnym odbył staż naukowy w Massachusetts Institute of Technology w Cambridge, w USA. Habilitował się w 1968 r. Profesorem nadzwyczajnym został w 1975 r., a profesorem zwyczajnym w 1984 r. W Instytucie Fizyki kierował I Pracownią Fizyczną oraz Zaocznym Studium Fizyki, a także Zakładem Elektroniki Kwantowej. Prowadził badania w dziedzinie laserów światłowodowych, tworząc w Poznaniu szkołę elektroniki kwantowej. Skonstruował pierwszy polski laser „czerwony” i wiele kolejnych unikatowych laserów. Był prodziekanem Wydziału Matematyki,

Fizyki i Chemii (1975–1981), prorektorem (1981–1982) i rektorem UAM (1984–1985). Zarówno pełnienie funkcji prorektora, jak i zwłaszcza rektora przypadało na szczególnie trudny i wręcz dramatyczny czas w dziejach państwa polskiego, brzemienny stanem wojennym wprowadzonym 13 grudnia 1981 r. i formalnie zniesionym w połowie 1983 r. Wybór na rektora rok później był przejawem opozycyjnego nastawienia nie tylko większości elektorów uniwersyteckich, ale i kandydata. Skutkowało to trwającym kilkanaście miesięcy konfliktem z przedstawicielami władzy wojewódzkiej i centralnej, które negatywnie oceniały uczelnię i jej kierownictwo. W warunkach scentralizowanej administracji państwowej uzyskanie jakiegokolwiek pomocy zewnętrznej było utrudnione i blokowane. Nowo wybrany rektor znany był jako rzecznik budowy obiektów akademickich na Morasku. Konfliktowe stosunki z ówczesną władzą towarzyszyły całej jego aktywności rektorskiej. Jednoznacznie wypowiedział się w obronie autonomii uczelni, praworządności zgodnej z normami współżycia społecznego i tradycją akademicką. Po inauguracji roku akademickiego 1985/86 przystąpiono do prac nad opracowaniem nowego statutu. Projekt rodził się w trudnej sytuacji społecznej i politycznej, potęgowanej przez trudności finansowe Uczelni, powiązane z zapaścią gospodarczą kraju. Niezadowolenie było powszechne, aczkolwiek różnie adresowane. Z dniem 30 listopada 1985 r. na podstawie znowelizowanej ustawy – kontestowanej przez większość środowiska akademickiego Poznania i Polski – rektorzy i znakomita większość dziekanów nie otrzymała od ministerstwa potwierdzenia pełnienia swych funkcji. Prof. Franciszek Kaczmarek powrócił do badań, których nie przerwały trudności związane z wykonywaniem funkcji akademickich. Jego dorobek naukowy obejmuje kilkadziesiąt publikacji, w tym m.in.: *Ćwiczenia laboratoryjne z fizyki dla zaawansowanych* (1982), *Wstęp do fizyki laserów* (wyd. II, 1986), *Podstawy działania laserów* (1983) oraz *Quantum Electronics* (1994). Wypromował 20 doktorów, a czterech z nich uzyskało tytuły profesorskie. Współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi na świecie. Należał m.in. do Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Był promotorem doktoratu *honoris causa* UAM Javiera Solany w 2000 r. Został odznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim OOP. W 2009 r. UAM uhonorował prof. Franciszka Kaczmarka wyróżnieniem *Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis*. Od 2018 r. jego imię nosi Auditorium Maximum na Wydziale Fizyki UAM.

Lit.: E. Pawłowska, *Franciszek Kaczmarek (1984–1985)*, [w:] *Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. T. Schramm, Poznań 2004, s. 249–258.

Wojciech Szczęsny Kaczmarek (1942–2009)

fizyk, prezydent Poznania

Urodził się w Luboniu jako starszy z dwóch synów Zyty z Omasztów i Telesfora Kaczmareków. Matka była rodowitą Węgierką spod Budapesztu wychowaną w Polsce, natomiast ojciec Wielkopolaninem, sędzią pracującym w Poznaniu. Wojciech Kaczmarek ukończył w 1961 r. III Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Kasprzaka w Poznaniu. W latach 1961–1966 studiował fizykę na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM. Po uzyskaniu magisterium pracował przez rok w Akademii Rolniczej w Poznaniu, a następnie związał się z Instytutem Fizyki UAM, gdzie od 1970 r. pracował na stanowisku starszego asystenta, a po doktoracie uzyskanym w 1974 r. – adiunkta. Odbił liczne zagraniczne staże naukowe, m.in. w Kijowie, Rydze, Orleanie. W latach 1982–1983 pracował naukowo na Politechnice w Zurychu w Szwajcarii, a w latach 1987–1988 jako profesor I klasy na Uniwersytecie Paris Nord w Paryżu. W 1990 r. przygotował monografię: *Funkcja dielektryczna i ładunek efektywny jonów w ferroelektrykach niewłaściwych na przykładzie β -molibdenianu gadolinu*, na podstawie której uzyskał stopień doktora habilitowanego. Mimo poważnych problemów zdrowotnych oraz niedogodności związanych ze skutkami choroby Heinego-Medina pracę zawodową łączył z wzrastającym

zaangażowaniem społecznym. W czasie studiów należał do znanych działaczy Rady Uczelnianej, a następnie Okręgowej ZSP w Poznaniu, koncentrując uwagę na sprawach wchodzących w zakres komisji nauki. Od lat 70. współkształtował – na szczeblu Uczelni i w środowisku akademickim – program o charakterze opozycyjnym w stosunku do peerełowskiej rzeczywistości. Był współzałożycielem NSZZ „Solidarność” na UAM. Wybrany w 1980 r. członkiem Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” UAM, przewodniczył Komisji Socjalnej. W latach 80. włączył się do odbudowy i rekonstrukcji „Solidarności”. Wyrazem uznania dla tej działalności było – z jednej strony przekazanie mu w 1988 r. funkcji wiceprzewodniczącego Komisji Zakładowej, z drugiej zaś – powierzenie mu roli obserwatora podczas wyborów parlamentarnych 4 czerwca 1989 r. Wszedł w skład grupy inicjatywnej Komitetów Obywatelskich „Solidarności”. Jako wiceprzewodniczący Komitetu Obywatelskiego miasta Poznania wybrany został w 1990 r. radnym Rady Miasta, a następnie prezydentem Miasta Poznania. Szybko zjednał sobie uznanie, także osób nie podzielających wcześniej jego opozycyjnych poglądów. Funkcję prezydenta pełnił dwie kadencje, do 1998 r. W 2002 r. ubiegał się o urząd prezydenta w wyborach bezpośrednich, ulegając w drugiej turze Ryszardowi Grobelnemu. Mimo porażki pozostawał w dobrych relacjach z urzędującym prezydentem, o czym świadczy poparcie dla Ryszarda Grobelnego podczas reelekcji w 2006 r. Na forum ogólnopolskim znany był jako współtwórca, a następnie prezes Związku Miast Polskich (1991–1999). Był współinicjatorem Ogólnopolskiej Konferencji Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów (Poznań, 1992 r.). Należał do członków założycieli Lions Club International (1990), a także Fundacji Poznań-Ille-et-Vilaine (1991), w której pełnił funkcję prezesa. W latach 2000–2003 był konsulem generalnym RP w Paryżu. Odznaczony m.in.: Orderem Kawalera Legii Honorowej (1997), Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi Republiki Węgierskiej (1998), Krzyżem Oficerskim OOP (1999), Krzyżem Komandorskim OOP (2009). Upamiętniony został pomnikiem na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w 2011 r. Jego imię nosi jedna z sal sesyjnych w poznańskim magistracie.

Lit.: E.R. Dabertowa, *Kaczmarek nad Kaczmarkami. Rozmowy z prezydentem m. Poznania Wojciechem Szczęsnym Kaczmarkiem*, Poznań 1998.

Feliks Kamiński

(1902–1958)

lekarz, rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Urodzony w Klecinie pod Wrocławiem. Studia podjął w Poznaniu. Był absolwentem dwóch kierunków studiów na Wydziale Lekarskim UP. Studia medyczne ukończył w 1927 r. Pięć lat później otrzymał dyplom magistra wychowania fizycznego. Wyróżniający się student, szczególnie interesujący się anatomią i biomechaniką w powiązaniu z funkcją ciała w czasie ćwiczeń fizycznych różnych konkurencji sportowych, został zatrudniony w 1924 r. w Studium Wychowania Fizycznego UP. Pracował w katedrze anatomii opisowej Wydziału Lekarskiego jako asystent i adiunkt oraz prosektor. W tej ostat-

niej roli współtworzył wielkie muzeum anatomiczne w Zakładzie Anatomii Opisowej. W latach 1926–1936 prowadził ćwiczenia w Studium Wychowania Fizycznego z anatomią, wykładał anatomię i biomechanikę, którą łączył z zagadnieniami z zakresu histologii i embriologii. Następnie pracował jako lekarz Ubezpieczalni Społecznej i lekarz miejski w Poznaniu. Aresztowany w 1940 r. jako więzień polityczny przebywał w obozach koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen, gdzie był rębaczem w kamieniołomach. Następnie zmuszony został do zorganizowania i prowadzenia tzw. Patologische Abteilung. Dla Wojskowej Akademii Medycznej SS w Gratzu wykonał około 260 preparatów ana-

tomicznych i patologicznych dla celów dydaktycznych tej uczelni. W ciągu czterech lat pobytu w obozie przeprowadził ponad 6 tys. sekcji zwłok. Po powrocie z obozu koncentracyjnego w 1945 r. pełnił różne funkcje w służbie zdrowia, w tym pełnomocnika ministra zdrowia do organizacji służby zdrowia w Poznaniu i województwie. Stworzył wtedy cztery szkoły felczerskie, dwie w Poznaniu, jedną w Gnieźnie i jedną w Kaliszu. Był też dyrektorem i lekarzem naczelnym Szpitala Miejskiego nr 1 w Poznaniu oraz wykładał anatomię w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych. ~~Feliks Kamiński~~ został pierwszym kierownikiem Zakładu Anatomii i Biomechaniki Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Był rektorem tejże uczelni w bardzo trudnych latach 1951–1956, a następnie prorektorem. Za jego kadencji od 1 stycznia 1953 r. WSWF zaczęła funkcjonować jako uczelnia jedno-wydziałowa z kilkoma katedrami. Jako zastępca profesora został kierownikiem Katedry Zespołowej Nauk Biologicznych. Ogłosił trzy prace anatomiczne. Był członkiem Sekcji Lekarzy przy Związku Służby Zdrowia oraz członkiem Towarzystwa Lekarzy Sportowych.

Lit.: L. Krakowiecka, *Kamiński Feliks (1902–1958)*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XI, Wrocław 1964.

Alfred Kaniecki

(1941–2016)

geograf, hydrolog, kartograf

Urodzony w Bydgoszczy w rodzinie rzemieślniczej. W 1960 r. rozpoczął studia geograficzne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UAM. Po uzyskaniu magisterium w 1965 r. powrócił do rodzinnego miasta, gdzie pracował w przedsiębiorstwach geologicznych: Zaopatrzenia Rolnictwa i Wsi w Wodę jako hydrogeolog oraz Bydgoskim Przedsiębiorstwie Badawczo-Dokumentacyjnym Przemysłu Materiałów Budowlanych jako starszy geolog. W latach 1967–1969 ukończył Studium Podyplomowe z Hydrogeologii i Geologii Inżynierskiej na Wydziale Geologii UW. Pracę w Zakładzie Hydrografii Instytutu

Geografii UAM podjął w 1968 r. Jego teza doktorska obroniona w 1974 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UAM dotyczyła sedymentacji rzecznej i nosiła tytuł *Dynamika rzeki w świetle osadów trzech wybranych odcinków Prosny*. Habilitował się w 1983 r. na podstawie rozprawy pt. *Pojemność retencyjna i zmienność zasobów wodnych małej zlewni nizinnej, na przykładzie dorzecza Wrześnicy*. Profesorem nadzwyczajnym został w 1991 r., zwyczajnym w 2005 r. W latach 1984–2006 kierował Zakładem Hydrologii i Gospodarki Wodnej na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM. W latach 1986–1990 był prodziekanem Wydziału, a następnie do 1993 r. dyrektorem Instytutu Geo-

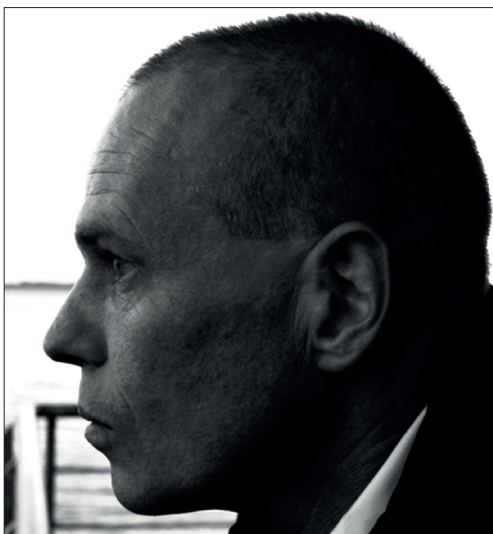
grafii Fizycznej. Zajmował się zagadnieniami wodno-gospodarczymi wielu miast i gmin wielkopolskich, w tym Poznania, Kalisza, Wrześni, Międzyrzecza, Gniezna. Odrębną grupę zainteresowań Profesora stanowiła kartografia związana tematycznie z problematyką wodną. W latach 1972–1973 pracował w zespole przygotowującym *Przeglądową mapę hydrograficzną Polski* w skali 1:500 000. W latach 1982–1984 kierował pracami związanymi z przygotowaniem *Mapy hydrogeologicznej Polski* w skali 1:200 000, arkusza *Gniezno*. Od 1984 r. uczestniczył w opracowaniu *Mapy hydrograficznej Polski* w skali 1:50 000. Badał także zmiany stosunków wodnych w czasach historycznych. Uzyskane wyniki przedstawił m.in. w dziele pt. *Poznań. Dzieje miasta wodą pisane* (2004). W latach 1991–1995 kierował projektem *Przemiany stosunków wodnych na obszarach zurbanizowanych i uprzemysłowionych wybranych obszarów Polski i Niemiec*, który był realizowany w ramach prac Komisji Hydrograficznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Komisja ta była ważnym forum jego działalności ogólnopolskiej. Od 1991 r. do 2000 r. zajmował stanowisko zastępcy przewodniczącego Wydziału III Matematyczno-Przyrodniczego PTPN, w latach 1988–1992 był członkiem Komitetu Gospodarki Wodnej PAN. Na dorobek naukowy składa się ponad 250 publikacji oraz współautorstwo dwóch patentów. Wypromował pięciu doktorów. Był kilkakrotnie nagradzany przez ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, a także administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska, prezesa Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii. W 2005 r. otrzymał Nagrodę Naukową Miasta Poznania oraz Nagrodę Ministra Edukacji, Nauki i Sportu.

Lit.: D. Wrześniński, *Alfred Kaniecki*, [w]: *Geografowie polscy. Słownik biograficzny*, t. 2, K–P, red. A. Jackowski, K. Krzemień, I. Sołjan, Kraków 2018, s. 641–642.

Jan Karłowski

(1962–2017)

filozof, „tłumacz nieprzetłumaczalnego”

Urodzony w Poznaniu, związał z nim całą swoją edukację, którą na poziomie wyższym rozpoczął od Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej, gdzie zaliczył trzy semestry. Od 1983 r. zaczął studia filozoficzne, co wieńczyła praca *Pojęcie czasu w Sein und Zeit Heideggera*, obroniona w 1989 r. Praca nad tezą doktorską *Logos i Sacrum, o metafizycznych uwarunkowaniach języka i filozofii języka* przedłużała się i nie została doprowadzona do końca. Spośród wymienianych powodów widnieje równoczesna praca przez dwa lata na stanowisku pomocnika bibliotekarza w Bibliotece Głównej UAM. Jan

Karłowski podjął też ścisłą współpracę z Wydawnictwem Kurpisz nad polskim wydaniem *Encyclopaedia Britannica*, co określił jako „kuriozum translacyjne” oraz przedsięwzięcie „z lekka obłąkane”. Na potrzeby tej edycji przetłumaczył prawie 50 haseł, głównie z filozofii, ale też z ogólnie rozumianej humanistyki; napisał kilka tekstów dla *Macropaedia*, jak również uzupełniające hasła o polskich filozofach. Ogłosił drukiem kilkanaście tekstów własnych – publicystycznych, popularyzatorskich, półliterackich oraz pisanych „naukową prozą”, czyli z uwzględnieniem odpowiednich rygorów wynikających z charakteru danego czasopisma. Od 1994 r. zaczęły pojawiać się tłumaczenia, często dwa, a nieraz trzy tytuły

rocznie. Charakteryzując swoje kompetencje translacyjne nie tylko pod względem zasięgu merytorycznego i spektakularności autorów, jak i form, z jakimi miał do czynienia, wyrażał przekonanie gotowości sprostania najbardziej wymagającej translatyki: „tak, jak potrafiłem radzić sobie z różnorodnością form pisarskich, jak tłumaczyłem bez większego trudu [...] najbardziej szacownych klasyków (np. Walta Whitmana), tak poradzę sobie z każdą formą literacką od filozoficznego traktatu, przez esej, po prozę literacką zarówno w postaci artystycznej, jak popularnej”. Jan Karłowicz znalazł się w grupie wybitnych tłumaczy zarówno dzieł naukowych, jak i beletrystyki. Wśród ponad 50 pozycji znajdują się wybitne dzieła światowej humanistyki, które udostępnił polskiemu czytelnikowi. Są to np. Johna R. Searle’a *Umysł*, Ericha Fromma *Mieć czy być*, *Anatomia ludzkiej destrukcyjności*, *Psychoanaliza a religia* czy *Zerwać okowy iluzji*. Wziął na swój warsztat prawie cały cykl *Czarnej Kompanii* Glenna Cooka, połowę cyklu *Koło czasu* Roberta Jordana, liczne opowiadania Philipa K. Dicka, prozę artystyczną (*Po skończonej walce* Thoma Jonesa czy *Psy z Wieży Babel* Carolyn Parkhurst), po klasyków psychologii i politologii (m.in. Francis Fukuyama *Ameryka na rozdrożu*, pod pseudonimem Roman Staniecki). Dzięki wyjątkowej wyobraźni połączonej z wirtuozerią języka przyczynił się do tego, że literatura fantastycznonaukowa stała się w Polsce autonomiczną dziedziną beletrystyki najwyższej próby. Określał się często jako „tłumacz nieprzetłumaczalnego”.

Lit.: P.W. Juchacz, *Tłumacz nieprzetłumaczalnego: wspomnienie o Janku Karłowiczu (1962–2017)*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2017, t. 6, nr 2, s. 279–282.

Stanisław Kielich

(1925–1993)

fizyk, twórca poznańskiej szkoły optyki nieliniowej

Urodzony w Czempiniu. Został wychowany w rodzinie o silnych tradycjach patriotycznych. Stanisław Kielich od najmłodszych lat należał do harcerstwa. W 1939 r. wraz z rodziną został wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa i pracował jako robotnik rolny. Od 1941 r. przebywał na robotach przymusowych w Austrii. Do Czempinia powrócił w 1945 r. i podjął pracę jako robotnik w Zakładach im. Hipolita Cegielskiego w Poznaniu, a w 1947 r. został skierowany do pracy na budowie portu w Szczecinie, gdzie był pomocnikiem technika budowlanego. Po roku wrócił w rodzinne strony i od września

1948 r. pracował w administracji UP. Miał 20 lat, gdy podjął naukę w liceum dla pracujących, a 25 lat, gdy rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. W 1955 r. uzyskał tytuł magistra fizyki na podstawie pracy: *Teoria polaryzacji dielektrycznej cieczy dipolowych* napisanej pod kierunkiem prof. Arkadiusza Piekary, który na uczniów – poczynając od czasów sławnego gimnazjum rydzynskiego – wywierał wręcz magiczny wpływ. W 1962 r. uzyskał stopień doktora, a dwa lata później doktora habilitowanego. W 1971 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1976 r. profesorem zwyczajnym. Od 1983 r. był członkiem korespondentem PAN. W latach 1966–1969 był kierownikiem

zorganizowanej przez siebie Katedry Fizyki Molekularnej, a w latach 1969–1975 dyrektorem Instytutu Fizyki UAM. Od 1973 do 1993 r. kierował Zakładem Optyki Nieliniowej. Jego prekursorskie prace teoretyczne z optyki nieliniowej były wielokrotnie impulsem do podjęcia badań eksperymentalnych w różnych ośrodkach na świecie. Prowadził badania kwantowych własności światła wytwarzanego w nieliniowych procesach optycznych. Był autorem bądź współautorem około 300 publikacji naukowych. Do najważniejszych należą: *Podstawy optyki nieliniowej, cz. I i II* (1972–1973), *Molekularna optyka nieliniowa* (1977), *Rola statystycznych własności światła w liniowych i nieliniowych zjawiskach optycznych* (1988). Został zapamiętany jako ceniony i lubiany wykładowca. Był opiekunem kilkuset prac magisterskich, promował ponad 20 doktorów. Wielu jego uczniów habilitowało się, a kilku zostało profesorami. Profesor Stanisław Kielich był członkiem licznych towarzystw naukowych, zasiadał w wielu radach wydawniczych, uczestniczył w działalności różnych zespołów kierujących sprawami polskiej nauki. Ścisłe kontakty utrzymywał z palcówkami naukowymi we Francji, gdzie m.in. wykładał dla słuchaczy studium doktoranckiego na Uniwersytecie w Bordeaux. O międzynarodowej pozycji prof. Kielicha świadczy udział w komisjach opiniujących kandydatów do Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki. Uhonorowany m.in. Krzyżem Kawalerskim (1976) i Krzyżem Oficerskim OOP (1986), Medalem im. Mariana Smoluchowskiego (1993). Zawsze dużym sentymentem darzył rodzinny Czempień, w którym miał swój dom i ogród, do którego chętnie wracał, by odpocząć od wyteżonej pracy. Imię Stanisława Kielicha nosi Auditorium Zachodnie na Wydziale Fizyki UAM oraz gimnazjum w Czempiniu. Spoczywa w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Lit.: *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk*, oprac. A. Marciniak, D. Gołaś, Poznań 2000.

Alfons Klafkowski

(1912–1992)

prawnik, rektor UAM, prezes Trybunału Konstytucyjnego

Bogate życie naukowe i publiczne związał z Poznaniem i Uniwersytetem, który ukończył w 1935 r. Tu też zdobywał wszystkie stopnie i stanowiska od asystenta (1945), doktora (1946), poprzez habilitację uzyskaną w 1947 r., po profesora nadzwyczajnego (1956) i profesora zwyczajnego (1962). Równolegle był bardzo aktywny w działalności organizacyjnej, m.in. jako kierownik Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego (od 1951 r.), prodziekan, a następnie dziekan Wydziału Prawa (1950–1955), w końcu rektor wybrany w 1956 r. przez Senat, na podstawie znowelizowanej ustawy o szko-

łach wyższych. Wybór został powtórzony w 1959 r., ugruntowując w środowisku pozycję szanowanego uczonego i przyzwoitego człowieka. Był wybitnym znawcą prawnych aspektów okupacji hitlerowskiej, należał do współzałożycieli i członków Instytutu Zachodniego w Poznaniu, specjalizującego się przez wiele dziesięcioleci w sprawach niemieckich. W bogatej bibliografii, w której poczesne miejsce zajmuje podręcznik *Prawo międzynarodowe publiczne* (wyd. I, 1964), ugruntowaną rolę odgrywają właśnie opracowania dotyczące prawnych aspektów odpowiedzialności Niemiec za wojnę. Do roli symbolu urasta ostatnia książka opublikowana na rok przed śmiercią, która została poświęcona

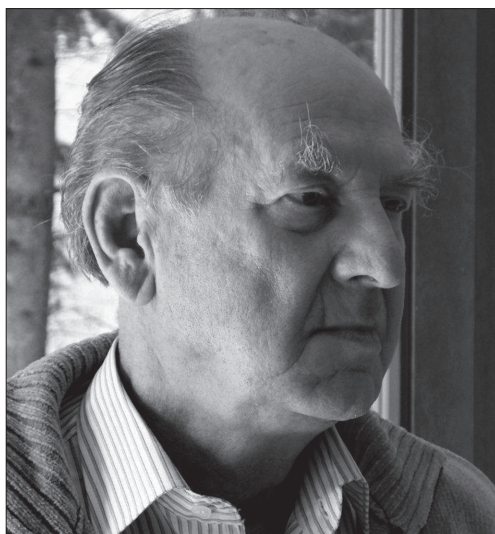
problematyce indywidualnych odszkodowań wojennych w związku z II wojną światową. Pozycję międzynarodową podkreślała obecność Profesora jako wielokrotnego członka delegacji polskiej na doroczne Zgromadzenia Ogólne ONZ oraz posła w Sejmie dwóch kadencji, w tym szczególnie trudnej VIII, obejmującej okres 1980–1985. Politycznie związany ze Stowarzyszeniem PAX. Był członkiem Rady Krajowej PRON, Rady Państwa (1982–1985), pierwszym prezesem Trybunału Konstytucyjnego (1985–1989). O zajmowanej wówczas pozycji politycznej i społecznej świadczy wybór na przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej dla przeprowadzenia historycznych wyborów 4 czerwca 1989 r. Honorowany najwyższymi odznaczeniami, m.in. Orderem Sztandaru Pracy I Klasy, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą, był też laureatem Nagrody Państwowej I stopnia. O pozycji w świecie nauki świadczą doktoraty *honoris causa* Uniwersytetu w Toruniu (1973) i Uniwersytetu Wrocławskiego (1991). Uczniowie i współpracownicy prof. Alfonsa Klafkowskiego rekapitulowali jego biografię tak: „W pamięci uczniów i współpracowników Profesor pozostaje i pozostanie jako szczególnie życzliwy opiekun i przełożony, jako wybitny uczony o niezwykle bogatym dorobku naukowym, jako współtwórca poznańskiej szkoły badań niemcoznawczych. W pamięci całego środowiska uniwersyteckiego pozostanie prof. Alfons Klafkowski jako dynamiczny i skuteczny w swoich działaniach rektor i dziekan, który nie unikał odpowiedzialności za swoje często kontrowersyjne decyzje, którym zawsze jednak przyświecało dobro Uniwersytetu; w pamięci potomnych – jako wzór uczonego w służbie narodu i państwa”.

Lit.: T. Gadkowski, J. Tyranowski, *Alfons Klafkowski – prawnik internacjonalista*, Poznań 2004.

Jerzy Kmita (1931–2012)

filozof, teoretyk kultury, popularyzator nauki

Urodził się w Rajsku koło Kalisza, w rodzinie inteligentnej. Jego rodzice – ojciec Stanisław i matka Janina z domu Chrzanowska – byli nauczycielami zatrudnionymi w miejscowej szkole powszechnej. Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu ukończył w 1951 r. Studiował polonistykę na Wydziale Filologicznym UP. W 1955 r. uzyskał magisterium na podstawie pracy *Problematyka „Krótkiej rozprawy” Mikołaja Reja w świetle badań paremiograficznych* przygotowaną pod kierunkiem prof. Jerzego Ziomka. Przez krótki czas pracował jako asystent biblioteczny w Bibliotece

Uniwersyteckiej. W 1957 r. został asystentem w Zakładzie Logiki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Doktoryzował się w 1961 r. na podstawie dysertacji: *Znaczenie jako wykładnik sposobu rozumienia wyrażeń*. Habilitację uzyskał w 1968 r., profesorem nadzwyczajnym został w 1974 r., zwyczajnym w 1979 r. W latach 1969–1976 był dyrektorem Instytutu Filozofii UAM. W wyniku przekształceń organizacyjnych w 1976 r. powstał Instytut Kulturoznawstwa, przeniesiony w 1985 r. na Wydział Nauk Społecznych. Prof. Jerzy Kmita podjął pracę w tymże Instytucie jako kierownik Zakładu Historii i Metodologii Nauk o Kulturze; dwa lata później objął stanowisko dyrektora Instytutu,

które piastował przez 13 lat. Jego rosnąca i coraz bardziej znacząca rola w środowisku filozoficznym sprawiła, że wybrany został w 1972 r. do Prezydium Komitetu Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk, pozostając jego członkiem do 1986 r. W tym samym roku został wybrany członkiem korespondentem, a osiem lat później członkiem rzeczywistym PAN. Współpracował z Akademią Sztuk Pięknych w Poznaniu. Rozwijał koncepcję interpretacji humanistycznej będącej rodzajem wyjaśniania za pomocą narzędzi funkcjonujących w naukach humanistycznych; analizy metodologiczne często ilustrował przykładami z zakresu nauk językoznawczych czy literaturoznawczych. Dzięki jego aktywności Instytut stał się ważnym, zdaniem niektórych głównym ośrodkiem poznańskiej szkoły metodologicznej, w której wybitne miejsca zajmowali profesorowie Jerzy Topolski – historyk oraz Leszek Nowak – filozof. Prof. Jerzy Kmita był współtwórcą założonego w 1965 r. i nadal funkcjonującego rocznika „*Studia Metodologiczne*”. Na jego dorobek składa się 16 książek, prawie 200 artykułów naukowych w czasopismach i pracach zbiorowych, recenzji i omówień oraz ponad 100 tekstów popularnonaukowych i eseistyczno-publicystycznych. Do najbardziej znaczących prac należą m.in.: *Z metodologicznych problemów interpretacji humanistycznej* (Warszawa 1971), *Szkice z teorii poznania naukowego* (Warszawa 1976), *Z problemów epistemologii historycznej* (Warszawa 1980), *Kultura i poznanie* (Warszawa 1985), *Konieczne serio ironisty. O przekształcaniu się problemów filozoficznych w kulturoznawcze* (Poznań 2007), *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa* (Poznań 2007). Prof. Jerzy Kmita aktywnie uczestniczył w pracach: Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, Polskiego Towarzystwa Semiotycznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, PTPN, Poznańskiego Oddziału PTF, któremu przez szereg lat przewodniczył, podobnie jak Komisji Metodologicznej PTPN. Wchodził w skład Zarządu Głównego Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej (przewodniczył jego Komisji ds. Światopoglądowych). Miał poważny wkład w powstanie Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego w 2002 r. Odznaczony został m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1978).

Lit.: J. Grad, *Jerzy Kmita (1939–2012) – wspomnienie*, „*Nauka*” 2012, nr 3, s. 177–188.

Tomasz Kocowski

(1933–1988)

psycholog, eksperymentator, teoretyk

Urodzony w Lublinie. Od 1951 r. studiował architekturę w Poznaniu, gdzie próbował kon-
testować i zwalczać istniejący w Polsce porzą-
dek polityczny. W 1953 r. wraz z kolegą, stu-
dentem medycyny Maciejem Głydą, podjął
próbę wysadzenia pomnika Armii Czerwonej
na Cytadeli. Użyta do tego celu bomba lotnicza
nie eksplodowała z powodu wady zapalnika. Po
jednodniowym procesie został skazany na 12 lat
więzienia za usiłowanie dokonania przemocą
zmiany ustroju państwa. Po odzyskaniu wolno-
ści w 1957 r. rozpoczął studia psychologiczne na
UAM. Zwieńczył je pracą magisterską na temat
stresu napisaną pod kierunkiem prof. Andrzeja Lewickiego w 1962 r. Doktoryzował się
siedem lat później również u prof. Lewickiego, na podstawie pracy *Świadomość rozpa-
trywana jako system sterujący*. Jej recenzentami byli prof. Tadeusz Tomaszewski (psy-
cholog) i prof. Maria Kempisty (cybernetyk). Ujawniła ona interdyscyplinarne podejście
do analizowanej rzeczywistości poprzez włączenie do badań cybernetyki, socjotechniki,
inwentyki i prognozowania. Z powodów politycznych Tomasz Kocowski zmuszony był
w 1969 r. opuścić UAM. Pionierskie badania eksperymentalne nad stresem emocjo-
nalnym kontynuował w środowisku wrocławskim. Pracował w Zakładzie Psychologii

Pracy Polskich Kolei Państwowych, następnie na Politechnice Wrocławskiej (od 1976 r. w Ośrodku Badań Prognostycznych PWr). Od 1984 r. pracował w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, dalej współpracując z Ośrodkiem Badań Prognostycznych oraz z Instytutem Urbanistyki i Architektury. Habilitował się na Uniwersytecie Wrocławskim w 1979 r. na podstawie monografii *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*. Ten wybitnie uzdolniony badacz i dydaktyk potrafił z sukcesami zmobilizować młodych asystentów i studentów psychologii do pracy wykraczającej poza ramy programów nauczania. Był autorem prac adaptacyjnych nad znanymi w psychologii światowej kwestionariuszami osobowości: MPI i MMPI. Opracował też własny kwestionariusz, który funkcjonował pod nazwą „wuemki” (Wskaźnik Motywacyjny Kocowskiego – WMK). Kierował ogólnopolskim programem badawczym „Aktywność twórcza człowieka”, skupiając w nim badaczy z zakresu psychologii, socjologii, filozofii, językoznawstwa i nauk technicznych. W czerwcu 2013 r. w 25 rocznicę śmierci Tomasza Kocowskiego odbyła się w Instytucie Socjologii UJ sesja naukowa pt. *Poszukiwanie różnorodności – różnorodność poszukiwań*, co zdaniem organizatorów – wyrażało *credo* jego aktywności naukowej i życiowej.

Lit.: J.M. Brzeziński, H. Sęk, *Wstęp. Psychologia stresu, motywacji ludzkiej i twórczej aktywności w dorobku naukowym Tomasza Kocowskiego*, [w:] T. Kocowski, *Stres – potrzeby – twórczość*, Seria: Klasyki Nauki Poznańskiej, t. 50, Poznań 2010.

Fryderyk Koebcke (1909–1969)

astronom, popularyzator nauki

Pochodził z Odolanowa koło Ostrowa Wielkopolskiego. Uczęszczał do Gimnazjum im. Kołłątaja w Krotoszynie, a następnie do Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego w Katowicach, gdzie zdał maturę w 1928 r. Studiował astronomię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. Będąc studentem, został zatrudniony w Obserwatorium Astronomicznym UP. Stopień magistra astronomii uzyskał w 1933 r. na podstawie pracy *Definitywna orbita komety 1930 I (Peltier - Schwassmann - Wachmann)*. Trzy lata później obronił rozprawę doktorską zatytułowaną: *O zastosowaniu krakowianów*

w astronomii. Zajmował się zagadnieniami mechaniki nieba w zastosowaniu do komet. Wykonał wiele prac teoretyczno-rachunkowych dotyczących orbit i efemeryd komet. W 1936 r. brał udział wspólnie z prof. Józefem Witkowskim w wyjeździe naukowym do Omska na obserwacje całkowitego zaćmienia Słońca. W 1937 r. został adiunktem. Po wkroczeniu Niemców do Poznania uczestniczył w zabezpieczaniu majątku Obserwatorium, w szczególności biblioteki i narzędzi obserwacyjnych. Odmówił przyjęcia niemieckiego obywatelstwa mimo niemieckich korzeni: jego ojciec był pochodzenia niemieckiego. W 1940 r. został wraz z rodziną wywieziony do obozu przejściowego na

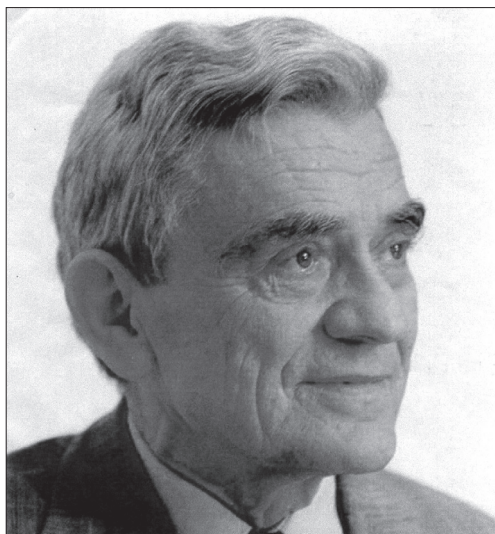
ul. Główną, a dalej pociągiem do Janowic koło Kazimierza Dolnego. Dzięki pomocy prof. Józefa Witkowskiego od 1942 r. pracował w Stacji Obserwacyjnej Łysinie, gdzie był obserwatorem i kierownikiem placówki, zaś jego żona rachmistrzem. W 1944 r. został zatrudniony w Obserwatorium Astronomicznym w Krakowie jako obserwator, gdzie pracował do marca 1945 r. Po powrocie do Poznania organizował pracę naukową, obserwacyjną i dydaktyczną w Obserwatorium Astronomicznym UP, którym kierował od 1962 r. W latach 50. brał udział w organizowaniu i budowie Astronomicznej Stacji Szerokościowej PAN w Borówcu. Aktywnie współpracował z Komisją Astronomiczną PAN. W 1954 r. mianowany został docentem, a pięć lat później uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. W 1958 r. został powołany na stanowisko dziekana Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii. Przez dwie kadencje był prorektorem UAM (1959–1965). Współtwórca pierwszych w Polsce zegarów kwarcowych. Zajmował się zagadnieniami teoretycznymi ruchu sztucznych satelitów Ziemi. Ogłosił prawie 90 publikacji zwartych i artykułów w czasopismach polskich i zagranicznych. Zapamiętany został jako ceniony i błyskotliwy popularyzator nauki. Był autorem kilku broszur poświęconych astronomii, m.in. *Fotografia i komórka fotoelektryczna w astronomii* (1949); *Nowoczesne wyznaczanie czasu* (1949); *Pracownia rachunkowa astronoma* (1949). Prowadził odczyty, prelekcje i pokazy nieba, a także przetłumaczył książkę *Poradnik miłośnika astronomii* Petra G. Kulikowskiego. Należał m.in. do Międzynarodowej Unii Astronomicznej, Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Astronomii, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Lit.: W. Naskręcki, *Prof. dr Fryderyk Koebcke (1909–1969). Materiały i szkice*, Poznań 1995.

Włodzimierz Kołos

(1928–1996)

współtwórca chemii kwantowej

Urodził się w Pińsku na Polesiu w rodzinie kolejarskiej. W 1933 r. Kołosowie przenieśli się do zachodniej Polski. Podczas wojny Włodzimierz Kołos pracował w laboratorium fotograficznym przy drogerii w Środzie Wielkopolskiej. Tam też po wojnie ukończył szkołę średnią. Studiował chemię na Uniwersytecie Poznańskim (1947–1951). Pracę zaczął przed ukończeniem studiów jako asystent w Katedrze Chemii Organicznej kierowanej przez prof. Jerzego Suszko. Doktorat *Wpływ zahamowanej rotacji na rozpraszanie niskoenergetycznych neutronów przez związane protony* obronił w 1953 r. na

Wydziale Fizyki UW pod kierunkiem prof. Leopolda Infelda. Prowadził badania w Instytucie Chemii Fizycznej PAN w Warszawie (1953–1962), a następnie kierował grupą badawczą w Instytucie Badań Jądrowych PAN w Świerku (1961–1966). W 1957 r. przebywał na University of Chicago, gdzie rozpoczął obliczenia dla cząsteczki wodoru. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1961 r., a profesora zwyczajnego w 1969 r. W 1965 r. został powołany na stanowisko kierownika Katedry Chemii Teoretycznej UW oraz pełnił funkcję dziekana Wydziału Chemii UW (1990–1993). Należał do współtwórców współczesnej chemii kwantowej. Światową sławę przyniosły mu prace z teorii małych

cząsteczek. Zajmował się także podstawowymi zagadnieniami fizyki teoretycznej, takimi jak efekty molekularne wpływające na rozpad promieniotwórczy czy relatywistyczna teoria cząsteczek. Jego dorobek liczy ponad 130 prac naukowych, w tym m.in. poczytne podręczniki: *Chemia kwantowa* (wyd. II, 1981), *Elementy chemii kwantowej sposobem niematematycznym wyłożone* (wyd. II, 1982). Należał do grupy najczęściej cytowanych polskich chemików. Był członkiem PAN (1969), Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1982), Międzynarodowej Akademii Nauk Kwantowo-Molekularnych – IAQMS (1988). Wyróżniony został m.in. Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim OOP, Medalem im. Mikołaja Kopernika przyznawanym przez PAN, Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego Polskiego Towarzystwa Chemicznego oraz doktoratem *honoris causa* przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1992). Osiągnięcia prof. Kołosa zostały również dostrzeżone przez społeczność międzynarodową. W 1967 r. uhonorowano go medalem Międzynarodowej Akademii Nauk Kwantowo-Molekularnych – IAQMS, otrzymał także Nagrodę Alexandra von Humboldta oraz medal Izraelskiej Akademii Nauk. W kręgu zainteresowań prof. Kołosa znajdowały się kwestie relacji nauki i Kościoła katolickiego. Brał udział w seminariach w Castel Gandolfo organizowanych na ten temat przez papieża Jana Pawła II. Angażował się w życie społeczne kraju i wspierał niezależny ruch intelektualny. Był m.in. jednym z sygnatariuszy listu otwartego z 1988 r. do intelektualistów radzieckich w sprawie dialogu polsko-rosyjskiego i ujawnienia sprawców zbrodni katyńskiej. Włodzimierz Kołos patronuje jednej z ulic w Warszawie oraz sali wykładowej Wydziału Chemii UW. Upamiętniony został także Medalem Kołosa przyznawanym przez Polskie Towarzystwo Chemiczne i UW.

Lit.: B. Jeziorski, L. Piela, *Włodzimierz Kołos (1928–1996)*, „Polish Journal of Chemistry” 1998, Vol. 72, nr 7.

Grzegorz Kotlarski

(1936–2015)

filozof, działacz społeczny

Urodzony w Grodzisku Wielkopolskim. Po wybuchu wojny rodzina została wysiedlona do Radomska w Generalnej Guberni, gdzie ojciec kontynuował pracę jako młynarz. Po wojnie osiedli w Babimoście. Edukację na poziomie gimnazjalnym realizował w Wolsztynie, a maturę uzyskał w Katowicach w 1954 r. Po kilkumiesięcznym epizodzie ze studiami politechnicznymi, w 1955 r. podjął studia na kierunku historia, które ukończył w 1960 r. Pracę magisterską przygotował na seminarium prof. Zdzisława Grota. Zaoferowaną pracę w Katedrze Historii Filozofii przerwał po kilku miesiącach

i zatrudnił się w Ostrowie Wielkopolskim jako nauczyciel historii i propedeutyki wiedzy o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym. Do pracy na uczelni powrócił w 1967 r., przygotowując pod kierunkiem prof. Stefana Kaczmarka rozprawę doktorską obronioną w 1974 r., poświęconą poglądom filozoficznym Patrycego Przeczytańskiego. Kontynuował badania nad dziejami nowożytnej filozofii polskiej oraz jej afiliacji z filozofią francuską doby Oświecenia. Równoległe zagłębiał się w badanie myśli marksistowskiej, którą łączył z polską filozofią romantyczną analizowaną pod kątem ich związków z filozofią niemiecką. Skutkiem tych zainteresowań było kilka artykułów i częściowych studiów

oraz książka *Filozofia społeczna Róży Luksemburg. Próba rekonstrukcji historiozofii* opublikowana w 1985 r. Stała się ona podstawą przewodu habilitacyjnego oraz objęcia stanowiska docenta. Profesorem UAM został w 1998 r. Wykładał w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu (1999–2003). Był zaliczany do świetnych dydaktyków, co potwierdzał jako wicedyrektor Instytutu Filozofii d/s dydaktycznych w latach 1987–1990. Był też kierownikiem Zakładu Historii Filozofii w latach 1993–1996. Mocno zaangażowany w organizację badań wschodoznawczych w sposób istotny przyczynił się do powołania w 1991 r. Instytutu Wschodniego, którym kierował w latach 1994–2002. Lansował wizję Instytutu Wschodniego jako jednostki interdyscyplinarnej o charakterze humanistycznym. Główny ciężar organizacyjny, badawczy i dydaktyczny sprowadzał wówczas do programu *Zrozumieć Rosję*, z którym Instytut wyszedł do społeczności akademickiej i mieszkańców Poznania. Lata 80. i 90. związane były z dużą aktywnością o charakterze społeczno-politycznym i związkowym. Prowadził ożywioną działalność, wchodząc w 1989 r. w skład Komitetu Obywatelskiego. Powinności z tym związane traktował z najwyższą powagą, nie szczędząc czasu i sił. W 1989 r. został wybrany na przewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” na UAM. Pozostał we władzach Związku do 2002 r., kiedy ze względów zdrowotnych wycofał się z szerszej działalności. Kontynuował badania najbardziej go intelektualnie pociągających wątków humanistyki, w tym szczególnie antropologii filozoficznej, próbującej rozwikłać wielką tajemnicę człowieka oraz zawłości jego egzystencji. Bliska mu była cnota umiaru Arystotelesa nazywana też zasadą dobrego środka.

Lit.: E. Jeliński, *Grzegorz Marian Kotlarski (1936–2015): historyk filozofii i człowiek czynu*, „Sensus Historiae” 2016, vol. XXIV, nr 3.

Stanisław Kowalski

(1904–1990)

pedagog, socjolog, teoretyk wychowania

Urodzony w rodzinie rolnika i równocześnie robotnika kolejowego zdołał rozpocząć studia na Wydziale Humanistycznym w 1926 r. Była to edukacja wielokierunkowa – studiował pedagogikę i psychologię, filologię polską i językoznawstwo. Najpoważniejszy ślad intelektualny pozostawiły kontakty z socjologią, gdzie zetknął się z prof. Florianem Znanieckim. Ukończywszy studia w 1930 r., pracował jako nauczyciel w Rawiczu, Lesznie i Poznaniu, uczestnicząc jednocześnie w seminariach prof. Floriana Znanieckiego i prof. Stefana Błachowskiego. Praca *Przestępstwo dziecka a struktura społeczna*

rodziny, przedstawiona w 1939 r. jako dysertacja doktorska, została przyjęta, ale sfinalizowana dopiero w 1947 r. Po obronie doktoratu ówczesny adiunkt Uniwersytetu Łódzkiego przeniósł się do Poznania. Rychło zdobył wysoką pozycję we wszystkich obszarach, w których funkcjonował jako profesor od 1959 r. (od 1971 r. jako profesor zwyczajny). Jego publikacje wzbudzały spore zainteresowanie, zważywszy na ich społeczny wydźwięk. Dotyczyło to zwłaszcza socjologicznych i psychologicznych zagadnień wychowania, rozwoju mowy dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz problematyki uspołecznienia dzieci i młodzieży. Były to problemy eksplorowane w takich książkach, jak *Rozwój mowy*

i myślenia dziecka (1962), *Szkoła w środowisku* (1969), *Socjologia wychowania w zarysie* (1974), *Wychowanie i społeczna działalność szkoły w środowisku* (1976). Publikowany bilans naukowy to 200 prac skupionych głównie wokół współczesnych problemów wychowania, analizowanych wszakże z uwzględnieniem optyki psychologii, socjologii i prakseologii, jak np.: *Selekcyjne funkcje wychowania* (1972), *Funkcjonowanie systemu wychowawczego w środowisku* (1974) czy *Doskonalenie systemu wychowawczego w środowisku* (1984, wspólnie ze Stanisławem Wawryniukiem). Prof. Stanisław Kowalski był uznawany i uznawał siebie za kontynuatora linii naukowej profesorów Floriana Znanieckiego i Józefa Chałasińskiego. Odegrał wybitną rolę w staraniach o powrót socjologii na UAM. Reaktywowaną w 1958 r. Katedrą Socjologii kierował przez kilka lat. Obejmując w 1962 r. Katedrę Pedagogiki, zarządzał jednocześnie działającym w jej strukturze Zakładem Socjologii Wychowania, przemianowanym później w Zakład Pedagogiki Społecznej. Jego ważną zasługą ściśle powiązaną z badaną problematyką było wprowadzenie w końcu lat 60. do uniwersyteckich programów kształcenia pedagogów przedmiotu socjologia wychowania oraz przygotowanie stosownego podręcznika, który przez wiele lat służył studentom i pracownikom oraz inspirował do podejmowania studiów i badań w tym właśnie zakresie. Uhonorowany Krzyżem Kawalerskim OOP.

Lit.: J. Włodarek, *Życie i działalność naukowa Stanisława Kowalskiego (1904–1990)*, [w:] *Człowiek i Społeczeństwo. Tradycja jako wyznacznik współczesności: przypomnienie dawnych profesorów Wydziału Nauk Społecznych UAM 2005*, t. 25, s. 59–73.

Stefan Kozarski

(1930–1996)

geograf, geomorfolog, polarnik

Urodzony w Katowicach w rodzinie o pokoleniowych więzach z Wielkopolską. W 1950 r. ukończył Gimnazjum i Liceum Marii Magdaleny w Poznaniu i podjął studia na UP na kierunku geografia. W 1955 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi uzyskał tytuł magistra ze specjalnością geografii fizycznej. Jako asystent w Katedrze Geografii Fizycznej przygotował rozprawę doktorską *Recesja ostatniego lądolodu z północnej części Wysoczyzny Gnieźnieńskiej a kształtowanie się Pradoliny Noteci-Warty* obronioną w 1961 r. Habilitował się w 1965 r. na podstawie pracy *Zagadnienie drogi odpływu wód pradolinnych z zachodniej części pradoliny Noteci-Warty*. W tymże roku został powołany na stanowisko docenta. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1972 r., zwyczajnego w 1978 r. W roku następnym został wybrany członkiem korespondentem PAN, od 1989 r. – był członkiem rzeczywistym, natomiast w 1994 r. został członkiem PAU. Był już wówczas uczonym znanym w środowisku geomorfologów, członkiem New York Academy of Sciences (1980) i Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina (1987). Uznanie i trwałe ślady wiązały się m.in. z badaniami na terenie Wielkopolski i Pomorza Zachodniego oraz przylegających do nich terenów wschodnich Niemiec. W latach 1958–1959

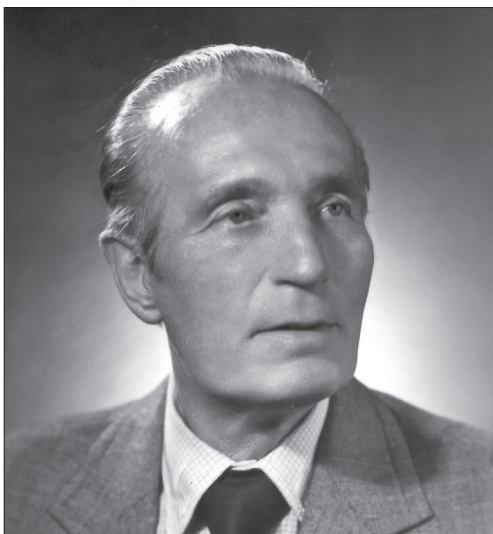
prowadził badania na obszarach subtropikalnego krasu południowo-wschodniego Chin. W ramach ekspedycji naukowych eksplorował przedpola i strefy krawędziowe lodowców Sidujökull w Islandii (1968), Hansa, Gas i Werenskiolda na Spitsbergenie (1971). Wysoką pozycję zdobywały czasopisma powstałe z jego inicjatywy – „Quaestiones Geographicae” i „Quaternary Studies in Poland”. Redagował również wiele tomów prac zbiorowych, także pokonferencyjnych. Był ponadto członkiem komitetów redakcyjnych kilkunastu czasopism polskich i zagranicznych. Jego bibliografia liczy 265 tytułów książek, prac zbiorowych, artykułów, notatek, recenzji, sprawozdań i wspomnień. Na trwałe zaznaczył swoje miejsce w badaniach na dnie doliny Warty w okolicach Poznania. Opracował m.in. syntezę Vistulianu Niziny Wielkopolskiej nawiązującą do schematów chronostratygraficznych tego specyficznego rejonu w Europie Północno-Zachodniej: *Stratygrafia i chronologia Vistulianu Niziny Wielkopolskiej* (1981). Będąc osobą pracowitą i dobrze zorganizowaną, znakomicie wypełniał powinności akademickie jako prodziekan i dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1966–1972), dyrektor Instytutu Geografii (1971–1980), prorektor UAM (1972–1981) oraz wieloletni kierownik zakładu. Preferował i promował badania zespołowe i interdyscyplinarne. Wyrazem wysokiej oceny osiągnięć naukowych i dydaktycznych prof. Kozarskiego jest wielokrotne wyróżnienie nagrodami ministerialnymi, Polskiej Akademii Nauk, Rektora Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, oraz odznaczeniami państwowymi i medalami, w tym m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1976). Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich oddając hołd swemu założycielowi, ustanowiło nagrodę jego imienia za najlepszą w danym roku pracę doktorską.

Lit.: J. Szuprzycki, *Stefan Kozarski 1930–1996*, „Nauka. Polska Akademia Nauk” 1997, nr 1.

Maksymilian Kranz

(1908–1989)

chemik, społecznik

Urodzony w Poznaniu. W 1931 r. ukończył studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP i uzyskał tytuł magistra filozofii w zakresie chemii. Był uczniem prof. Alfonsa Krausego, który w 1937 r. wypromował go na doktora. Podczas wojny i krótko po niej pracował w przemyśle chemicznym, zyskując uznanie jako wybitny specjalista w dziedzinie pigmentów nieorganicznych. Był wybitnym chemikiem nieorganikiem. Prowadził nowatorskie badania dotyczące pierwiastków przejściowych na najniższych stopniach utleniania – związków niesłychanie nietrwałych. Prowadził

Zakład Chemii Stosowanej. Interesował się pigmentami nieorganicznymi na bazie CrVI i CrVII. Współpracował z przemysłem oponiarskim, inicjując użycie węgla wapnia i sadzy jako wzmacniaczy i wypełniaczy gumy (Stomil, Centralne Laboratorium Akumulatorów i Ogniw w Poznaniu). Kilkanaście prac i ekspertyz z tych obszarów miało charakter poufny i nie było publikowanych. Od 1954 r. był docentem. W latach 1956–1966 był prodziekanem Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UAM i jednocześnie kierownikiem Studium Fizyki dla Pracujących UAM, z dwoma filiami – w Szczecinie i Zielonej Górze. W 1960 r. zorganizował Katedrę Chemii Stosowanej, którą kierował do 1969 r. Był też

organizatorem i kierownikiem Międzywydziałowej Pracowni Mikroskopii Elektronowej w Collegium Chemicum obsługującej Wydziały Matematyki, Fizyki i Chemii oraz Biologii i Nauk o Ziemi. Był doradcą naukowym Ministerstwa Kultury i Sztuki w dziale ochrony zabytków. Prowadził żywą współpracę z Instytutem Kamienia Naturalnego w Krakowie; był przewodniczącym Sekcji Chemicznej afiliowanej przy UNESCO zajmującej się konserwacją kamienia w szerokim zakresie; zajmował się konserwacją zabytków metalowych. Zawsze interesował się chemią użyteczną dla regionu; w 1956 r. wydał książkę pt. *Chemia na usługach Poznania i jego regionu*. Przez wiele lat był społecznym doradcą naukowym Muzeum Narodowego w Poznaniu. Wspólnie z Januszem Lehmannem (1924–2002), zasłużonym konserwatorem zabytków, prowadził badania nad zabezpieczeniem relikwów architektury romańskiej w krypcie pod Katedrą w Poznaniu (1963). Maksymilian Kranz angażował się także w ratowanie drewnianej cerkwi połemkowskiej w Stawiszy (1967). Od 1971 r. był członkiem Komisji Koordynacyjnej Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu dla problemów ochrony środowiska naturalnego. Wyróżniony został Odznaką Honorową Polskiego Towarzystwa Chemicznego w 1986 r. oraz odnowieniem doktoratu na UAM w 1988 r.

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM.

Maksymilian Kreutzinger

(1904–1969)

leśnik, specjalista zarządzania lasu

Urodzony w Kiełczewie w rodzinie nauczycielskiej. Uczęszczał do gimnazjum w Kościacinie, gdzie zdał maturę w 1923 r. Studiował na Wydziale Rolniczo-Leśnym UP, uzyskując dyplom inżyniera leśnictwa w 1928 r. Interesował się wpływem lawin na drzewostan świerka pospolitego w Tatrach. Pracę zawodową podjął w Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu jako taksator w dziale zarządzania lasów, a od 1935 r. jako kierownik drużyny zarządzania lasów. Jako oficer 7 Pułku Artylerii Ciężkiej WP udział w kampanii wrześniowej zakończył niewolą. Wojnę spędził w kilku oficerskich obozach jenieckich, m.in. w Oflagu II B Arnswalde i Oflagu II D Gross Born. Organizował tam kursy doszkalające dla licznej grupy leśników. Za działalność w oflagowym ruchu oporu został uwięziony przez gestapo w Szczecinie. Z powodu braku dowodów winy i dzięki zeznaniom niemieckiego podoficera z Gross Born – Ernsta Heima – został z więzienia zwolniony. Po powrocie do kraju w 1947 r. pracował w Ministerstwie Rolnictwa oraz Instytucie Badawczym Leśnictwa w Warszawie. Należał do cenionych specjalistów w zakresie zarządzania lasu oraz kompleksowego ujmowania przyrodniczej i gospodarczej roli lasów, szczególnie w odniesieniu do gospodarki wodnej. W latach 1949–1962 był dyrektorem wspomnianego Instytutu, co ułatwiało i wzmacniało kontakty międzynarodowe. Od 1948 r. był członkiem Stałego Komitetu Międzynarodowej Unii Leśnych Organizacji Badawczych (IUFRO), który nadał mu godność członka honorowego. Brał aktywny udział w międzynarodowych kongresach leśnictwa, na których kilkakrotnie wygłaszał wiodące referaty, m.in. w Oxfordzie (1956), Brukseli (1958), Seattle (1960), Wiedniu (1962), Madrycie (1966). Położył bardzo poważne zasługi jako organizator i redaktor polskich periodyków

związanych z leśnictwem, jak np. „Las Polski” (1949–1952) i „Sylwana” (1949–1954). Poczynając od 1952 r., był przez 10 lat wiceprzewodniczącym Komitetu Nauk Leśnych PAN. W latach 1955–1958 wchodził jako przewodniczący w skład Zarządu Głównego Ligi Ochrony Przyrody. Należał do współzałożycieli i członków Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, Rady Głównej Naczelnej Organizacji Technicznej. Jednocześnie od 1952 r. był związany z Wyższą Szkołą Rolniczą w Poznaniu, najpierw na stanowisku zastępcy profesora, a w latach 1954–1962 na stanowisku docenta. Z nadzwyczajną erudycją i kompetencją, łącząc teorię z praktyką, prowadził zajęcia dotyczące urządzania lasu. W 1961 r. doktoryzował się na Wydziale Leśnym WSR na podstawie pracy *Wpływ integracji gospodarczej na rozmieszczenie i klasyfikację lasów Polski*. Z inicjatywy Organizacji d/s Wyżywienia i Rolnictwa ONZ wyjechał w 1962 r. do Pakistanu celem zorganizowania i kierowania leśnym instytutem dydaktyczno-badawczym. Tamtejsze warunki klimatyczne zmogły trawionego chorobą i wymusiły po kilku miesiącach powrót do kraju. Pracę podjął w zakładzie Gospodarki Wodnej IBL na stanowisku samodzielnego pracownika naukowo-badawczego, a następnie kierownika tego zakładu z tytułem profesora zwyczajnego od 1964 r. Pozostawił po sobie ok. 20 prac z dziedziny urządzania lasu i ekonomiki leśnej. Uehonorowany Krzyżem Walecznych (1939), Krzyżem Kawalerskim OOP (1959) i Krzyżem Komandorskim OOP (1965).

Lit.: S. Dunikowski, A. Zdanowski, *Maksymilian Kreutzinger (1904–1969)*, „Leśne Prace Badawcze” 2005, nr 4, s. 148–153.

Bogumił Krygowski

(1905–1977)

geograf, geomorfolog

Urodzony w Błazowej na Podkarpaciu. Gimnazjum ukończył w Rzeszowie, uzyskując świadectwo dojrzałości w 1927 r. Studiował w Poznaniu najpierw historię, a od 1928 r. geografii. Stopień magistra filozofii w zakresie geografii uzyskał w 1931 r. Doktoryzował się w roku następnym na podstawie rozprawy *Iły warwowe w okolicy Poznania*. Wypełniając obowiązki zastępcy asystenta oraz utrzymując kontakty z prof. Stanisławem Pawłowskim, zarabiał jako nauczyciel geografii w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego. Jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej odbył półroczną podróż na-

ukową poprzez Danię, Holandię, Niemcy, Szwajcarię do Wielkiej Brytanii. Spostrzeżenia i wnioski w tej wyprawie przedstawił w opublikowanej po wojnie książce: *Po Europie Zachodniej w przededniu II wojny światowej* (Poznań 1958). Podczas wojny przebywał w Krakowie i pracował w Urzędzie Leśnym na stanowisku fizjografa. Uczestniczył w tajnym nauczaniu. Po powrocie do Poznania w 1945 r. pełnił obowiązki tymczasowego kierownika, a zarazem organizatora Instytutu Geograficznego UP. Habilitował się w 1946 r. na podstawie rozprawy *Zarys geograficzno-geomorfologiczny południowego Polesia*. Do przejścia na emeryturę kierował Zakładem Geografii Fizycznej. Odegrał

istotną rolę w kształtowaniu profilu naukowego poznańskiej geografii jako organizator i pierwszy dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi w latach 1951–1953, a zwłaszcza jako dyrektor Instytutu Geograficznego w latach 1957–1971. Pozwoliło mu to na współtworzenie charakteru i kierunków rozwoju nie tylko geomorfologii, ale także hydrologii, klimatologii, meteorologii i dydaktyki geografii. Efektywnie wspierał też rozwój geografii społeczno-ekonomicznej. Bibliografię zawierającą 275 prac otwiera sprawozdanie PTPN z 1936 r., zamyka zaś drugi tom dzieła z 1972 r. *Nizina Wielkopolska. Geomorfologia Polski*. Był współzałożycielem i redaktorem „Badań Fizjograficznych nad Polską Zachodnią”. Uczestniczył w wytyczaniu granicy polsko-niemieckiej. Przez wiele lat był przewodniczącym Komitetu Fizjograficznego oraz członkiem Zespołu Rzeczoznawców Geografii przy Radzie Głównej. Należał do pożądaných uczestników prac wielu instytucji, stowarzyszeń i korporacji geograficznych – krajowych i zagranicznych, m.in. Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Commission de Genèse et Lithologie des Sédiments Quaternaire INQUA. W nawiązaniu do setnej rocznicy urodzin Profesora pracownicy Instytutu Geoekologii i Geoinformacji UAM przygotowali wersję numeryczną Mapy Geomorfologicznej Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, powstałej pod jego redakcją w latach 50. i 60. XX wieku. Była to pierwsza mapa geomorfologiczna tak dużego obszaru Polski (około 68 tys. km²), jednak coraz trudniej dostępna. Georeferencja, digitalizacja, weryfikacja i publiczne udostępnienie w sieci materiału były możliwe dzięki pracy dużego zespołu osób, w tym studentów. Prof. Krygowski patronuje Auli w Collegium Geographicum UAM.

Lit.: A. Kostrzewski, *Bogumił Krygowski*, [w:] *Dzieje nauk geograficznych i geologicznych na Uniwersytecie w Poznaniu*. t. 2, *Biografie*, Poznań 2012, s. 129–135.

Więnczysław Kuczyński

(1901–1980)

chemik, technolog

Urodzony w Szklowie na ziemi pińskiej. Po ukończeniu średniej szkoły realnej 1920 r. rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej, kontynuowane od roku następnego w Poznaniu. W 1925 r. ukończył studia jako doktor filozofii w zakresie chemii i fizyki. W czasie studiów i w okresie asystenckim odbywał szereg praktyk w fabrykach kwasu siarkowego, superfosfatu, gazownictwa, związków azotowych i innych. Brał udział w opracowaniu podstaw technologicznych i uruchomieniu przemysłu białka roślinnego w Poznaniu. W latach 1928–1934 był kierownikiem działu doświadczalnego i produkcji półtechnicznej w Zakładach Zegrze pod Warszawą i pracował nad kwasoodpornymi tworzywami do budowy aparatury chemicznej. Na podstawie własnego patentu udzielonego w 1935 r. uruchomił produkcję węgla aktywnego odbarwiającego dla cukrownictwa i innych pokrewnych dziedzin przemysłu. Podczas wojny pracował w Wilnie i Święcianach. W 1945 r. przyjął propozycję pracy z Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UP. Zorganizował Zakład (potem Katedrę) Technologii Chemicznej, którym także kierował. Habilitował się w 1946 r. na Politechnice Warszawskiej z zakresu technologii chemicznej. W 1948 r. mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1957 r. – zwyczajnym. Ak-

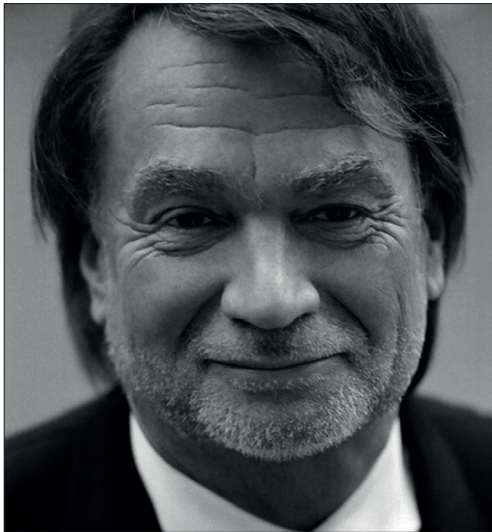
tywny na wielu polach, w latach 1952–1955 był dziekanem na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii. Rektor Alfons Klafkowski w opinii z 4 grudnia 1956 r. napisał, że na stanowisku tym „[...] okazał energię, był doskonałym organizatorem, orientującym się dokładnie i trafnie w całości zagadnień Wydziału i mającym właściwą inicjatywę. Niewątpliwie jest to rezultatem dobrego przygotowania, które zdobył, będąc kierownikiem zakładów przemysłowych”. Działalność prof. Kuczyńskiego nakierowana była na rozwój rodzimego przemysłu. Jego badania dotyczyły m.in. polskich węgla brunatnych, polskiej ziemi krzemionkowej, wzbogacania niskoprocentowych krajowych rud manganowych. Wraz z budowanym zespołem inicjował i rozwijał prace badawcze m.in. nad korozją metali i stopów, przerobem węgla brunatnego na paliwa płynne, preparatyką i produkcją adsorbentów i katalizatorów. Był autorem podręczników: *Technologia chemiczna gazu ziemnego i ropy naftowej z elementami petrochemii* (Poznań 1972, 1973); *Podręcznik do ćwiczeń z technologii chemicznej* (Warszawa 1974). Dystyngowany uczony i lubiany wykładowca miał licznych uczniów, w tym kilkudziesięciu wypromowanych doktorów, docentów i profesorów. Był czynny w organizacjach naukowych, m.in. w Naczelnej Organizacji Technicznej, w różnych komisjach PTPN.

Lit.: W. Kania, *Wieńczysław Kuczyński. Wybitny chemik-technolog*, [w:] *Szkoły naukowe chemików polskich. Materiały IV Szkoły Historii Chemii (Karpacz, czerwiec 1990); V seminarium Historii Chemii (Pieczyńska, maj 1993)*, red. R. Mierzecki, Warszawa 1993, s. 201–205.

Jan Kulczyk (1950–2015)

biznesmen, wizjoner globalnej gospodarki

Urodzony w Bydgoszczy, w rodzinie przedsiębiorcy związanego z niemieckim środowiskiem polonijnym. Ukończył Wydział Prawa i Administracji UAM oraz handel zagraniczny na Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Podjął pracę w Instytucie Zachodnim. Pod patronatem naukowym prof. Alfonsa Kłafkowskiego, kierownika Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego, przygotował doktorat (1975) na temat Układu o podstawach stosunków między NRD a RFN z 21 grudnia 1972 r. Działalność biznesową rozpoczął w 1981 r., tworząc firmę handlową Interkulpol w Komornikach koło

Poznania. Była to jedna z pierwszych firm zagranicznych powstałych w Polsce po II wojnie światowej. Stała się ona zacznym Polsko-Polonijnej Izby Przemysłowo Handlowej Inter-Polkom, w której władzach Jan Kulczyk zasiadał obok ojca Henryka. Od 1988 r. był oficjalnym przedstawicielem Volkswagena w Polsce. Jego „szlagierem biznesowym” był kontrakt z 1991 r. na zakup ponad 4 tys. samochodów dla MSW. Powstała wówczas spółka Kulczyk Holding sp. z o.o., która ulegała rozbudowie i licznym przekształceniom (Kulczyk Investments), prowadząc działalność w takich branżach, jak m.in. budowa autostrad, energetyka, ropa naftowa i gaz, nieruchomości, browarnictwo, finanse. Jej lider

stał się – i pozostawał przez lata – najbogatszym obywatelem Polski (15 mld zł w 2015 r.). Wielokrotnie – acz bezskutecznie w sensie prawnym – był pomawiany i oskarżany o prowadzenie nielegalnych interesów z przedstawicielami różnych opcji politycznych oraz lobbingu o podłożu narodowościowym, a nawet wyznaniowym. Od 2005 r. działalność biznesową – także w Afryce i Azji – prowadził z Londynu, gdzie zamieszkał. Będąc „obywatelem świata”, utrzymywał bliskie stosunki z polskim biznesem, organizacjami społecznymi, kolegami i przyjaciółmi z dawnych lat. Należał do ludzi szanowanych i lubianych, był poważanym członkiem wielu organizacji międzynarodowych, otwartym i hojnym w zakresie potrzeb o wymiarze społecznym. Był m.in. sponsorem prac remontowych na Jasnej Górze obejmujących renowację biblioteki i kaplicy Matki Bożej, refektarza i wieży. W 2008 r. uhonorowany został włączeniem do konfraterni zakonu paulinów. W 2012 r. wsparł budowę Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie sumą 20 mln zł (największa jednorazowa donacja na rzecz nowo powstającego muzeum). Wielokrotnie i efektywnie uczestniczył w ważnych inicjatywach macierzystej uczelni, m.in. przewodniczył radzie wspierającej badania naukowe, współfinansował wyjazd Senatu UAM do Watykanu w związku z nadaniem doktoratu *honoris causa* Janowi Pawłowi II, fundował (co kontynuują jego spadkobiercy Dominika i Sebastian) corocznie stypendia dla studentów i doktorantów UAM oraz dla studentów z Ukrainy. Jan Kulczyk był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany, m.in. Nagrodą Kisiela (1992), Krzyżem Kawalerskim OOP (1998) i Krzyżem Oficerskim OOP (2015). Zmarł niespodziewanie w Wiedniu po, wydawało się niegroźnej, interwencji chirurgicznej.

Lit.: P. Młynek, *Jan Kulczyk: przedsiębiorca, filantrop, wizjoner*, „Biznes Wielkopolski” 2016, 1.

Brygida Kürbis

(1921–2001)

mediewistka, edytorka, wydawca źródeł

Urodziła się w Chełmnie w rodzinie polsko-niemieckiej, która zamieszkała w Wolnym Mieście Gdańsku. Edukację rozpoczęła w Tczewie i kontynuowała w gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej, gdzie pracowała jej matka z domu Szumielska. Znana ze swej propolskiej działalności po wybuchu wojny została aresztowana i zmarła w Ravensbrück w 1942 r. Ojciec Erich Kürbis także zginął w trakcie wojny. Brygida Kürbis z pomocą rodziny znalazła się w Jeleniej Górze, skąd w 1944 r. trafiła do Fryburga Bryzgowijskiego. Tam też podjęła studia historyczne. W tekście wówczas napisanym czy-

tamy: „A kiedy powrócimy do ojczyzny, zastaniemy ruiny nie tylko materialne, ale i moralne. Na żałowanie nie będzie czasu. Zadaniem naszym będzie praca nad uprzątnięciem i odbudową. Dużo będziemy mieli pracy”. Studia kontynuowała na UP, uczęszczając na seminarium prof. Kazimierza Tymienieckiego. Magisterium otrzymała w 1949 r.; dwa lata później uzyskała doktorat na podstawie pracy *Studia nad Kroniką Wielkopolską*; habilitowała się w 1957 r. na podstawie pracy *Dziejopisarstwo wielkopolskie XIII i XIV wieku*. Mimo znaczących osiągnięć naukowych profesorem została dopiero w 1970 r. (zwy- czajnym w 1979 r.). Kierowała Zakładem Nauk Pomocniczych Historii, którego nazwa

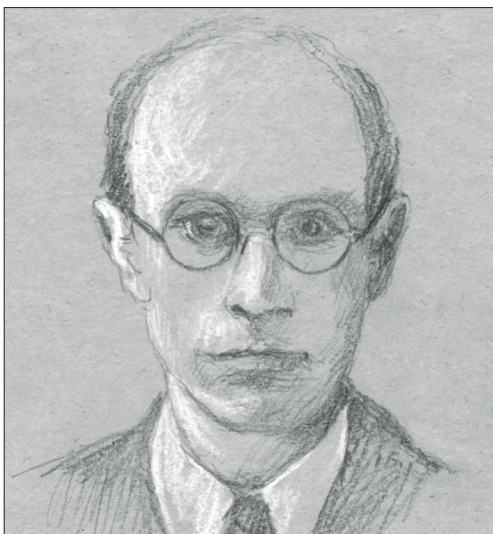
została następnie poszerzona o źródłoznawstwo. Ono też stało się ulubionym obszarem badawczym i powodem osiągnięcia wysokiej pozycji w środowisku polskich mediewistów. Rozwój naukowy wiązał się z powołaniem do życia w 1957 r. „Studiów Źródłoznawczych” kierowanych zrazu przez profesorów Aleksandra Gieysztorą i Gerarda Labudę, do których od drugiego tomu została włączona Brygida Kürbis. Dorobek naukowy obejmuje 340 prac, książek, rozpraw, recenzji. Wagę jej dorobku uwypukla efektywny wkład w takie dziedziny badawcze, jak edytorstwo źródeł, źródłoznawstwo (termin w nauce polskiej łączy się z jej nazwiskiem) i historia kultury średniowiecznej. Wiele czasu i uwagi poświęcała studiom dotyczącym polskiej historiografii średniowiecznej, polskiej kultury i cywilizacji średniowiecza. Kierunki te rozwijała, wracając do wcześniej podejmowanych problemów i wątków stale pogłębianych. Uznanie, wręcz sławę, przyniosła jej edycja *Kroniki wielkopolskiej* jako VIII tomu *Monumenta Poloniae Historica* (1970). Dzieło to uznała za pomnik równie ważny, jak lepiej znane i powszechnie uznawane *Kroniki* Galla Anonima czy mistrza Wincentego, nad którymi pracowała przez wiele lat z bardzo dobrym skutkiem w formie publikacji *Mistrza Wincentego Kronika Polska* (1974). W 1998 r. została członkiem korespondentem PAU, gdzie rozwijała wydawanie najstarszych pomników kultury religijnej w Polsce – *Monumenta Sacra Polonorum*. Po przejściu na emeryturę w 1993 r. opublikowała kilka prac, wśród których z dużym uznaniem spotkały się *Kodeks Matyldy* (2000) oraz *Modlitwy księżnej Gertrudy* (2002). Blisko i po przyjacielsku współpracowała przede wszystkim z prof. Gerardem Labudą oraz prof. Jerzym Topolskim, m.in. przy opracowywaniu monografii regionalnych: Gniezna, Pomorza, Poznania.

Lit.: J. Krzyżaniakowa, *Brygida Kürbis 1921–2001*, [w:] *Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2010.

Marek Kwiek

(1913–1962)

twórca poznańskiego ośrodka akustyki

Urodzony w Warszawie. Maturę typu matematyczno-przyrodniczego zdał w Poznaniu w 1930 r. Studia na Wydziale Mechaniki Politechniki Warszawskiej kontynuował w Poznaniu, uzyskując magisterium w 1935 r. na podstawie pracy *Drogi rozwoju skali muzycznych*. Kontynuując studia w zakresie fizyki w Berlinie, obronił w 1937 r. tezę doktorską na temat *Zależności między fizycznymi własnościami dźwięku a jego słyszalnością*. W tymże roku rozpoczął wykłady z akustyki na UP oraz podjął pracę w Państwowych Zakładach Lutniczych jako akustyk i aerodynamik. Specjalizował się

w teorii budowy organów. Jednocześnie kierował Laboratorium Akustycznym na Wydziale Budownictwa Politechniki Warszawskiej. W 1939 r. został naczelnym konstruktorem w Polskich Zakładach Akustycznych. Wysiedlony przez Niemców z Poznania założył w Ostrowcu Kieleckim warsztat budowy oraz konserwacji organów. Zebrane wówczas materiały stały się podstawą przewodu habilitacyjnego przeprowadzonego na Wydziale Humanistycznym UP w 1945 r. Prowadził także zajęcia z akustyki na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, gdzie zorganizował pracownię akustyczną. W 1952 r. objął kierownictwo Zakładu (później Katedry) Akustyki i Teorii Drgań. W 1956 r. uzyskał tytuł

profesora nadzwyczajnego. Wszczętą procedurę nadania tytułu profesora zwyczajnego przerwała śmierć w katastrofie lotniczej na Okęciu 19 grudnia 1962 r. Zainteresowania badawcze, jak również silna więź z praktyką, skoncentrowane były na akustyce fizycznej, matematycznej, fizjologicznej, muzycznej, fonetycznej i technicznej. Nie porzucił też muzykologii, która dominowała w pierwszych latach jego kariery. W języku niemieckim i francuskim publikował prace poświęcone związkom między głośnością a natężeniem dźwięku. Wprowadzenie metody różnych interwałów głośności stanowiło światowe *novum*. Równie silny rezonans międzynarodowy zyskały jego badania dotyczące hałasu. W 1958 r. ukazuje się po francusku skrócona wersja wcześniejszego tekstu *Nowa metoda statystycznej i harmonicznej analizy hałasu*, która stała się jedną z najważniejszych jego prac oraz inspiracją dla uczniów i kontynuatorów. Zainicjował działania, które już po jego śmierci doprowadziły do powstania Ligi Walki z Hałasem. Zajmował się także zagadnieniem drgań nieliniowych, akustyki muzycznej oraz akustyki wnętrz. Wiele z jego badań znalazło zastosowanie w praktyce. Uczestniczył w akustycznym opracowaniu sali operowej w budowanym Teatrze Wielkim w Warszawie, a także w budowie prototypu fortepianu koncertowego Calisia. Współpracował z fabryką głośników we Wrześni. Sukcesem zakończyło się odtworzenie szczególnych własności akustycznych odbudowanej zakrystii w Katedrze Lubelskiej. Trwały ślad pozostawiły jego badania z dziedziny akustyki fizjologicznej z nawiązaniem do akustyki muzycznej i akustyki wnętrz. Miał zadziwiającą współpracowników intuicję naukową polegającą na wiązaniu zagadnień ściśle akustycznych z problematyką innych dziedzin – z pozoru odległych. Działał w Stronnictwie Demokratycznym – był posłem na Sejm PRL III kadencji, która rozpoczynała się w 1961 r. Reprezentował okręg z Ostrowa Wielkopolskiego, wszedł do Komisji Oświaty i Nauki. W 2006 r. został upamiętniony tablicą odsłoniętą w hallu Collegium Physicum UAM.

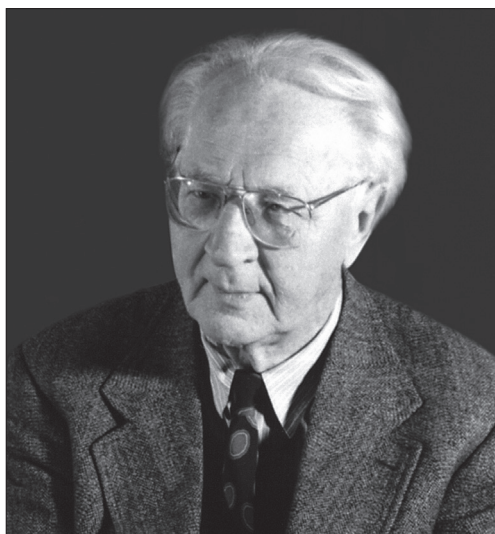
Lit.: H. Ryffertówna, *Prof. dr Marek Kwiek 6 IV 1913 – 19 XII 1962*, [w:] *Kronika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za lata akademickie 1959/1962 za rektoratu Prof. dra Alfonsa Klafkowskiego*, Poznań 1963, s. 327–333; Archiwum UAM.

Gerard Labuda

(1916–2010)

polihistor, humanista, organizator nauki, rektor UAM

Edukację rozpoczął w 1924 r. w Luzinie koło Kartuz (urodził się w pobliskiej Nowej Hucie), a następnie w gimnazjum w Wejherowie. Ziemię kaszubską kochał do ostatnich swych dni. Tam też spoczęły jego prochy oraz zdeponowana została duża część jego archiwum. W 1936 r. rozpoczął studia historyczne w Poznaniu. Jako student wybitny otrzymał roczne stypendium w Lundzie, z którego wrócił w połowie 1939 r. Prowadzone tam badania zaciążyły poważnie na całej jego naukowej drodze, której nie przerwała wojna. W Kielcach w ramach Uniwersytetu Ziem Zachodnich ukończył studia; prace z lat 1937 i 1938 uznano za magisterium i doktorat. Udział w tajnym nauczaniu kontynuował jako wykładowca. Po powrocie do Poznania w 1945 r. przedłożył pracę *Studia nad początkami państwa polskiego* uznaną w roku następnym za podstawę habilitacji. Mając 30 lat został zastępcą profesora oraz kierownikiem Katedry Historii Słowiańszczyzny, później Katedry Historii Polski Średniowiecznej. Od 1951 r. był członkiem PAU i jednym z najaktywniejszych jej odnowicieli po 1989 r. Równocześnie w 1953 r. został kierownikiem Zakładu Historii Pomorza w ramach powstałego wówczas PAN; na stanowisku tym pozostał aż do przejścia w stan spoczynku w 1986 r. Dwoistość kariery akademickiej

należała pod każdym względem do wyróżniającej. Z jednej strony był kierownikiem katedr uniwersyteckich i w latach 1962–1965 rektorem UAM, z drugiej zaś był wybitnym przedstawicielem PAN, jej członkiem rzeczywistym od 1969 r., wieloletnim uczestnikiem prac prezydium, prezesem Oddziału w Poznaniu (1972–1980), wiceprezesem PAN (1984–1989). Należał do wybitnych przedstawicieli Instytutu Zachodniego, gdzie pełnił funkcję zastępcy oraz dyrektora (1955–1960). Twórczą rolę odegrał jako przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Kórnickiej PAN (1965–2000) oraz członek Polsko-Niemieckiej Komisji do Spraw Podręczników Szkolnych UNESCO (1972–1989). Autorytet wybitnego humanisty, uczonego, Polaka spowodował zaproszenie go w 1986 r. przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego do składu Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa. Zawsze czynnej, niebywałej aktywności organizacyjnej i edukacyjnej towarzyszyła trudna do ogarnięcia aktywność naukowa, która wyraża się blisko dwoma tysiącami tytułów składających się na jego bibliografię, powiększaną do ostatnich dni życia. Na dorobek ten składają się badania nad starożytnościami słowiańskimi oraz wczesnośredniowiecznymi dziejami Słowiańszczyzny Zachodniej, książki o początkach państwa i Kościoła w Polsce, prace dotyczące ogólnych problemów dziejów kultury, stosunków polsko-niemieckich oraz dziejów tzw. Ziemi Odzyskanych, europejskiej historii wieków średnich – w tym zwłaszcza Niemiec, refleksji metodologicznej, historiograficznej i źródłoznawczej, a także organizacja, dydaktyka i upowszechnianie nauki, w końcu regionalistyka z położeniem nacisku na dzieje Pomorza, w tym Kaszub. Wiadomość o śmierci dotarła w dniu inauguracji roku akademickiego 2010/2011. Uroczystości pożegnania w auli UAM – człowieka bardzo wielu talentów i zalet – miały manifestacyjny charakter. Wielokroć wyróżniany i nagradzany, m.in. *Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis* (2000). Był odznaczony Krzyżem Wielkim OOP (1996) i pośmiertnie Orderem Orła Białego. Honorowy Obywatel Miasta Poznania (2004).

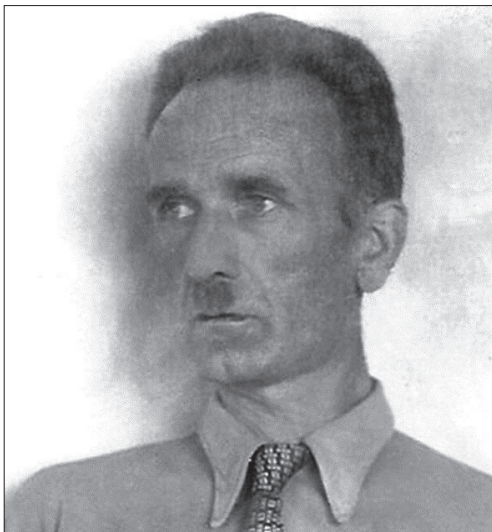
Lit.: J. Strzelczyk, *Gerard Labuda (1916–2010)*, [w:] *Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2010.

Łucjan Lange

(1900–1997)

sportowiec, trener, terapeuta

Urodzony w Prośnie w powiecie chodzieskim. Uczestnik Powstania Wielkopolskiego. Maturę zdał w Poznaniu w 1919 r. Jako ochotnik uczestniczył w wojnie na wschodzie Polski. Studia rozpoczął w 1920 r. na Wydziale Prawno-Ekonomicznym; studiował także filozofię, zaliczył cztery lata medycyny oraz ukończył wychowanie fizyczne na Studium UP w 1924 r. Był współzałożycielem Korporacji Akademickiej Surma przy UP i jej aktywnym członkiem w latach 1921–1931, propagującym szermierkę i zdrowy styl życia. W spisie pracowników UP za lata 1925/26 figuruje jako zastępca asystenta

na Wydziale Lekarskim. Pełnił również obowiązki sekretarza i kierownika administracji miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”. Należał do bliskich współpracowników prof. Eugeniusza Piaseckiego, który planując utworzenie zakładu medycyny sportowej, wiązał nadzieje z dobrym studentem medycyny i wychowania fizycznego oraz wszechstronnym sportowcem w jednej osobie. Tytuł magistra wychowania fizycznego uzyskał w 1932 r. Był bardzo przydatnym pracownikiem Studium WF, później WSWF jako instruktor w takich dziedzinach, jak gimnastyka, gry, pływanie, hokej na lodzie (mistrz Polski), wioślarstwo (mistrz Polski AZS w jedyńce, trener pierwszej klasy), lekkoatletyka i tańce narodowe.

W kilku dziedzinach miał uprawnienia sędziowskie, m.in. w lekkiej atletyce, boksie, szermierce i łyżwiarstwie. W czasie II wojny światowej był żołnierzem AK i uczestnikiem Powstania Warszawskiego, a następnie przebywał na robotach w Niemczech. Po powrocie do kraju został zatrudniony w charakterze adiunkta i kierownika ćwiczeń Zakładu Sportów Różnych w Studium WF. W latach 1952–1953 był pracownikiem Studium WF Wyższej Szkoły Rolniczej, a następnie – do 1968 r. instruktorem na oddziale usprawnienia leczniczego Kliniki Ortopedycznej Akademii Medycznej, gdzie występował jako bliski współpracownik prof. Wiktora Degi. Od 1957 r., aż do przejścia na emeryturę w 1968 r. kontynuował pracę w WSWF w Zakładzie Medycyny Sportowej. Przez wiele lat pracował także w szkołach średnich oraz w Zakładzie Szkolenia Inwalidów. Prowadził liczne kursy i obozy sportowe organizowane przez uczelnie, instytucje wojewódzkie i centralne.

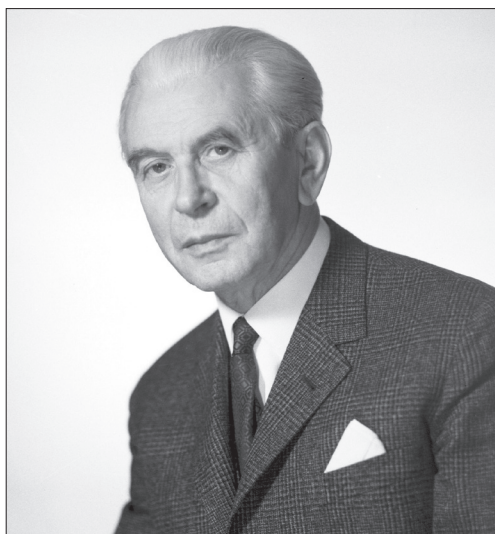
Lit.: „Kronika WSWF” 1957/58, z. 2, s. 53–55.

Zygmunt Latoszewski

(1902–1995)

dyrygent, pedagog, muzykolog

Urodzony w Poznaniu. Jako dziesięcioletek trafił do chóru ks. Wacława Gieburowskiego. Ukończył Gimnazjum św. Marii Magdaleny. W latach 1919–1926 w konserwatorium w Poznaniu kształcił się w dziedzinie gry na skrzypcach u Zdzisława Jahnkego i teorii muzyki u Feliksa Nowowiejskiego. W 1921 r. wstąpił na Uniwersytet Poznański. Początkowo zaczął studiować filologię klasyczną i historię sztuki, ale niebawem prof. Łucjan Kamieński otworzył katedrę muzykologii i Latoszewski przeniósł się tam, będąc jednym z pierwszych studentów poznańskiej muzykologii. W 1932 r. uzyskał dok-

torat na podstawie rozprawy pt.: *Pierwsze opery polskie Macieja Kamieńskiego*. Będąc studentem, z powodzeniem zadebiutował jako recenzent muzyczny na łamach „Kuriera Poznańskiego” w 1923 r. Przez następnych pięć lat publikował w tym dzienniku liczne recenzje i felietony muzyczne. W latach 1925–1928 redagował poznański miesięcznik „Muzyka Kościelna” i współpracował z warszawskim miesięcznikiem „Muzyka”. W 1929 r. Zygmunt Latoszewski zadebiutował jako dyrygent, prowadząc koncert Orkiestry Filharmonii Poznańskiej. Po wznowieniu działalności Teatru Wielkiego w 1933 r. (zawieszono na skutek ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego) dyrekcję powierzono Zygmuntowi

Latoszewskiemu. Miał wówczas 31 lat. Dzięki niemu Opera Poznańska stała się wkrótce czołową sceną operową w Polsce. Do wybuchu wojny wystawiono 11 dzieł muzycznych, przygotowano liczne spektakle operowe i koncerty symfoniczne. Okupację przeżył w Warszawie, organizując wspólnie z Adamem Didurem koncerty z udziałem artystów polskich w restauracji Gastronomia i w kawiarni Lourse'a. W 1945 r. powrócił do Poznania na stanowisko dyrektora Opery (1945–1948). W sezonie 1948/49 kierował połączonymi Filharmonią i Operą Warszawską i przygotował tu premierę *Wesela Figara* Mozarta. W latach 50. i 60. pracując na różnych stanowiskach, z powodzeniem organizował życie muzyczne w Warszawie, Krakowie i Gdańsku. Wykładał także w łódzkiej oraz warszawskiej Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej, od 1964 r. jako profesor nadzwyczajny. W okresie 1961–1972 był dyrektorem artystycznym Opery Łódzkiej i wprowadził tę scenę do nowego gmachu Teatru Wielkiego w 1967 r. W roku następnym zainicjował Łódzkie Spotkania Baletowe. Otaczał dbałością dzieła rodzime i starannie przygotowywał premiery. Wprowadzał na sceny muzyczne utwory dotąd niewystawiane, jak np. *Carmina Burana* Carla Orffa czy *Koronację Poppei* Claudia Monteverdiego. W 1972 r. przeszedł na emeryturę, ale dalej dyrygował okazjonalnie, w tym jeszcze w latach 80. prowadząc spektakle w Teatrze Wielkim w Warszawie. Pod jego kierownictwem muzycznym odbyły się premiery *Hrabiny Moniuszki* (1982) i *Traviaty* Verdiego (1987); 13 maja 1987 r. poprowadził galowy spektakl tej opery z okazji 85. rocznicy swych urodzin. W 90. urodziny zadyrygował spektaklem *Madame Butterfly* Pucciniego, a dwa dni później – *Traviatą*. W 1993 r. został wyróżniony odznaczeniem Zasłużony dla Miasta Poznania.

Lit.: *Słownik biograficzny Teatru Polskiego*, t. III, Warszawa 2017.

Krzysztof Lausch

(1954–2014)

pedagog, działacz społeczny

Urodzony w Poznaniu, gdzie ukończył V Liceum Ogólnokształcące. Od 1974 r. na Wydziale Nauk Społecznych UAM studiował pedagogikę specjalną w zakresie rewalidacji upośledzonych umysłowo. Tytuł magistra uzyskał w 1978 r. Pracę zawodową rozpoczął w Domu Pomocy Społecznej, a następnie pracował na stanowisku pedagoga i wicedyrektora w Szkole Podstawowej nr 28. Od 1992 r. był dyrektorem Zespołu Szkół Specjalnych nr 103. Dzięki jego staraniom w 1995 r. powstał dla dzieci niepełnosprawnych oddział szkoły przy ul. Świętego Floriana. Wprowadził w tych placówkach wielospecjalistyczną

diagnozę indywidualnego przypadku, na podstawie której układano spersonifikowane programy terapii i nauczania dzieci. Był pomysłodawcą i organizatorem zawodów sportowych dla młodzieży z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, która nie może startować w oficjalnych dyscyplinach olimpiad specjalnych. Należał do współzałożycieli Wielkopolskiego Towarzystwa Aktywnych na Rzecz Pedagogiki Specjalnej. Był członkiem m.in. Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Wielkopolskiej Rady Społecznej ds. Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a także Komisji Rehabilitacji i Integracji Społecznej PAN w Poznaniu. Działalność zawodową łączył z zaangażowaniem katolicko-społecznym.

Od 1978 r. wspólnie z żoną Katarzyną organizował i prowadził katechizację specjalną. Przyczynił się do założenia w 1987 r. Duszpasterstwa Specjalnej Troski w Poznaniu. Był współtwórcą programu nauczania religii w szkołach specjalnych. Zastosował barwne znaki, które pomagają dzieciom niepełnosprawnym intelektualnie uczestniczyć w obrzędach religijnych. W uznaniu zasług otrzymał m.in. Nagrodę Prezydenta Miasta Poznania (I i II stopnia); Nagrodę MEN (I stopnia) i Odznakę Przyjaciela Dziecka. Patronuje od 2015 r. działającemu w Poznaniu Stowarzyszeniu Przyjaciele na 103, a także rokrocznie organizowanemu Regionalnemu Dniowi Treningowemu Programu Aktywności Motorycznej Olimpiad Specjalnych w Poznaniu.

Lit.: K. Sklepik, *Odszedł Krzysztof Lausch. Przyjaciół i nauczyciel dzieci niepełnosprawnych*, „Głos Wielkopolski”, z dn. 2-4.05.2014 r., s. 15.

Leon Leja

(1913–1997)

pedagog, twórca polskiej szkoły technologii kształcenia

Urodzony w Żołąni w powiecie łańcuckim nauki pobierał we Lwowie, gdzie także ukończył Uniwersytet w 1939 r. W czasie wojny prowadził działalność konspiracyjną w AK; w stopniu majora odpowiadał za kontrwywiad i wywiad; prowadził też tajne nauczanie oraz posługę duszpasterską. Po wojnie pracował jako nauczyciel i studiował socjologię na UP, którą ukończył w 1951 r. W Katedrze Pedagogiki UAM znalazł się w 1960 r. Tam też habilitował się w 1964 r.; profesorem nadzwyczajnym został w 1971 r., zwyczajnym w 1977 r. W latach 1966–1983 był kierownikiem Międzywydziałowego Zakładu

Nowych Technik Nauczania UAM, przekształconego wkrótce w Instytut Nowych Technik Kształcenia, którym przez wiele lat kierował. Był człowiekiem otwartym na współpracę przedstawicieli różnych specjalności, co umożliwiało tworzenie interdyscyplinarnych zespołów naukowych. Wielu z jego 49 wypromowanych doktorów działa na terenie całego kraju. Na jego bogaty i różnorodny dorobek naukowy – w części dostępny także po francusku, niemiecku i rosyjsku, składają się trzy obszary: (1) kształcenie zawodowe i ekonomika oświaty, (2) technologia kształcenia oraz (3) dydaktyka szkoły wyższej. Największe uznanie przyniosły mu dwa ostatnie nurty, dając asumpt do uznania go za twórcę polskiej

szkoły technologii kształcenia. Był człowiekiem powszechnie lubianym i szanowanym, organizatorem licznych konferencji i spotkań wyspecjalizowanych zespołów. Definicja technologii kształcenia zaproponowana przez Profesora została przyjęta jako obowiązująca przez konferencję UNESCO, obradującą w 1970 r. w Genewie. Był redaktorem rocznika naukowego „Neodidagmata”, poświęconego dydaktyce. W 1995 r. współtworzył Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych z siedzibą w Poznaniu. Odznaczony: Orderem Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Komandorskim OOP, Krzyżem Walecznych. Tablica upamiętniająca Profesora znajduje się w Collegium im. Floriana Znanieckiego mieszczącego się w gmachu Wydziału Nauk Społecznych UAM.

Lit.: W. Strykowski, *Profesor Leon Leja (1913–1997)*, „Neodidagmata” 1997, nr 23, s. 3–8.

Zbigniew Leoński

(1929–2006)

prawnik, specjalista prawa administracyjnego

Urodzony w Klesowie. Lata okupacji spędził w Słupcy, gdzie był zatrudniony w niemieckim przedsiębiorstwie jako robotnik. Uczestniczył w tajnym nauczaniu prowadzonym przez rodziców. Pierwsze nauki w liceum pobierał we Wrześni, następnie w Poznaniu w Liceum Pedagogicznym. Studia odbył na Wydziale Prawa UP w latach 1948–1952. W czasie ostatniego roku studiów rozpoczął pracę w charakterze aplikanta sądowego, a od końca 1952 r. jako aspirant w Katedrze Prawa Administracyjnego Wydziału Prawa. Habilitował się w 1963 r. na podstawie pracy *Kierownicza rola rad w terenie a tzw. jednostki nie podporządkowane radom* – poświęconej zagadnieniom budowy struktur organizacyjnych w administracji. W tym samym roku otrzymał etat docenta. Profesorem nadzwyczajnym został w 1971 r., zwyczajnym w 1976 r. Przez kilka lat, poczynając od 1964 r. był organizatorem zaocznych studiów administracyjnych i Podyplomowego Studium Administracji. Działalności tej towarzyszyło objęcie kierownictwa Zakładu Prawa Administracyjnego (1964–1981), a następnie kierownictwa Katedry Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji (1981–2000). Był prorektorem UAM do spraw rozwoju kadry naukowej i organizacji (1971–1981). Opublikowany dorobek

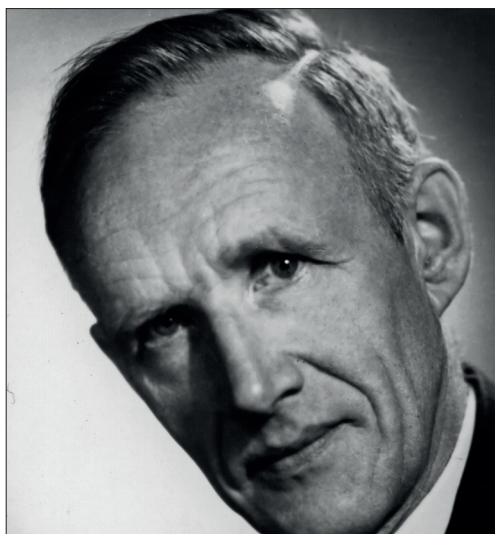
naukowy obejmuje ponad 400 pozycji. Składają się na niego monografie, studia i artykuły, komentarze do ustaw, glosy do orzeczeń sądowych, recenzje, w tym m.in.: *Przepisy o postępowaniu przymusowym w administracji. Komentarz* (1959), *Egzekucja administracyjna świadczeń niepieniężnych* (1968), *Administracyjne postępowanie egzekucyjne. Węzłowe problemy* (2003), czy wspólnie z M. Szewczykiem *Zasady prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego* (2002). Był autorem – wielokrotnie wznawianych i aktualizowanych – podręczników, jak: *Materialne prawo administracyjne* (wyd. VIII, 2006), *Nauka administracji* (wyd. VI, 2010), *Samorząd terytorialny w Rzeczypospolitej Polskiej* (wyd. V, 2006), *Zarys prawa administracyjnego* (wyd. II, 2006). Wykładał jako visiting professor w Wiedniu (1985), Konstancji (1987) i Würtzburgu (1990). Prowadził aktywną współpracę z wieloma ośrodkami prawniczymi w Niemczech, a także z Wydziałem Prawa w Brnie, Uniwersytetem Karola w Pradze i Uniwersytetem we Lwowie. Uczestniczył w pracach legislacyjnych Urzędu Rady Ministrów, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Dowództwa Wojsk Lotniczych w Poznaniu, jak również instytucji administracyjnych Poznania i Wielkopolski. Był rzeczoznawcą Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Przez pięć kadencji był członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych. Należał do wielu prestiżowych towarzystw naukowych ogólnokrajowych i regionalnych oraz redakcji periodyków dotyczących prawa administracyjnego i samorządności terytorialnej. W 2005 r. powołał do życia kwartalnik „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka”. Osiągnięcia badawcze i dydaktyczne były podstawą do przyznanych Profesorowi Zbigniewowi Leońskiemu licznych odznaczeń i wyróżnień uczelnianych i resortowych, w tym także Krzyża Kawalerskiego OOP.

Lit.: Prof. zw. dr hab. Zbigniew Leoński – *wnikliwy badacz naukowy i szlachetny nauczyciel*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2006, nr 3 (4).

Anzelm Lewandowski

(1908–1982)

chemik

W rodzinnych Pniewach ukończył szkołę podstawową. Absolwentem Szkoły Średniej im. Bergera w Poznaniu został w 1926 r. i rozpoczął studia chemiczne na UP, ukończone w 1931 r. Jako magister filozofii w zakresie chemii został kontraktowym asystentem w zakładzie Chemii Farmaceutycznej UP, a następnie chemikiem kontraktowym Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego w Poznaniu. Od 1934 r. był asystentem w Zakładzie Chemii Nieorganicznej UP, gdzie obronił w 1937 r. pracę doktorską. Zajmował się badaniami dotyczącymi przemian *orto*-wodorotlenku żelazowego podczas starze-

nia się w środowisku wodnym lub alkalicznym. Wysiedlony w 1940 r. do Generalnej Guberni znalazł zatrudnienie w służbie leśnej. Uczestniczył w tajnym nauczaniu w zakresie szkoły średniej. Po wojnie powrócił do wcześniejszych zajęć, organizując dydaktykę dla studentów chemii i biologii UP. W 1947 r. organizuje i uruchamia Zakład Chemii Ogólnej. Otrzymuje nominację na zastępcę profesora i kierownika tegoż zakładu oraz przeprowadza przewód habilitacyjny. W 1949 r. otrzymuje tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 r. – zwyczajnego. W latach 1957–1959 był dziekanem Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UAM. W ponad 80 oryginalnych publikacjach naukowych – w tym

dwóch kilkakrotnie wznawianych podręcznikach – prezentował efekty badań nad chemią wodorotlenków żelazowych. Był rzecznikiem chromatografii, która była w owym czasie nowoczesnym i niezastąpionym narzędziem analitycznym w biochemii i medycynie. Jest współwłaścicielem patentu dotyczącego wytwarzania bibuły jonitowanej. Prof. Anzelm Lewandowski był miłośnikiem zabytków, toteż dążył do opracowania metod analitycznych, pozwalających na ilościowe oznaczenie składu stopów bez uszkodzenia eksponatów. Te dążenia znalazły odzwierciedlenie w rozdziale zbiorowego podręcznika *Conservation of Metal Antiquities* (1969). Ceniony i lubiany dydaktyk, znany był pod pseudonimem „Tygrys”, kontrastującym z jego łagodnym usposobieniem. Jego wykłady cechowała prostota i jasność myśli oraz sprawna konstrukcja. Wypromował ponad 200 magistrów oraz z górą 20 doktorów. Należał do aktywnych członków Polskiego Towarzystwa Chemicznego, a zwłaszcza jego Oddziału Poznańskiego, pełniąc w latach 1947–1948 funkcję sekretarza, w następnej kadencji 1949–1950 – wiceprezesa i w kadencji 1951–1952 – prezesa. Wielokrotnie był nagradzany przez ministerstwo i rektorów UAM. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1973).

Lit.: A. Jarczewski, *Prof. dr Anzelm Lewandowski, 1908–1982*, „Wiadomości Chemiczne” 1983, z. 1/2, s. 81–89.

Witalis Ludwiczak

(1910–1988)

prawnik, sportowiec, olimpijczyk

Urodzony w Poznaniu. Po zdaniu matury w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w 1929 r., studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP. Dyplom magistra praw uzyskał w 1935 r. W roku następnym przeniósł się do Katowic i pracował jako asesor prawniczy w magistracie. Utrzymał kontakt z UP, gdzie przygotowywał rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. Alfreda Ohanowicza. Od czasów gimnazjalnych z sukcesami uprawiał sport. Początkowo pasjonował się piłką nożną, grając w drużynie juniorów „Warty” Poznań. Uprawiał także wioślarstwo (w 1933 r. zdobył tytuł mistrza Polski

w czwórkach bez sternika) i hokej na lodzie, reprezentując m.in. Akademicki Związek Sportowy Poznań, Pogoń Katowice i Lechię Poznań. Wraz z drużyną poznańskich hokeistów zdobył tytuł mistrza Polski (1934) i 47-krotnie reprezentował barwy narodowe, strzelając trzy bramki. Początkowo w drużynie narodowej grał na skrzydle linii ataku, a od 1933 r. na linii obrony. Brał udział w zimowych igrzyskach olimpijskich w Lake Placid (1932) i w Garmisch-Partenkirchen (1936) oraz pięciokrotnie grał w mistrzostwach świata i Europy (1933, 1935, 1937, 1938, 1939). Pełnił funkcję kapitana hokejowej reprezentacji Polski. W stopniu podporucznika uczestniczył w kampanii wrześniowej.

20 września 1939 r. został wzięty do niewoli niemieckiej. Trafił do oflagu XI A Osterode, a od 1940 r. do końca wojny przebywał w oflagu II C Woldenberg, gdzie włączył się w życie kulturalno-oświatowe i sportowe. Był członkiem klubu sportowego „Warta”, który skupiał jeńców pochodzących z Wielkopolski. W 1945 r. powrócił do Poznania i podjął pracę na UP. Przeszedł wszystkie szczeble kariery naukowej na Wydziale Prawa. Stopień doktora uzyskał w 1946 r., docentem został w 1955 r., profesorem nadzwyczajnym w 1962 r., a profesorem zwyczajnym w 1969 r. Był prodziekanem Wydziału Prawa (1957–1959) oraz prorektorem UAM (1965–1968). Od 1961 do 1981 r. kierował zorganizowaną przez siebie Katedrą Międzynarodowego Prawa Prywatnego i Cywilnego Porównawczego. Był zaliczany do najwybitniejszych znawców prawa prywatnego i cywilnego w Polsce. Jego wykłady i seminaria cieszyły się ogromną popularnością wśród studentów. Wyksztalił około 300 magistrów i promował czterech doktorów. Opublikował ponad 60 prac, wśród których do najważniejszych należą m.in. kilkakrotnie wznawiany podręcznik *Międzynarodowe prawo prywatne* (wyd. V, 1996) oraz monografie *Umowa zlecenie* (1955) i *Handel zagraniczny i morze* (1968). Należał m.in. do International Law Association (Londyn), Société de la Legislation Comparée (Paryż). Obowiązki dydaktyczne i naukowe godził z działalnością sportową. W 1945 r. pełnił funkcję prezesa AZS Poznań, rok później wiceprezesa Poznańskiego Okręgowego Związku Hokeja na Lodzie. Wspólnie z Kazimierzem Osmańskim trenował reprezentację polskich hokeistów, którzy na mistrzostwach świata w RFN w 1955 r. zajęli siódme miejsce. W latach 1957–1969 był prezesem AZS Poznań. Potwierdzeniem wysokiego uznania dla prof. Ludwiczaka są liczne odznaczenia i medale, w tym m.in.: Złoty Krzyż Zasługi (1951), Krzyż Oficerski OOP (1969), Medal UAM (1980), odznaczenie Kalos Kagathos (1985). Jego imię nosi lodowisko w Poznaniu przy ul. Chwiałkowskiego.

Lit.: W. Szafrąński, *Witalis Ludwiczak – prawnik z olimpijskim paszportem*, Poznań 2004.

Adam Łopatka

(1928–2003)

prawnik, prezes Sądu Najwyższego, przewodniczący Trybunału Stanu

Urodzony w Szlachcinie w gminie Środa Wielkopolska. Szkołę średnią w Środzie ukończył w 1948 r. Wszystkie szczeble kariery akademickiej zdobywał na Uniwersytecie w Poznaniu, który ukończył w 1951 r. Od 1 września 1950 r. był zatrudniony w Katedrze Teorii Państwa i Prawa. Należał do wyróżniających się studentów, także w działaniach Związku Młodzieży Polskiej. Rada Wydziału Prawnego nadała mu w 1958 r. stopień naukowy kandydata nauk prawnych, habilitował się w 1962 r. Jako docent i kierownik Katedry Teorii Państwa i Prawa był w latach 1964–1966 dziekanem jednego

z największych i najbardziej prestiżowych wydziałów na UAM oraz w kraju. Odwiedzał liczne ośrodki naukowe w Europie. Był też organizatorem i promotorem rozwoju nauk politycznych, zarówno jako samodzielnego kierunku studiów, jak również przedmiotu wykładanego na wszystkich wydziałach i kierunkach studiów. Profesorem został w 1968 r. Ówczesne zainteresowania odzwierciedla m.in. książka z 1969 r. omawiająca leninowskie zasady dotyczące kierowniczej roli partii komunistycznej w państwie socjalistycznym. W latach 1969–1987 był dyrektorem Instytutu Nauk Prawnych PAN. W poznańskim oddziale Instytutu utworzył Centrum Praw Człowieka. Przez kilkanaście lat pełnił funkcję

przewodniczącego Zrzeszenia Prawników Polskich. Uznawany za nieformalnego przedstawiciela polskiego świata prawniczego był w latach 1965–1986 członkiem centralnych organów PZPR, posłem na Sejm w latach 1976–1985 i ministrem-kierownikiem Urzędu d/s Wyznań. Jako przedstawiciel Polski brał udział w pracach nad Konwencją Praw Dziecka. Był członkiem Komitetu Praw Człowieka ONZ. Specjalizował się w teorii państwa i prawa oraz prawach człowieka. Autor wielu publikacji w tych dziedzinach, m.in. takich, jak: *Encyklopedia prawa* (1994), *Prawodawstwo, wprowadzenie* (2000), *Międzynarodowe prawo praw człowieka* (1998), *Dziecko – jego prawa człowieka* (2000), *Jednostka, jej prawa człowieka* (2002). W 1986 r. objął funkcję pierwszego prezesa Sądu Najwyższego, a w roku następnym przewodniczącego Trybunału Stanu, które sprawował do połowy 1990 r. Zaliczany do wybitnych przedstawicieli nauk prawnych drugiej połowy XX wieku, zwłaszcza teorii państwa i prawa, wykładał także w uczelniach prywatnych. Był dziekanem Wydziału Administracji, Prawa i Dyplomacji w Wyższej Szkole Businessu i Administracji; kierował też Katedrą Teorii Państwa i Prawa w Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego. Był członkiem PAN. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP (1965) i Orderem Sztandaru Pracy II klasy oraz licznymi odznaczeniami regionalnymi.

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM.

Czesław Łuczak (1922–2002)

historyk dziejów gospodarczych, rektor UAM

Urodził się w Kruszwicy, od 1932 r. mieszkał w Mogilnie, gimnazjum i liceum ukończył w Trzemesznie w 1939 r. Od studiów, które rozpoczął na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, związał się prof. Janem Rutkowskim; magisterium (w styczniu) i doktorat (w grudniu) obronił w 1949 r. Od 1955 r. był docentem, w 1960 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1966 r. zwyczajnym. Od 1962 r. przez 30 lat kierował Zakładem Historii Gospodarczej. Przeszedł wszystkie stanowiska w organizacyjnej hierarchii uniwersyteckiej – od 1968 r. był dyrektorem Instytutu Historii, prodziekanem i dziekanem

Wydziału Filozoficzno-Historycznego, w latach 1962–1972 prorektorem i rektorem UAM. Pod tym względem był niezrównany. Za jego kadencji – zarówno Instytut Historii, jak i uczelnia jako całość – dorównywały najlepszym w kraju. To wówczas ukuło się powiedzenie, że UJ jest najstarszy, UW – największy, a UAM – najlepszy. Dorobek naukowo-badawczy i dydaktyczny gromadzony skrupulatnie przez pół wieku to około 300 magistrów oraz 49 doktorów, a także 430 bardzo różnych pod względem rzeczowym i chronologicznym pozycji bibliograficznych. Koncentrują się one na drugiej wojnie światowej. Są to badania analityczne, które symbolizują dwie książki: *Kraj Warty 1939–1945*,

będąca studium historyczno-gospodarczym okupacji hitlerowskiej (1972) oraz opublikowana dwa lata później praca poświęcona polskim robotnikom przymusowym w III Rzeszy. Przez całe życie rozbudowywany i eksploatowany obszar badawczy wieńczy monumentalne opracowanie *Polska i Polacy w latach drugiej wojny światowej* (1993), będące tomem piątym epokowego – acz nie sfinalizowanego – przedsięwzięcia Jerzego Topolskiego pod tytułem *Polska. Dzieje narodu, państwa i kultury*. Z sześciu zaplanowanych części swoje zadanie wykonali także Jerzy Topolski (dzieje nowożytne) oraz Antoni Czubiński (okres PRL). Prace o szerszej chronologii dotyczyły głównie syntez dziejów gospodarczych Niemiec za lata 1871–1990. Zajmował się także historią regionalną, zwłaszcza bliskie mu były dzieje Mogilna, Jarocina, Obornik, no i Poznania. Pełniąc przez 20 lat funkcję przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego Wydawnictwa Naukowego UAM, wspólnie z Jerzym Topolskim zainicjował w 1965 r. powstanie obcojęzycznego czasopisma „*Studia Historiae Oeconomicae*”, które przeżyło swych założycieli. Wielka pracowitość i dobra organizacja pracy spowodowały, że znajdował czas na pełnienie różnych funkcji poza uczelnią. Ich wyliczenie nastęrcza spore trudności. Był m.in. przewodniczącym Rady Naukowej w Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich oraz Instytutu Pamięci Narodowej; funkcjonował w prezydium kilku komisji Komitetu Nauk Historycznych PAN: II Wojny Światowej, Historii Gospodarczej, Badań Regionalnych przy Oddziale w Poznaniu; od 1984 r. do kresu swych dni był członkiem Centralnej Komisji d/s Stopni i Tytułów Naukowych; przewodniczył Radzie Naukowej Instytutu Zachodniego. Współpracował z wieloma zagranicznymi stowarzyszeniami naukowymi, zwłaszcza w Niemczech, był członkiem Rady Naukowej Leibniz-Institut für Europäische Geschichte in Mainz. Uhonorowany przez Uniwersytet nadaniem w 1999 r. *Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis*. Doktor *honoris causa* uniwersytetów Halle (1967) i w Charkowie (1970). Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim OOP. Honorowy Obywatel Mogilna.

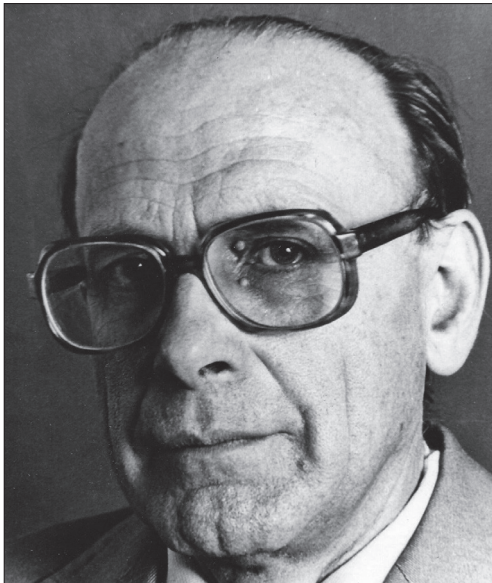
Lit.: S. Kowal, *Czesław Łuczak 1922–2002*, [w:] *Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2010.

Jarosław Maciejewski

(1924–1987)

historyk literatury, regionalista

Urodzony w Poznaniu. Maturę zdał w Liceum im. św. Jana Kantego w 1946 r. i podjął studia polonistyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Już w czasie studiów rozpoczął współpracę z Instytutem Badań Literackich, uczestnicząc m.in. w opracowywaniu *Polskiej Bibliografii Literackiej*. Po uzyskaniu magisterium w 1950 r. został zatrudniony w Katedrze Literatury Polskiej. W 1960 r. obronił doktorat pt. „*Wielkopolskie*” opowiadania Henryka Sienkiewicza napisany pod kierunkiem swego nauczyciela i mistrza prof. Zygmunta Szweykowskiego. W tymże roku habilitował się na podstawie pracy *Gdy gościł w Wielkopolszcze. Adam Mickiewicz w Wiel-*

kim Księstwie Poznańskim 1831–1832. Od 1964 r. kierował Zakładem Historii Literatury Polskiej. Profesorem nadzwyczajnym został w 1973 r. Pełnił m.in. funkcję prodziekana Wydziału Filologii UAM (1962–1965), a także dyrektora Instytutu Filologii Polskiej UAM (1974–1981). Wybrany w 1981 r. na prorektora UAM, po ogłoszeniu stanu wojennego został przez władze odwołany z tego stanowiska. W kręgu jego badań znajdowała się głównie twórczość Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego oraz kulturalna przeszłość Wielkopolski. Zajmował się także dziejami teatru i polonistyki poznańskiej. Jego dorobek

to m.in.: *Kordian. Dramatyczna trylogia* (1961), *Mickiewicza wielkopolskie drogi* (1972), *Teatry poznańskie w latach panowania króla Stanisława Augusta* (1986). Prof. Maciejewski włączył się także do różnych prac zbiorowych: opracował kilka haseł do *Wielkopolskiego słownika biograficznego* (1981), był współautorem *Literackich przystanków nad Wartą* (1962), dwutomowego wydawnictwa *Wielkopole XIX wieku* (1966, 1969) i *Dziejów Wielkopolski* (1973). W tej ostatniej pozycji, w rozdziale zatytułowanym *Kultura w pierwszej połowie XIX wieku. Piśmiennictwo. Nauka. Teatr*, stworzył syntezę życia kulturalnego dzielnicy. Czynnie uczestniczył w pracach PTPN oraz w Towarzystwie Literackim im. Adama Mickiewicza. Był także członkiem Komitetu Nauk o Literaturze PAN oraz Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN. Pracę zawodową łączył z zaangażowaniem społecznym. Należał do NSZZ „Solidarność”. Działał w Społecznym Komitecie Budowy Pomnika Ofiar Poznańskiego Czerwca 1956 (1980), a także w Tymczasowym Komitecie Środowisk Twórczych. Wspólnie z Zofią Trojanowiczową był redaktorem książki: *Poznański Czerwiec 1956* (1981), pierwszego w czasach PRL opracowania tego tematu. Prezentacja książki miała miejsce na scenie Teatru Nowego 28 czerwca 1981 r., na zakończenie galowego przedstawienia sztuki *Oskarżony: Czerwiec Pięćdziesiąt sześć*, wyreżyserowanej przez Izabelę Cywińską. Prof. Maciejewski w okresie stanu wojennego i po jego odwołaniu wygłaszał cykle odczytów o przebiegu tragedii poznańskiej, jej legendzie i literackim pokłosiu robotniczego protestu. W 1983 r. był opiniodawcą w postępowaniu przygotowawczym nadania doktoratu *honoris causa* papieżowi Janowi Pawłowi II przez Uniwersytet Jagielloński. Na kanwie dokumentu promocyjnego prof. Maciejewski przygotował obszerny szkic o pracach naukowych i utworach literackich Papieża pt. *Karol Wojtyła i Jan Paweł II wobec literatury*, opublikowany na łamach dominikańskiego miesięcznika „W drodze”. Został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1973).

Lit.: Jarosław Maciejewski – *in memoriam*. *Wystąpienia z sesji poświęconej Profesorowi w 25. rocznicę śmierci*, red. J. Fiećko, K. Trybuś, Poznań 2014.

Władysław Markiewicz (1920–2017)

socjolog, organizator nauki

Urodzony w Ostrowie Wielkopolskim. Wczesne dzieciństwo spędził wraz z rodzicami na emigracji we Francji, gdzie jego ojciec pracował w kopalni węgla, a on przez trzy lata uczęszczał do francuskiej szkoły podstawowej. W czasie wielkiego kryzysu na skutek utraty przez jego ojca pracy cała rodzina powróciła do Ostrowa i tam też podjął on swoją dalszą edukację podstawową i średnią w Gimnazjum Kupieckim. Jako uczeń szkoły średniej doksztalał się sam i zarabiał na życie, udzielając korepetycji. W 1938 r. został przyjęty do Państwowego Liceum Handlowego w Toruniu i przed wybuchem II wojny światowej

zaliczył pierwszą klasę tej szkoły. Podczas wojny był robotnikiem przymusowym w gospodarstwie rolnym na terenie Niemiec. Aresztowany w 1941 r. „za rozpowszechnianie informacji z radia zagranicznego”, został uwięziony, w styczniu 1943 r. przeniesiony do obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen. Po wyzwoleniu podjął służbę w Drugim Korpusie we Włoszech. W 1946 r. ukończył liceum typu matematyczno-fizycznego w Martino, a pod koniec tegoż roku został wysłany do Anglii. W 1947 r. powrócił do kraju i podjął studia na UP w zakresie socjologii. 1 stycznia 1950 r. został zaangażowany na stanowisko asystenta w Katedrze Socjologii UP. W 1954 r. z tytułem docenta został kierownikiem

Katedry Podstaw Marksizmu-Leninizmu. Koncentrował się jednak na tematyce klasycznej socjologii, angażując się w takie tematy, jak status młodzieży, uprzemysłowienie, służba społeczna, relacje polsko-niemieckie, losy Ziemi Odzyskanych. Wyróżniał się łąčeniem praktyki badawczej z zaangażowaniem społecznym, co wyciera z jego prac powstałych we wcześniejszym okresie działalności. W doktoracie zajął się przeobrażeniami świadomości narodowej reemigrantów polskich z Francji (1960), natomiast podstawą habilitacji były efekty badań empirycznych w Koninie: *Społeczne procesy uprzemysłowienia* (1962). Powołany w 1962 r. na stanowisko kierownika Katedry Socjologii został w tymże samym roku wicedyrektorem, a w latach 1966–1973 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Zachodniego. Rozwój tej placówki związany z badaniami niemcoznawczymi został skorelowany z pracami na rzecz odrodzenia Instytutu Socjologii w UAM, co się dokonało w 1969 r. W 1971 r. jako profesor nadzwyczajny został przeniesiony na Uniwersytet Warszawski. Już wówczas, i przez wiele jeszcze lat, utrzymywał status jednej z najbardziej wpływowych postaci w polskiej socjologii. Był przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (1969–1979), przewodniczącym Komitetu Nauk Socjologicznych PAN, sekretarzem Wydziału Nauk Społecznych PAN (1972–1983), wiceprezesem PAN (1984–1989). Ostatnie jego prace – *Konflikt społeczny w PRL* (1983) oraz *Spraw polskich splątanie* (1986) – były gorzką rekapitulacją słabości PRL, analizowaną z punktu widzenia socjologa zaangażowanego we władzę. W tym duchu też, ale i refleksyjnie, podsumowywał swoje długie życie książką *Sto lat przeciw głupocie* (2016). Odznaczony został m.in. Krzyżem Kawalerskim, Krzyżem Oficerskim oraz Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP.

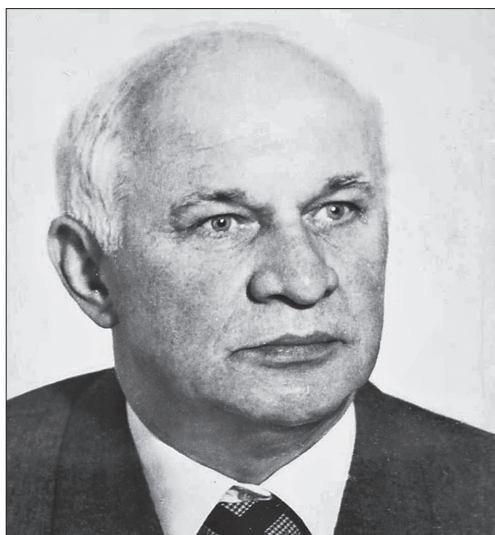
Lit.: J. Sztumski, *Władysław Markiewicz (2 I 1920 – 18 I 2017)*, „Studia Socjologiczne” 2017, 1 (224).

Stanisław Michalski

(1928–1990)

pedagog, historyk wychowania

Opuszczając mury Liceum Pedagogicznego w 1949 r., rozpoczął studia na dwóch fakultetach – Studium Nauk Społecznych i na pedagogice; pracę magisterską obronił w 1952 r. Był już wówczas zatrudniony w Katedrze Pedagogiki w charakterze zastępcy asystenta, następnie asystenta. Podstawą doktoratu była praca o szkolnictwie powszechnym w Wielkopolsce w okresie międzywojennym (1958), która – rozwinęta i poszerzona – stała się podstawą habilitacji (1963). W ramach Katedry Pedagogiki utworzony został w 1967 r. Zakład Historii Wychowania, którym kierował przez 23 lata.

Profesorem nadzwyczajnym został w 1970 r., zwyczajnym w 1976 r. Zasłużył się jako kierownik (a od 1971 r. pełnomocnik rektora) w pracy Wyższego Studium Nauczycielskiego przy UAM, był też prorektorem w latach 1972–1975 oraz wicedyrektorem Instytutu Pedagogiki od 1980 r. W kręgu jego zainteresowań naukowo-badawczych znajdowały się takie problemy, jak: polska myśl pedagogiczna XIX i XX wieku; dzieje oświaty rolniczej i edukacji młodzieży wiejskiej oraz współczesne problemy edukacji rolniczej; historia zawodowego ruchu nauczycielskiego, kształcenia oraz aktywność kulturalno-oświatowa i innowacyjna nauczycieli; zagadnienia metodologiczne historii wychowania. Wypo-

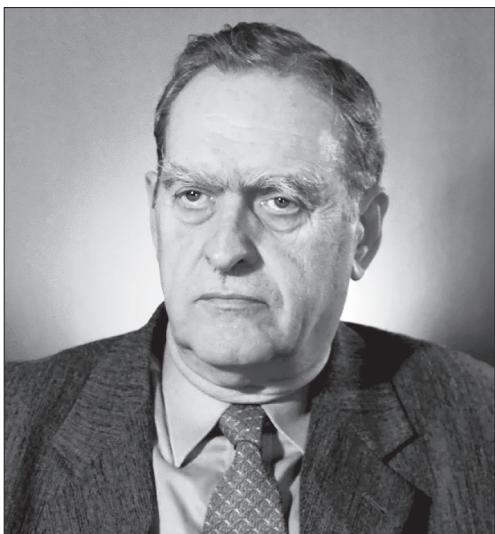
wiedział się na te tematy w 200 publikacjach, w tym w 20 książkach. Trwałym śladem pozostają takie dzieła, jak: *Koncepcje systemu edukacji w Drugiej Rzeczypospolitej* (1988), *Ideaty wychowawcze wiciarzy* (1989) czy powstała pod jego kierunkiem i ogólną redakcją książka *Dzieje szkolnictwa i oświaty na wsi polskiej do 1918 roku* (1982). Już po śmierci ukazały się dwie monografie rozszerzające spojrzenie na dzieje oświaty i edukacji w Polsce: *Praca naukowo-badawcza nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej* (1994) i *Działalność pedagogiczna Aleksandra Kamińskiego* (1997). Obie te publikacje ukazały się dzięki staraniom współpracowników i uczniów. Tych ostatnich było sporo, zważywszy że wypromował ponad 600 magistrów, 18 napisało pod jego kierunkiem doktoraty, współpracował z kilkudziesięcioma w trakcie przygotowanych przez nich rozpraw habilitacyjnych oraz tzw. książek profesorskich. Utrzymywał szerokie kontakty ze środowiskiem wielkopolskim i krajowym, uczestnicząc w stowarzyszeniach i organizacjach społecznych dedykowanych oświacie i edukacji, szczególnie środowiska wiejskiego; przez wiele lat był członkiem Rady Naukowej Muzeum Rolnictwa w Szreniawie. Zmarł w wyniku potrącenia przez tramwaj. Wielokrotnie wyróżniony i nagradzany – na uczelni, w środowisku i kraju, odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP.

Lit.: opracowano m.in. na podstawie tekstu, który przygotował Wiesław Jamrozek.

Benon Miśkiewicz (1930–2008)

historyk wojskowości, minister nauki i szkolnictwa wyższego, rektor UAM

Urodzony w Baranowiczach czas wojny i okupacji spędził w Inowrocławiu, gdzie pracował w gospodarstwie niemieckim. W 1950 r. zdał maturę i podjął studia historyczne. Zmuszony do pracy zarobkowej zaangażował się jako wykładowca w Studium Wojskowym UAM, co zapoczątkowało jego trwałe związki z wojskiem. Kontynuował wzorzec wychowawczy ukształtowany przez ojca, przedwojennego majora WP, który był oparty na dyscyplinie i poczuciu obowiązku. W 1955 r. został asystentem w Katedrze Historii Polski Feudalnej kierowanej przez prof. Gerarda Labudę, który przez wiele lat był jego mentorem, później przyjacielem. Tezę doktorską obronił w 1959 r., przedstawiając pracę *Studia nad obroną polskiej granicy zachodniej w okresie wczesnofeudalnym* (1961). Książka habilitacyjna nosiła tytuł *Rozwój stałych punktów oporu w Polsce do połowy XV wieku* (1964). Pozycję naukową i dydaktyczną, do której zawsze przywiązywał dużą wagę, wzmacniały publikacje o charakterze podręcznikowym, wśród nich wielokrotnie wznawiany *Wstęp do badań historycznych* (1963). Publikował także prace poświęcone metodom i metodologii badań historyczno-wojskowych. W 1969 r. utworzył Zakład Historii Wojskowości, który rychło stał się najważniejszą w tej dziedzinie placówką

w kraju. Od 1975 r. zainicjował i redagował „Studia z Dziejów Polskiej Historiografii Wojskowej”, które ukazują się nadal. Był wieloletnim przewodniczącym Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego oraz Komisji Historii Wojskowości Komitetu Nauk Historycznych PAN. W tej materii wypowiadał się wielokroć, także będąc już na emeryturze. Poczował się do obowiązku ukierunkowania prac potencjalnych następców i licznych kontynuatorów. To do nich w głównej mierze adresowana była książka z 2001 r. *Wprowadzenie do badań historyczno-wojskowych*, podobnie jak kolejna, opublikowana w 2006 r. synteza: *Badania historyczno-wojskowe. Przedmiot, podstawy badawcze, metodyka*. Aktywności naukowej – podsumowanej bibliografią liczącą 400 pozycji – oraz dydaktycznej na wszystkich poziomach kształcenia, towarzyszyło niezwykle zaangażowanie w działalność uczelni. Przez 15 lat, od 1968 do 1987 r., był prorektorem i rektorem. Z punktu widzenia rozwoju uczelni był to czas ważnych decyzji, a nawet ważenia się jej losów. Decyzja o lokalizacji Kampusu UAM na Morasku była niewątpliwie powiązana nie tylko z jego zapobiegliwością, ale także z wieloletnią aktywnością i wpływami, jakie ówczesny rektor miał w PZPR (był jej członkiem od 1949 r.), zarówno w Poznaniu (członek egzekutywy KW), jak i w centrali. Podczas stanu wojennego jako podpułkownik rezerwy został wezwany przez generała-premiera Wojciecha Jaruzelskiego na stanowisko ministra nauki i szkolnictwa wyższego. Środowisko opozycyjne nigdy mu tych pięciu trudnych lat nie wybaczyło. Emocje stopniowo jednak stygły, zwłaszcza kiedy w latach 1987–1990 przewodniczył Centralnej Komisji d/s Stopni i Tytułów Naukowych i powrócił do bardzo cenionej pracy dydaktycznej i badawczej. Wielokrotnie odznaczony i nagradzany, m.in.: Krzyżem Kawalerskim OOP (1967), Krzyżem Komandorskim OOP (1974), Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP (1984).

Lit.: Z. Pilarczyk, *Benon Miśkiewicz 1930–2008*, [w:] *Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2010.

Leon Mroczkiewicz

(1900–1971)

leśnik, podróżnik

Urodzony w Drawsku Pomorskim. Maturę zdał w Poznaniu w 1918 r. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim. Studiował na Wydziale Rolniczo-Leśnym UP w latach 1921–1925. Karierę zawodową rozpoczął nietypowo: ponad trzy lata trwającą podróżą dookoła świata. Z przyjacielem z ławy studenckiej Tadeuszem Perkitnym odwiedzili 36 państw Europy, Ameryki Południowej, Azji i centralnej Afryki. Po powrocie do Poznania 18 września 1930 r. został starszym asystentem w Katedrze Hodowli Lasu. Doktoryzował się w 1933 r. Prowadził wykłady dotyczące urządzania lasu oraz encyklopedii leśnictwa. Był

też zatrudniony w Poznańskiej Izbie Rolniczej. W pierwszym roku okupacji niemieckiej był robotnikiem leśnym w Obrzycku. Przesiedlony do Generalnej Guberni podjął pracę w lasach państwowych. Uczestniczył w ruchu oporu na ziemi radomsko-kieleckiej. W styczniu 1945 r. został dyrektorem Lasów Starachowickich, a następnie przeniósł się do Gdańska, gdzie zajął się organizowaniem Dyrekcji Lasów Państwowych. Wykładał także na Politechnice Gdańskiej oraz SGGW w Warszawie (encyklopedia leśnictwa, zasady produkcji drewna, typologia leśna). W 1951 r. powrócił do Poznania na stanowisko kierownika Katedry Botaniki Leśnej na powstałej WSR. W 1954 r. został profesorem

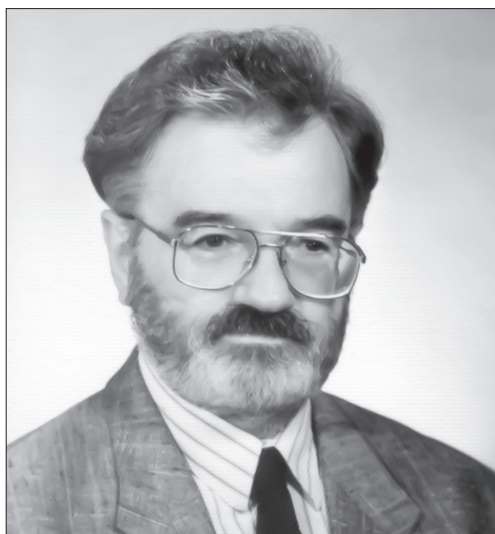
nadzwyczajnym, a w 1965 r. zwyczajnym. W latach 1952–1956 był dziekanem Wydziału Leśnego i prorektorem w latach 1959–1963. Należał do lubianych nauczycieli akademickich; nietuzinkowa osobowość, ponadprzeciętna wiedza oraz ekscytująca droga życiowa przyciągały corocznie dziesiątki magistrantów; wypromował 12 doktorów. Był osobą bardzo popularną wśród leśników. Uczestniczył w pracach wielu rad naukowych instytutów, organizacji i stowarzyszeń – zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i wielkopolskiej. Był też aktywny w Międzynarodowej Unii Leśnych Instytutów Badawczych (IUFRO). Pozycję w środowisku dało mu opracowanie z 1952 r. *Podział Polski na krainy i dzielnice przyrodniczo-leśne*; był też współautorem fundamentalnej pracy *Typy siedliskowe lasu w Polsce* (1964). W 1967 r. został członkiem korespondentem PAN. Kilkanaście ostatnich lat życia poświęcił na badaniach dotyczących uprawy i hodowli szybko rosnących drzew i krzewów, zwłaszcza topoli i wierzby. Wyniki badań zostały uwiecznione w ponad 50 pracach dotyczących teoretycznych i praktycznych aspektów hodowli lasu. Odznaczony w 1967 r. Krzyżem Kawalerskim OOP. Otrzymał doktorat *honoris causa* Wydziału Leśnego Technicznego Uniwersytetu Drezdeńskiego w Tharandcie (1961). Posiada tablicę pamiątkową odsłoniętą w 1989 r. w Collegium Cieszkowskich AR w Poznaniu. Od 2005 r. ulica w Kaliszu Pomorskim nosi nazwę Aleja Leona Mroczkiewicza.

Lit.: K. Urbański, *Leon Mroczkiewicz (1900–1971)*, [w:] *Dzieje akademickich studiów leśnych w Poznaniu 1919–2009*, red. J. Broda, Poznań 2009.

Leszek Nowak (1943–2009)

filozof, logik, teoretyk prawa

Urodzony w Więckowicach koło Brzeska. Studiował prawo na UAM, które ukończył w 1965 r. Doktorat pt. *Problemy znaczenia i obowiązki normy prawnej a funkcje semiotyczne języka* (obroniony w 1967 r.) napisał pod kierunkiem prof. Zygmunta Ziemińskiego. Habilitował się trzy lata później na podstawie pracy *U metodologicznych podstaw kapitału Karola Marksa*, która wywołała liczne dyskusje i polemiki w zainteresowanych kręgach prawniczych. Po latach prof. Nowak wyjaśniał: „[...] wielogłosość filozofii jest rzeczą naturalną i ważną, bo nikt nie zna całości [...]. Zadaniem filozofa jest mnożenie punktów widzenia, a nie ich redukcja”. W następstwie tej debaty przeszedł z Zakładu Prawniczych Zastosowań Logiki do Instytutu Filozofii UAM, z którym związał się na wiele lat. W wieku 33 lat został profesorem nadzwyczajnym. W 1975 r. zainicjował i zainaugurował międzynarodową serię książkową *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities* (Amsterdam/New York), którą redagował do 2006 r. W 1976 r. uruchomił serię *Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki* i był jej redaktorem naczelnym. Kierował nią do 1984 r. Pod koniec lat 70. opracował koncepcję idealizacji teorii nauki. Był jednym z pierwszych naukowców, który modelowanie uznał

za podstawę tworzenia teorii naukowej (pozytywizmu logicznego). Uchodzi za niedocenianego twórcę nie-Marksowskiego materializmu historycznego, który m.in. przewidział upadek demokracji ludowych. Uczestniczył w wielu konferencjach międzynarodowych, był profesorem wizytującym na kilku uniwersytetach. Cieszył się powszechnym uznaniem tak w kręgach naukowych, jak i wśród ogółu pracowników i studentów. Występował jako przekonujący krytyk rzeczywistości PRL. W 1980 r. został członkiem Towarzystwa Kursów Naukowych; publikował w tzw. drugim obiegu. Podczas zjazdu krajowego delegatów „Solidarności” w 1981 r. opowiadał się za zdecydowanym określeniem stosunku Związku do PZPR i sytuacji geopolitycznej PRL. 13 grudnia 1981 r. został internowany; podejmował głodówki; uwolniony w grudniu 1982 r. kontynuował działalność opozycyjną. Zwolniony z Uniwersytetu w 1985 r. za publikowanie w wydawnictwach podziemnych został przywrócony do pracy akademickiej w 1989 r. W 1990 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego i został członkiem korespondentem PAN. Promotor 15 rozpraw doktorskich. Jest autorem 28 książek i ponad 600 artykułów. Za podsumowanie jego wybitnego dorobku można uznać pracę: *Byt i myśl. U podstaw negatywistycznej metafizyki unitarnej*, t. 1. *Nicość i nieistnienie* (1998), t. 2. *Wieczność i zmiana* (2004), t. 3. *Enigma i rzeczywistość* (2007).

Lit.: *Realny socjalizm – „Solidarność” – kapitalizm. Wokół myśli politycznej Leszka Nowaka*, red. nauk. K. Brzechczyn, Poznań 2013.

Jan Nowak-Jeziorański

(1914–2005)

dziennikarz, pisarz, polityk

Urodzony w Berlinie jako Zdzisław Antoni Jeziorański. Pseudonim Jan Nowak przyjął w 1943 r., będąc łącznikiem między rządem emigracyjnym i krajem. Debiutował jeszcze jako uczeń Gimnazjum Adama Mickiewicza w Warszawie, kiedy po harcerskiej wyprawie do Pragi i Zaolzia jego relację opublikował ilustrowany tygodnik „Siedem Dni”. Studiował w Poznaniu na Wydziale Prawno-Ekonomicznym (1932–1936). Po zdaniu wymaganych egzaminów uzyskał w 1938 r. tytuł magistra nauk ekonomiczno-politycznych, po czym został asystentem prof. Edwarda Taylora. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Do niewoli niemieckiej dostał się na Wołyniu, skąd zbiegł. Zaangażował się w działalność konspiracyjną. Zasłynął jako „kurier z Warszawy” informujący Londyn o sytuacji w kraju. Rozmawiał m.in. z premierem Wielkiej Brytanii Winstonem Churchillem. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim, przed kapitulacją organizował przerzut dokumentów AK do Londynu. Po wojnie pozostał na emigracji. Pracował w redakcji polskiej BBC, potem w Monachium (1951–1976, sekcja polska Radia Wolna Europa) i Waszyngtonie (do 1996 r. jako dyrektor krajowy Kongresu Polonii Amerykańskiej). Był konsultantem Rady Bezpieczeństwa Narodowego w Stanach Zjed-

noczonych w czasie prezydentury Jimmy'ego Cartera. W 2002 r. Jan Nowak-Jeziorański wrócił do Polski i zamieszkał na stałe w Warszawie. Wspierał przyłączenie Polski do Unii Europejskiej i NATO. Autor poczytnych książek wspomnieniowych, m.in. *Kurier z Warszawy* (1978); *Wojna w eterze* (1985); *Polska z oddali* (1988), a także ośmiu książek o charakterze publicystycznym, na które składają się skrypty jego wystąpień radiowych, artykuły przedrukowane z prasy emigracyjnej i krajowej, wywiady z nim przeprowadzone, teksty oficjalnych wystąpień na różnych uroczystościach. Wśród licznych medali i odznaczeń otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Wojennego *Virtuti Militari* (1944 r.), Wielką Wstęgę OOP (przyznaną przez prezydenta na uchodźstwie w 1990 r.) oraz nadane w kraju Krzyże: OOP – Oficerski i Komandorski z Gwiazdą, aż po Order Orła Białego (1994 r.). Doktor *honoris causa* UAM (1990), Uniwersytetu Wrocławskiego (1999), Uniwersytetu Jagiellońskiego (2000) i Uniwersytetu Warszawskiego (2001). Otrzymał także wiele nagród literackich i dziennikarskich. Był honorowym obywatelem Litwy (od 2002 r.) oraz wielu miast polskich, m.in. Poznania, Warszawy, Krakowa. Jego imię przyjęły szkoły, biblioteki i ulice, a także droga krajowa Bytom – Gliwice. W Warszawie posiada ławeczkę pomnikową. Jan Nowak-Jeziorański zbiory osobiste przekazał do Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu. Cenny dar to nie tylko archiwalia (w tym m.in. dokumenty z wypraw kurierskich, korespondencja z najważniejszymi postaciami powojennej emigracji, np. z Jerzym Giedroyciem, Witoldem Gombrowiczem czy Gustawem Herlingiem-Grudzińskim) i biblioteka, ale również wspaniała kolekcja sztuki, m.in. płótna Jana Matejki, Józefa Brandta czy Antoniego Piotrowskiego. Również we Wrocławiu od 2004 r. przyznawana jest Nagroda Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Wręczana jest co roku w czerwcu w Ossolineum. Jej pierwszym laureatem był Tadeusz Mazowiecki, kolejnymi m.in. George Bush sen., kardynał Jean-Marie Lustiger, Waclav Havel i Leszek Balcerowicz. Przesłaniem tego wyróżnienia są słowa: „myślenie o państwie, jako dobru ogólnym”.

Lit.: *Jan Nowak Jeziorański. Kurier Armii Krajowej, redaktor Radia Wolna Europa, polityk, red. nauk.* P. Machcewicz, R. Habielski, Warszawa 2011.

Irena Obuchowska

(1932–2016)

psycholog, pedagog osób niepełnosprawnych

Urodziła się w Poznaniu, gdzie mieszkała do 1945 r. Następnie razem z rodziną przeniosła się do Szczecina, gdzie rozpoczęła naukę w liceum, zdając w 1951 r. maturę. W tymże roku rozpoczęła studia na kierunku psychologii w Uniwersytecie Poznańskim. Specjalizowała się w psychologii klinicznej, czemu poświęciła pracę magisterską obronioną w 1956 r. Z wielkim powodzeniem przechodziła wszystkie szczeble kariery akademickiej, od doktoratu w 1966 r., poprzez habilitację w 1975 r., po profesurę nadzwyczajną w 1990 i zwyczajną w 1993 r. Przechodząc w 1974 r. do Instytutu

Pedagogiki, utworzyła tam nowy, nadal jeszcze unikalny kierunek studiów – pedagogikę specjalną. Kierowała nim przez 20 lat. Podjęła także współpracę z wieloma znaczącymi uniwersytetami zagranicznymi, przodującymi w dziedzinie pedagogiki specjalnej w Europie i Stanach Zjednoczonych. W latach 1998–2002 była członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk. Spod jej pióra wyszło prawie 200 prac naukowych, w tym 5 książek. Była współautorem podręczników *Psychologia kliniczna* oraz *Zarys pediatrii*, co wiązało się z wieloletnią współpracą z Instytutem Pediatrii Akademii Medycznej. Wielką jej pasją była popularyzacja, którą realizowała także na łamach dzienników, m.in. „Głosu Wiel-

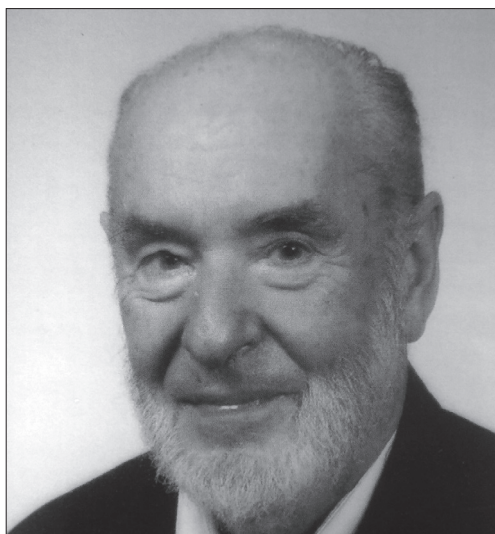
kopolskiego". Uważała to za jedną z najważniejszych form docierania z wiedzą o bardzo trudnych sprawach do szerokiego ogółu, oczekując zrozumienia, a nawet wyrozumiałości wobec chorych, bardzo często nieuleczalnie. Była członkiem i ekspertem wielu fundacji i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych. Dzieci lgnęły do „Cioci”, a ona do nich. Nigdy nie stawała przed nimi z poziomu dorosłego, zawsze przykucała. Była osobą ciepłą, powszechnie uznawaną za przyjaciela dzieci dużych i małych, życzliwa wobec pacjentów. Odznaczona w 2004 r. Krzyżem Kawalerskim OOP. W 2007 r. za całokształt pracy otrzymała najwyższe odznaczenie UAM – *Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis*.

Lit.: A. Twardowski, *Wspomnienie o Profesor Irenie Obuchowskiej (1932–2016)*, „Rocznik Pedagogiczny” 2016, 39.

Kazimierz Obuchowski

(1931–2014)

psycholog, społecznik

Urodzony w województwie nowogrodzkim, lata wojny spędził na zesłaniu w Kazachstanie. Maturę zdał w 1951 r. w Łobzie i podjął studia psychologiczne w Poznaniu, ukończone w 1956 r. Pracę magisterską napisał pod kierunkiem prof. Stefana Błachowskiego, który rekomendował go do zatrudnienia jako asystenta. Doktoryzował się w 1961 r. Studia kontynuował w Leningradzie, Tbilisi i Moskwie. Rozprawa habilitacyjna: *Kody orientacji i struktura procesów emocjonalnych* (1969) zaliczana jest do grupy najważniejszych monografii w polskiej psychologii. Łączył w niej silną wówczas radziecką neurologię i neuropsychologię ze zdobyczami nauki Zachodu w zakresie procesów poznawczych, nadając temu swój oryginalny charakter. Otwierała ona nowy kierunek badań psychologicznych, współcześnie nazywany neurokognitywistyką. Tytuł profesora uzyskał w 1983 r., będąc cenionym i lubianym, mocno zaangażowanym dydaktykiem. Prowadził zajęcia nie tylko w Instytucie Psychologii UAM, ale także w innych placówkach naukowych (kierownik Zakładu Teorii Osobowości, Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Poznaniu) i dydaktycznych – po rezygnacji z pracy w UAM w 1996 r. – w Uniwersytecie w Bydgoszczy, Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Jako

psycholog kliniczny był zatrudniony w Poradni Zdrowia Psychicznego oraz w Klinice Psychiatrycznej Akademii Medycznej w Poznaniu. Jako jedyny psycholog z Poznania od 1994 r. był członkiem Academia Europaea. Prowadził wykłady po obu stronach Atlantyku, od Berlina po Nowy Jork. Do najbardziej znanych prac należą: wręcz kultowa książka *Psychologia dążeń ludzkich* (1964) oraz *Galaktyka potrzeb – psychologia dążeń ludzkich* (2000). Wysokie uznanie i poważanie wiązało się z jego aktywnością na rzecz Stowarzyszenia Pomocy Mieszkaniowej dla Sierot, które współtworzył w 1981 r. i wspierał, także materialnie, przez wiele lat. Był również aktywnym członkiem Związku Sybiraków, który wyróżnił go Krzyżem Zesłańców Sybiru.

Lit.: J.M. Brzeziński, S. Kowalik, *Profesora Kazimierza Obuchowskiego potrzeba sensu życia*, [w:] Kazimierz Obuchowski, *Wokół psychologii osobowości. Perspektywa kliniczna i humanistyczna*, Poznań 2015.

Tadeusz Perkitny

(1902–1986)

inżynier leśnik, technolog drewna, podróżnik

Urodzony w Poznaniu, uczestnik Powstania Wielkopolskiego. Studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym UP rozpoczął w 1921 r.; dyplom inżyniera leśnictwa uzyskał w 1926 r. W ponad trzy lata, od 11 września 1926 r. do 18 lutego 1930 r., odbył z przyjacielem ze studiów Leonem Mroczkiewiczem (także obecnym w tym tomie) podróż dookoła świata. Odwiedzili 36 krajów Europy, Ameryki Południowej, Azji i Afryki. Po powrocie został asystentem w Zakładzie Użytkowania Lasu UP, a następnie w Pracowni Chemicznej Technologii Drewna. W 1934 r. został doktorem nauk leśnych i otrzymał kwartalne

stypendium UP na pobyt w Laboratorium Badania Drewna Politechniki w Darmstadt. W latach 1935–1937 pracował w Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, a następnie do wybuchu wojny i po niej w laboratorium kontrolnym i badawczym Fabryki Sklejek w Bydgoszczy. 19 września 1939 r. jako porucznik 15 Dywizji Piechoty WP dostał się do niewoli i wojnę spędził w kilku oficerskich obozach jenieckich, m.in. w Oflagu II B Arnswalde. W 1948 r. zakończył przewód habilitacyjny w SGGW w Warszawie, w którym podsumował prekursorskie badania nad ciśnieniem pęcznienia drewna. W 1951 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 r. – zwyczajnego. W latach 1948–1961

był kierownikiem Zakładu Tworzyw Drzewnych w Bydgoszczy. Jednocześnie w 1950 r. zorganizował na poznańskiej WSR Katedrę Mechanicznej Technologii Drewna, którą kierował do 1970 r. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Technologii Drewna w tej uczelni (1960–1964). Należał do światowych liderów badań nad drewnem – kurczeniem, naprężeniami wilgotnościowymi i jego kompleksowymi deformacjami. Z powodzeniem łączył działalność naukową i dydaktyczną. W kierowanej przez niego katedrze prace dyplomowe wykonało około 450 studentów. Był promotorem 20 rozpraw habilitacyjnych, kilkunastu jego wychowanków było samodzielnymi pracownikami naukowymi. Trwały dorobek został zawarty w około 100 publikacjach – polskich i obcych, pierwszym w Polsce podręczniku z zakresu produkcji sklejek, 130 dokumentacjach naukowych i 19 patentach. Dwukrotny laureat Nagród Państwowych, wielokrotny nagród naukowych ministra oraz regionalnych – Bydgoszczy i Poznania. Doceniany i wyróżniany w środowisku – polskim i międzynarodowym, m.in. jako członek prezydium International Academy of Wood Science od 1966 r. Od listopada 1969 r. przebywał w Melbourne – Division of Forest Products, skąd po półrocznym pobycie udał się do Rotorua w Nowej Zelandii, gdzie był współorganizatorem Instytutu Technologii Drewna. Odznaczony: Krzyżem Kawalerskim OOP (1957), Krzyżem Komandorskim OOP (1967). Doktor *honoris causa* SGGW (1974) i Akademii Rolniczej w Poznaniu (1982).

Lit.: W. Kokociński, *60 lat pracy naukowej prof. dr. hab. Tadeusza Perkitnego (1902–1986)*, „Więści Akademickie” 2016, nr 11–12.

Piotr Piotrowski

(1952–2015)

historyk sztuki, muzealnik

Silnie związany z Poznaniem, gdzie się urodził i rozwinął liczne talenty, połączone z karierą uczonego i organizatora muzealnictwa na najwyższym poziomie. Studia w zakresie historii sztuki na UAM otworzyły mu drogę do zatrudnienia w Instytucie Kulturoznawstwa na Wydziale Nauk Społecznych. W Instytucie Historii Sztuki rozpoczął pracę w 1980 r. Doktorat uzyskał w 1982 r., habilitował się w 1993 r. na podstawie pracy *Artysta między rewolucją i reakcją. Studium z zakresu etycznej historii sztuki awangardy rosyjskiej*. Profesorem tytularnym został w 2000 r. W latach 1996–2008 był wicedyrektorem

i dyrektorem Instytutu oraz kierował Zakładem Historii Sztuki Nowoczesnej, której był uznanym ekspertem. Pasjonował się zjawiskami globalizacji w sferze artystycznej, a także rozwojem muzealnictwa i jego społeczną recepcją (*Muzeum krytyczne*, 2011). Koncentrował uwagę na wieku XX, w tym zwłaszcza nurcie krytycznym w sztuce Europy Środkowo-Wschodniej. Swój stosunek do tej problematyki zawarł w książce z 1999 r. *Znaczenia modernizmu. W stronę historii sztuki polskiej po 1945 roku*. W jego dorobku znajduje się ponad 300 prac publikowanych w kraju i za granicą oraz wystaw, którym towarzyszyły starannie opracowane katalogi. Był kuratorem Działu Sztuki Współczesnej

Muzeum Narodowego w Poznaniu. Wielokrotnie był profesorem wizytującym, najczęściej na uczelniach w Stanach Zjednoczonych, gdzie także – począwszy od 1989 r. – był stypendystą różnych uczelni i instytucji. Był gościem Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (1997), Central European University w Budapeszcie (2002), Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie (2003). Należał do bardzo aktywnych uczestników życia naukowego i popularyzatorskiego w zakresie nowoczesnej sztuki polskiej i obcej. Był prezesem Oddziału Poznańskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki (1987–1989), przewodniczącym Komisji Historii Sztuki PTPN (1996–1999). Należał do najbardziej aktywnych uczonych reprezentujących wówczas środowisko poznańskie w kraju. Współprzewodniczył Polskiej Sekcji Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki AICA (1997–2003), uczestniczył w pracach Rady Programowej Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie (2005–2007), Rady Narodowej Galerii Sztuki Zachęta. W marcu 2009 r. został powołany na stanowisko dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie, które objął w sierpniu tegoż roku, ale tylko na kilka miesięcy; w 2010 r. został odwołany. Wydarzenia te wzmogły problemy zdrowotne. Zdążył wypromować kilkudziesięciu magistrantów i 11 doktorów.

Lit.: M. Szelaąg, *Piotr Piotrowski (1952–2015)*, „Museology” 2015, nr 56.

Eligiusz Preisler

(1908–2008)

lekarz, nauczyciel akademicki, propagator sportu i rekreacji

Urodził się i wychowywał w Jarocinie w rodzinie architekta powiatowego, uczestnika Powstania Wielkopolskiego. W 1932 r. ukończył Studium Wychowania Fizycznego, a dwa lata później Wydział Lekarski UP. W latach 1929–1931 był aktywnym członkiem korporacji Surma. Zatrudniony na stanowisku asystenta przez prof. Eugeniusza Piaseckiego, w 1938 r. podjął pracę w Zakładzie Fizjologii Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Uczestnik wojny obronnej 1939 r., następnie żołnierz AK, gdzie był szefem służby zdrowia w powiecie garwolińskim. Po wojnie został asystentem

w Katedrze Higieny Szkolnej i Teorii Wychowania Fizycznego na Wydziale Lekarskim UP; pracował też w II Klinice Chorób Wewnętrznych. Tytuł doktora medycyny uzyskał w 1947 r., docenta w 1959 r., profesora zwyczajnego w 1973 r. Łączył działalność dydaktyczną w Akademii Medycznej i Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego (potem AWF) z praktyką lekarską, in. jako ordynator Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala im. Franciszka Raszei w Poznaniu ~~od 1962 r.~~ Dużą popularność zjednywało mu życzliwe stanowisko wobec studentów, także jako prodziekana Wydziału Lekarskiego przez dwie kadencje i znakomitego organizatora obozów sportowo-naukowych dla przyszłych lekarzy.

Był uznanym propagatorem sportu masowego także w licznych stowarzyszeniach naukowych, zwłaszcza medycznych, skupiających kardiologów, internistów. Był też założycielem Poznańskiego Koła Stowarzyszenie Lekarzy Sportowych oraz Sekcji Studentów Medycyny Sportowej. Opublikowany dorobek naukowy obejmuje około 200 prac i dotyczy głównie fizjologii wysiłku oraz adaptacji ustroju człowieka do obciążeń fizycznych. W 1974 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP.

Lit.: oprac. na podstawie referatu Macieja Łuczaka.

Zbigniew Radwański

(1924–2012)

prawnik, współtwórca polskiej cywilistyki, rektor UAM

Syn notariusza urodzony w Chojnicach na Pomorzu. Podczas wojny pracował w Generalnej Guberni i w Niemczech. Po maturze zdanej w Stargardzie Gdańskim w 1945 r. podjął studia prawnicze na Uniwersytecie w Poznaniu. W latach 1948–1950 odbył aplikację adwokacką, którą ukończył egzaminem sędziowskim. Równocześnie rozpoczął pracę na Uniwersytecie, któremu pozostał wierny do przejścia na emeryturę w 1994 r. Karierę akademicką – habilitacja w 1957 r., profesura w 1964 r. – wieńczył tytuł profesora zwyczajnego uzyskany w 1977 r. i opinia – potwierdzona w latach następnych –

wybitnego cywilisty. Badania, uwiecznione w kilkuset opublikowanych pozycjach (w tym *System Prawa Prywatnego*, 20 tomów, od 1995 r., jako redaktor naczelny i autor wielu opracowań), obejmowały wszystkie działy prawa cywilnego. W ostatnich latach życia wiele uwagi poświęcił wdrażaniu prawa Unii Europejskiej. Ich celem nadrzędnym było konfrontowanie polskich rozwiązań z obcymi systemami prawnymi. Występował jako przedstawiciel pozytywizmu prawniczego przywiązujący dużą wagę do norm konstytucyjnych. Nadzwyczajnej pozycji wśród prawników polskich towarzyszyła ofiarna, wyjątkowo efektywna i na ogół akceptowana przez środowisko – kariera administracyjna, związana

z piastowaniem niemal wszystkich funkcji uczelnianych. Był wieloletnim Dyrektorem Instytutu Prawa Cywilnego i kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji UAM. W latach 1966–1972 był dziekanem tego Wydziału, a także rektorem Uniwersytetu w trudnych czasach stanu wojennego (1982–1984). Równie aktywny był w strukturach PAN (członek korespondent – 1981 r. i rzeczywisty – 1991 r.). Zorganizował oddział poznański Instytutu Państwa i Prawa i kierował nim (1973–1982), był też wiceprezesem Akademii (1993–1995). Redagował lub współredagował najważniejsze polskie periodyki prawnicze – m.in. kwartalnik „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, „Orzecznictwo Sądów Polskich” wydawany przez Instytut Nauk Prawnych PAN oraz „Przegląd Legislacyjny” wydawany przez Kancelarię Rady Ministrów. Ogólnopolski charakter aktywności naukowej i organizacyjnej Profesora wiązał się z procesem tworzenia prawa. Był wiceprzewodniczącym, a następnie przewodniczącym Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów (1986–1990) oraz przewodniczącym Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości (1997–2010). Doktor *honoris causa* Uniwersytetu Szczecińskiego (2007). Odznaczony został m.in. Krzyżem Wielkim OOP (1997) i Orderem Orła Białego (2011). W 2015 r. jedną z sal wykładowych Collegium Iuridicum Novum nazwano jego imieniem; odsłonięta została w niej stosowna tablica pamiątkowa.

Lit.: A. Olejniczak, *Profesor Zbigniew Radwański (1924–2012)*, „Nauka” 2013, 1.

Franciszek Raszeja (1896–1942)

ortopeda, Sprawiedliwy wśród Narodów Świata

Gimnazjum ukończył w 1914 r. w rodzinnym Chełmnie. W latach I wojny światowej walczył na froncie wschodnim, gdzie dostał się do niewoli rosyjskiej. W 1918 r. rozpoczął studia w Berlinie, a następnie w Münster. Od 1920 r. studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, a od 1922 r. w Poznaniu. Należał do Korporacji Akademickiej „Baltia”. W 1923 r. otrzymał dyplom doktora wszech nauk lekarskich i został asystentem pierwszej w kraju Kliniki Ortopedycznej UP, kierowanej przez prof. Ireneusza Wierzejewskiego. Był jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego (10 listopada 1928 r.) oraz – wraz z prof. Ireneuszem Wierzejewskim – współorganizatorem I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego, który obradował 17 listopada 1928 r. w Poznaniu. Habilitował się w 1931 r. Po śmierci prof. Wierzejewskiego w 1930 r. Klinika Ortopedyczna została zlikwidowana, a Franciszek Raszeja przeniósł się do Szpitala Ortopedycznego w Swarzędzu. Dopiero w 1935 r. decyzją Rady Wydziału Lekarskiego UP Klinika Ortopedyczna została reaktywowana, a jej kierownikiem został Raszeja, jako profesor nadzwyczajny. W chwili otwarcia klinika posiadała 63 łóżka, a w 1939 r. – 100 łóżek dla dorosłych i 30 dla dzieci. Prof. Raszeja organizował tzw. „szkoły

kalek”, tworząc załączek późniejszego Towarzystwa Walki z Kalectwem. Jego bibliografia obejmuje przede wszystkim prace z zakresu fizjologii i patologii stawów publikowane w czasopiśmie polskich, niemieckich i francuskich, m.in.: *O rozpoznaniu różnicowym przewlekłych schorzeń stawu kolanowego* (1934), *O wrodzonym zwichnięciu biodra* (1935), *Zmiany patologiczne łokotek i ich znaczenie kliniczne* (1937). Był współzałożycielem i redaktorem „Chirurgii Narządów Ruchu i Ortopedii Polskiej”. Należał do PTPN, a także Polskiego Towarzystwa Zwalczenia Gościa. We wrześniu 1939 r. udał się do Warszawy. W Lublinie zginął jego brat Leon – prawnik i prezydent Torunia. Drugi brat Maksymilian – ksiądz i profesor w Seminarium Duchownym w Pelplinie – został rozstrzelany przez Niemców. W okupowanej Warszawie Franciszek Raszeja był ordynatorem oddziału chirurgiczno-ortopedycznego szpitala PCK. Prowadził zajęcia na Tajnym Uniwersytecie Warszawskim, a także kontaktował się z przebywającym w warszawskim getcie profesorem Ludwikiem Hirszfildem. Wspólnie organizowali akcje krwiodawstwa na rzecz ludności żydowskiej. Wielokrotnie udzielał również konsultacji pacjentom przebywającym w getcie, o co proszony był przez swojego asystenta, żydowskiego lekarza dr. Kazimierza Pollaka. 21 lipca 1942 r. Raszeja, otrzymawszy od władz niemieckich przepustkę, udał się do getta, aby zająć się chorym Abe Gutnajerem. Tam, w niejasnych okolicznościach, został zastrzelony przez gestapowców ze sztabu SS-Sturmbannführera Hermanna Hoefle. Zginął wraz z pacjentem, jego rodziną, dr Pollakiem oraz pielęgniarką. Następnego dnia zwłoki wydano rodzinie. Pogrzeb odbył się na warszawskich Powązkach. Od 1953 r. imię Profesora Raszei nosi Szpital Miejski przy ul. Mickiewicza w Poznaniu. Pamięć o nim podtrzymuje jedna z ulic w Warszawie oraz osiedle w Chełmnie. Uhonorowany został pośmiertnie Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP (1957) oraz tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata (2000).

Lit.: W. Lisowski, *Franciszek Raszeja (1896–1942) – wybitny chirurg ortopeda*, „Skalpel. Biuletyn Wojskowej Izby Lekarskiej” 2016, nr 4, s. 26–29.

Marian Rejewski

(1905–1980)

matematyk, kryptolog

Urodzony w Bydgoszczy, był najmłodszym spośród siedmiorga dzieci Józefa, kupca tytoniowego, i Matyldy z d. Thoms. Po zdaniu matury w gimnazjum klasycznym w Bydgoszczy (1923) studiował matematykę na UP. Należał do uczniów prof. Zdzisława Krygowskiego, który skierował go na tajny kurs kryptologii zorganizowany na UP na zlecenie Sztabu Głównego WP. Tytuł magistra filozofii w zakresie matematyki uzyskał w 1929 r. W latach 1930–1932 był młodszym asystentem w katedrze matematyki UP. Jednocześnie pracował w poznańskiej filii Biura Szyfrów Sztabu Głównego WP, a od

1932 r. – w Biurze Szyfrów Sztabu Głównego WP w Warszawie. Odkrył sposób dekryptażu szyfrów niemieckich, oparty na metodach matematycznych. Wraz z Jerzym Różyckim i Henrykiem Zygalskim (również absolwentami UP) tworzył zespół opracowujący techniki odczytywania szyfrogramów niemieckich. Był liderem tej grupy. Na sześć tygodni przed wybuchem II wojny światowej polski wywiad podjął decyzję o przekazaniu tajemnicy Enigmy aliantom. W lipcu 1939 r. pod Warszawą doszło do spotkania polskich i angielskich kryptologów, na którym strona polska przekazała przyszłym sojusznikom wszystkie swoje obliczenia i urządzenia do dekryptażu Enigmy. Prace nad łamaniem ko-

lejszych wersji i udoskonalen szyfru Enigmy kontynuowano w brytyjskim ośrodku kryptologicznym w Bletchley Park. W 1939 r. Rejewski został ewakuowany przez Rumunię do Francji, gdzie kontynuował prace rozpoczęte w Polsce. Aresztowany w 1943 r. wraz z Zygalskim na granicy hiszpańskiej w Pirenejach, przedostał się następnie do Londynu, gdzie pracował nad łamaniem szyfrów niemieckich formacji SS. Mianowany w 1943 r. podporucznikiem, w 1945 r. awansował na porucznika. W 1946 r. Rejewski wrócił do Polski. Początkowo zgodnie z sugestią prof. Zdzisława Krygowskiego planował podjęcie pracy na uniwersytecie w Poznaniu lub Szczecinie, ale ze względu na konieczność kolejnej rozłąki z rodziną, z którą mieszkał w Bydgoszczy, Rejewski na ten krok się nie zdecydował. Podjął pracę jako urzędnik. W 1969 r. przeniósł się do Warszawy. Zajmował się zbieraniem materiałów dotyczących dziejów Enigmy. Spisał wspomnienia z pracy kryptologa, które wydał UAM (wyd. II, 2013). Pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Członek honorowy Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Został odznaczony m.in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1945), brytyjskim Medalem Wojennym (1948), Krzyżem Oficerskim OOP (1978), a także pośmiertnie: Krzyżem Wielkim OOP (2000), amerykańskim odznaczeniem Knowltona (2012), medalem UAM: *Alumno Bene Merenti* (2018). W rodzinnym mieście patronuje jednej z ulic oraz szkole. W stulecie urodzin Mariana Rejewskiego w centrum Bydgoszczy odsłonięto rzeźbę upamiętniającą jego pracę nad złamaniem szyfru Enigmy. Z tej samej okazji wyemitowano również kartę pocztową z jego podobizną.

Lit.: M. Grajek, *Marian Rejewski – zarys biografii*, [w:] M. Rejewski, *Wspomnienia z mej pracy w Biurze Szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego w latach 1930–1945*, Poznań 2013, s. 127–132.

Mariusz Rosiak

(1958–2005)

kolekcjoner, krytyk, marszand, poeta

Studiował kulturoznawstwo na UAM w latach 1977–1982. Działalność zawodową rozpoczął w Galerii Miejskiej w Koninie, która wkrótce zasłynęła dzięki pasji i nowatorskim propozycjom kolekcjonera i marszanda z powodzeniem uprawiającego także poezję. Był on autorem tekstów wielu katalogów towarzyszących wystawom. Inauguruje je katalog z 1986 r. do wystawy malarstwa Piotra Kowalskiego zorganizowanej przez BWA w Koninie. Do malarza tego powrócił Mariusz Rosiak w 1994 r., organizując tematyczną wystawę pod tytułem *W moim ogrodzie...* – udostępnioną także w Galerii Miejskiej

Arsenał w Poznaniu – której towarzyszył katalog w języku polskim i angielskim. Była to jedna z pierwszych wystaw, jakie Rosiak zorganizował po wygraniu konkursu w 1992 r. na dyrektora poznańskiej Galerii Miejskiej. Przeniósł tu rozmach pokazany w poprzednim miejscu pracy, a podejmowane przedsięwzięcia bywały – i są nadal – oceniane jako przejaw procesu transformacji. Zespół, w ramach którego funkcjonował, traktował kulturę artystyczną jako wrażliwy i precyzyjny barometr nastrojów społecznych. Nie były to więc wystawy obojętne, wzbudzały polemiki i dysputy, które przenosiły się na łamy prasy. Były też eksponowane w dwumiesięczniku „Gazeta Malarzy i Poetów” (1994–2009), który

współtworzył. Był to periodyk znakomicie łączący funkcje popularyzacji sztuki i krytyki artystycznej. Mariusz Rosiak sięgał po tematy odległe od dotychczasowych tradycji wystawienniczych, by wskazać ekspozycję z 1996 r. Towarzyszył jej katalog zatytułowany: *Sztuka Aborygenów: malarstwo kropkowe z Pustyni w Australii Centralnej, malarstwo na korze z Arnhem Land* (Poznań 1996). W 1998 r. założył w Poznaniu „Galerię R”, która elektryzowała znawców sztuki współczesnej, jak również twórców starszego pokolenia, w tym polskiej powojennej awangardy. Świadectwem pozycji, jaką zajmował w środowisku poznańskim i wielkopolskim, było zaprezentowanie w lutym 2015 r. części jego kolekcji na Zamku w Poznaniu.

Lit.: M. Rosiak, *Zapisane obrazy. Pisma krytyczne i wiersze*, Poznań 2010.

Jerzy Różycki

(1909–1942)

matematyk, kryptolog

Urodził się w Olszanie koło Kijowa, jako czwarte dziecko miejscowego aptekarza. W 1918 r. wraz z rodzicami przyjechał do Polski. Ukończył gimnazjum w Wyszakowie, uzyskując maturę w 1926 r. W roku następnym rozpoczął studia matematyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Dzięki wyjątkowym uzdolnieniom matematycznym i lingwistycznym (zwłaszcza biegłej znajomości języka niemieckiego) został wytypowany przez prof. Zdzisława Krygowskiego na kurs kryptologii zorganizowany na UP w 1929 r. na zlecenie Sztabu Głównego Wojska Polskiego, a następnie dołączył do zespołu kryptologów

pracujących w filii Biura Szyfrów Sztabu Głównego Wojska Polskiego w Poznaniu. Po uzyskaniu magisterium w zakresie matematyki w 1932 r. podjął pracę w Biurze Szyfrów Sztabu Głównego Wojska Polskiego w Warszawie. Należał do grupy trzech absolwentów Uniwersytetu Poznańskiego, wraz z Marianem Rejewskim i Henrykiem Zygalskim, która opracowała techniki pozwalające na regularne odczytywanie szyfrogramów niemieckich. Wraz z nimi odtworzył konstrukcję maszyny szyfrującej Enigma, skonstruowanej w latach 20. XX wieku na potrzeby utajnienia korespondencji handlowej. Szybko jednak wykorzystano ją na wszystkich szczeblach dowodzenia niemieckich sił zbrojnych. W 1937 r.

uzyskał na UP drugi dyplom magistra filozofii w zakresie geografii. We wrześniu 1939 r. został ewakuowany do Rumunii, a następnie przewieziony do Francji. Tam ponownie zajął się rozszyfrowywaniem Enigmy oraz łamaniem niemieckich i włoskich szyfrów telegraficznych. W 1941 r. Różycki został wysłany do Afryki, aby w Algierze rozszyfrowywać dla Francuzów materiały z podsłuchu radiowego. Wracając do Francji 9 stycznia 1942 r., zginął w katastrofie statku Lamoricière w rejonie Balearów. Pośmiertnie odznaczony: Krzyżem Wielkim OOP (2000) oraz medalem UAM: *Alumno Bene Merenti* (2018). Rejewski, Różycki i Zygałski zaliczani są do najwybitniejszych kryptologów światowych XX wieku i są wielokrotnie upamiętnieni tablicami pamiątkowymi, patronatem ulic i pomnikami w kraju i za granicą, m.in. w 2007 r. na ich cześć w Poznaniu odsłonięto, wykonany z patynowanego brązu, czterometrowy obelisk w kształcie graniastosłupa o podstawie trójkąta. Na każdej ze ścian wśród cyfr umieszczone są nazwiska kryptologów. W sąsiedztwie pomnika, w budynku Collegium Martineum (dawne Collegium Historicum) UAM powstaje nowoczesne muzeum Enigmy: Centrum Szyfrów Enigma im. Mariana Rejewskiego, Jerzego Różyckiego i Henryka Zygałskiego. Planowane jest stworzenie tam ekspozycji stałej poświęconej historii kryptologii, Enigmy oraz jej wpływu na współczesne rozwiązania cyfrowe. Istotną częścią projektu ma być zorganizowanie centrum edukacyjnego łączącego historię z naukami matematycznymi.

Lit.: Z. Kapera, *Jerzy Witold Różycki (1909–1942)*, „The Enigma Bulletin” 1990, No. 1.

Krzysztof Skubiszewski

(1926–2010)

prawnik, minister spraw zagranicznych

Urodzony w Poznaniu jako drugie dziecko Ludwika Skubiszewskiego, profesora anatomii patologicznej na Wydziale Medycznym UP, oraz Anieli z zasłużonego poznańskiego rodu Leitgeberów. Po wybuchu II wojny światowej rodzina Skubiszewskich została wysiedlona do Generalnej Guberni. W Warszawie, w latach 1940–1944, Krzysztof Skubiszewski uczęszczał do konspiracyjnej szkoły średniej. Maturę zdał w 1945 r. w Białej Podlaskiej. Po powrocie do Poznania studiował prawo na UP. W 1949 r. uzyskał tytuł magistra prawa. W pracy magisterskiej, jak i doktorskiej, obronionej w 1950 r., zajmował

się sprawami dotyczącymi Ligi Narodów i ONZ. Od 1956 r. pracę naukową kontynuował w haskiej Akademii Prawa Międzynarodowego, a od 1957 r. w Europejskim Ośrodku Uniwersyteckim w Nancy. W 1958 r. w Harvard Law School uzyskał tytuł Master of Laws. Habilitował się w 1960 r. na podstawie rozprawy *Pieniądz na terytorium okupowanym. Studium prawnomiędzynarodowe ze szczególnym uwzględnieniem praktyki niemieckiej*. Profesurę nadzwyczajną uzyskał w 1973 r., zwyczajną w 1980. Jako pracownik UAM (1949–1973, był m.in. prodziekanem Wydziału Prawa w latach 1961–1963), jak i Instytutu Nauk Prawnych PAN (do emerytury w 1996 r.) był szczególnie aktywny w rozwijaniu

kontaktów międzynarodowych. Tematyka studiów, wykładów i badań oscylowała wokół teorii prawa międzynarodowego, relacji między prawem zewnętrznym a wewnętrznym, działalnością organizacji międzynarodowych, prawami człowieka, a także prawnymi aspektami granicy polsko-niemieckiej po II wojnie światowej. Bibliografia prof. Krzysztofa Skubiszewskiego obejmuje osiem książek i ponad 100 artykułów, w dużej części wydanych w językach obcych. W działalności publicznej ważną rolę odgrywały jego związki z Kościołem katolickim: był członkiem Społecznej Rady Prymasowskiej (1981–1984), a następnie – z ramienia Episkopatu Polski – członkiem Komitetu Koordynacyjnego Forum Polska–RFN. Był także członkiem Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa (1986–1989). Prof. Krzysztof Skubiszewski był ministrem spraw zagranicznych w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Funkcję tę pełnił także w rządach Jana Krzysztofa Bieleckiego, Jana Olszewskiego i Hanny Suchockiej. Rewolucji w MSZ towarzyszyła reorientacja polityki zagranicznej i normalizacja stosunków z sąsiadami, w tym zwłaszcza Niemcami; podjęto rozmowy na temat utworzenia Trójkąta Weimarskiego, przyjęcia Polski do NATO i Unii Europejskiej; w 1993 r. został podpisany konkordat. Po odejściu z rządu został sędzią *ad hoc* Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. W świecie dyplomacji i polityki był osobą znaną, obecną w licznych organizacjach i stowarzyszeniach, laureatem wyróżnień polskich i zagranicznych. Był m.in. członkiem korespondentem PAN (1989) i PAU (1994). Multidoctor *honoris causa* – Rijksuniversiteit (1989), Liège (1990), Turyn (1990), Mainz (1991), Genewa (1992) i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (2002). Odznaczony był m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1977), Krzyżem Kawalerskim Orderu „Polonia Restituta” (1986), Krzyżem Wielkim OOP (1993), Orderem Orła Białego (1999). Pochowany został w Panteonie Wielkich Polaków w Świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie. W 2014 r. w Instytucie Zachodnim otwarto jego gabinet wyposażony w przedmioty osobiste stanowiące integralną część spuścizny obejmującej także bibliotekę i archiwum. W 2014 r. jedno z nowo otwartych rond w Poznaniu nazwano jego imieniem. W 2017 r. w Warszawie na budynku przy ul. Lewickiej 13/15, w którym mieszkał, odsłonięta została tablica pamiątkowa.

Lit.: *Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2011.

Stanisław Sroka (1909–1967)

prawnik i ekonomista, prezydent Poznania, minister gospodarki komunalnej

Urodził się i dorastał w rodzinie robotniczej. Mimo trudności materialnych w 1929 r. ukończył Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu i rozpoczął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP, które ukończył w 1936 r. Zatrudnienie znalazł w samorządzie rzemieślniczym, początkowo jako kierownik referatu prawno-ekonomicznego, a od jesieni 1938 r. – jako zastępca dyrektora Izby. Będąc porucznikiem rezerwy, epopeję wojny obronnej 1939 r. zakończył w obozie pod Kielcami. Po ucieczce powrócił do Poznania; w latach 1940–1942 pracował w Kaliszu, a następnie przedostał się do Generalnej

Guberni. Do Poznania wrócił w styczniu w 1945 r. W początku lutego objął stanowisko naczelnika Wydziału Ogólnego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu; w miesiącu następnym wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej. Karierę administracyjno-partyjno-polityczną rozpoczął jako członek egzekutywy Komitetu Miejskiego PPR w Poznaniu. Był przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej i prezydentem Miasta. W czasie trwającego do października 1948 r. urzędowania dowiódł sprawności organizacyjnej, dbając m.in. o oświatę, w tym potrzeby lokalowe UP; zdołał obronić Zamek cesarski przed wyburzeniem. Był wśród delegatów na I i II Zjazd PPR oraz na Kongres Zjednoczeniowy w 1948 r. W tymże

roku został członkiem egzekutywy Komitetu Warszawskiego (1948–1950) oraz objął stanowisko wiceprezydenta Warszawy. Będąc równocześnie zastępcą przewodniczącego prezydium Rady Narodowej miasta stołecznego Warszawy, 19 maja 1953 r. został wiceministrem w Ministerstwie Gospodarki Komunalnej, potem kierownikiem tego resortu (1957–1961), a następnie ministrem. Funkcję tę pełnił do przedwczesnej śmierci. Wśród historycznych zasług wymienia się zabiegi o budowę zbiornika wodnego i zapory w Gozwałkowicach. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim oraz Krzyżem Komandorskim OOP.

Lit.: T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991*, Warszawa 1991.

Jan Stankowski

(1934–2004)

fizyk, popularyzator nauki

Urodził się w Poznaniu. Szkołę podstawową i średnią ukończył we Wschowie, gdzie po wojnie zamieszkała rodzina Stankowskich. Był laureatem I Olimpiady Fizycznej. Od 1952 r. studiował fizykę na UP i w 1956 r. uzyskał stopień magistra. Doktorat pt.: *Wpływ czynników zewnętrznych na procesy starzenia się ferroelektryków* (obroniony w 1960 r.) napisał pod kierunkiem prof. Arkadiusza Piekary. W 1968 r. habilitował się w Instytucie Fizyki Molekularnej PAN na podstawie pracy *Badania EPR kryształów ferroelektrycznych*. Profesorem nadzwyczajnym został w 1974 r., a profesorem

zwyczajnym w 1979 r. Prowadził badania w zakresie radiospektroskopii. Pełnił funkcję kierownika Zakładu Radiospektroskopii Instytutu Fizyki PAN (1966–1975) oraz wicedyrektora IF PAN w Warszawie (1966–1968). Był inicjatorem wybudowania gmachu, w którym w 1975 r. powstał samodzielny Instytut Fizyki Molekularnej PAN w Poznaniu, który stawał się coraz bardziej liczącą się placówką w kraju. W latach 1975–1985 ~~prof. Jan Stankowski~~ był jego dyrektorem. W latach 70. utworzył Zakład Fizyki Niskich Temperatur PAN w Odolanowie, którym kierował w latach 1982–1996. Zainicjował tam badania dielektryczne szkła protonowego. W latach 1990–1995 był przewodniczącym Oddziału

PAN w Poznaniu, a w latach 1990–1999 przewodniczącym Komitetu Fizyki PAN. Od 1964 r. organizował co dwa lata w Poznaniu międzynarodowe konferencje poświęcone badaniom radiospektroskopii. Z jego inicjatywy od 1985 r. organizowane są corocznie – cieszące się dużym zainteresowaniem – warsztaty naukowe *Lato z helem* skierowane do uczniów szkół średnich i studentów. Bibliografia prof. Stankowskiego obejmuje 350 publikacji, w tym m.in. *Masery i ich zastosowania* (Warszawa 1965), *Wstęp do elektroniki kwantowej* (wspólnie z A. Grają, Warszawa 1972), *Pierwszy krok do radiospektroskopii rezonansów magnetycznych* (wspólnie z W. Hilczer, Poznań 1994), *Nadprzewodnictwo* (wspólnie z B. Czyżakiem, wyd. II, Warszawa 1998), *Wstęp do spektroskopii rezonansów magnetycznych* (wspólnie z W. Hilczer, Warszawa 2005). Wypromował 28 doktorów. W 1979 r. został członkiem korespondentem, a w 1998 r. członkiem rzeczywistym PAN. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP, Złotą Odznaką miasta Poznania oraz Medalem im. Krzysztofa Ernsta Polskiego Towarzystwa Fizycznego za popularyzowanie fizyki (2009). Pośmiertnie nagrodzony przez Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego statuetką Złotego Hipolita wraz z nadaniem godności Wybitnej Osobistości Pracy Organicznej.

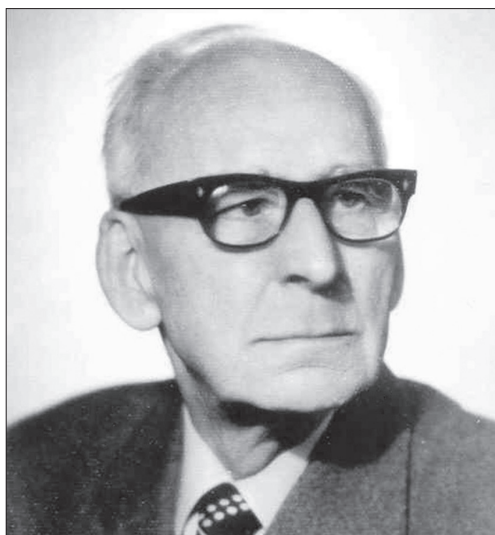
Lit.: *Profesor Jan Stankowski. Nasz Mistrz, Nauczyciel, Przyjaciel*, [online] <<https://docplayer.pl/12676174-Profesor-jan-stankowski-nasz-mistrz-nauczyciel-przyjaciel.html>> [dostęp: 20.06.2018].

Wiktor Steffen

(1903–1993)

filolog klasyczny, leksykograf

Urodził się w Sząbruku koło Olsztyna w wielodzietnej rodzinie chłopskiej. Z Prus Wschodnich wyjechał do Polski w 1920 r. w obawie przed represjami ze strony Niemców z powodu czynnego udziału w akcji plebiscytowej na Warmii i Mazurach. W 1924 r. zdał egzamin dojrzałości w Brodnicy i wstąpił na Wydział Humanistyczny UP, gdzie studiował filologię klasyczną. W 1927 r. na podstawie specjalnej uchwały Rady Wydziału uzyskał już po trzech latach studiów dyplom magistra filozofii w zakresie filologii klasycznej. W roku następnym został starszym asystentem przy Katedrze Filo-

logii Klasycznej UP. Na tym stanowisku pozostał do 1939 r. z roczną przerwą, kiedy to odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim i na kursie Pomiarów Artyleryjskich w Toruniu (1929/1930). Doktorat uzyskał w 1931 r. na podstawie rozprawy *De Vergilio in Ioannis Cochranovii carminibus Latinis expresso*, nagrodzonej srebrnym medalem UP. Jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej prowadził badania w Berlinie. Habilitował się w 1936 r. Powołany został do wojska pod koniec sierpnia 1939 r. W czasie obrony Warszawy został odznaczony Krzyżem Walecznych i otrzymał awans na porucznika. Po kapitulacji trafił do obozu jenieckiego.

W niewoli niemieckiej przebywał do końca II wojny światowej. W latach 1945–1949 był docentem etatowym na UP. Do 1958 r. pełnił obowiązki profesora hellenistyki na Uniwersytecie Wrocławskim. Profesorem zwyczajnym został w 1956 r. Dwa lata później objął kierownictwo Katedry Filologii Klasycznej UAM. W latach 1959–1961 był dziekanem Wydziału Filologicznego UAM. Kierował także filologią klasyczną na uniwersytecie w Lipsku (1961–1963). Bibliografia profesora Wiktora Steffena liczy około 200 prac. Są wśród nich książki, studia, artykuły i recenzje. Zainteresowania naukowe koncentrował wokół dramatu satyrowego, czego jednym z najwcześniejszych przejawów jest edycja *Satyrographorum Graecorum reliquiae* (1935). Zajmował się również badaniami nad liryką grecką. Dużo uwagi poświęcił działalności przekładowej, której efektem są trzy tomiki serii Biblioteki Narodowej: *Antologia liryki Aleksandryjskiej* (1951), *Hezjod. Prace i dni* (1952) i *Antologia liryki greckiej* (1955). Odrębną dziedziną aktywności naukowej były studia warmioznawcze o profilu leksykalno-językowym. Zwieńczeniem tych zainteresowań był monumentalny *Słownik warmiński* (1984). Brał aktywny udział w licznych kongresach naukowych krajowych i zagranicznych. Wykładał w Anglii, Austrii, NRF i NRD. Wychował grono uczniów, m.in. Jerzego Łanowskiego i Sylwestra Dworackiego. Profesor Wiktor Steffen był członkiem korespondentem (od 1967 r.) i członkiem rzeczywistym (od 1976 r.) PAN. Należał m.in. do PTPN, Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Polskiego Towarzystwa Filologicznego (od 1992 r. jako Prezes Honorowy). Odznaczony Krzyżem Oficerskim (1957) i Komandorskim (1973) OOP. Doktor *honoris causa* Uniwersytetu Wrocławskiego (1981). Uhonorowany przez UAM uroczystym odnowieniem doktoratu w 1983 r.

Lit.: S. Dworacki, *Profesor Wiktor Steffen*, [w:] *Antiquorum non immemores. Polskie Towarzystwo Filologiczne 1893–1993*, Warszawa–Wrocław 1999.

Stefan Stuligrosz (1920–2012)

*chórzysta, kompozytor, rektor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej
w Poznaniu*

Urodzony w Poznaniu. Od wczesnej młodości związany z Chórem Katedralnym. W 1939 r. po aresztowaniu przez gestapo kierownika zespołu ks. Wacława Gieburowskiego, Stefan Stuligrosz, mając zaledwie 19 lat, przejął obowiązki dyrygenta w 24-osobowym wówczas chórze chłopięco-męskim, którym kierował podczas wojny. W 1945 r. założył Chór Chłopięco-Męski, który rozrósł się do 80 śpiewaków. Niezależnie od silnych związków z Katedrą w Poznaniu chór korzystał z gościnności UAM i ulubionej przez Maestro Auli Uniwersyteckiej. Ona też stała się miejscem szczególnie bliskiej współpracy z Filharmonią Poznańską, z którą w 1949 r. wykonał *Magnificat* Jana Sebastiana Bacha. W tymże roku po raz pierwszy wystąpił gościnnie w Filharmonii Warszawskiej. To wówczas upowszechniła się nazwa „Poznańskie Słowiki”, identyfikowana z jego osobą. Stefan Stuligrosz ukończył studia muzykologiczne pod kierunkiem prof. Adolfa Chybińskiego na Wydziale Humanistycznym UP w 1951 r. Studia kontynuował w Wyższej Szkole Muzycznej w klasie dyrygentury symfonicznej ukończonej w 1953 r. W jego nadzwyczajnej aktywności elementem koncentrującym była muzyka, w tym zwłaszcza chóralistyka, z której uczynił znak rozpoznawczy dla kultury

muzycznej Poznania i Polski. „Poznańskie Słowiki”, czy też bardziej popularnie: „Chór Stuligrosza”, stały się ambasadorem kultury polskiej, odbywając około 150 zagranicznych tournée, obejmujących nie tylko Europę. Przez niemal 70 lat kierowania chórem kształcił i współpracował z około dwoma tysiącami śpiewaków. Był również uznanym kompozytorem, autorem około 600 utworów, m.in. na chór *a capella*, z towarzyszeniem fortepianu, organów i orkiestry. Spośród jego utworów należy wymienić m.in.: *O matko miłościwa*, *Modlitwa eucharystyczna* do słów Jana Pawła II, *Missa Brevis*, *Cantate Domino*, *Singen wir mit Froehlichkeit*, *Maria durch ein'n Dornwaldging*, *Msza Niedzielna*, *Missa in honorem Sanctae Faustine*, *Gorzkie Żale*. Szczególnie bliska była mu muzyka sakralna, w tym zwłaszcza ulubione kolędy. Poważne zasługi oddał na polu odkrywania i wykonywania zapomnianych lub rzadko wykonywanych utworów dawnej polskiej muzyki religijnej. W działalności społecznej na uwagę zasługuje kierowanie redakcją muzyczną Rozgłośni Poznańskiej Polskiego Radia w latach 1953–1963 oraz wieloletnie prezesowanie Poznańskiemu Towarzystwu Muzycznemu im. Henryka Wieniawskiego (1971–1990). Cieszył się wysokim uznaniem środowiska. W latach 1964–1967 był prorektorem PWSM w Poznaniu, a następnie przez 14 lat rektorem tej uczelni, która od 1998 r. działa jako Akademia Muzyczna. Dydaktykę uprawiał przez ponad 30 lat. Doktor *honoris causa*: UAM (1995), Papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej w Rzymie (2000), Akademii Muzycznej w Poznaniu (2002), Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (2009). Honorowy Obywatel Miasta Poznania (1992). Listę kilkunastu najwyższych odznaczeń zamyka Order Orła Białego (2010).

Lit.: *Pasje życia. Ze Stefanem Stuligroszem rozmawia Wiesław Kot*, Poznań 2000.

Józef Sypnicki

(1944–2014)

językoznawca romański

Urodził się w Łatkowcach w województwie tarnopolskim, a w 1962 r. rozpoczął studia na UAM, z którym związał się na całe życie. W 1967 r. uzyskał stopień magistra na podstawie pracy: *Le langage du „Virgile Travesti” de Scarron*. Pracując kolejno na stanowiskach asystenta (1967–1969) oraz starszego asystenta (1969–1973), a także przebywając na stażach naukowych w Paryżu oraz w Strasburgu, przygotował rozprawę doktorską *Néologismes burlesques dans les oeuvres de Scarron, Saint-Amant et Furetière*. Na jej podstawie w 1973 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych filologii

romańskiej i został zatrudniony na stanowisku adiunkta. Z kolei w 1978 r. habilitował się na podstawie rozprawy *La composition nominale en français et en polonais* i objął stanowisko docenta. Od 1979 r. kierował Zakładem Języków Romańskich. W 1990 r. został mianowany profesorem. W Instytucie Filologii Romańskiej pełnił dwukrotnie funkcję dyrektora (1981–1987 oraz 1993–2005), a na Wydziale Filologicznym funkcję prodziekana (1987–1988). Prowadził badania z zakresu leksykologii, stylistyki, frazeologii oraz paremiologii zarówno w ujęciu synchronicznym, jak i diachronicznym. Zajmował się relacjami semantycznymi w leksyce, komizmem, elementami kulturowymi utrwa-

lonymi w języku i wieloma innymi aspektami komunikacji człowieka. Szczególną wagę przywiązywał do badań konfrontatywnych francusko-polskich, upatrując w nich punkt wyjścia do zastosowań czy to w dydaktyce, czy w traduktologii. Był autorem publikacji naukowych i dydaktycznych, w tym m.in. poczytnych monografii: *Histoire interne et externe de la langue française* (wyd. III, 1994), *Éléments de grammaire française: morphologie* (wyd. II, 1993), *Éléments de grammaire française – phonétique* (wspólnie z Wandą Krzemińską; wyd. II, 1993). Kierował projektami badawczymi i dydaktycznymi, w wyniku których powstało kilka podręczników akademickich. Redagował też specjalistyczne czasopisma romanistyczne. Profesor Józef Sypnicki brał aktywny udział w licznych konferencjach i kongresach językoznawczych, na których referował wyniki swoich badań. Wypromował 30 doktorów. Od 1985 r. organizował w Poznaniu, w Błażejewku, w Puszczykowie, a także w Łodzi międzynarodowe konferencje i spotkania, na które zapraszał wybitne osobistości świata nauki z kraju i z zagranicy. Wykładał gościnnie m.in. w Université Strasbourg II, Paris XIII, Lyon II, Liège, a także w ośrodkach w Rennes, Luksemburgu, Pavii, Rzymie, Giessen i Bielefeld. Swoją działalność naukową i dydaktyczną uzupełniał obecnością w życiu środowiska naukowego. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, PTPN, Societas Linguistica Europaea, Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego, Polskiego Towarzystwa Fonetycznego oraz Komitetu Neofilologicznego PAN. Został uhonorowany Złotym Krzyżem Zasługi (1988), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1997).

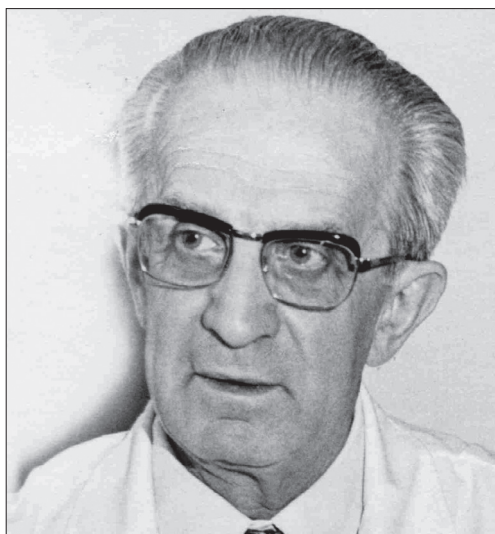
Lit.: T. Tomaszewicz, G. Vetulani, *Profesor Józef Sypnicki – wspomnienie*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2016, nr 72, s. 13–16.

Olech Szczepski

(1914–1980)

pediatra, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu

Urodzony w Poznaniu, w rodzinie drukarza i wydawcy Czesława Szczepkiego (1887–1961) oraz Jadwigi z Żurkowskich. W latach 1923–1932 był uczniem Gimnazjum św. Marii Magdaleny. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1932 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim UP. Dyplom lekarza otrzymał w 1938 r. Następnie został powołany do czynnej służby wojskowej, skończył Szkołę Podchorążych Sanitarnych Rezerwy, a potem odbył praktykę w 3 Pułku Lotniczym w Poznaniu. Brał udział w kampanii wrześniowej, internowany na Węgrzech, skąd zbiegł do Francji. Służył w Dywizji

Strzelców Karpackich najpierw na Bliskim Wschodzie, później w Afryce. Brał udział w walkach pod Tobrukiem i Monte Cassino. Awansował do stopnia porucznika. Przeżycia z tego okresu zrelacjonował w książce *Moja wojna. Od Warty do Padu* (2003). W latach 1945–1947 pracował jako lekarz w polskich, angielskich i hinduskich szpitalach wojskowych na Zachodzie. W 1947 r. powrócił do Poznania i podjął pracę w Klinice Chorób Dziecięcych UP, gdzie doktoryzował się w 1949 r. Podczas epidemii choroby Heinego-Medina kierował szpitalem zakaźnym w Poznaniu, gdzie zorganizował 200-łóżkowy oddział dla chorych dzieci. Habilitował się w 1953 r. Trzy lata później zorganizował II Klinikę Pediatryczną

AM i odtąd kierował nią. W 1961 r. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, w 1967 r. – profesora zwyczajnego. W latach 1960–1962 pełnił stanowisko dziekana Wydziału Lekarskiego AM, a w latach 1962–1964 rektora AM. Na przełomie lat 1968/69 był pełnomocnikiem ministra zdrowia i opieki społecznej w rozpoczynającym działalność Instytucie Pediatrii w Krakowie. W 1969 r. objął stanowisko dyrektora budującego się Instytutu Pediatrii w Poznaniu przy ul. Szpitalnej. Wykazał perspektywiczne i nowoczesne spojrzenie naukowe oraz zmysł organizacyjny, dzięki którym ta placówka zawdzięcza strukturę i kierunki badawcze. Pediatrię rozumiał nie jako wąską specjalność, lecz szeroko pojętą medycynę wieku rozwojowego, obejmującą okres od 0 do 18 lat. Obowiązki dyrektora Instytutu Pediatrii AM pełnił do 1980 r. W latach 1969–1974 był jednocześnie dyrektorem Państwowego Szpitala Klinicznego nr 5 AM (przy ul. Szpitalnej). W 1975 r. został specjalistą regionalnym w zakresie pediatrii i medycyny szkolnej. Opublikował około 200 prac poświęconych m.in. leczeniu gruźlicy, choroby Heinego-Medina, biegunek dziecięcych. Zajmował się też nefrologią i endokrynologią wieku rozwojowego, a także pediatrią społeczną, epidemiologią, dydaktyką medyczną, bioetyką i deontologią lekarską. Interesował się zagadnieniem przeszczepów oraz problemami postępowania lekarza ze śmiertelnie chorym pacjentem. Był promotorem 37 prac doktorskich i opiekunem dziewięciu habilitacji. Od 1976 r. był członkiem rzeczywistym PAN. Należał m.in. do: Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Międzynarodowego Towarzystwa Pediatrycznego, Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego, PTPN. Wśród licznych medali i odznaczeń otrzymał m.in. Krzyż Walecznych, Krzyż Pamiątkowy Monte Cassino, Krzyż Kawalerski i Krzyż Oficerski OOP. Kawaler Orderu Uśmiechu (1974). W 1975 r. Akademia Medyczna w Poznaniu nadała mu tytuł doktora *honoris causa*.

Lit.: M. Krawczyński, *Mistrz poznańskich pediatrów. Olech Szczepski (1914–1980)*, „Fakty Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu” 2011, R. 12, nr 6.

Tadeusz Szczurkiewicz

(1895–1984)

socjolog

Urodzony w Pilźnie koło Tarnowa w rodzinie inteligentnej. Naukę w gimnazjum rozpoczął w Krakowie, a maturę z odznaczeniem zdał w 1914 r. w Gorlicach. Podczas wojny służył w armii austro-węgierskiej. W listopadzie 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego, które opuścił w stopniu sierżanta celem podjęcia studiów. Rozpoczął je w 1919 r. na UJ i kontynuował w Poznaniu. Początkowo studiował filozofię i polonistykę, a potem socjologię i filozofię, pełniąc równocześnie funkcję bibliotekarza Zakładu Historii Literatury Polskiej, a następnie bibliotekarza Zakładu Socjologii UP. Kontakt z prof. Florianem Znanieckim nakierował go na socjologię. Z końcem 1921 r. został asystentem Instytutu Socjologicznego, a następnie od 1927 r. pełnił funkcję sekretarza naukowego tego Instytutu. Był prezesem studenckiego koła socjologii oraz sekretarzem konkursu na życiorys własny polskiego robotnika. W latach 1925–1931 był członkiem komitetu redagującego „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”. Przede wszystkim był jednak „prawą ręką” prof. Znanieckiego w Instytucie Socjologicznym. Doktorat uzyskał w 1931 r. na podstawie pracy *Sugestia społeczna*. Podejmując wykłady i ćwiczenia z socjologii na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, opracował skrypty do zajęć z socjologii

i psychologii oraz szereg artykułów, także popularnonaukowych. Książka *Rasa, środowisko, rodzina. Szkice socjologiczne* była podstawą habilitacji przeprowadzonej w 1939 r. Podczas wojny pracował w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie; uczestniczył w tajnym nauczaniu i ruchu oporu. Od 1942 r. był kierownikiem Sekcji Socjologicznej tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Na uczelni tej prowadził wykłady na tajnych kompletach dla studentów socjologii i studentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Wykładał także na tajnych kursach Uniwersytetu Warszawskiego. W 1945 r. powrócił do Poznania i reaktywował katedrę socjologii. Prowadził również zajęcia na uniwersytecie w Toruniu oraz Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, gdzie od 1957 r. kierował katedrą socjologii. W 1966 r. przeszedł na emeryturę jako profesor zwyczajny (1963), ale pozostał czynny we wszystkich trzech uczelniach, z którymi współpracował. Był współtwórcą, razem z prof. Florianem Znanieckim, poznańskiej szkoły socjologicznej. Był promotorem 160 prac magisterskich, mentorem 20 doktorów. Jego uczniami było 23 profesorów i docentów trzech uczelni: UAM, Akademii Ekonomicznej w Poznaniu i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Autor 2 książek, 8 skryptów, 22 rozpraw w czasopiśmie, 45 recenzji opublikowanych w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” (w latach 1925–1939). Od młodości związany z lewicą społeczną, po wojnie był członkiem Stronnictwa Demokratycznego, następnie aktywistą PZPR. Nie bez trudu łączył oczekiwania władz z wymogami warsztatu socjologa, etnologa i filozofa. Członek PAU i PAN oraz licznych towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Odznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim OOP, Orderem Sztandaru Pracy II klasy, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem 10-lecia Polski Ludowej, Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Lit.: Tadeusz Szczurkiewicz – *współtwórca polskiej socjologii 1895–1984*, „Kronika Miasta Poznania” 1986, nr 4, s. 19–26.

Barbara Szychowiak

(1949–2010)

psycholog

Urodzona w Gnieźnie w rodzinie urzędniczej. Rozpoczęła naukę w II Liceum Ogólnokształcącym w Poznaniu w 1962 r. Studia psychologiczne ukończyła w 1972 r., pisząc pracę magisterską na temat reakcji emocjonalnych młodzieży licealnej na trudności w działaniach intelektualnych. W ZSP pełniła funkcję sekretarza Komisji ds. Studentów Pracujących. Od 1972 r. pracowała w Instytucie Ortopedii i Rehabilitacji Akademii Medycznej w Poznaniu. Wstąpiła do Polskiego Towarzystwa do Walki z Kalectwem, gdzie pełniła funkcję sekretarza oddziału poznańskiego. W 1973 r. została zatrudniona

w Zakładzie Psychologii Dziecka i Pedagogiki Specjalnej jako asystent. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii otrzymała w 1986 r. na podstawie pracy *Uwarunkowania i mechanizmy rozwoju społecznego dzieci z uszkodzeniami narządów ruchu*. Promotor prof. Irena Obuchowska, występując z wnioskiem o etat adiunkta, rekomendowała osobę obowiązkową i staranną, utalentowanego pracownika naukowego, mającego dobre przygotowanie merytoryczne i metodologiczne. Powyższe elementy zostały potwierdzone we wniosku Dyrekcji Instytutu Pedagogiki z 1987 r. o przeniesienie jej na stanowisko starszego wykładowcy. Uwypuklono wyjątkową przydatność do pracy

w Zakładzie Psychopatologii Dziecka i Pedagogiki Specjalnej. Zwłaszcza zajęcia z pedagogiki osób z kalectwem fizycznym cechował wysoki poziom zarówno pod względem teorii, jak i praktyki. Ani w Zakładzie, ani w Instytucie nie było osób, które mogłyby ją w tej roli zastąpić. Zasadność pozytywnej decyzji potwierdził po kilkunastu latach rektor Stanisław Lorenc, który powierzył jej stanowisko Pełnomocnika d/s Studentów Niepełnosprawnych na kadencję 2002–2005. W tej roli reprezentowała UAM w międzyuczelnianej komisji do spraw standardów kształcenia na kierunku pedagogika specjalna. Z dorobku naukowego trwałe miejsce zajmuje książka z 1982 r. *Okres wczesnego dzieciństwa*, fragment w pracy zbiorowej zredagowanej przez I. Obuchowską, gdzie pisała o wychowaniu dziecka niesprawnego ruchowo (1991), czy współautorstwo z W. Dykcikiem przewodnika metodycznego *Nowatorskie i alternatywne metody w teorii i praktyce pedagogiki specjalnej* (2002). Jako współautorka podręcznika akademickiego *Pedagogika specjalna* (1997, red. W. Dykcik) otrzymała nagrodę zespołową I stopnia ministra edukacji narodowej. Przez cały ten czas, w latach 1986–2004, była psychologiem w Domu Pomocy Społecznej dla Dzieci „Caritas”.

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM.

Jerzy Topolski

(1928–1998)

polihistor, metodolog

Urodził się w Poznaniu w rodzinie nauczycielskiej. Maturę uzyskał w Gnieźnie w 1946 r. Studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP, doktoryzował się na UMK (1951 r.). Ze stanowiska asystenta w Poznaniu został awansowany na dalsze studia do Warszawy, gdzie w Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR badał walkę klasową w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Opublikowana w 1956 r. książka pt. *Położenie i walka klasowa chłopów w XVIII wieku w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego* oraz o dwa lata późniejsza *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa*

gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku należą do klasyki badań nad gospodarką Polski przedrozbiorowej. W odniesieniu do Europy rolę tę spełnia praca *Narodziny kapitalizmu w Europie XIV–XVII wieku* (1965), kilkakrotnie wznawiana i tłumaczona. Od 1956 r. był adiunktem, potem docentem w Instytucie Historii PAN w Poznaniu. Związany był także z Wydziałem Prawa UAM, a od 1963 r. z Wydziałem Filozoficzno-Historycznym. W krótkim czasie zdobył wysoką pozycję w polskiej humanistyce. Od 1968 r. był profesorem, w 1971 r. został członkiem korespondentem PAN, a w 1976 r. członkiem rzeczywistym. Był wicedyrektorem i dyrektorem Instytutu Historii (1968–1987), kierownikiem katedr

i zakładów, profesorem wizytującym na kilkunastu uniwersytetach Europy i Ameryki. Przez dwie kadencje od 1984 r. był przewodniczącym Komitetu Nauk Historycznych PAN. Cechowała go nadzwyczajna umiejętność godzenia rozlicznych obowiązków, niezwykła pracowitość i niekłamana życzliwość do otoczenia – ludzi i natury. Z nieskrywaną radością pracował (wypoczywając) w domu letnim w Boszkowie – położonym w lesie i tuż przy jeziorze. Bibliografia prof. Topolskiego przekroczyła 1100 pozycji; są one także dostępne w kilkunastu językach świata. Przełomowe znaczenie dla uznania światowej historiografii miała praca *Metodologia historii* (1968) mająca siedem tłumaczeń, w tym japońskie i chińskie. Był polihistorem, swobodnie poruszającym się po czasach odległych i współczesnych (*Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990*), dziejów powszechnych (*Cywilizacje i kultury V–XX wieku*), jak i historii regionalnej (dzieje Gniezna, Leszna, Poznania, Wielkopolski). Był autorem wypowiadającym się językiem hermetycznym, ale także popularnonaukowym. Laureat wielu nagród i wyróżnień, w tym państwowych pierwszego i drugiego stopnia. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP. Zmarł niespodziewanie w pełni sił twórczych. Posiada salę swego imienia oraz tablicę pamiątkową w budynku Wydziału Historycznego UAM na Morasku o następującej treści: „Jerzy Topolski (1928–1998), profesor Uniwersytetu w Poznaniu, członek Polskiej Akademii Nauk, wybitny uczony, humanista, historyk, wytyczał drogi wiodące do prawdy... poszukując prawdy o świecie i człowieku”.

Lit.: W. Wrzosek, *Wstęp*, [w:] J. Topolski, *Varia historyczne*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, nr 52, Poznań 2010.

Witold Trąpczyński

(1909–1982)

ekonomista, polityk, minister handlu zagranicznego

Urodzony w Podlesiu nad Lutynią. W latach 1920–1928 był uczniem Państwowego Gimnazjum Męskiego im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie (Komeniusza). Studia podjął na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP, które w latach 1934–1939 kontynuował w Wiedniu i Genewie. W 1937 r. uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych, a w 1939 r. docenta ekonomii politycznej i polityki ekonomicznej. Z uznaniem spotkały się jego prace *Pojęcie kapitału* (1937) oraz o *Procesie kapitalizacyjnym* (1939), opublikowane przez macierzysty Uniwersytet. Podczas wojny pracował w Banku Emisyjnym

w Warszawie; od 1943 r. prowadził zajęcia w Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich jako asystent, docent i zastępca profesora. W 1945 r. objął Katedrę Ekonomii Politycznej na UJ i współtworzył Polskie Towarzystwo Ekonomiczne. Po przejściu do Warszawy zostaje profesorem Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, a później Instytutu Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGPiS. Jego publikacje dotyczące historii myśli ekonomicznej – głównie artykuły i recenzje – podejmowały istotne kwestie angażujące ekonomistów polskich i obcych. W 1947 r. wstąpił do PPR, a następnie PZPR. Należał do czołowych działaczy gospodarczych, będąc Naczelnym Dyrektorem (1945–1950) oraz

prezesem Narodowego Banku Polskiego (1950–1956). Równocześnie był podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów. W 1956 r. został ministrem handlu zagranicznego i pozostawał na tym stanowisku do 1968 r. Był to czas stosunkowo bliskiej współpracy z ośrodkiem poznańskim, szczególnie w kontaktach z Międzynarodowymi Targami Poznańskimi. Należał do aktywnych działaczy PPR, a następnie PZPR, zasiadając we władzach centralnych jako zastępca członka Komitetu Centralnego w latach 1964–1971. Był posłem na Sejm V kadencji (1969–1972). W latach 1971–1978 był ambasadorem w Waszyngtonie. Należy do najbardziej znanych absolwentów UP, silnie osadzonych w polityce PRL. Macierzysta uczelnia przyznała mu w 1966 r. godność doktora *honoris causa*. Odznaczony m.in. Orderem Sztandaru Pracy I klasy (1951) i II klasy (1964), Orderem Budowniczych Polski Ludowej (1979), Krzyżem Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim OOP, rząd włoski nadał mu tytuł Wielki Oficer Orderu Zasługi (1965).

Lit.: T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991*, Warszawa 1991

Konstanty Troczyński

(1906–1942)

teoretyk literatury, krytyk literacki i teatralny

Urodzony w Częstochowie w rodzinie inteligentnej. W 1925 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i podjął studia polonistyczne i socjologiczne na UP. Był redaktorem naczelnym organu Legii Akademickiej – dwutygodnika „Przegląd Akademicki” (1926), pisywał do monarchistycznego pisma „Myśl Mocarstwowa” (1927). Należał do Koła Polonistów UP. Tytuł doktora filozofii uzyskał w 1929 r. na podstawie rozprawy *Teoria poetyki. Szkic z zakresu metodologii nauki o literaturze* napisanej pod kierunkiem prof. Tadeusza Grabowskiego. Re-

cententami byli znakomici profesorowie UP: Florian Znaniecki i Michał Sobeski, którzy ocenili dysertację na stopień celujący. Po studiach podejmował różne zajęcia: publikował w „Dzienniku Poznańskim” i „Nowym Kurierze”, uczył w gimnazjach, pracował jako kierownik literacki w Polskim Radio. W latach 1929–1932 trzykrotnie wyjeżdżał do Francji i Niemiec na roczne stypendia zagraniczne Funduszu Kultury Narodowej, by kontynuować studia z zakresu estetyki i socjologii. Konstanty Troczyński należał do wybitnych indywidualności międzywojennego Poznania. Był aktywny w środowisku poznańskich literatów. Zajmował się teorią literatury i krytyką literacką, pisał artykuły, szkice i re-

cenzje poświęcone literaturze współczesnej oraz recenzje teatralne. Jego dorobek to m.in.: *Rozprawa o krytyce literackiej* (1931), *Zagadnienie dynamiki poezji* (1934), *Od formalizmu do moralizmu* (1935), *Elementy form literackich* (1936). Należał do założycieli klubu literackiego „Loża” (w 1928), współpracował z czasopismem „Prom” (1932–1933), współorganizował Czwartki Literackie w Pałacu Działyńskich. Był członkiem Związku Zawodowego Literatów Polskich. W 1937 r. został docentem UP i prowadził zajęcia w Katedrze Historii Literatury Polskiej. Habilitował się dwa lata później na podstawie rozprawy *Artysta i dzieło. Studium o „Próchnie” Wacława Berenta*. Po wybuchu II wojny światowej wysiedlony z Poznania zamieszkał w Krakowie. Utrzymywał się tam z pracy ekspedienta w sklepie rybnym. Nawiązał kontakty z ruchem oporu, wykładał w tajnej podchorążówce. W kwietniu 1942 r. został aresztowany w Kawiarni Plastyków i osadzony w więzieniu na Montelupich, skąd trafił do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie został rozstrzelany 27 maja 1942 r. Jego nazwisko figuruje na tablicy w Collegium Minus, poświęconej pracownikom Uniwersytetu, którzy zginęli w czasie II wojny światowej.

Lit.: S. Wyśłouch, *Konstanty Troczyński – nonkonformista i nowator*, [w:] K. Troczyński, *Teoria poetyki i inne prace*, Poznań 2011.

Zofia Trojanowiczowa

(1936–2015)

historyk literatury

Poznanianka. Urodzona w rodzinie kupieckiej Stanisława i Kazimierzy Muszyńskich. Przez całe życie mieszkała na Grunwaldzie, w domu przy zacisznej ul. Hłakowiczówny. Uczęszczała do Liceum Ogólnokształcącego **Gen**erałowej Jądwiży Zamoyskiej, gdzie zdała maturę w 1953 r. Studiowała filologię polską na UP. W 1957 r. została asystentem w Katedrze Literatury Polskiej. Doktorat pt. *Rzecz o młodości Norwida* (obroniony w 1965 r.) napisała pod kierunkiem prof. Zygmunta Szweykowskiego. Habilitowała się w 1978 r. na podstawie pracy *Ostatni spór romantyczny. Cyprian Norwid – Julian Klaczko*.

W następnym roku otrzymała etat docenta. Profesorem nadzwyczajnym została w 1991 r., zwyczajnym w 1998 r. Pełniła funkcję wicedyrektora (1981–1987) i dyrektora (1993–1996) Instytutu Filologii Polskiej UAM. W 1990 r. objęła kierownictwo Zakładu Literatury XIX wieku (od 1996 r. Zakład Literatury Romantyzmu). Współpracowała z Instytutem Badań Literackich PAN. W kręgu jej zainteresowań naukowych znajdowała się literatura romantyzmu, w tym przede wszystkim twórczości Adama Mickiewicza i Cypriana Norwida. Na początku lat 90. opublikowała głośną monografię: *Sybir romantyków* (1991; wyd. II, 1993). Książka ta, ceniona tak przez historyków literatury, jak i historyków, inspiruje ciągle

badaczy do kontynuowania studiów nad spuścizną zsyłkową. W 1993 r. prof. Trojanowiczowa uczestniczyła w pracach komitetu redakcyjnego rocznicowego wydania *Dzieł Adama Mickiewicza*. W ramach tej edycji przygotowała tom 13: *Pisma towianistyczne, przemówienia, szkice filozoficzne* (2001). Współredagowała ze Zbigniewem Przychodniakiem *Księgę Mickiewiczowską*, dedykowaną patronowi uczelni w dwusetną rocznicę jego urodzin (1998). Efektem prac stworzonego przez nią w 1987 r. zespołu badawczego był wydany w 2007 r. imponujący, bezcenny w badaniach norwidologicznych 3-tomowy *Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida*. Prof. Trojanowiczowa wypromowała kilkunastu doktorów. Zasiadała w Komitecie Nauk o Literaturze Polskiej PAN. W 1999 r. została członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów. Należała do PTPN i Towarzystwa Naukowego KUL. W czasach PRL sympatyzowała z opozycją polityczną w Polsce. Była współzałożycielką NSZZ „Solidarność” na UAM w 1980 r. Działała w Tymczasowym Komitecie Środowisk Twórczych. Wspólnie z Jarosławem Maciejewskim współredagowała książkę: *Poznański Czerwiec 1956* (1981). Publikacja ta stała się jednym z ważnych wydarzeń, wpisujących się w przygotowane przez „Solidarność” pierwsze oficjalne obchody dwudziestej piątej rocznicy Czarnego Czwartku, w ramach których odsłonięty został pomnik na pl. Mickiewicza upamiętniający ofiary tamtych wydarzeń. Prof. Trojanowiczowa należała do Wielkopolskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” (1989). Brała czynny udział w tworzeniu Ruchu Obywatelskiego – Akcja Demokratyczna (ROD) oraz była członkiem Unii Demokratycznej i Unii Wolności. Odznaczona została m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1990).

Lit.: K. Trybuś, *Zofia Trojanowiczowa (1 października 1936 – 17 listopada 2015)*, „Pamiętnik Literacki” 2016, CVII, z. 4, s. 294–255.

Lech Trzeciakowski

(1931–2017)

historyk, regionalista

Urodzony w Poznaniu w rodzinie kultywującej Powstanie Wielkopolskie, w którym uczestniczyli ojciec i dziadek. W 1951 r. podjął studia historyczne, po których pracował w szkole podstawowej. W 1955 r. rozpoczął pracę w Instytucie Historii w zakładzie prof. Witolda Jakóbczyka. Realizowane w Niemczech stypendium wykorzystał na badania nad Kulturkampem w zaborze pruskim, co było podstawą doktoratu obronionego w 1959 r. (wyd. angielskie 1990). Habilitował się w 1964 r., profesorem został w 1973 r. W latach 1972–1978 kierował Zakładem Historii Kultury, a następnie Zakładem

Historii Polski XIX i XX wieku. Był też dyrektorem Instytutu Zachodniego w latach 1973–1978, gdzie utworzył Zakład Badań nad Polonią PAN. Od 2001 r. pracował jako profesor Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa. Był autorem około 300 publikacji skupionych na dziejach Poznania, Wielkopolski w XIX w. oraz stosunkach polsko-niemieckich; m.in. *Pod pruskim zaborem: 1850–1918* (1973), *W dziewiętnastowiecznym Poznaniu: życie codzienne miasta 1815–1914*, którą napisał wspólnie z żoną Marią (1982); *W kręgu polityki: Polacy – Niemcy w XIX wieku* (2002), *Posłowie polscy w Berlinie 1848–1928* (2003). Napisał też biografię Ottona von Bismarcka (2009), która

syntetyzowała miejsce zaboru pruskiego w polityce żelaznego kanclerza. Często występował jako współautor np. z Zygmuntem Borasem: *W dawnym Poznaniu: fakty i wydarzenia z dziejów miasta do r. 1918*, z zaprzyjaźnionym Jerzym Topolskim, m.in. przy pracy nad wielotomowymi *Dziejami Poznania*. Od 1981 r. propagował określenie „powstanie poznańskie”, wpisując wydarzenia czerwca 1956 r. w ciąg najważniejszych niepodległościowych zrywów narodowych. Rozległe kontakty międzynarodowe dała mu aktywność w *Commission Internationale des Études Historiques Slaves*, gdzie w latach 1990–2005 był sekretarzem generalnym, prezydentem i prezydentem honorowym. Wykładał m.in. w Stanach Zjednoczonych i Japonii. Wypromował około 400 magistrów i 25 doktorów, których wspierał na każdym etapie ich kariery. Był laureatem zbiorowej Nagrody Państwowej I Stopnia, prestiżowej nagrody Herdera (2002), Honorowym Obywatelem Miasta Poznania (2011); pochowany na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP, Krzyżem Oficerskim OOP.

Lit.: K.A. Makowski, W. Molik, *Od Redakcji [o Lechu Trzeciakowskim]*, [w:] *W kręgu polityki. Polacy – Niemcy w XIX wieku*, red. K.A. Makowski i W. Molik, Poznań 2002.

Natalia Tułasiewicz (1906–1945)

polonistka, pedagog, błogosławiona Kościoła rzymskokatolickiego

Urodzona w Rzeszowie w rodzinie urzędniczej. W 1920 r. z rodzicami i rodzeństwem zamieszkała w Poznaniu. Uczyła się w gimnazjum sióstr urszulanek. Po maturze w 1926 r. rozpoczęła studia polonistyczne i muzykologiczne na UP. Należała do Koła Polonistów. Absolutorium uzyskała w 1931 r., a w następnym obroniła pracę magisterską pt. *Mickiewicz a muzyka*, napisaną pod kierunkiem prof. Romana Pollaka. Pracowała w szkole powszechnej im. św. Kazimierza. W 1936 r. zdała egzamin na nauczyciela szkół średnich, po czym uzyskała pracę w gimnazjum urszulanek. Była członkiem To-

warzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Jako pedagog wykazywała się dużym zaangażowaniem i innowacyjnością w prowadzeniu lekcji, prowadziła chór i teatr. Realizowała ideę, by elitarne placówki szkolne opiekowały się młodzieżą ze szkół na peryferiach miasta. W 1937 r. zadebiutowała w prasie reportażami z wycieczki Batorym do Norwegii publikowanymi w odcinkach w „Dzienniku Poznańskim”. Natalia Tułasiewicz należała do Sodalicji Mariańskiej. Do ukształtowania jej światopoglądu przyczynił się m.in. znany poznański teolog i duszpasterz ks. Aleksander Żychliński, autor książki *Wtajemniczenie w umiejętności świętych* (1933). Po wybuchu II wojny światowej została wysiedlona do

Generalnej Guberni. Zajmowała się tajnym nauczaniem w Krakowie. W maju 1943 r. zgłosiła się jako wolontariuszka wydziału duszpasterskiego podziemnej organizacji Zachód (Polski Związek Zachodni w konspiracji) na wyjazd z misją do obozu pracy przymusowej w Hanowerze. W końcu sierpnia tegoż roku, przeszkolona przez AK jako pełnomocnik rządu londyńskiego, wyjechała do Hanoweru, gdzie poza wykonywaniem wycieńczającej pracy fizycznej pełniła przez osiem miesięcy efektywnie swoje zadania konspiracyjne w obozie pracy. Zdekonspirowana, po pięciomiesięcznym śledztwie w więzieniach Hanoweru i Kolonii, została skierowana do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Zagazowano ją w Wielki Piątek 1945 r., a prochy spalonego z innymi ciała wrzucono do przyobozowego jeziora. Wraz z 108 męczennikami II wojny światowej została beatyfikowana w 1999 r. Natalię Tułasiewiczównę przypominają dziś w Poznaniu tablica na kamienicy przy ul. Śniadeckich 30, w której mieszkała przed wywiezieniem przez hitlerowskiego okupanta, oraz portret w bocznym ołtarzu w kościele pod wezwaniem św. Michała przy ul. Stolarskiej, jej świątyni parafialnej i witraż w kościele św. Wojciecha. Jej imię noszą: zespół szkół na Osiedlu Warszawskim i katolickie liceum przy ul. Głogowskiej.

Lit.: B. Judkowiak, *Wstęp*, [w:] Natalia Tułasiewicz, *„Być poetką życia”. Zapiski z lat 1938–1943*, Poznań 2006.

Maria Tyszkowa

(1932–1993)

psycholog, specjalistka w problematyce rozwoju psychicznego człowieka

Urodziła się we wsi Dobrzec pod Kaliszem. Uczęszczała do Liceum Ogólnokształcącego im. Anny Jagiellonki w Kaliszu, gdzie zdała maturę w 1951 r. Studiowała psychologię na UP. Jeszcze przed ukończeniem studiów, w 1956 r. podjęła pracę na stanowisku asystentki w Katedrze Psychologii UAM. Doktorat pt. *Praca szkolna dziecka i główne determinujące ją czynniki* napisała pod kierunkiem prof. Stefana Błachowskiego. Habilitowała się w 1971 r. na podstawie monografii *Zachowanie się dzieci szkolnych w sytuacjach trudnych*. Profesorem nadzwyczajnym została w 1976 r., zwyczajnym w 1982 r. Od 1969 r. aż do śmierci kierowała

Zakładem Psychologii Rozwojowej i Wychowawczej, przemianowanym w 1990 r. na Zakład Psychologii Rozwoju Człowieka i Wychowania. W latach 1969–1974 pełniła funkcję wicedyrektora Instytutu Psychologii UAM ds. dydaktycznych. W kręgu jej zainteresowań naukowych znajdowały się m.in. teoria rozwoju psychicznego człowieka, zachowania się dzieci i młodzieży w sytuacjach trudnych, wyznaczniki odporności psychicznej człowieka, rozwój poznawczy od dzieciństwa do dorosłości, psychologiczne zagadnienia odbioru sztuki przez dzieci, problematyka rozwoju jednostki w kontekście rodziny. Na jej dorobek

naukowy składa się około 180 publikacji wydawanych w Polsce oraz m.in. w Niemczech, ZSRR, Holandii i USA. Do najważniejszych jej prac zalicza się: *Problemy psychicznej odporności dzieci i młodzieży* (Warszawa 1972), *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży* (wyd. II, Warszawa 1990), *Zachowanie się dzieci szkolnych w sytuacjach trudnych* (wyd. III, Warszawa 1986), *Zdolności, osobowość i działalność uczniów* (1990). Śmierć przerwała jej pracę – prowadzoną wspólnie z prof. Marią Przetacznik-Gierowską (1920–1995) z UJ – nad podręcznikiem akademickim z psychologii rozwoju człowieka. Pracę redakcyjną dokończyło dwoje uczniów prof. Tyszkowej, profesorowie Barbara Harwas-Napierała i Janusz Trempała. Podręcznik ukazał się w Wydawnictwie Naukowym PWN w 1996 r. pt. *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne* i doczekał się do dziś pięciu wznowień. Prof. Tyszkowa pełniła m.in. funkcję naczelnego redaktora interdyscyplinarnego czasopisma naukowego „Człowiek i Społeczeństwo” oraz serii książek „Sztuka i Dziecko”. Brała udział w krajowych i międzynarodowych przedsięwzięciach badawczych, m.in. w USA, Australii i Niemczech. Często gościła z wykładami na uniwersytetach za granicą. Krajową i międzynarodową pozycję prof. Tyszkowej odzwierciedlała jej przynależność m.in. do Komitetu Nauk Psychologicznych PAN, Rad Naukowych Instytutu Kultury i Zakładu Psychologii PAN, Komitetu Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej, International Society for the Study of Behavioral Development, Académie Européenne Des Sciences, Des Arts Et Des Lettres. Została zapamiętana jako ceniony dydaktyk. Była opiekunem stu kilkudziesięciu prac magisterskich, promowała 14 doktorów. Jej mężem był prof. Zbigniew Tyszka (1933–2003), socjolog pracujący na UAM. Osiągnięcia badawcze i dydaktyczne były podstawą do przyznanych prof. Marii Tyszkowej licznych odznażeń i wyróżnień uczelnianych i resortowych, w tym także Krzyża Kawalerskiego OOP.

Lit.: B. Harwas-Napierała, J. Tyszka, *Profesor Maria Tyszkowa. Życie i działalność naukowa*, [w:] M. Tyszkowa, *Rozwój jednostki w cyklu życia. Teoria i metodologia badań*; Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 48, Poznań 2010.

Jerzy Waldorff

(1910–1999)

publicysta, krytyk muzyczny, działacz społeczny

Edukację rozpoczął w Trzemesznie, maturę zdał w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Studiował w Konserwatorium Muzycznym w Poznaniu oraz na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP, który ukończył w 1932 r. Do 1937 r. był aplikantem w kancelarii adwokackiej Włodzimierza Kozubskiego. Równocześnie zdobywał pozycję jako recenzent muzyczny poczytnego dziennika „Kurier Poranny”, pisywał również do „Prosto z mostu”. Luźno związany z obozem „młodokonserwatystów”, należał do regionalnych działaczy endecji. Zgodnie z przekonaniem powszechnymi w tych kręgach dostrzegał zasługi faszyzmu włoskiego dla rozwoju Italii, a zwłaszcza jej kultury. Dał temu wyraz w książce *Sztuka pod dyktando* (1939). Po wojnie związał się z tygodnikiem „Przekrój”; był także radiowym komentatorem muzycznym i autorem felietonów na ten temat, m.in. w tygodnikach „Świat” i „Polityka”. Należał do uznanych popularyzatorów kultury muzycznej. Opublikował 20 książek, głównie poświęconych muzyce poważnej. Spośród nich dużą popularność zdobyły wznawiane kilkakrotnie *Sekrety Polihymnii* czy *Taniec życia ze śmiercią*. Jego wielką zasługą było zainicjowanie w 1974 r. powstania Społecznego Komitetu Opieki na Rzecz Ochrony Starych Powązek. Nadal odbywają się

tam każdego 1 listopada zbiórki pieniędzy na ten cel, prowadzone przez osoby związane ze światem kultury. Dzięki społecznie akceptowanej kweście zdołano uratować od zagłady dziesiątki nagrobków, ważnych dla historii Polski i jej kultury. Przyznaje się mu zaszczytne miano ratownika Starych Powązek. Z właściwą sobie determinacją zabiegał o wykupienie willi Karola Szymanowskiego w Zakopanem i zorganizowania tam jego muzeum (Atma), utworzenie Muzeum Teatralnego w Warszawie, dla którego „zorganizował” trzy tysiące eksponatów. Był inicjatorem restauracji pałacu księżąt Radziwiłłów w Antoninie (koło Ostrowa Wielkopolskiego), gdzie współorganizował Międzynarodowy Festiwal „Chopin w barwach jesieni”. Był członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich i Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa ~~w latach 1988–1990 i po 1990 r.~~ W 1976 r. podpisał protest przeciwko poprawkom w konstytucji PRL, co spowodowało ostracyzm władzy i objęcie jego nazwiska zapisem cenzorskim; krytykował i dystansował się od stanu wojennego. Prowadząc przez wiele lat – od 1951 r. – audycje muzyczne w Polskim Radiu był powszechnie rozpoznawalny z powodu oryginalnej barwy głosu, charakterystycznych powiedzeń (*ciach go smykiem*) i wynoszeniem mądrości ulubionego psa Puzona. Chłubił się kolekcją lasek i antycznych mebli, którymi otaczał się, występując w programach telewizyjnych. Miał duże poczucie humoru, potrafił być złośliwy i sarkastyczny, subtelnie ironiczny, pod wieloma względami wyjątkowy i niezwykły, jednocześnie krytykowany i lubiany. W autobiografii *Taniec życia ze śmiercią* (I wyd. 1978) wspomina swego opiekuna i wieloletniego partnera życiowego, tancerza Mieczysława Jankowskiego. Uznawany formalnie za brata ciotecznego spoczął w ich wspólnej mogile na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Jerzy Waldorff określany jako ostatni baron PRL, wyróżniał się nienaganną i barwną polszczyzną, nietuzinkową osobowością i „staroświeckimi” manierami. Honorowy Obywatel Słupska (1986) i Warszawy (1992). W ścianę domu na skrzyżowaniu warszawskich ul. Koszykowej i al. Przyjaciół wmurowano w 2001 r. tablicę pamiątkową: „W tym domu w latach 1973–1999 mieszkał i tworzył Jerzy Waldorff, pisarz, publicysta, krytyk muzyczny, opiekun warszawskich Starych Powązek, honorowy obywatel Warszawy”.

Lit.: M. Urbanek, *Waldorff. Ostatni baron Peerele*, Iskry 2008.

Maciej Wiewiórowski (1918–2005)

chemik, biochemik, organizator nauki

Urodzony w miejscowości Bagatelka koło Wrześni. Jego ojciec poległ w 1919 r. w Powstaniu Wielkopolskim, będąc jednym z jego organizatorów. Lata szkolne spędził w Poznaniu. Ukończył Gimnazjum Humanistyczne im. A. Mickiewicza. Od 1936 r. studiował na Wydziale Rolniczo-Leśnym oraz Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP. Ochotnik w kampanii wrześniowej. Od 19 września 1939 r. w niewoli zakończonej ucieczką do Generalnej Guberni i wstąpieniem do AK. W 1941 r. aresztowany i skazany na dwuletnie więzienie. Od 1943 r. oficer łączności dowództwa AK w okręgu Czę-

stochowa, żołnierz oddziału AK „Wilk” oraz oficer I Kompanii Strzelców Podhalańskich. Brał udział w brawurowych akcjach bojowych, m.in. w zasadzkach na transporty drogowe, mostowe i kolejowe, w atakach na posterunek żandarmerii wojskowej i stację kolejową, w bitwie pod Ochotnicą czy w bitwie z batalionem Wehrmachtu o utrzymanie kontenerów z alianckiego zrzutu. Po zakończeniu wojny wrócił do Poznania. W 1946 r. uzyskał tytuł magistra chemii na UP, a w 1950 r. obronił pracę doktorską przygotowaną pod kierunkiem prof. Jerzego Suszki. Dydaktykę oraz badania w zakresie alkaloidu kodeiny i stereochemii realizował w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu. Dzięki stażom

naukowym i współpracy z uniwersytetem wiedeńskim oraz z kanadyjskim środowiskiem naukowym stał się prekursorem chemii i biochemii kwasów nukleinowych. Zainteresowania te rozwijał jako twórca Instytutu Chemii na UAM, a także występując w roli lidera instytutów PAN, zarówno w Warszawie, jak i w Poznaniu. Był cenionym profesorem (od 1969 r. zwyczajnym) oraz lubianym przewodnikiem naukowym dla kilkuset magistrów i 38 wypromowanych doktorów. Pozostawił ponad 200 często cytowanych publikacji należących do ważnych w obszarze biochemii. Jest uznawany za twórcę wybitnej szkoły naukowej, która w dużej mierze ukształtowała krajobraz badań chemicznych i biochemicznych w Polsce w drugiej połowie XX wieku i pozwoliła utrzymać naukę w kraju w nurcie nauki światowej. W latach 1968–1972 był prorektorem UAM do spraw nauki. Silnie związany z PAN (członek korespondent w 1965 r., rzeczywisty w 1977 r.) był w składzie prezydium (1969–1983) i wiceprezesem (1981–1983). W okresie 1972–1980 był sekretarzem naukowym Oddziału Poznańskiego PAN, a także prezesem Polskiego Towarzystwa Chemicznego (1985–1988). Przez dwie kadencje w latach 1973–1979 przewodniczył Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do spraw tytułów i stopni naukowych. Osiągnięcia naukowe i organizacyjne przyniosły mu wiele nagród i wyróżnień, m.in. Medal Jędrzeja Śniadeckiego PTCh (1978), Nagrodę Państwową I stopnia (1980), Krzyż Komandorski z Gwiazdą OOP (2001). W 1986 r. został doktorem *honoris causa* Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Lit.: opracowano na podstawie tekstu przygotowanego przez Mariusza Jaskulskiego i Marka Figlerowicza.

Jan Wojtczak (1919–1982)

chemik

Po ukończeniu szkoły powszechnej w rodzinnym Wylatowie (powiat Mogilno) podjął naukę w gimnazjum w Trzemesznie, a następnie w liceum w Gnieźnie, które ukończył w 1939 r. Podczas wojny był księgowym w przedsiębiorstwie niemieckim. Studia chemiczne odbył w Poznaniu w latach 1945–1948. Będąc na ostatnim roku studiów, został młodszym asystentem w Katedrze Chemii Organicznej UP. Po obronie doktoratu w 1950 r. zatrudniono go w Katedrze Chemii Fizycznej, stanowisko docenta otrzymał w 1957 r. Profesorem nadzwyczajnym został w 1963 r., zwyczajnym w 1971 r. Był organiza-

torem i od 1962 r. pierwszym kierownikiem zakładu zajmującego się badaniami z dziedziny chemii promieniowania, przemianowanego w 1969 r. na Zakład Chemii Jądrowej. W latach 1961–1965 był dziekanem Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii, a następnie prorektorem ds. studenckich (1965–1968). Kilkumiesięczny pobyt naukowy w Instytucie Chemii Fizycznej Uniwersytetu w Uppsali w latach 1950/60 wzmocnił jego pozycję naukową wśród chemików europejskich; wykładał także w Belgradzie, Liège i Halle. Opublikował ponad 100 oryginalnych prac naukowych, w tym kilkanaście w językach obcych. Wykształcił trzech profesorów, czterech doktorów habilitowanych, kilkunastu

doktorów i ponad stu magistrantów. Przez wiele lat był aktywnym członkiem organizacji i stowarzyszeń, w tym przede wszystkim Polskiego Towarzystwa Chemicznego (wyróżniony odznaką honorową w 1982 r.). Prof. Jan Wojtczak był redaktorem czasopisma „Prace Chemiczne” wydawanego przez PTPN. Organizował z powodzeniem liczne konferencje i zjazdy – ogólnopolskie i międzynarodowe, m.in. European Photochemistry Association. Był też członkiem rad naukowych oraz autorem szeregu opracowań kluczowych dla gospodarki narodowej, m.in. aparatury do badań metodą fotolizy błyskowej i aparatury laserowej dla badań przebiegu tzw. procesów szybkich o czasach mili-, mikro- i nanosekundowych. Wielokrotnie nagradzany i wyróżniany przez resorty, rektora UAM, przedsiębiorstwa, Związek Nauczycielstwa Polskiego i in. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim OOP (1964).

Lit.: na podstawie zbiorów Archiwum UAM.

Wojciech Wróż (1942–1986)

fizyk, himalaista

Poznaniak. W 1960 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w VI Liceum Ogólnokształcącym w Poznaniu. Studiował fizykę na UAM, gdzie w 1966 r. obronił pracę magisterską. W latach 1967–1975 był asystentem w Instytucie Fizyki UAM. Od 1976 r. pracował w szpitalu onkologicznym w Poznaniu. Był specjalistą w dziedzinie elektronicznej aparatury medycznej. Jego pasją były góry. Zaczął się wspinać w 1962 r. Chodził głównie po Tatrach Słowackich, m.in. brał udział w organizowanych przez Koło Poznańskie Klubu Wysokogórskiego obozach w Dolinie Kaczej (1963 i 1964). Od 1966 r. brał udział w wyprawach w Alpy, gdzie m.in. dokonał pierwszego polskiego przejścia *drogi Cassina* na północno-wschodniej ścianie Piz Badile (1967) i poprowadził nową drogę na północnej ścianie Grandes Jorasses (1970). Jego towarzyszami często byli alpiniści poznańscy: Antoni Gąsiorowski, Piotr Kintopf, Stanisław Zierhoffer, Jan Strczyński, Henryk Dembiński i Włodzimierz Waligóra. Wyjeżdżał także na wyprawy na Spitsbergen (1965), w góry Elbrus do Iranu (1969), w Pamir (1972), na Ruwenzori (1974). Od 1976 r. uczestniczył w wyprawach na ośmiotysięczniki Himalajów i Karakorum. Ważnym etapem w wysokogórskiej karierze Wojciecha Wróża był udział w narodowej wyprawie na

K2 (8611 m). Na nowej drodze północno-wschodnią granią dwójka Eugeniusz Chrobak – Wojciech Wróż dotarła do wysokości 8400 m i tylko splot nieszczęśliwych okoliczności (wyczerpanie się tlenu i pogorszenie pogody) sprawił, że ich atak nie zakończył się sukcesem. Również z Eugeniuszem Chrobakiem w 1978 r. jako pierwszy zdobył Kanczendzöngę Południową (8576 m). Relację z tej wyprawy przedstawił w książce *Święta góra Sikkimu* (Warszawa 1982). W 1980 r. osiągnął wysokość 8050 m na południowym filarze Mount Everest. W 1982 r. ponownie uczestniczył w wyprawie na K2 i dotarł wraz z Leszkiem Cichym do 8250 m. Dwa lata później przeszedł wraz z Tadeuszem Karolczakiem bez dodatkowego tlenu południowy filar Yalung Kagan (8505 m) w masywie Kanczendzöngi. Wojciech Wróż działał w Komisji Sportowej Zarządu Głównego Klubu Wysokogórskiego, potem Polskiego Związku Alpinizmu. W Klubie Wysokogórskim w Poznaniu pełnił funkcję wiceprezesa (1977–1979) i prezesa (1979–1981). Został odznaczony złotym medalem „Za Wybitne Osiągnięcia Sportowe”. 3 sierpnia 1986 r. bez tlenu wszedł na wierzchołek K2 wraz z Peterem Bozikiem i Przemysławem Piaseckim. Zginął podczas zejścia ze szczytu. Był siódmą ofiarą tragicznego sezonu 1986 na K2 (w sumie zginęło wtedy 13 osób). Osierocił troje dzieci. Upamiętniony został tablicą pod K2 i na Tatrzańskim Cmentarzu Symbolicznym.

Lit.: J. Kurczab, *Wojtek Wróż – 25 rocznica śmierci*, [online] <www.wspinanie.pl> [dostęp: 31.05.2017].

Ludwik Zabrocki

(1907–1977)

językoznawca, twórca polskiej szkoły lingwistyki stosowanej

Urodzony w Czersku w rodzinie chłopskiej. W 1927 r. ukończył gimnazjum w Chojnicach i rozpoczął studia polonistyczne, germanistyczne, językoznawstwa indoeuropejskiego i orientalistyki na UP. Jako student był aktywnym członkiem Związku Akademickich Kół Misjologicznych. Magisterium z zakresu polonistyki uzyskał w 1931 r. W latach 1930–1936 pracował jako asystent w Instytucie Zachodniosłowiańskim UP. W następnych latach pracował w Gdyni jako nauczyciel języka polskiego. Po wybuchu II wojny światowej walczył w oddziale partyzanckim w Borach Tucholskich. Po wojnie wrócił

do Poznania i podjął pracę na Uniwersytecie ~~Poznańskim~~. Rozprawa doktorska *Czas terażniejszy w dialekcie pruskim Sambii* powstała pod kierunkiem prof. Mikołaja Rudnickiego. W 1938 r. przedłożył rozprawę habilitacyjną *Usilnienie i lenicja w językach indoeuropejskich i ugrońskich*. ~~Na stanowisku adiunkta pracował w latach 1945–1949, następnie do 1954 r. na stanowisku~~ docenta przy Seminarium Indoeuropejskim. W tym czasie utworzył Archiwum Fonograficzne, zajmując się nagrywaniem starych gwar polskich na Ziemiach Zachodnich i Północnych. W procesie gromadzenia dokumentacji poważną rolę odgrywały grupy studenckie wyjeżdżające w teren, które pod nadzorem

współpracowników docierały do setek domostw i osób. W 1955 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1962 – zwyczajnym. Przez kilkanaście lat, do 1969 r., kierował Katedrą Języków Germańskich. W 1965 r. utworzył Zakład Językoznawstwa Stosowanego, który wchodził w skład Instytutu Językoznawstwa; kierował nim od 1974 r. Badania koncentrował na fonetyce, historii języka niemieckiego, dialektologii, onomastyce i językoznawstwie kontrastywnym. Prof. Ludwik Zabrocki jest autorem blisko 150 prac opublikowanych zarówno w formie książkowej, jak i w postaci artykułów naukowych. Był autorem m.in. takich prac, jak: *Gwara Borów Tucholskich. Szkic historyczno-genetyczny* (1934), *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego* (1963), *Językoznawcze podstawy metodyki nauczania języków obcych* (1966), *Kybernetische Modelle der sprachlichen Kommunikation* (1975), *U podstaw struktury i rozwoju języka* (1980). Założył i redagował czasopismo „Glottodidactica”. Wykładał w kraju i za granicą. W 1971 r. został członkiem korespondentem, a w 1976 r. członkiem rzeczywistym PAN. Był przewodniczącym Komisji Neofilologicznej PAN. Założył Polskie Towarzystwo Neofilologiczne, które przyznaje Medal jego imienia. Został uhonorowany za działalność naukową i dydaktyczną m.in. Krzyżem Kawalerskim, Krzyżem OP, Złotym Medalem Johanna Wolfganga. Jego imię nosi jedna z sal wykładowych w Collegium Novum.

Lit.: *Linguam amicabilem facere: Ludovico Zabrocki in memoriam*, red. J. Bańcerowski, T. Zgółka, Poznań 1999.

Bernard Zakrzewski

(1907–1983)

prawnik, oficer AK

Urodzony w Granowcu koło Ostrowa Wielkopolskiego w rodzinie nauczycielskiej. W 1927 r. zdał maturę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu i podjął studia prawnicze zwieńczone dyplomem w 1931 r. Po aplikacji sądowej w Poznaniu został w 1934 r. podprokuratorem Sądu Okręgowego w Gdyni, skąd przeniesiono go w 1936 r. na takie samo stanowisko do Pińska. Podczas okupacji niemieckiej pracował w Zarządzie Nieruchomości Zarządu Miejskiego w Warszawie pod zmienionym nazwiskiem Michał Zakrzewski. Od listopada 1939 r. w ZWZ, od 1941 r. aż do rozwiązania AK był szefem kontrwywiadu na szczeblu Komendy Głównej. Był na pierwszej linii rywalizujących i zwalczających się grup w ruchu oporu, jak również konfidentów i szpiegów. Po wojnie twierdził, że morderstwa i denuncjacje zwłaszcza w 1944 r., były dziełem „wtyczek mafijnych” w warszawskim kontrwywiadzie AK, przez całą okupację infiltrowanym przez okupanta, sięgającego po donosicieli, rekrutujących się nierzadko z wrogich obozów politycznych międzywojnia, oskarżających się wzajemnie o klęskę wrześniową. Różne wątpliwości z tym związane przewijają się we wspomnieniach spisanych w 1977 r. i przechowywanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. W 1942 r. awansowany

na stopień porucznika czasu wojny, a w 1944 r. podczas Powstania Warszawskiego do stopnia kapitana. Po rozwiązaniu AK od kwietnia do lipca 1945 r. kontynuował działalność konspiracyjną w Delegaturze Sił Zbrojnych. Po wojnie dwukrotnie aresztowany: postępowanie trwające ponad rok (1945–1946) zostało umorzone, natomiast ponowne aresztowanie w 1949 r. zakończyło się skazaniem na 15 lat więzienia i wykreśleniem z listy adwokatów. Zrehabilitowany w końcu 1956 r. został zatrudniony w Komisji Arbitrażowej jako jej rzecznik, a od połowy 1957 r. na stanowisku kierownika zespołu arbitrów Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Warszawie; od 1971 r. był członkiem Głównej Komisji Arbitrażowej. Odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari (1944) i Krzyżem Walecznych (1944).

Lit.: A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1945*, t. 1, Warszawa 1987; W. Bartoszewski, *Pod prąd*, Warszawa 2011.

Zygmunt Ziemiński

(1920–1996)

prawnik, teoretyk prawa, logik

Urodzony w Warszawie. Ojciec Zygmunt (zm. 1939) doktor psychologii, pracował w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na stanowisku bibliotekarza, matka – Maria z Romiszewskich (zm. 1943) była malarką. Egzamin dojrzałości zdał w Gimnazjum św. Stanisława Kostki w Warszawie w 1938 r. Podczas II wojny światowej w szeregach AK, pod pseudonimem „Krótki”, walczył na ziemi kieleckiej. Uczestniczył w tajnym nauczaniu. Studia prawnicze rozpoczął na tajnych kompletach w Częstochowie, od 1945 r. w Kielcach, a ukończył na UP. Na podstawie

pracy o umowie społecznej J.J. Rousseau otrzymał dyplom magistra praw w 1947 r. Dwa lata później ukończył na Wydziale Humanistycznym UP studia socjologiczne. W latach 1949–1955 pracował kolejno na etacie asystenta i adiunkta w seminarium kierowanym przez prof. Czesława Znamierowskiego. Pod jego kierunkiem napisał w 1950 r. rozprawę doktorską *Procesy o zniewagę jako problem techniki społecznej*. W 1955 r. uzyskał tytuł docenta, następnie profesora nadzwyczajnego (1962) i zwyczajnego (1969). W 1962 r. został kierownikiem pracowni, a cztery lata później kierownikiem Zakładu Prawniczych Zastosowań Logiki. Od 1981 r. aż do przejścia w stan spoczynku w 1990 r.

był kierownikiem Katedry Teorii i Filozofii Prawa. Jego pozycję naukową w środowisku wyznaczała duża niezależność poglądów oraz związki ze środowiskiem katolickim, zwłaszcza duszpasterstwem akademickim oo. dominikanów. Tarczą ochronną były znakomite dzieła (w sumie ponad 300 pozycji), w tym wielokrotnie wznawiany podręcznik z 1955 r. *Logika praktyczna*. Mimo legendarnej „surowości” i dużych wymagań wobec studentów i współpracowników Profesor – nazywany powszechnie „Gandhim” cieszył się sympatią, m.in. jako rzecznik swobód obywatelskich, wykazując niezależne myślenie i społeczne działanie. W głoszeniu poglądów był pryncypialny – równo traktując adwersarzy i zwolenników debaty. Zawsze aktywny w środowisku akademickim wzmógł działalność o charakterze publicznym w ostatnich kilkunastu latach życia. To wówczas pełnił obowiązki Konsultanta (potem członka) Rady Legislacyjnej przy Premierze. Był także w Radzie Naukowej Instytutu Państwa i Prawa PAN oraz Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych. Należał do aktywnych członków licznych towarzystw krajowych i zagranicznych – Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, PTPN, Międzynarodowego Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej, był wiceprzewodniczącym Międzynarodowego Stowarzyszenia Metodologii Prawniczej. Uznanie zdobył jako redaktor naczelný „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” (1991–1996) oraz członek Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Państwo i Prawo”. Od 1991 r. był członkiem korespondentem PAN. Jego imię nosi od 2013 r. jedna z sal wykładowych w nowym gmachu Collegium Iuridicum. Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim OOP (1984).

Lit.: *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, red. S. Wronkowska, Poznań 2007.

Janusz Ziółkowski

(1924–2000)

socjolog, rektor UAM, senator RP

Urodzony w Sosnowcu w rodzinie inteligentnej. Od podjęcia studiów na UP w 1945 r. związany z Poznaniem. Studiował ekonomię, nauki polityczne oraz socjologię. Jego mistrzami naukowymi byli profesorowie: Tadeusz Szczurkiewicz, Czesław Znamierowski i Edward Taylor. W 1949 r. uzyskał magisterium, a w roku następnym obronił doktorat z zakresu socjologii na podstawie pracy *Rozwój demograficzny Katowic i Sosnowca na tle warunków gospodarczych i społecznych*. W latach 1949–1956 pracował w Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego. W 1957 r. został adiunktem

w Katedrze Socjologii UAM. Trzy lata później habilitował się na podstawie rozprawy *Sosnowiec – drogi i czynniki rozwoju miasta przemysłowego* i otrzymał etat docenta. Profesorem nadzwyczajnym został w 1972 r. Studia na London School of Economics – uczelni o światowej renomie – otwały mu drogę do pracy w placówkach UNESCO – New Delhi i Paryżu. W latach 1965–1967 był dyrektorem Ośrodka Badawczego UNESCO d/s Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Azji Południowej, a następnie konsultantem ONZ do Planowania Regionalnego. W latach 1977–1980 był dyrektorem Wydziału Rozwoju Kultury UNESCO. 13 maja 1981 r. został wybrany przez Kolegium Elektorów rektorem

UAM. Trwałym śladem kilkumiesięcznego urzędowania było m.in. powołanie do życia Konferencji Rektorów Szkół Akademickich w Polsce. Prof. Janusz Ziółkowski został odwołany z funkcji rektora w dniu 26 stycznia 1982 r. W latach 1981–1991 pełnił funkcję kierownika Zakładu Socjologii Cywilizacji Współczesnej w Instytucie Socjologii UAM. Od 1983 r. kierował Polskim Towarzystwem Socjologicznym. Był także członkiem PAN. Jest autorem około 130 prac naukowych z zakresu socjologii miasta, rozwoju gospodarczego, religii, demografii, w tym m.in. książek: *Urbanizacja, miasto, osiedle* (1965), *Socjologia i planowanie społeczne* (1972), *Czym jest dla Ciebie miasto Poznań?* (1984). Pracę zawodową łączył z powołaniem z działalnością społeczno-polityczną. Z ramienia „Solidarności” był uczestnikiem obrad Okrągłego Stołu w zespole do spraw nauki, oświaty i postępu technicznego. Z rekomendacji Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie został senatorem I kadencji. W sierpniu 1991 r. objął stanowisko sekretarza stanu do spraw zagranicznych przy urzędzie Prezydenta RP, a w marcu 1992 r. – szefa Kancelarii Prezydenta RP (do 1995 r.). W 1998 r. wszedł w skład Papieskiej Akademii Nauk Społecznych. Odznaczony Krzyżem Wielkim OOP, Odznaczeniem Komandorii Legii Honorowej Republiki Francuskiej oraz Wielkim Krzyżem Zasługi Republiki Federalnej Niemiec. Wyróżniony został tytułem Honorowego Obywatela Miasta Sosnowca (1992) oraz Miasta Poznania (1993). Swoje refleksje na temat nauki, uniwersytetu, tradycji, polityki i religii wyraził w książce *To był serdeczny przymus. Zapis lat 1981–1990* (1997). Spoczywa na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan na Wzgórzu św. Wojciecha w Poznaniu. Jego imieniem nazwano w 2013 r. skwer w Poznaniu u zbiegu ulic Marcelińskiej i Grochowskiej oraz odsłonięto tam w roku następnym obelisk z piaskowca autorstwa prof. Hanny Ograbisz-Krawiec.

Lit.: A. Kwilecki, *Twórczość naukowa Janusza Ziółkowskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2000, R. LXII, z. 4, s. 199–201.

Czesław Znamierowski

(1888–1967)

filozof, prawnik, socjolog, etyk, tłumacz

Pierwsze nauki pobierał w rodzinnej Warszawie, maturę filologiczną zdał w Rosji, gdzie w latach 1906–1907 studiował filozofię i historię na uniwersytecie w Petersburgu. Studia – poszerzone o matematykę i fizykę – kontynuował w Lipsku, psychologię w Berlinie oraz filozofię w Monachium. Po doktoracie obronionym w Bazylei w 1912 r. na podstawie pracy *Der Wahrheitsbegriff im Pragmatismus* objął stanowisko sekretarza „Przeglądu Filozoficznego” w Warszawie. Pracę zawodową rozpoczął w 1914 r. w Warszawie jako nauczyciel propedeutyki filozofii i matematyki w szkołach średnich. Zaangażo-

wał się także w tłumaczenia dzieł największych myślicieli z dziedziny teorii prawa, logiki, psychologii, etyki i ekonomii (m.in. G.E. Moore, *Zasady etyki*; W.S. Jevons, *Logika*). W dojrzałym wieku rozpoczął studia prawnicze w Poznaniu. Doktorat z zakresu nauk prawnych pt. *Psychologiczna teoria prawa* uzyskał w 1922 r. Dwa lata później przedłożył rozprawę habilitacyjną *Podstawowe pojęcia teorii prawa*. Profesorem nadzwyczajnym został w 1927 r., zwyczajnym w 1934 r. Od 1922 r. do emerytury w 1960 r. kierował – niezależnie od zmian organizacyjnych – Katedrą Filozofii i Teorii Prawa na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP. W latach 1926–1937 był ściśle związany z redakcją „Ruchu

Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego". Podczas wojny pracował jako nauczyciel m.in. w Pałacu Zamoyskich w Kozłówce, a od 1943 r. kierował pracownią psychotechniczną w Instytucie Rolniczym w Puławach. Po wojnie powrócił do Poznania. Wykładał także na uczelniach Wrocławia i Łodzi. Był członkiem wielu towarzystw naukowych krajowych – PTPN, Naukowego Warszawskiego, wieloletnim przewodniczącym Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego – i zagranicznych, m.in. Institut International de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique. W działalności naukowej koncentrował się na teorii państwa i prawa, filozoficznych i etycznych aspektach prawa, historii filozofii i socjologii. Chciał doprowadzić do możliwie jak największej jasności pojęć, jakimi się posługuje socjologia i teoria prawa, którą uważał za część socjologii. Publikował m.in. w „Myśli Współczesnej”, „Państwie i Prawie”, „Przeglądzie Socjologicznym”. Koncentrował się na tłumaczeniach luminarzy światowej etyki i filozofii, motywowany także intencją zwalczania wpływów niemieckich w literaturze i nauce polskiej. Od 1952 r. był członkiem Komitetu Biblioteki Klasyków Filozofii i w tej właśnie cenionej serii wydawniczej publikował własne przekłady fundamentalnych dzieł angielskich: Th. Hobbes, *Lewiatan* i *Elementy filozofii*; B. Russell, *Wstęp do filozofii matematyki*; F. Bacon, *Eseje*; J.S. Mill, *System logiki dedukcyjnej i indukcyjnej*; B.A.G. Fuller, *Historia filozofii*. Różnorodny i znakomity dorobek naukowy uwypuklają pośmiertnie wydane książki: *Szkoła prawa. Rozważania o państwie* (1988, 1999); *Elita, ustrój i demokracja. Pisma wybrane* (2001). Został wyróżniony przez macierzystą uczelnię doktoratem *honoris causa* nadanym w 1966 r.

Lit.: M. Smolak, *Czesław Znamierowski: w poszukiwaniu sprawnego państwa*, Poznań 2007.

Henryk Zygałski

(1908–1978)

matematyk, kryptolog

Poznaniak. Maturę zdał w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w 1926 r. Studiował matematykę na UP. W 1931 r. uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie matematyki. W latach 1930–1932 pracował w poznańskiej filii Biura Szyfrów Sztabu Głównego, a od 1933 r. w Biurze Szyfrów Sztabu Głównego WP w Warszawie. Należał do grupy trzech absolwentów Uniwersytetu Poznańskiego, wraz z Marianem Rejewskim i Jerzym Różyckim, która opracowała techniki pozwalające na ~~regularne~~ odczytywanie kodów niemieckiej maszyny szyfrującej Enigma. W 1938 r. stworzył metodę ustalania kolejności wirników kodujących Enigmy za pomocą perforowanych papierowych arkuszy – tak zwanych płacht Zygałskiego. Alianci wykorzystali osiągnięcia poznańskich kryptologów podczas II wojny światowej. Był to znaczący polski wkład do zwycięstwa aliantów ~~w tej wojnie~~. W 1939 r. Henryk Zygałski dostał się do Paryża, gdzie pracował w polsko-francuskim ośrodku radiowywiadu. Rok później został ewakuowany do Algieru. W 1940 r. wrócił do Francji, by pracować w zakonspirowanym ośrodku nasłuchu o kryptonimie Cadix. W 1943 r. aresztowano go wraz z Rejewskim na granicy hiszpańskiej w Pirenejach. W tym samym roku obaj przedostali się do Wielkiej Brytanii, gdzie kontynuowali prace

kryptologiczno-wywiadowcze dla polskiego Biura Szyfrów w Boxmoor pod Londynem. Po zakończeniu wojny Zygalski pozostał na emigracji i osiadł na stałe w Wielkiej Brytanii. Brytyjczycy nie uznali jego dyplomu ukończenia studiów matematycznych, powtórzył je więc w latach 1948–1950 w Imperial College of Technology. Resztę życia zawodowego spędził, wykładając matematykę m.in. w: Polish University College, Battersea College of Technology, University of Surrey. Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie przyznał mu w 1977 r. tytuł doktora *honoris causa* w zakresie nauk matematycznych i historii naturalnej. Zmarł w Liss koło Portsmouth. Jest zaliczany do najwybitniejszych kryptologów XX wieku. Pośmiertnie został odznaczony: Krzyżem Wielkim OOP (2000) oraz medalem UAM: *Alumno Bene Merenti* (2018). W rodzinnym Poznaniu posiada kilka tablic pamiątkowych, pomnik est patronem Zespołu Szkół Elektrycznych nr 1 na Ogrodach, jego imieniem nazwano jedną z ulic. Z okazji 40. rocznicy śmierci Henryka Zygalskiego w ogrodzie pamięci w Chichester Crematorium, w miejscu, gdzie rozsypane są jego prochy, odsłonięto tablicę w kształcie książki z napisem po polsku i angielsku: „Syn narodu polskiego, poddany brytyjski, matematyk, kryptolog, złamał szyfr niemieckiej Enigmy”.

Lit.: W. Radkituricz, *Zygalski Henryk Michał* (1908–1978), [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, Poznań 1981.

Bibliografia

I. Archiwalia

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Teczki personalne pracowników UP/UAM

II. Opracowania

40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, red. M. Ćwirko-Godycki, Poznań 1959.

50-lecie Wydziału Technologii Chemicznej 1968–2018, red. K. Alejski, Poznań 2018.

Alma Mater Posnaniensis. W 80. rocznicę utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu, red. P. Hauser, T. Jasiński, J. Topolski, Poznań 1999.

Almanach Akademickiego Klubu Seniora, oprac. red. K. Brelińska et al., Poznań 1989.

Asienkiewicz R., *Wspomnienie o Profesorze Zbigniewie Drozdowskim w 80 rocznicę urodzin*. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Seria: Kultura Fizyczna, 2010, z. IX.
Bartoszewski W., *Pod prąd*, Warszawa 2011.

Boneta J., Langenbruch M., *Matematyczny dorobek Pawła Domańskiego*, „Wiadomości Matematyczne” 2017, 53, nr 1.

Brzeziński J.M., Sęk H., *Wstęp. Psychologia stresu, motywacji ludzkiej i twórczej aktywności w dorobku naukowym Tomasza Kocowskiego*, [w:] T. Kocowski, *Stres – potrzeby – twórczość*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 50, Poznań 2010.

Chemia na Uniwersytecie w Poznaniu 1919–1999, red. W. Bergandy, A. Burewicz, H. Gulińska, B. Marciniak, Poznań 1999.

Czerwińska-Rydel A., *Medal za uśmiech... , czyli dzieci mają głos!*, Łódź 2018.

Czubiński A., *Spory o historię, prawdę i o nas*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, Poznań 2011.

Dabertowa E.R., *Kaczmarek nad Kaczmarkami. Rozmowy z prezydentem m. Poznania Wojciechem Szczęsnym Kaczmarkiem*, Poznań 1998.

- Dabertowa E.R., *Taśma życia Przemysława Bystrzyckiego*, Poznań 2005.
- Dekówna M., *Prof. dr hab. Witold Hensel – badacz, organizator, dydaktyk. Zarys działalności*, „Archeologia Polski” 2008, t. LIII, z. 1.
- Drewny R., *Humanizm i chirurgia w medycynie*, Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, Poznań 2008.
- Dunikowski S., Zdanowski A., *Maksymilian Kreutzinger (1904–1969)*, „Leśne Prace Badawcze” 2005, nr 4.
- Dworacki S., *Profesor Wiktor Steffen*, [w:] *Antiquorum non immemores. Polskie Towarzystwo Filologiczne 1893–1993*, Warszawa–Wrocław 1999.
- Dzieje akademickich studiów leśnych w Poznaniu 1919–2009*, red. J. Broda, Poznań 2009.
- Dzieje akademickich studiów rolniczych i leśnych w Poznaniu 1919–1969*, red. Z. Sławska, S. Krysztofiak, Poznań 1971.
- Dzieje nauk geograficznych i geologicznych na Uniwersytecie w Poznaniu*, t. 1, *Historia*; t. 2, *Biografie*, red. M. Marciniak, Poznań 2012.
- Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (1919–1969)*, red. Z. Grot, Poznań 1972.
- Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.
- Dzięczkowski A., *Franciszek Jaśkowiak 1903–1983*, [w:] *Wielkopoleanie XX wieku*, red. A. Gulczyński, Poznań 2001.
- Gadkowski T., Tyranowski J., *Alfons Klafkowski – prawnik internacjonalista*, Poznań 2004.
- Generał dr Franciszek Gągor. Pierwszy żołnierz RP w latach 2006–2010*, Warszawa 2012.
- Geografowie polscy. Słownik biograficzny*, t. 1–3, red. A. Jackowski, K. Krzemień, I. Sołjan, Kraków 2018.
- Grad J., *Jerzy Kmita (1939–2012) – wspomnienie*, „Nauka” 2012, nr 3, s. 177–188.
- Harwas-Napierała B., Tyszka J., *Profesor Maria Tyszkowa. Życie i działalność naukowa*, [w:] M. Tyszkowa, *Rozwój jednostki w cyklu życia. Teoria i metodologia badań*; Seria: Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 48, Poznań 2010.
- Honorowa księga nauki polskiej. Współcześni uczeni polskiego pochodzenia za granicą*, oprac. B. Krasicka, H. Nawalany, Warszawa 2001.
- Honorowi Obywatele Miasta Poznania. Zasłużeni dla Miasta Poznania 1990–2007*, Poznań 2008.
- In memoriam – wspomnienia pracowników Zakładu Pedagogiki Specjalnej o Profesorze Władysławie Dykciku*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, 3/2013.
- Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: 1956–2006*, red. B. Lapis, Poznań 2006.
- Jan Nowak Jeziorański. Kurier Armii Krajowej, redaktor Radia Wolna Europa, polityk*, red. nauk. P. Machcewicz, R. Habielski, Warszawa 2011.
- Jarczewski J., *Prof. dr Anzełm Lewandowski, 1908–1982*, „Wiadomości Chemiczne” 1983, z. 1/2.
- Jarosław Maciejewski – in memoriam. Wystąpienia z sesji poświęconej Profesorowi w 25. rocznicę śmierci*, red. J. Fiećko, K. Trybuś, Poznań 2014.

- Jeliński E., *Grzegorz Marian Kotlarski (1936–2015). Historyk filozofii i człowiek czynu*, „Sensus Historiae” 2016, vol. XXIV, nr 3.
- Jeziorski B., Pielą L., *Włodzimierz Kołos (1928–1996)*, „Polish Journal of Chemistry” 1998, Vol. 72, nr 7.
- Jubileusz 50-lecia Absolutorium Biologów 1968 Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, red. L. Burchardt, Poznań 2018.
- Juchacz P.W., *Tłumacz nieprzetłumaczalnego. Wspomnienie o Janku Karłowskim (1962–2017)*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2017, t. 6, nr 2.
- Kania W., *Więćzysław Kuczyński. Wybitny chemik-technolog*, [w:] *Szkoły naukowe chemików polskich. Materiały IV Szkoły Historii Chemii (Karpacz, czerwiec 1990); V seminarium Historii Chemii (Pieczyńska, maj 1993)*, red. R. Mierzecki, Warszawa 1993.
- Kapera Z., *Jerzy Witold Różycki (1909–1942)*, „The Enigma Bulletin” 1990, No. 1.
- Kocowski T., *Stres – potrzeby – twórczość*, Seria: *Klasyki Nauki Poznańskiej*, Poznań 2010.
- Kokociński W., *60 lat pracy naukowej prof. dr. hab. Tadeusza Perkitnego (1902–1986)*, „Więści Akademickie” 2016, nr 11–12.
- Kostrzewski A., *Bogumił Krygowski*, [w:] *Dzieje nauk geograficznych i geologicznych na Uniwersytecie w Poznaniu*, t. 2, *Biografie*, Poznań 2012, s. 129–135.
- Krakowiecka L., *Kamiński Feliks (1902–1958)*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XI, Wrocław 1964.
- Krasowski K., *Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939. Studium historyczno-prawne*, Poznań 2006.
- Krawczyński M., *Mistrz poznańskich pediatrów. Olech Szczepski (1914–1980)*, „Fakty Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu” 2011, R. 12, nr 6.
- Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2011.
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1945*, t. 1, Warszawa 1987.
- Kurczab J., *Wojtek Wróż – 25 rocznica śmierci*, [online] <www.wspnianie.pl> [dostęp: 31.05.2017].
- Kwilecki A., *Twórczość naukowa Janusza Ziółkowskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2000, R. LXII, z. 4.
- Leksykon ludzi ZSP*, t. 1, oprac.: Z. Skuza, W. Ulicki, Warszawa 2002.
- Leszczycki S., *Rajmund Galon (1906–1986)*, „Nauka Polska” 1987, z. 4.
- Lingua amicabilem facere. Ludovico Zabrocki in memoriam*, red. J. Bańcerowski, T. Zgółka, Poznań 1999.
- Lisowski W., *Franciszek Raszeja (1896–1942) – wybitny chirurg ortopeda*, „Skalpel. Biuletyn Wojskowej Izby Lekarskiej” 2016, nr 4.
- Literatura polska w świecie*, t. 6, *Barańczak: postscriptum*, red. R. Cudak, K. Pospiszyl, Katowice 2016.
- Ludka J., *Karol Hoffmann*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1971, t. XV, nr 4.
- Makowski K., Molik W., *Od Redakcji [o Lechu Trzeciakowskim]*, [w:] *W kręgu polityki. Polacy – Niemcy w XIX wieku*, red. K.A. Makowski, W. Molik, Poznań 2002.
- Malinowski A., *Profesor Michał Ćwirko-Godycki (1901–1980). Życie i działalność naukowa*, „Przegląd Antropologiczny” 1981, t. 47, z. 1.

Mediewiści, red. J. Strzelczyk, Poznań 2011.

Mikołajczyk A., *In memory of prof. Konrad Jażdżewski (1908–1985)*, „Archaeologia Polona” 1991, vol. 29.
Mittelman H., Grabowski T., Nowakowski A., *Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995). W 120. rocznicę urodzin*, Poznań 2017.

Młynek P., *Jan Kulczyk: przedsiębiorca, filantrop, wizjoner*, „Biznes Wielkopolski” 2016, 1.

Moldawa T., *Ludzie władzy 1944–1991*, Warszawa 1991.

Muśnicki C., *Profesor dr Felicjan Cieszkowski Dembiński (1901–1981) znakomity rolnik i wybitny uczony (życiorys)*, „Rośliny Oleiste” 2002, t. XXIII.

Naskręcki W., *Prof. dr Fryderyk Koebcke (1909–1969). Materiały i szkice*, Poznań 1995.

Nauka w Wielkopolsce – przeszłość i teraźniejszość. Studia i materiały, red. G. Labuda, Poznań 1973.

Nawrocka M., *Jej światło. O życiu i dziele Wandy Błęńskiej*, Poznań 2005.

Obuchowski K., *Wokół psychologii osobowości. Perspektywa kliniczna i humanistyczna*, Seria: *Klasyki Nauki Poznańskiej*, Poznań 2015.

Od etnografii wsi do antropologii współczesności, red. W. Dohnal, Poznań 2014.

Olejniczak A., *Profesor Zbigniew Radwański (1924–2012)*, „Nauka” 2013, 1.

Olszewski H., *Ludzie Uniwersytetu w mojej pamięci*, Poznań 2016.

Paradowska M., *The Life and Activity of Professor Doctor Maria Frankowska (1906–1996)*, „Ethnologia Polonia” 2005, Vol. 26.

Pasje życia. Ze Stefanem Stuligroszem rozmawia Wiesław Kot, Poznań 2000.

Pawłowska E., *Franciszek Kaczmarek (1984–1985)*, [w:] *Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. T. Schramm, Poznań 2004.

Pawłowski B., *Zygmunt Czubiński (1912–1967)*, „Nauka Polska” 1967, R. 15, nr 4.

Piontek J., *Pracownia profesora Michała Ćwirko-Godyckiego w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy*, „Studia Lednickie” 2000, t. 6, s. 485–486.

Poczet członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1872–2000, red. R. Majkowska, Kraków 2008.

Poczet członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1857–2007, red. A. Pihan-Kijasowa, Poznań 2008.

Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis, red. T. Schramm, Poznań 2016.

Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk, oprac. A. Marciniak, D. Gołaś, Poznań 2000.

Polacy pod Krzyżem Południa, red. J. Mazurek, Warszawa 2009.

Prof. zw. dr hab. Zbigniew Leoński – wnikliwy badacz naukowy i szlachetny nauczyciel, w: „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2006, nr 3 (4).

Profesor Jan Stankowski. Nasz Mistrz, Nauczyciel, Przyjaciel, [online] <<https://docplayer.pl/12676174-Profesor-jan-stankowski-nasz-mistrz-nauczyciel-przyjaciel.html>> [dostęp: 20.06.2018].

Radkituricz W., *Zygalski Henryk Michał (1908–1978)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, Poznań 1981.

- Realny socjalizm – „Solidarność” – kapitalizm. Wokół myśli politycznej Leszka Nowaka*, red. nauk. K. Brzechczyn, Poznań 2013.
- Rejowski M., *Wspomnienia z mej pracy w Biurze Szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego w latach 1930–1945*, Poznań 2013.
- Rosiak M., *Zapiskane obrazy. Pisma krytyczne i wiersze*, Poznań 2010.
- Roszak Z., *Mieczysław Balcer (1906–1995)*, Kościan 1996.
- Ryffertówna H., *Prof. dr Marek Kwiek 6 IV 1913 – 19 XII 1962*, [w:] *Kronika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za lata akademickie 1959/1962 za rektoratu Prof. dra Alfonsa Kłafkowskiego*, Poznań 1963.
- Schramm T., *Kilka mniej znanych kart z dziejów Uniwersytetu Poznańskiego*, Poznań 1994.
- Sierpowski S., Malinowski J., *Doktorzy honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, t. I–III, Poznań 2014–2016.
- Skąpski H., *Wspomnienie o profesorze Emilu Garboczkcu*, „Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Seria Historyczna” 1979, t. 16–17.
- Sklepik K., *Odszedł Krzysztof Lausch. Przyjaciół i nauczyciel dzieci niepełnosprawnych*, „Głos Wielkopolski”, z dn. 2–4.05.2014 r., s. 15.
- Słomski R., *Profesor Antoni Horst (1915–2003) – wybitny fizjolog i genetyk*, „Nauka” 2004, nr 2. *Słownik biograficzny Teatru Polskiego*, t. III, Warszawa 2017.
- Smolak M., *Czesław Znamierowski. W poszukiwaniu sprawnego państwa*, Poznań 2007.
- Stobiecki R., *Jerzy Topolski (1928–1998). Marksista, który miał odwagę różnić się od innych*, [w:] *tenże, Historycy polscy wobec wyzwań XX wieku*, Poznań 2014.
- Strykowski W., *Profesor Leon Leja (1913–1997)*, „Neodidagmata” 1997, nr 23.
- Szaban J., *Florian Budniak – leśnik, partyzant, patriota*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2015, t. 14.
- Szafrański W., *Witalis Ludwiczak – prawnik z olimpijskim paszportem*, Poznań 2004.
- Szeląg M., *Piotr Piotrowski (1952–2015)*, „Museology” 2015, nr 56.
- Szkice do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, red. J. Hasik i R.K. Meissner, Poznań 1991.
- Sztumski J., *Władysław Markiewicz (2 I 1920 – 18 I 2017)*, „Studia Socjologiczne” 2017, 1 (224).
- Szupryczyński J., *Stefan Kozarski 1930–1996*, „Nauka. Polska Akademia Nauk” 1997, nr 1.
- Śródka A., *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 1–4, Warszawa 1994–1998.
- Tadeusz Szczurkiewicz – współtwórca polskiej socjologii 1895–1984, „Kronika Miasta Poznania” 1986, nr 4.
- Tomaszkiewicz T., Vetulani G., *Profesor Józef Sypnicki – wspomnienie*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2016, nr 72.
- Trybuś K., *Zofia Trojanowiczowa (1 października 1936 – 17 listopada 2015)*, „Pamiętnik Literacki” 2016, CVII, z. 4.
- Tułasiewicz N., *„Być poetką życia”. Zapiski z lat 1938–1943*, Poznań 2006.

- Twardowski A., *Wspomnienie o Profesor Irenie Obuchowskiej (1932–2016)*, „Rocznik Pedagogiczny” 2016, 39.
- Urbanek M., *Waldorff. Ostatni baron Peerelu*, Warszawa 2008.
- Wielkopolskie XX wieku*, red. A. Gulczyński, Poznań 2001.
- Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, Poznań 1981.
- Włodarek J., *Życie i działalność naukowa Stanisława Kowalskiego (1904–1990)*, [w:] *Człowiek i Społeczeństwo. Tradycja jako wyznacznik współczesności: przypomnienie dawnych profesorów Wydziału Nauk Społecznych UAM*, t. 25, 2005.
- Wryk R., *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, Poznań 2015.**
- Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1–4, Warszawa 1999–2002.
- Wybitni historycy wielkopolscy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2010.
- Wydział Chemii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu 1981–2016. Wydanie jubileuszowe*, red. H. Koroniak, A. Burewicz, Poznań 2016.
- Wysłouch S., *Konstanty Troczyński – nonkonformista i nowator*, [w:] K. Troczyński, *Teoria poetyki i inne prace*, Poznań 2011.
- Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, red. S. Wronkowska, Poznań 2007.
- Zapisane w pamięci. 90 lat studiów rolniczo-leśnych w Poznaniu*, oprac. red. E. Strycka, A. Zielińska-Krybus, Poznań 2009.
- Zarys dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Poznaniu 1919–2004*, red. K. Krasowski, Poznań 2004.
- Zasługi prof. dr hab. Izabeli Dąmbskiej w kształtowaniu dzisiejszego wizerunku ochrony przyrody. Sesja naukowa w 20 rocznicę śmierci prof. dr hab. Izabeli Dąmbskiej (1927–1984)*, red. L. Burchardt, Poznań 2004.
- Zioło J., *August Chełkowski (1927–1999)*, Katowice 2010.

III. Filmoteka UAM

Filmy dokumentalne z cyklu *Wybitne postacie Uniwersytetu* poświęcone:

- dr Stanisławowi Barańczakowi
- dr Wandzie Błęńskiej
- prof. Franciszkowi Kaczmarkowi
- prof. Gerardowi Labudzie
- prof. Irenie Obuchowskiej
- prof. Zbigniewowi Radwańskiemu
- prof. Stefanowi Stuligroszowi
- prof. Lechowi Trzeciakowskiemu
- prof. Ludwikowi Zabrockiemu
- prof. Zygmuntwi Ziemińskiemu
- prof. Januszowi Ziółkowskiemu

Wykaz ważniejszych skrótów

AK	– Armia Krajowa	PWSM	– Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna
AM	– Akademia Medyczna	PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
AWF	– Akademia Wychowania Fizycznego	SGGW	– Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
AWS	– Akcja Wyborcza Solidarność	SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
AZS	– Akademicki Związek Sportowy	UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
KBN	– Komitet Badań Naukowych	UJ	– Uniwersytet Jagielloński
KOR	– Komitet Obrony Robotników	UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski	UP	– Uniwersytet Poznański
NCN	– Narodowe Centrum Nauki	UŚ	– Uniwersytet Śląski
OOP	– Order Odrodzenia Polski	UW	– Uniwersytet Warszawski
PAN	– Polska Akademia Nauk	UWr	– Uniwersytet Wrocławski
PAU	– Polska Akademia Umiejętności	WP	– Wojsko Polskie
PP	– Politechnika Poznańska	WSR	– Wyższa Szkoła Rolnicza
PPR	– Polska Partia Robotnicza	WSWF	– Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa	ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej
PTF	– Polskie Towarzystwo Filozoficzne		
PTG	– Polskie Towarzystwo Geograficzne		
PTPN	– Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk		

Indeks nazwisk

Alejski Krzysztof 28
Arystoteles 108
Asienkiewicz Ryszard 62

B
Bach Jan Sebastian 189
Bacon Franciszek 230
Balcer Franciszek 17
Balcerowicz Leszek 160
Bańcerowski Jerzy 222
Bartoszewski Władysław 224
Białoszewski Miron 19
Bielecki Jan Krzysztof 182
Bismarck Otto von 207
Blachnicki Franciszek 66
Błachowski Stefan 109, 163, 211
Boneta José 58
Boras Zygmunt 208
Bozik Peter 220
Brandt Józef 160
Broda Józef 156
Brodski Josif 20
Broniarz Cecylia 27
Broniarz Stanisław 27
Broniarz-Press Lubomira 28
Brzechczyn Krzysztof 158

Brzeziński Jerzy 102, 164
Bukowiński Władysław 66
Burchardt Lubomira 54
Bush George sen. 160
Bystrzycki Michał 35
Bystrzycki Tadeusz 35

Carter Jimmy 160
Chałasiński Józef 110
Chrobak Eugeniusz 220
Churchill Winston 159
Chybiński Adolf 189
Cichy Leszek 220
Cieszkowski August jr. 44
Cook Glen 94
Cudak Romuald 20
Cywińska Izabela 148
Czekanowski Jan 61
Czekański Władysław 45
Czekański Wojciech 45
Czubiński Antoni 146
Czubiński Zygmunt 53
Czyżak Borysław 186

Ćwirko-Godycki Michał 61

Dabertowa Eugenia Renia 36, 88
Dega Wiktor 130
Dekówna Maria 76
Dembińska Felicja z Thielów 43
Dembiński Henryk 219
Dembiński Tadeusz 43
Dick Philip K. 94
Didur Adam 132
Dierolf Susanne 58
Dohnal Wojciech 34
Drews Krzysztof 60
Drews Michał 60
Dubowski Adam 82
Dunikowski Stanisław 116
Dworacki Sylwester 188
Dykcik Władysław 198
Dzięczkowski Andrzej 82

Eleni (właśc. Helena Dzoka) 38

Fiećko Jerzy 148
Figlerowicz Marek 216
Fisiak Jacek 30
Frankowska-Terlecka Małgorzata 68
Frankowski Eugeniusz 68
Fromm Erich 94
Fukuyama Francis 94
Fuller Benjamin Apthorp Gould 230

Gadkowski Tadeusz 98
Galicz Aleksander 20
Gall Anonim 124
Gąsiorowski Antoni 219, 232
Gertig Grzegorz 60
Gieburowski Waław, ks. 131, 189
Giedroyc Jerzy 160
Gieysztor Aleksander 66, 124
Głyda Maciej 101

Gołaś Danuta 96
Gombrowicz Witold 160
Goszczyński Stefan 28
Grabowski Michał T. W. von 56
Grabowski Tadeusz 203
Grad Jan 100
Graja Andrzej 186
Grajek Marek 176
Grobelny Ryszard 88
Grot Zdzisław 107
Gulczyński Andrzej 82
Gutnajer Abe 174

Habielski Rafał 160
Harwas-Napierała Barbara 212
Havel Waclav 160
Heim Ernst 115
Henczel-Wróbiewska Ligia 66
Hensel Witold 84
Herling-Grudziński Gustaw 160
Hilczer Wojciech 186
Hirszfeld Ludwik 174
Hobbes Thomas 230
Hoefle Hermann 174

Infeld Leopold 105

Jackowski Antoni 16, 46, 92
Jahnke Zdzisław 131
Jakóbczyk Witold 207
Jamrozek Wiesław 152
Jan Paweł II 148, 106, 190
Jankowski Mieczysław 214
Jarczewski Arnold 140
Jaruzelski Wojciech 128, 154
Jaskulski Mariusz 216
Jeliński Edward 108
Jevons William Stanley 229

Jeziorański Zdzisław Antoni 159
 Jeziorski Bogumił 106
 Jones Thom 94
 Jordan Robert 94
 Juchacz Piotr W. 94
 Judkowiak Barbara 210
 Jurasz Antoni jr. 59

Kaczmarek Stefan 107
 Kaczmarek Telesfor 87
 Kaczmarek Zyta z Omasztów 87
 Kamiński Łucjan 131
 Kania Władysław 120
 Kaniecki Alfred 16
 Kapera Zdzisław 180
 Kazantzakis Nikos 38
 Kempisty Maria 101
 Kintopf Piotr 219
 Klafkowski Alfons 120, 121
 Kmita Janina z domu Chrzanowska 99
 Kmita Stanisław 99
 Kocowski Tomasz 102
 Kokociński Wojciech 166
 Kolberg Oskar 34
 Kołosowie, rodzina 105
 Kostrzewski Andrzej 118
 Kostrzewski Józef 83
 Kot Wiesław 190
 Kowal Stefan 146
 Kowalik Stanisław 164
 Kowalski Piotr 177
 Kozubski Włodzimierz 213
 Krakowiecka Ludmiła 90
 Krause Alfons 113
 Krawczyński Marian 194
 Krygowski Zdzisław 175, 176, 179
 Krzemień Kazimierz 16, 46, 92
 Krzemińska Wanda 192

Krzyżaniakowa Jadwiga 124
 Kulczyk Dominika 122
 Kulczyk Henryk 121
 Kulczyk Sebastian 122
 Kulikowski Petr G. 104
 Kunert Andrzej Krzysztof 224
 Kürbis Erich 123
 Kurczab Janusz 220
 Kuźniar Roman 182
 Kwiek Marek 85
 Kwilecki Andrzej 228

Labuda Gerard 124, 153
 Langenbruch Michael 58
 Lausch Katarzyna 134
 Lehmann Janusz 114
 Leitgeberowie, ród 181
 Leonard Nelson J. 74
 Leszczycki Stanisław 70
 Lewicki Andrzej 101
 Lipoński Wojciech 71
 Lisowski Witold 174
 Lorenc Stanisław 198
 Ludka Janusz 78
 Lustiger Jean-Marie 160

Łanowski Jerzy 180
 Łęcki Włodzimierz 82
 Łuczak Maciej 170

Machcewicz Paweł 160
 Maciejewski Jarosław 206
 Makowski Krzysztof 208
 Malinowski Andrzej 52
 Mandelsztam Osip 20
 Marciniak Anna 96
 Matejko Jan 160
 Mazowiecki Tadeusz 160, 182

Mazurek Jerzy 22
 Mickiewicz Adam 147, 205, 206
 Mierzecki Roman 120
 Mikołajczyk Andrzej 84
 Mill John Stuart 230
 Miłosz Czesław 38
 Mittelmeier Heinz 56
 Młynek Patryk 122
 Molik Witold 208
 Mołdawa Tadeusz 184, 202
 Moniuszko Stanisław 132
 Monteverdi Claudio 132
 Moore George Edward 229
 Mozart Wolfgang Amadeus 132
 Mroczkiewicz Leon 165
 Muszyńscy Stanisław i Kazimiera 205
 Muśnicki Czesław 45

 Naskręcki Władysław 104
 Nawrocka Małgorzata 24
 Norwid Cyprian 205
 Nowak Jan 159, 160
 Nowak Leszek 100
 Nowakowski Andrzej 56
 Nowowiejski Feliks 131

 Obuchowska Irena 197, 198
 Ograbisz-Krawiec Hanna 228
 Ohanowicz Alfred 141
 Olejniczak Adam 172
 Olszewski Jan 182
 Orff Carl 132
 Osłowska Maria 60
 Osmański Kazimierz 142

 Paderewski Ignacy Jan 55
 Paradowska Maria 68
 Parkhurst Carolyn 94

 Pawłowska Elżbieta 86
 Pawłowski Bogumił 50
 Pawłowski Stanisław 15, 45, 69, 117
 Perkitny Tadeusz 155
 Petruk Józef 38
 Piasecki Eugeniusz 129, 169
 Piasecki Przemysław 220
 Piekara Arkadiusz 39, 85, 95, 185
 Piela Lucjan 106
 Pilarczyk Zbigniew 154
 Piontek Janusz 52
 Piotrowska Iwona 46
 Piotrowski Antoni 160
 Polanowski Andrzej 38
 Pollak Kazimierz 174
 Pollak Roman 209
 Popiełuszko Jerzy 66
 Pospiszyl Karolina 20
 Prus Bolesław (właśc. Aleksander Głowacki) 71
 Przeczytański Patrycy 107
 Przetacznik-Gierowska Maria 212
 Przychodniak Zbigniew 206
 Puccini Giacomo 132

 Radkituricz Waclaw 232
 Radziwiłłowie 214
 Raptis Paulos 38
 Raszeja Leon 174
 Raszeja Maksymilian 174
 Rejewska Matylda z d. Thoms 175
 Rejewski Józef 175
 Rejewski Marian 176, 179, 180, 231
 Rosiak Mariusz 178
 Roszak Zygmunt 18
 Rousseau Jean-Jacques 225
 Różycki Jerzy 175, 231
 Rudnicki Mikołaj 221
 Russell Bertrand 230

Rutkowski Jan 145
 Ryffertówna Halina 126

 Safona 38
 Schramm Tomasz 86
 Schramm Wiktor 43
 Searle John R. 94
 Sęk Helena 102
 Sierpowski Stanisław 48
 Sisler Harry 74
 Skąpski Henryk 42
 Sklepik Katarzyna 134
 Skubiszewska Aniela z d. Leitgeber 181
 Skubiszewski Ludwik 181
 Słomski Ryszard 80
 Słowacki Juliusz 147
 Smolak Marek 230
 Sobeski Michał 203
 Sofokles 38
 Solana Javier 86
 Sołjan Izabela 16, 46, 92
 Staniecki Roman 94
 Stankowscy, rodzina 185
 Stryczyński Jan 219
 Strykowski Waław 136
 Strzelczyk Jerzy 124, 128, 146, 154
 Suchocka Hanna 182
 Suszko Jerzy 73, 105, 215
 Szaban Jarosław 32
 Szafrński Wojciech 142
 Szczepska Jadwiga z Żurkowskich 193
 Szczepski Czesław 193
 Szczurkiewicz Tadeusz 33, 227
 Szekspir William 20
 Szeląg Marcin 168
 Szewczyk Marek 138
 Sztumski Janusz 150
 Szumielska, matka B. Kürbis 123

 Szupryczyński Jan 112
 Szweykowski Zygmunt 147, 205
 Szymanowski Karol 214
 Szymborska Wisława 38

 Świdziński Jerzy 37

 Taylor Edward 159, 227
 Theodorakis Mikis 38
 Tomaszewski Tadeusz 101
 Tomaszewicz Teresa 192
 Topolski Jerzy 48, 100, 124, 146, 208
 Trempała Janusz 212
 Troczyński Konstanty 204
 Trojanowiczowa Zofia 148
 Trybuś Krzysztof 148, 206
 Trzeciakowska Maria 207
 Tułasiewicz Natalia 210
 Twardowski Andrzej 162
 Tymieniecki Kazimierz 123
 Tyranowski Jerzy 98
 Tyszka Juliusz 212
 Tyszka Zbigniew 212
 Tyszkowa Maria 212

 Urbanek Mariusz 214
 Urbański Kazimierz 156

 Verdi Giuseppe 132
 Vogt Dietmar 58

 Waligóra Włodzimierz 219
 Wałęsa Lech 228
 Wawryniuk Stanisław 110
 Weintraub Wiktor 20
 Whitman Walt 94
 Wierzejewski Ireneusz 55, 173
 Witkowski Józef 103, 104

Włodarek Jan 110
Wodziczko Adam 49
Woodward Robert 73
Wójcik Kazimierz 69
Wójtowicz-Rajchel Hanna 74
Wronkowska Sławomira 226
Wrześniński Dariusz 92
Wrzosek Adam 51, 52
Wrzosek Wojciech 200
Wysłouch Seweryna 204

Zakrzewski Michał 223

Zdanowski Andrzej 116
Zgółka Tadeusz 222
Ziemińska Maria z Romiszewskich 225
Ziemiński Zygmunt 157
Zierhoffer Stanisław 219
Zioło Jerzy 40
Ziomek Jerzy 19, 99
Znamierowski Czesław 225, 227
Znaniński Florian 109, 110, 136, 195, 196, 203
Zygalski Henryk 175, 176, 179, 180

Żychliński Aleksander, ks. 209

Źródła materiału ilustracyjnego

Portret: Józef Bajerlein (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM); Mieczysław Balcer (AWF w Poznaniu); Stanisław Barańczak (Polska Agencja Prasowa); Czesław Bieżanko (rys. Ignacy Grzęda); Wanda Błęńska (Polska Agencja Prasowa); Adam Borys (zbiory Huberta Borysa); Jarogniew Broniarz (Politechnika Poznańska); Bernard Buchwald (Aeroklub Poznański im. Wandy Modlibowskiej); Florian Budniak (zbiory Jarosława Szabana); Józef Burszta (zbiory Marty Romanow-Kujawy); Przemysław Bystrzycki (zbiory Elżbiety Wesołowskiej); Nikos Chadzinikolau (zbiory Aresa Chadzinikolaua); August Chełkowski (Instytut Fizyki Uniwersytetu Śląskiego); Emil Chroboczek (Narodowe Archiwum Cyfrowe); Felicjan Cieszkowski-Dembiński (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Maria Czeakańska (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM); Antoni Czubiński (fot. Piotr Namioła); Zygmunt Czubiński (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Michał Ćwirko-Godycki (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Izabela Dąmbska (zbiory Barbary Judkowiak); Wiktor Dega (Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu); Paweł Domański (Wydział Matematyki i Informatyki UAM); Roman Drews (zbiory Krzysztofa Drewsa); Zbigniew Drozdowski (AWF w Poznaniu); Władysław Dykcik (Wydział Studiów Edukacyjnych UAM); Hieronim Fokciński (Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie); Maria Frankowska (Wydział Historyczny UAM); Rajmund Galon (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Franciszek Gagor (Sztab Generalny Wojska Polskiego); Krzysztof Golankiewicz (Wydział Chemii UAM); Karol Hoffmann (AWF w Poznaniu); Witold Hensel (Archiwum UAM); Antoni Horst (Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu); Franciszek Jaškowiak (Biblioteka Raczyńskich, fot. K. Przychodźki); Konrad Jażdżewski (Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, fot. Kazimierz Wecel); Franciszek Kaczmarek (Rektorat UAM); Wojciech Szczęsny Kaczmarek (Wydział Fizyki UAM); Feliks Kamiński (AWF w Poznaniu); Alfred Kaniecki (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM); Jan Karłowski (zbiory Wojciecha Karłowskiego); Stanisław Kielich (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Alfons Klafkowski (Rektorat UAM); Jerzy Kmita (zbiory Anny Pałubickiej); Tomasz Kocowski (Instytut

Psychologii UAM); Fryderyk Koebcke (Obserwatorium Astronomiczne UAM); Włodzimierz Kołos (Wydział Chemii UW); Grzegorz Kotlarski (Wydział Historyczny UAM); Stanisław Kowalski (Wydział Studiów Edukacyjnych UAM); Stefan Kozarski (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM); Maksymilian Kranz (Wydział Chemii UAM); Bogumił Krygowski (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM); Wieńczysław Kuczyński (Wydział Chemii UAM); Jan Kulczyk (Kulczyk Investments); Brygida Kürbis (Wydział Historyczny UAM); Marek Kwiek (rys. Ignacy Grzęda); Gerard Labuda (Wydział Historyczny UAM, fot. P. Namiota); Łucjan Lange (Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu); Zygmunt Latoszewski (Narodowe Archiwum Cyfrowe); Krzysztof Lausch (Wydział Studiów Edukacyjnych UAM); Leon Leja (Wydział Nauk Społecznych UAM); Zbigniew Leoński (Wydział Prawa i Administracji UAM); Anzelm Lewandowski (Wydział Chemii UAM); Witalis Ludwiczak (Narodowe Archiwum Cyfrowe); Adam Łopatka (zbiory Marka Smolaka); Czesław Łuczak (Wydział Historyczny UAM, fot. P. Namiota); Jarosław Maciejewski (Biblioteka Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM); Władysław Markiewicz (Polska Agencja Prasowa); Stanisław Michalski (zbiory Wiesława Jamrożka); Benon Miśkiewicz (Wydział Historyczny UAM, fot. P. Namiota); Leon Mroczkiewicz (zbiory Katarzyny Mroczkiewicz); Leszek Nowak (zbiory Katarzyny Paprzyckiej-Hausman); Jan Nowak-Jeziorański (Zakład Narodowy im. Ossolińskich); Irena Obuchowska (zbiory Andrzeja Twardowskiego); Kazimierz Obuchowski (Instytut Psychologii UAM); Tadeusz Perkitny (Biblioteka Raczyńskich); Piotr Piotrowski (Wydział Historyczny UAM); Eligiusz Preisler (AWF w Poznaniu); Zbigniew Radwański (Rektorat UAM); Franciszek Raszeja (Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu); Marian Rejewski (Wydział Matematyki i Informatyki UAM); Mariusz Rosiak (zbiory Marceliny Rosiak); Jerzy Różycki (Wydział Matematyki i Informatyki UAM); Krzysztof Skubiszewski (zbiory Piotra Skubiszewskiego); Stanisław Sroka (rys. Ignacy Grzęda); Jan Stankowski (zbiory Zbigniewa Trybuły); Wiktor Steffen (Instytut Filologii Klasycznej UAM); Stefan Stuligrosz (zbiory Anny Biedak, fot. Antoni Hoffman); Józef Sypnicki (Wydział Neofilologii UAM); Olech Szczepski (Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu); Tadeusz Szczurkiewicz (Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk); Barbara Szychowiak (zbiory Danuty Kopeć); Jerzy Topolski (Wydział Historyczny UAM, fot. P. Namiota); Witold Trąmpczyński (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Konstanty Troczyński (rys. Ignacy Grzęda); Zofia Trojanowiczowa (Biblioteka Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM); Lech Trzeciakowski (Wydział Historyczny UAM, fot. P. Namiota); Natalia Tułasiewicz (zbiory rodziny Natalii Tułasiewicz); Maria Tyszkowa (zbiory Juliusza Tyszki); Jerzy Waldorff (Narodowe Archiwum Cyfrowe); Maciej Wiewiórowski (Ośrodek Wydawnictw Naukowych PAN); Jan Wojtczak (Wydział Chemii); Wojciech Wróż (zbiory Teresy Wróż); Ludwik Zabrocki (Biblioteka Filologiczna Novum UAM); Bernard Zakrzewski (rys. Ignacy Grzęda); Zygmunt Ziemiński (PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu); Janusz Ziółkowski (zbiory Marka Ziółkowskiego); Czesław Znamierowski (Archiwum UAM); Henryk Zygański (Wydział Matematyki i Informatyki UAM).